

1097

PRIVIRI

ASUPRA

VECHEI ORGANIZARI ADMINISTRATIVE

A

MOLDOVEI

Trisoave și ordine domnești; Regimul Fiscal; Dregătorile și boerii țării; Satele libere, Domnești, Boerești și Mânăstirești; Municipalitatea Orășanească, Șoltuzii și Purgarii; Ținuturile, Ocoalele și Satele din Moldova.

Urmate de două Anexe:

Organizația Administrativă a Comunelor rurale în perioada de la 1860-1912 și Statistica Populațiunei Moldovei la 1848

DE

VASILE C. NICOLAU

20 AUG 1973

INST. MED. FARM.
7, bu. Muș
Biblioteca Centrală
Inv. Nr. 68.565

BĂRLAD

0 IUN 1982

Tipografia și Legătoria de Cărți Constantin D. Lupașcu

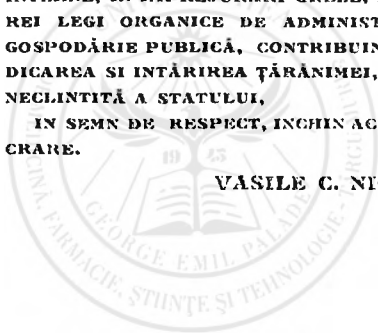
DOMNULUI

IOAN I. C. BRĂTEANU

CARE FIIND PRIM MINISTRU ȘI MINISTRU DE INTERNE, ÎN ÎMPREJURĂRI GRELE, A DAT ȚĂREI LEGI ORGANICE DE ADMINISTRAȚIE ȘI GOSPODĂRIE PUBLICĂ, CONTRIBUIND LA RIDICAREA ȘI ÎNTĂRIREA ȚĂRÂNIMEI, TEMELIA NECLINTITĂ A STATULUI,

ÎN SEMN DE RESPECT, ÎNCHIN ACEASTĂ LUCRARE.

VASILE C. NICOLAU

Iubite Domnule Nicolau,

Am citit cu mult interes și plăcere, lucrarea d-tale, pe care eu aș intitula-o, „Priviri asupra vechei organizări administrative a Moldovei“.

Scrierea aceasta istorică, fără pretenții, ca și cea anterioară „Contribuțiuni la studiul organizării administrative a satelor din Moldova“, dovedește că d-la te ocupi, în timpul liber, și cu problemele sociale și de gospodărie publică, de câtă-va vreme la ordinea zilei, cari să pricepe bine, numai de cei care și dau seama de evoluția lor din trecut.

In adevăr :

Rolul și rostul, de pildă, al Knejiilor, Pârcălabilor, Vornicilor sau Ispravnicilor etc. ne duce la misiunea prefecturilor de azi, pentru care, marele om de stat M. Kogălniceanu a scris memorabila Circulară din 3 Mai 1860 în calitate de Prim Ministru și Ministru de Interne al Moldovei.

Această Circulară deschide o eră nouă în administrație, după care toți funcționarii trebuie să dea dovadă de un puternic și sănătos sentiment al datoriei, al legalității, și al moralității, față de toate clasele sociale și față de toți, fără deosebire de partid, opinie sau credință !

Cea-ce am spus despre Șefii Administrației se poate repeta și cu privire la Instituțiunile sociale: sat, târg, oraș, județ, cu întocmirile lor respective, cari s'au transformat, în fond și formă, până la 1864, în mod natural potrivit împrejurărilor.

Mai agitate au fost problemele sociale și cel agrar, care dela Urbariile din timpul Fanarioșilor, sec. XVIII, trec prin Regulamentul Organic și drama regeneratorie din 1848

la legiuirea din 1864, care părea atunci revoluționară, ca să ajungă la reformele cu caracter științific, de după anul teribil 1907, când am fost la o colitură primejdioasă.

Era aceasta nouă o deschide Partidul Liberal-Național, sub conducerea energică și hotărâtă a d-lui Ion I. C. Brălianu, Prim Ministru și Ministru de interne la acea dată.

Totul se transformă și totul se leagă; iar cine cunoaște trecutul înțelege bine prezentul și viitorul.

Aceasta este și concluzia scrierei d-tale.

G. Const. Rimniceanu

Profesor de Istorie

1 Iunie 1913, Bârlad.

ALCATUIREA NEAMULUI ROMANESC

SCIȚIA ȘI POPORUL SCITIC

Sciția, după Herodot,¹ era o regiune foarte întinsă în stânga Dunărei, din care numai o mică parte cade pe teritoriul ocupat astăzi de Români; ea cuprindea și o mare parte din Rusia Meridională.

Sciții erau un popor barbar, cu moravuri foarte sângeroase; când regele lor condamna pe un vinovat la moarte, copiii de sex bărbătesc împărțeau soarta tatălui lor.

Ei erau un popor nomad; (nu aveau alcătuiți de sate sau orașe); locuințele lor erau exclusiv numai căruțele, cu cari se transportau de la un loc la altul.

Sciții nu se ocupau cu munca câmpului și deci mijloacele lor de hrană constau numai în turmele pe cari le transportau cu ei, și a căror hrană erau mănoasele câmpii ale Moldovei.

Cu toată starea înapoiată a acestui popor, totuși se poate vedea și la ei oarecari urme de organizație.

De altfel această organizație le era necesară spre a se putea apăra contra altor popoare precum și contra animalelor sălbatice.

Din descrierile rămase de la Herodot, constatăm că Sciții se găseau puși sub ordinele unui rege, care întrunea în mâinile sale atâta putere judecătorească, cât și cea civilă și militară. El dispunea de viața supușilor săi.

¹ Istoria Românilor A. D. Xenopol vol. I pag. 21

Jurământul cel mai sacru, obișnuit la acest popor, era jurământul făcut pe «**Vatra regească.**» Cei ce se dovedeau că au călcat acest sacru jurământ, erau condamnați la moarte.

Tot privitor la organizația acestui popor, găsim vorbindu se în notițele lasate de Herodot¹ următoarele :

„In fiecare district, se ridică aproape de locul unde magistratii țin judecățile, un templu în modul următor :

Se adună un mare număr de legături de vreascuri, care se clădește pe un spațiu de trei stadii de lung și tot atât de lat, dar de o înălțime mai mică... etc.»

Se vede dar de aici, că acest popor avea judecători și anumite locuri unde erau judecați.

De sigur, că acești judecători nu erau decât șefii triburilor, sau chiar regele lor. Prin „**districte**“ nu trebuie să înțelegem un teritoriu mai mare, cum ar fi județele de astăzi; pe atunci acest cuvânt reprezenta cuprinsul unui trib, format din mai multe familii, puse sub ordinele celui mai tare.

Domnul A. D. Xenopol² în descrierea, ce face acestui popor, ne spune următoarele :

„Nici o legătură nu pare a mai uni pe Românii de astăzi cu vechiul barbar Scit ; și cu toate acestea, să nu uităm că în sângele popoului Român s'a amestecat poate și câte o picătură din acel al nomazilor Sciți și că poate în adâncul sufletului său, mai răsună uneori sălbătăciile acordurilor ce încântau odată pe strămoșii sei.

¹ A. D. Xenopol op. cit. I p. 85.

² A. D. Xenopol op. cit. pag. 37

GEȚII ȘI DACII

Sciții, au fost și ei alungați de pe aceste locuri de alte popoare, între care enumărăm pe **Geți și Daci**.

Geții și Dacii erau de fapt unul și același popor, cu nuniri deosebite, ierau de aceeași rasă și vorbeau aceeași limbă.

Dacă la început Geții au locuit în partea stângă a Dunărei, iar Dacii în partea dreaptă, se explică prin aceea că fiind un popor nomad, s'au putut ușor despărți în două, așezându-se fiecare pe locurile unde istoria ni-i arată.

Imprejurările în care Geții au ajuns prin locurile, ce mai târziu au format Moldova și Muntenia, sunt foarte greu de stabilit.

Nu se pot reconstitui exact faptele petrecute în timpuri așa de depărtate, ele având loc pe la anul 280 a. Hr.¹

Este sigur însă, că Geții fiind respinși de Macedoneni, au trecut Dunărea și s'au oprit în Muntenia dând peste poporul Dac.

La această strămutare a contribuit și năvălirea altor popoare, care i-a forțat să-și părăsească locurile cele ocupau.

Geții au cucerit întâi Dobrogea, din care respinseră pe Sciți și în urmă, trecând Dunărea, au ocupat câmpiile Moldovei și ale Munteniei.

După Herodot, Geții erau un popor pe jumătate nomad, și deși se bănuște că ei cunoșteau agricultura, o practicau prea puțin; ei trăiau mai mult din prădăciunile ce făceau, erau însă mai puțin săngeroși ca Sciții.

¹ A. D. Xenopol op. cit. vol 1 pag. 18

Dacă Geții au pus temelia unui stat Tracic la nordul Dunărei, apoi poporul care-i dădu caracterul său definitiv și-l duse la dezvoltarea de putere neașteptată, a fost poporul Dacic.

Dacii apar în istorie, mai târziu decât Geții. Ca popor ei sunt pomeniți, pentru prima oară de *Geograful Strabon*.

Acest scriitor, care amintește și de existența Geților la nordul Dunărei, stabilește următoarele deosebiri între Geți și Daci.

Geții sunt acei ce înclină către Pont și Răsărit. Dacii, acei ce vin către Germania și isvoarele Istrului (Dunărei).

Partea superioară a fluviului, care stă către isvoarele lui, până la cataracte (porțile de fier) se numește Danubiu și trece mai ales pe lângă Daci.

Partea inferioară până la Pont, a cărui vecin sunt Geții, se numește Istru.

Din această constatare se vede, că Geții locuiau mai lângă Pont, de la cataracte în jos, prin urmare în Muntenia poate și în Moldova, dacă luăm în considerație numele de „**Pustia Geților**” dat de Strabon regiunii dintre Istru (Dunăre) și Cotisteul (Nistru).

Dacii din contra, trebuiau să locuiască mai spre apus și anume în partea muntoasă a țărilor din stânga Istrului de la cataracte în sus, deci prin Banat și Transilvania.

Geții și Dacii, care au trăit pe jumătate nomazi cât timp stătură la sudul Dunărei, trec la viața așezată, când se strămutară la Nordul fluviului.

Ei după această așezare, încep a se ocupa cu agricultura și a se organiza ca stat.

La începutul așezării lor, întâietatea, între aceste popoare o aveau Geții; așa se explică, că autorii vechi,

cari au scris istoria acestor popoare, ne vorbesc despre regii Geți, pe când încă nu pomenește nimic de poporul Dacic.

Dacă în urmă Dacii au preponderat și-au făcut să dispară frații lor Geți, contopindu-i cu ei, aceasta se explică astfel: Dacii, fiind mai de mult stabiliți pe aceste locuri, și având din vechime o așezare permanentă, au putut să se ocupe mai din timp cu organizația lor de stat și în mod firesc se prezentau cu mult superiori și ca forță militară și ca forță materială. Ei venind în contact cu Geții, după trecerea acestora în partea de nord a Dunărei, i-au putut repede copleși și aceștia recunoscând superioritatea lor, au trebuit să cedeze, dispărând — cu timpul — numele Geților și rămânând numai poporul Dac.

ORGANIZAREA ȘI OCUPAȚIUNEA POPORULUI GETO-DACIC

Istoria ne-a transmis puține noțiuni asupra acestor popoare. Ea îi reprezintă cu toate acestea ca pe un popor just și cumpătat, foarte religios și foarte războinic. Geto-Dacii erau renumiți pentru dragostea de libertate și disprețul de viață.

Scriitorii vechi, cari s'au ocupat de viața și organizarea lor, ne spun, că ei se îndeletniceau cu agricultura, cu creșterea vitelor și în mod deosebit cu creșterea oilor, întrebuintând laptele pentru hrana lor, lâna și peile pentru veșminte. În aceeași măsură ei se ocupau și de creșterea albinelor (din produsul cărora făceau export.)

Comerțul Daciei era foarte întins și sistemul monetar era cunoscut de ei, având, probabil, chiar monedele lor naționale.

Casele Geților, în primele timpuri ale vieții lor, e-

rau de lemn; Dacii, cari au venit mai târziu, au avut și ei case construite tot din lemn, făcute însă din nuele și căptușite cu lut. De cele mai multe ori, ei clădeau zidurile prin lut presat între doi pereți de scândură și apoi ars.

Îmbrăcămintea Geto-Dacilor era identică; baso reliefurile columnei lui Traian, ne dau cea mai precisă indicațiune asupra îmbrăcămintei.

Bărbații purtau nădragi largi și lungi până la capută unde erau legați cu sfoară. În picioare purtau un fel de opinci prinse cu nojițe.

Trupul le era acoperit cu o tunică lungă până la genunchi și încinsă cu un brâu, iar pe de-asupra purtau o manta fără mâneci.

Femeile aveau două tunici, una lungă până la călcâie și alta de-asupra până la genunchi, prinsă la piept cu o agrafă. Pe cap purtau o legătură cam slobodă, care le acopereau părul în totul.

Bărbații purtau bărbi pline și părul nu și-l tundeau; purtau plete lungi până pe umeri, rețezându-le numai în față. ¹⁾

S'a susținut de unii istorici, că costumul țaranului Român, s'ar fi apropiind cu îmbrăcămintea țaranului Dac. Asemenea aceasta se reduce numai la portul părului, fiind obișnuiți țaranii noștri (mai ales cei din partea de munte) să poarte părul netuns, adică să poarte plete lungi, tăiate în față, spre deosebire de Romani, care purtau părul tuns scurt.

Țăranul Român de astăzi rade barba, ceia ce făceau și Romanii, însă ei rădeau și mustățile; țăranul nostru nu face aceasta.

Cât despre îmbrăcămintea, este de observat, că pe când Dacii purtau paltalonii lungi și largi, țăranul nostru poartă ȋtari strâmți; tunică lungă a Dacilor, este în-

¹ În această privință avem un studiu foarte important al d-lui I. Calinderu „Portul bărbei și părului la Romani.” (Analele Academiei Române).

locuită, la țaranul Român, printr'un spențer, (minteian, i-lic) scurți, iar în timpul verei, îmbrăcămintea se reduce numai la camașă pe care o poartă peste pantaloni.

În ceia ce privește organizațiunea politică a poporului Dac, ea avea mai mult caracterul unei înjghebări militare, decât al unei organizațiuni civile și politice.

Poporul Dac, în special, a avut o pregătire în direcțiunea militară și ultimul lor rege — Decebal — a căutat să-și lumineze poporul și să capete cât mai multe cunoștințe dela poporul de temut, de pe acele vremuri, — dela Romani.

Prima grijă a lui Decebal, după isbânda repurtată contra lui Domițian, Imperatul Romanilor (anul 84 după Hristos) a fost să-și procure dela cei învinși, meșteri în construcții de cetăți și arme.

Interesul pus de Decebal de a da o educațiune militară poporului, precum și faptului, că Dacii credeau în nemurire, se datorește acea luptă înverșunată, ce-au dus contra Romanilor.

De aci putem deduce că poporul Dac. deprinsese din timp arta militară și și însușise toate mijloacele de apărare.

Ca organizație politică, nu ne a rămas nimic hotărât. Desigur, că organizarea lor se mărginea în puterea ce o avea Regele, de a-i governa după bunul plac și după obiceiul pământului.

Printre dregătorii poporului Dac, întâlnim un funcționar numit «Supraveghitor, al Agriculturii»¹ ceiace ne dovedește că conducătorii lui dădeau o deosebită importanță acestei producțiuni a solului.

¹ A. D. Xenopol op. cit. vol. I pag 63

IAZIGII-SARMAȚI

Cam în aceeași epocă a popoarelor Geto-Dacice, Moldova a mai fost locuită mai ales în partea de nord, și de alte popoare, dar despre care istoria veche, ne-a lăsat puține însemnări.

Așa Strabon ne spune că, regiunea întreagă, care se așterne între Istru (Dunăre) și Boristene (Nipru) în cea dintâi parte a ei este «pustia Getilor» apoi încep Tirigeții și după aceștia Iazigii Sarmați.

Acești Iazigi se strămutară mai târziu între Nistru și Pont, iar mai apoi, adică pe timpul împăraților Romani, o parte din ei trec peste Carpații Moldovenești în Dacia.

Despre starea și organizația acestor popoare nu avem nici o urmă, probabil că au trăit mai mult ca nomazi, mutându-se din loc în loc și străbătând toată regiunea cuprinsă între Nistru și munții Carpați.

Acestea au fost popoarele care au călcat teritoriul format astăzi de Moldova, până la prima colonizarea cu elemente Romane, înfăptuită de împăratul Roman Traian.

COLONIZAREA DACIEI

Înainte de a intra în amănuntele privitoare la coloniile aduse de Traian în Dacia, cred că-i bine să reamintesc cauzele care au dat loc la înverșunatele lupte dintre Daci și Romani care s'au terminat cu victoria completă a celor din urmă.

Dacii, îndată ce și-au organizat forțele militare, au căutat să lovească în popoarele vecine și în special în Romani, cari deveniseră o forță de temut și care-și întinsese stăpânirea până în malul drept al Dunărei.

În acest scop, în anul 86 d. Hrist. ei trec în Moesia sub conducerea regelui lor Decebal și bat oștirile Romane, care i s'au împotrivit.

Domițian, împăratul Romanilor, deși în primul moment a voit să pedepsească fapta lui Decebal, în urmă însă primește această situațiune și încheie o pace rușinoasă.

Îmediat ce Traian care urmează pe Domițian, a luat frânele guvernului, a organizat o expediție în Dacia, cu gândul de-a ridica situațiunea umilită a poporului Roman lăsată de predecesorul său.

Din această expediție, Dacii au eșit zdrobiți și au capitulat, recunoscând supremația Romanilor.

Decebal însă, n'a voit să țină socoteală de tratatul încheiat cu Traian și când el a crezut nemerit, încercă din nou o lovitură contra Romanilor.

Î datorată acestui fapt, Traian pornește în anul 106 d. Chr. într'o nouă expediție, bate pe Daci, omoară pe Decebal și cucerește complet această țară.

Această a doua expediție a lui Traian a fost pornită cu intențiunea de-a distruge poporul Dac și a transforma țara lor într'o nouă provincie Romană.

Imediat după cucerire, Traian a adus coloniști din diferite părți ale imperiului, spre a complecta orașele și satele pustiite și părăsite de Daci, și a-i pune la lucrul ogoarelor rămase și ele în părăsire.

Din cercetările făcute, rezultă că Traian n'a adus numai coloniști Romani de baștină, căci centrul împărăției fiind mult golit, a trebuit să recurgă la coloniști din toate provinciile ocupate în acele vremuri de Romani.

Diferitele inscripții rămase de pe vremuri, re dă indicațiunea că o parte din coloniști erau aduși din Asia Minoră, iar alții erau de origină greacă, dovadă o samă de cuvinte rămase până astăzi în graiul poporului Român.

O altă regiune din care s'a trimis în Dacia coloniști, a fost Tracia, Dalmația și Macedonia.

Cu toate acestea, în afară de colonii aduși, de sigur au mai venit și coloniști Romani de baștină, atrași de bogățiile, ce presenta această nouă provincie.

S'a zis de unii, că poporul Dac, după războaiele avute cu Romanii, ar fi dispărut cu totul.

Aceasta nu poate fi un adevăr: noi știm că acest popor Dac, cu mult înaintea acestor războaie, avea o viață statornică și deci, oricât de învinși ar fi fost, este greu de admis că a perit cu totul.

Se prea poate, ca Dacii bogați rămași în viață, să-și fi părăsit țara, dar de aici nu putem deduce că tot poporul a pierit.

Acest fapt ne este dovedit și prin împrejurarea că, Traian a căutat să-și ocupe și să-și irtărească numai aceea parte din Dacia, care în mod natural îi oferea pozițiuni întărite. Astfel el, alesese din această provincie numai regiunea cea mai tare, cetatea munților — Transilvania și Banatul — cu o prelungire către Dunăre prin Muntenia.

Şesurile Moldovei şi ale Munteniei, le lasă Dacilor care le avusese în stăpânire cu mult înainte de cucerirea Romană.

Din harta rămasă de la Ptolomeu, se vede în mod lămurit că în Moldova,—Dacii—se întindeau până în Siret, având oraşele Corsidava şi Petrodava.

Totuşi Cantemir,¹ care s'a ocupat cu descrierea Moldovei, ne reaminteşte de-o inscripţie Romană, dedicată lui Traian şi găsită lângă Galaţi, ceiace ne-ar face să credem, că ocupaţiunea Romană s'a întins şi în Moldova.

Explicaţia acestor urme ale Romanilor este cea următoare: Romanii mai înainte de a cuceri Dacia, ocupaseră Moesia şi probabil că au trecut Dunărea, pentru a-şi construi şi pe malul opus cetăţi, care să-i apere contra năvălirilor barbare.

Tot pentru motivul de a-şi apăra Moesia, au tras acele valuri imense de pământ, întărite cu lagăre de soldaţi, atât prin Basarabia, cât şi prin Moldova, şi care sunt cunoscute până astăzi sub denumirea de «Valul lui Traian».

Deşi istoria ne dovedeşte că Dacii au avut sub stăpânirea lor Moldova şi Muntenia, şi că ocupaţiunea Romană s'a mărginit în Munţii Transilvaniei, totuşi credem, că Dacii, atât cei din Muntenia cât şi cei din Moldova, nu s'au putut sustrage de la înrăurirea Romană.

Am văzut pe unde se întindea Valul lui Traian, care era întărit prin lagăre militare; aceste lagăre desigur, exercitau cel mai puternic mijloc de Romanisare.

Aşa se şi explică de ce în decursul stăpânirii Romane, Dacii rămaşi neîncorporaţi la această împărăţie, se revoltau contra acestei stăpâniri, de unde deducem că dacă atât cei din Moldova cât şi cei din Muntenia se găseau în legătură cu Romanii apoi nu s-au putut sustrage dela înrăurirea exercitată de ei.

¹ Din, Cantemir. „Descrierea Moldovei“, pg. 13

ORGANISAREA DACIEI-ROMANE

Încă dela început, Traian și urmașii lui, au căutat să dea o organizație temeinică provinciei ocupate, astfel ca să fie ferită pentru viitor de rescoalele interne și de năvălire barbare.

În acest scop, el a introdus în noua provincie legile și civilizațiunea Romană, a întărit cetățile cele vechi, construind și cetăți noi.

Domnul A. D. Xenopol¹ ne spune că Dacia a fost împărțită încă de Traian în două părți pentru ușurința ocărnuirei, mai ales în privința financiară. Aceste sub-împărțiri erau denumite: *Dacia superioară și Dacia inferioară*.

Mai târziu, probabil sub Marc. Aurel (161-180) apare o nouă împărțire a Daciei, de astă dată în 3 părți și anume: *Apulensis, Porolissensis și Malvensis*.

Atât această împărțire cât și cea făptuită sub Traian, n'a fost motivată decât pentru ușurința ocărnuirei financiare, căci pecând puterea politică a întregii Dacii se găsea concentrată în mâna unui singur funcționar, strângerea dărilor era încredințată la 3 funcționari, de fiecare sub împărțire câte unul.

Această nouă subîmpărțire ne mai dovedește că, Dacia într'un timp relativ scurt (60 ani) propășise atât în numărul locuitorilor cât și ca forță economică. Ea mai probează că noi colonii, venise și se stabilise aici atrase de bogățiile acestei provincii.

În ce privește impozitele, constatăm că Romanii aveau organizat un întreg sistem de contribuțiuni pe care l'a introdus și în noua provincie.

Domnul A. D. Xenopol² ne spune că, dările directe

¹ A. D. Xenopol op. citat Vol. I pg. 164-168.

² A. D. Xenopol op. citat V. I pg. 168

asupra provincialilor, decare erau aparate numai cetățile cu drept italic consta în *darea fonciară asupra proprietății imobiliare și darea pe cap*. Pământul era taxat nu numai după întindere ci și după calitate.

Impozitul nefiind așezat pe venit, ci pe capitalul la care era evaluat imobilul, mărimea lui era de obicei de 1 la 100 , pe an din valoarea capitalului. Pentru existența dărei fonciare în Dacia, există dovada conținută în *o tabula cerata, în care veturius Valeus, vânzând o casă lui Andueia Batonis, și icea îndatorirea de a plăti el darea cuvenită până la noul recensiment*.

Impozitul pe cap, se plătea numai de acei ce nu aveau proprietăți, întrucât acei ce plăteau darea foncierei erau scutiți de această dare.

Afară de aceste dări directe, la Romani erau în uz și *dările indirecte*. Parte din ele se strâneau de funcționarii fiscali, parte să dădeau în întreprinderi.

Dintre aceste dări *enumărăm darea de $5 \frac{0}{100}$ pe moșteniri și darea pe slavii puși în libertate*.

Dintre dările arendate găsim pomenindu-se de mai mulți întreprinzători ai *pastunilor și salinilor*.

ORGANISAREA MUNICIPALĂ

Orașele din Dacia Traiană, se găseau grupate în două și purtau pe lângă denumirea lor, și unele titluri dintre care cele mai importante erau: **municipiile** și **coloniile**.

Coloniile, erau orașele în care se așezau locuitorii aduși în colonii din Italia sau din provinciile romane, în scopul de a supraveghea mișcările locuitorilor cucești precum și a le distruge naționalitate.

Romanii ce le alcătuiau, păstrau dreptul de cetățenie, pe când poporațiunea supusă, forma pe lângă comunitatea privilegiată, un simplu sat fără nici un drept, ba care perdea în favoarea Romanilor, o parte din pământurile sale. Din cauza acestor privilegii ale colonilor, ei erau dușmăniți de poporațiunea indigenă.

Municipiile erau orașele formate din națiunile supuse, cărora însă pentru diverse considerațiuni, Romanii găsisse cu cale a le încuviința dreptul de cetățenie. Pe când însă între *Colonii* nu putea fi nici o deosebire, între *municipii* erau deosebite grade de apropiere de supremul bine al cetățeniei romane.

Aceste grade erau iscodite de romani, tocmai în scopul de a putea recompensa, potrivit cu meritul fiecăreia porțiuni din poporul supus, slujbele sau devotamentul ce-l arătase către stăpâna comună. Astfel erau *municipiile fără sufragiu*, adică ai căror membri nu aveau dreptul de a vota când veneau în Roma și *municipiile cari se bucurau de acest drept*.

Cu cât înainta romanizarea țărilor supuse, cu atât se ștergea deosebirea ce existase la originea lor între coloni și municipii.

Faptul că întâlnim în organizația Daciei, *Municipiile și Coloniile*, este o dovadă mai mult că această provincie n'a fost lipsită de o poporațiune autoctonă, după cum susțin unii istorici.

Dacă în adevăr, ar fi lipsit această populațiune Dacia, ar fi devenit un loc de colonizare și atunci în organizația ce i s'a dat, n'am fi întâlnit această deosebire

Atât coloniile cât și *municipiile* erau administrate de un **Ordo-decurionum**, care era un fel de **consiliu** ce ocărnuia toate interesele orașului.

Acest *consiliu* aranja impozitul personal pe capete,

îngrijea de formarea tabelelor locuitorilor impuși, cu un cuvânt el purta grijă de toate nevoile orașului.

Consiliul (decurionum) era de trei feluri: **Patroni**, cei mai cu vază din colegiile lor; **Decurioni Ordinari**, și **Decurioni Onorifici**, cari se obțineau ca un omagiu pentru interesul pus în binele obștesc.

Acești **Decurioni** erau onorați de cetățenii lor și în toate împrejurările li se dădeau onoruri deosebite, având în îmbrăcămintea lor și semne distinctive față de ceilalți cetățeni.

Ca autoritate executivă **Ordo-Decurionum** delega în *colonii* doi barbați, iar în *Municipii* patru, care conduceau afacerile orașului. Această delegațiune se dădea în fiecare an.

Autoritatea *Municipiilor* era pusă sub ordinele — *Patronului Orașului* — numit și *defensor*, care avea rolul de a reprezenta și apăra interesele cetățenilor orașului în fața puterii centrale.

Afară de aceste organe, găsim în organizația Administrativă a provinciei și alți funcționari cu diverse însărcinări, dintre cari cei mai de seamă erau:

1). *Edilii*, care aveau sarcina de a inspecta zidirele și piețele publice și a împărți grâul la cei săraci.

2). *Cestorii*, casierii comunali, cari se ocupau cu încasările dărilor.

3). *Preoții*, cari deserveau cultul diferiților zei Romani.

4). *Augustalii*, un fel de preoți, cari deserveau cultul împaratului.

În această organizație dată provinciei Romane, putem deduce, că toate naționalitățile cuprinse în Dacia ocupată de Romani, atât cei găsiți în momentul ocupării, cât și cei aduși pentru colonizare, au ajuns la o prefacere complectă, transformând toate aceste naționalități într-o masă omogenă, în care nu mai vedem decât naționalitatea Romană.

COLEGIILE

Colegiile erau un fel de societăți de ajutor mutual, constituite și puse sub scutul religiei. Ele cuprindeau pe toți indivizii cari aveau acelaș fel de ocupațiune și scopul lor era, pe lângă propagarea unui cult comun și preîntâmpinarea nevoilor membrilor cari le formau. Pentru acest scop fiecare membru, depunea câte o contribuțiune lunară în casa comună, din care apoi se dădeau ajutoare în cas de boală și moarte ; la unele zile de sărbătoare, membrii acestor colegii se adunau și luau masa în comun.

Colegiile erau administrate de *un fel de senat*, alcătuit după felul celor al orașelor, purtând și membrii lor numele de *Decurioni*. Imediat sub aceștia veneau frunțașii colegiului și apoi restul membrilor. Autoritatea executivă era *Magistratul Colegiului*, care avea însă, pentru apărarea intereselor lui în afară, câte un *patron* sau *defensor*.

Din cele arătate până aici, privitor la organizarea ce s'a dat Daciei Traiane, putem deduce că, această organizație, din punct de vedere istoric, are o deosebită importanță deoarece rezultatul final al acestui sistem, a dat o prefacere complectă a tuturor neamurilor deosebite ce se întâlneau în urma colonisării acestei provincii.

Domnul A. D. Xenopol¹ în încheerea ce face acestui studiu ne spune :

*Romanii nu numai că nu au cucerit pământul gol de popor al Daciei, ci pe însuși poporul Dacilor și l-au asimilat pe deplin și l-au înghițit în naționalitatea lor, împreună cu toate celelalte elemente străine aduse de ei aici. De aceia urmașii Daco-Romanilor de astăzi, **Romanii**, sunt un po-*

¹ A. D. Xenopol op. citat pag. 187.

*por de viță Romanică, un popor neolatin, ca și celelalte din apusul Europei, eșite tot din sânul imperiului roman. Inșă acest popor nu este de origină curat romană, ci pelângă celelalte elemente ce intrară în constituirea lui, fondul și temelia rămân **Dacii romanizați.**»*

PARASIREA DACIEI DE CĂTRE ROMANI

Când trebuințele apărării, zice Amedée Thierry¹ obligară pe imperatorul Aurelian de a readuce frontiera romană la Danubiu, au deschis colonilor Daco-Romani, un adăpost pe țărmul drept al fluviului.

Așa dar, pe timpul domniei lui Aurelian în anul 270 d. Hrist. din cauza continuilor atacuri ale Goșilor, popor barbar, s'a hotărât retragerea garnizoanelor Romane ce erau în Dacia.

În aceste timpuri, imperiul Roman se simțea foarte slăbit, și-și dădea seamă că nu va putea înfrunta năvălirile dese ale barbarilor.

Odată cu retragerea garnizoanelor, s'a pus în vedere locuitorilor să părăsească provincia, ceea ce a făcut pe unii istorici a crede că, odată cu retragerea garnizoanei și locuitorii Romani din această provincie s'au retras dincoace de Dunăre în Moesia.

Fapt cert este că, populațiunea țării a rămas pe loc, apărându-se cum a putut și dacă au fost locuitori, cari au urmat statul oficial, aceștia n'au fost decât locuitorii bogați ai acestei provincii.

Dela această dată, provincia romană, rămâne în calea hoardelor barbare și cu toate grozăviile făptuite de ei, populațiunea acestei provincii 'și păstrează caracterul ei romanic și reușește să se strecoare timp de mai

¹ Blaremburg „Essai Comparé sur les institutions, le lois et le Moeurs de la Romaine pag 23.

multe secole (dela anul 270 până la 1200) prin toate greutățile ce i-au stat în cale, ca tocmai în secolul al XII-lea să facă a renaște un nou popor de origina Daco-Romanică **Românii**.

Pentru a ne putea da seamă de influența ce a avut asupra instituțiilor primitive, diferitele popoare cari au trecut și supus populațiunea rămasă în Dacia, trebuie să vedem ce fel de organizațiune aveau aceste popoare barbare.

Cercetările făcute în această direcțiune, ne poate încredința pe deplin, că acești barbari mai mult au primit decât au împrumutat Romanilor.

Acest fapt ne face să bănuim că, organizația provinciei n'a dispărut odată cu părăsirea ei de către oficialitatea romană; avem motive să credem chiar, că această organizațiune s'a întărit.

Blaremburg în lucrarea sa¹ ocupându-se de organizația dată acestei provincii, după retragerea legiurilor Rome, ne spune următoarele:

După părăsirea Daciei, fiecare *cetate, colonie* sau *municipie*, încredințată propriilor lor mijloace, au simțit nevoia de a adopta o organizație de natură ale asigura în afară de existența municipală de care se bucurase până atunci, și o forță militară, pentru a putea face față trebuințelor situațiunii, și evenimentelor ce aveau să se desfășoare.

Noua organizație trebuia să răspundă la o îndoită nevoie. Ea trebuia a consfinți vechile libertăți municipale, dându-le la trebuință chiar o mai mare întindere, rezultat natural al lipsei de orice legătură cu metropola precum era nevoie și de o administrație locală puternică capabilă de a înlocui acțiunea guvernului central, acum

¹ Blaremburg, op. citat pg. 49.

dispărută și de a face față primejdiilor din afară, fără altă speranță decât propriile lor puteri.

*Această organizațiune care a fost transmisă timpurilor posterioare și în care se ascunde **leagănul instituțiilor noastre**, ne dovedește că toate grozăveniile făptuite de barbarii, asupra populațiunei rămase în Dacia, n'au putut să-i desfășureze viața și organizația lor, atât de temeinic introdusă de legile și civilizația romană.*

NĂVALIRILE BARBARE

Dela părăsirea Daciei și până către anul 700 după Hristos, țările Românești au fost locul de trecere a diferitelor popoare barbare cari în mod provizoriu și-au avut și așezarea pe aceste locuri.

Dintre aceste popoare năvălitoare putem enumera pe Goții și Huni și mai în urmă pe Avari și Slavi.

Goții, un popor barbar așezat în împrejurimile Mării Negre, făceau adesea năvăliri prin Moldova și Muntenia, trecând și Carpații spre a ataca provincia Romană — Dacia. —

Goții au dus războiul contra Romanilor și pe timpul împărăției lui Constantin cel Mare, care căută a-i alunga de pe locurile ce le ocupau, întrucât devenise supărători pentru provinciile Romane de dincolo de Dunăre (Moesia)

Goții au rămas în locurile ce ocupau până la ivirea **Hunilor** (375 d. H.) când, speriați de aceștia, părăsesc locurile lor și se retrag către Dunăre. Întru început, *Goții* au căutat să se împotrivescă, dar în urmă socotind că nu vor face nimic contra Hunilor, s'au retras către Dunăre, voind să se întărească aici.

În acest scop, trag un șanț din malul *Siretului* până în cel al *Dunărei*, șanț ce se observă și astăzi în jude-

țul Covurlui și care pornește dela *satul Tulucești* în coada lacului Brateș și merge pânăla *Siret*.

Nefiind siguri și în această pozițiune, pornesc spre partea muntoasă, unde se crede că ar fi perdut la poalele dealului Istrița din județul Buzeu, *tezaurul de aur păstrat astăzi în Muzeul Național din București sub numele de «Cloșca cu pui.»*

Aici s'au adăpostit contra Hunilor, făcând însă și ei dese prădăciuni prin Dacia Romană.

Ei au rămas în munți pânăla trecerea Hunilor, după care trec Dunărea, și parte din ei se stabilesc în Moesia, iar parte trec în Italia și de acolo în Spania, unde rămân așezați definitiv.

HUNII

Acest popor de rasă Mongolică, întrecea în cruzime și barbarie tot ce-și poate închipui mintea omenească. Ei porniră din Asia și năvăleau cu o furie fără seamăn asupra Europei. Hunii au trecut prin partea *sudică a Mo'dovei*, a străbătut *Muntenia* și trecând Carpații, s'au apropiat de *Dacia-Romană*. De aci ei se abăteau prin împrejurimi și distrugeau tot ce găseau în calea lor.

Ei s'au rășboit și cu Romanii și deși bătuți, totuși ei înaintează până în centrul Galiei și Italiei.

Puterea Hunilor a ținut pânăla moartea lui *Atila* (a. 450 d. Hr.) cel mai vașnic conducător al lor. Deia moartea acestuia se desfac în mai multe părți: parte din ei se contopesc cu celelalte popoare, parte se întorc în Asia, de unde venise.

Goții și Hunii, în trecerea lor, n'au lăsat nici un fel de urmă, cu toate că populațiunea Romano Dacică a avut oarecare contact cu acești barbari, fiind cunoscut

faptul că ei erau supuși acestora, dându-le dijmă din rodul muncii lor.

Totdeauna populațiunea băștinașă în asemenea împrejurări, se retrăgea în munți, de unde evita contactul cu ei.

Din toată trecerea lor, n'a rămas decât doar câteva denumiri geografice.

Domnul A. D. Xenopol, în lucrarea sa *«Istoria Românilor»* ne spune că denumirea râului „**Moldova**” ar fi de origină Gotică.¹

Hunii n'au lăsat decât prea puține urme; dela ei ne-a rămas denumirea de *«Muntele Hunilor»* în Transilvania.

AVARII

Acest popor tot atât de barbar ca Hunii, au urmat acestora la intervale nu tocmai mari.

Ei au inundat Europa, venind din Asia și aici bat popoarele așezate lângă Marea Neagră și continuându-și drumul prin *Basarabia*, *Moldava de Sud* și prin *Muntenia* trec Dunărea în Dobrogea. De aici se reîntorc pe unde veniseră și pătrund în centrul Europei tocmai pela fluviul Elba.

Avarii fiind un popor nomad, erau veșnic după pradă. Ei se împărțeau în grupe mici și năvăleau asupra popoarelor cu care se învecinau.

Năvălirile lor în Dacia, au avut de efect a nu lăsa populațiunea băștinașă să se coboare la șes, oprind-o în munți, unde se retrăsese cu mult înainte, tot din cauza popoarelor barbare

¹ F. P. Hajden în lucrarea sa *«Istoria critică a Românilor»* vol. I p. 500 arată că denumirea râului Moldova este de origină Gotică dela cuvântul „Mulda” - praf.

SLAVII

Acest popor, spre deosebire de celelalte popoare, au avut o așezare mai îndelungată pe locurile ocupate astăzi de Români, de unde a rezultat un contact intim și continuu cu populațiunea băștinașă.

Acest fapt, ne face a bănuși că alcătuirea politică de mai târziu a Românilor, a putut fi influențată de organizația acestui popor.

Slavii erau cunoscuți de istoricii vechi, sub denumirea de «*veniți*.»

Acest popor aric, ocupa părțile de nord ale munților ce inconjurau Dacia Traiană, cu mult înainte de apariția Avarilor.

După cercetările istoricilor Bizantini contemporani, *Slavii*, ar fi ocupat *malul nordic al Dunărei de jos, șesul Munteniei, al Moldovei de jos și al Basarabiei*.

Numirile geografice ale țării noastre, fiind în mare parte de origină slavă, ne face dovada că cea mai mare parte a Daciei Traiane, a trebuit să fie stăpânită de ei; din acest fapt am mai putea deduce că Slavii la stabilirea lor au găsit Dacia nelocuită, afară de partea muntoasă unde se refugiase și trăiau rămășițele Coloniiilor Romane.

Poporul slav în tot timpul așezării lui în Dacia și mai ales în secolul al VI-lea, făcea multe năvăliri în *Moesia, Tracia și Macedonia* întorcându-se încărcăți de pradă și de unde mai ales aduceau mulți locuitori captivi.

La poporul Slav, mai mult ca la orice popor, era în obicei de a aduce în țara lor ca captivi, pe locuitorii ce-i prindeau în năvălirile ce făceau prin țările vecine.

Acest obicei se mai explică și prin aceea, că ei cunoscând agricultura, aveau nevoie de brațe pentru mun-

ca câmpului, intrucât erau veşnic în răsboaie şi după prăzi.

Slavii erau un popor primitiv, iar locuitorii din *Moesia* şi *Tracia* ce erau aduşi de ei ca captivi, erau cu mult superiori lor. Aceştia din urmă avuseser ocasiunea, ca chiar dela retragerea coloniilor Romane din Dacia Traiană, să vină în contact cu cel mai civilizat popor al vremurilor, cu Grecii.

Acestui fapt, adăugându-i-se şi cele câteva secole de când ei trăiau sub influenţa civilizaţiei Romane, rezultă în mod neîndoios, că captivii erau sub toate raporturile, cu mult superiori Slavilor.

Captivii aduşi de Slavi, nu erau ţinuţi în robie continuă, ci după un oarecare timp, potrivit obiceiurilor lor, captivii erau puşi în libertate, devenind cetăţeni liberi.

Acest obicei a făcut ca prin secolul al VII-lea când invasiunile Slavilor în Moesia, Tracia şi Macedonia au conţinut, în Dacia Traiană să se găsească o numeroasă populaţiune Romană, care se bucura de toate drepturile cetăţeneşti.

Locuitorii captivi, aduseser cu ei meşteşugul plugăriei, care la Romani era mult mai dezvoltat, ceia ce a influenţat desigur asupra Slavilor.

Pe măsură ce populaţiunea Romană devenea tot mai numeroasă prin noile adause de captivi, aduse din peninsula Balcanică, în aceeaşi măsură populaţiunea slavă scădea, datorată perderilor ce acest popor avea în deseale năvăliri ce făceau, precum şi împrejurărei că mare parte din ei, se opreau, colonizând peninsula Balcanică.

Un alt fapt care a făcut să slăbească mult elementul slav din Dacia, se datoreşte şi organizaţiei lor. Ei îşi aveau casele şi gospodăriile aşezate pe ogoare, ceia ce

făcea să fie la mari depărtări una de alta și aproape fără nici o legătură între ele.

Dacă această alcătuire le înlesnea indeletnicirile lor agricole, apoi nu-i mai puțin adevărat, că și favoriza acțiunea de desnaționalizare prin elementul cel mai puternic al Romanilor prin *femeea Romană*.

Domnul R. Rosetti, după care luăm aceste note privitoare la Slavi¹ ne arată că istoricul **Rösler**² ocupându-se de această chestiune zice :

«In țările cu o populațiune amestecată, unde mai putem observa pe Români și astăzi, s. e. în Albania și în Macedonia, numai băiatul Român învață limbele străine vorbite în localitate : Albaneză, Greacă ș. a.; fetele nu le învață ci se țin cu cerbicie exclusiv de limba lor maternă. Inșă dacă neamul Român în genere este frumos, apoi femeia română se deosebește mai ales prin frumusețea ei și este pețită cu stăruință de bărbații slavi. Care este urmarea ? *Românca care nu condescendează să învețe limba slavă, silește pe barbat cu toată casa lui, care este slavă, să învețe românește din cauza ei. Desnaționalizarea a numeroși Slavi prin propaganda atât de puternică a femeii Române care se poate observa și azi, s'a operat cu tot atâta succes în cursul veacurilor și precum a adus mult sânge slav printre Români, asemenea a cauzat o sporire imensă în numărul lor.*»

Domnul R. Rosetti ca încheiere a studiului său asupra slavilor ne spune următoarele³ :

«*Din textele istoricilor bizantini constatăm că Slavii, în timpul năvălirilor lor în secolul al VI-lea au transportat captivi în Dacia Traiană, unde se stabilise o parte însemnată a populațiunii romanizate din imperiul de Orient.*

¹ R. Rosetti „Pământul, Satenii și Stăpânii în Moldova” pag 1 -23.

² R. Rosetti *ibidem* pg. 17.

³ R. Rosetti *op. cit* pg. 21.

Acel element Roman introdus în Dacia, înmulțindu-se pe când elementul Slav scădea prin perderi în războaie și mai ales prin colonizarea aproape a întregii Peninsule Balcanice, s'a unit cu rămășițele vechii Colonii Traiane care se refugiase în partea muntoasă a regiunii dintre Olt și Tisa. În urmă vitalitatea și puterea de expansiune a acestui element Roman reuși să desnaționalizeze aproape cu desăvârșire elementul Slav, mai mare în număr decât el, însă lipsit de coeziune formând astfel: Neamul românesc¹.

În ceea ce privește alcătuirea politică a poporului slav și înrăurirea ce a putut avea asupra populațiunii Romane, este stabilit că sub acest raport atât populațiunea Romană băștinașă care se refugiase în munți cât și populațiunea de captivi, a trebuit să primească și să se supună organizațiunii slave.

¹ Această teorie a fost expusă pentru prima oară în 1899 de către d-l R. Rosetti prin Revista Nouă.

D-l D. Onciu în „Tradiția istorică în chestia originilor Române” pag. 3 contesta cele susținute de d. Radu Rosetti; iată ce spune d-sa :

D-l Rosetti este al treilea autor care pune în legătură originea Românilor din Dacia cu captivii transportați încoace de barbari. Transportarea de numeroși captivi din imperiul Roman, de către barbarii ce stăpâneau Dacia, este un fapt bine constatat prin mărturii contemporane. Întrucât însă ei au contribuit aci la formarea naționalității române este o întrebare la care nu se poate răspunde cu atâta ușurință, fără alte probe. Mărturisirile istorice arată că mai mulți dintre acei captivi s'au întors iarăși în patrie și le dau importanță la nordul Dunării numai ca propagatori ai creștinismului între indigeni. Tradiția istorică n'are știre despre captivi ca străbuni ai Romanilor și istoricii (alără de autorii citați n'au îndrăznit să lea pe captivii transportați de barbari în Dacia drept punct de plecare al istoriei Române în această țară.

Dacă în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea asemenea păreri, rămase de almintrelea izolate, s'au putut emite fără probe serioase, astăzi aceasta nu mai poate fi permis în istoriografie. Deci o altă orientare se cere din acest loc, pentru istoriografia noastră națională.

Și mai departe ne spun. Dacă o transmigrare română din dreapta în stânga Dunării, mai ales în urma așezării Slavilor în provinciile romanisate ale imperiului de răsărit, se poate admite ca probabilă, explicând unele fenomene lingvistice și etnografice, totuși aceasta nu poate să fie o probă contra tradițiunii istorice în ce privește stratul etnic fundamental. F. peste putință de admis ca în imperiul bizantin și în Ungaria să se fi format, în secolul XI și XII o tradiție despre vechiunea Românilor în Dacia, aratăți ca fiind aici din timpul stăpânirii Romane, dacă ei ar fi venit chiar atunci din imperiul bizantin în Ungaria, cum susțin autorii citați. Chiar venind mai înainte, cum admit alții, o asemenea tradiție nu se putea forma numai pe temeiul unor reminiscențe istorice despre stăpânirea romană.

Despre aceasta precum și despre înrâurirea ce a avut asupra organizațiunii de mai apoi a populațiunii Romane, ne vom ocupa în capitolul următor.

INVASIA TATARILOR

Acest popor, urmează *Cumanilor* și sunt de rasă *Mongolică*, tot așa de cruzi și de sălbateci ca și frații lor *Hunii*; ei au fost ultima serie de barbări, cari au inundat Europa, făcându-și apariția cătră anul 1200.

Vestea venirii lor în Europa, a îngrozit lumea. Pe unde treceau distrugeau totul, robeau și ucideau tot ce întâlneau în cale.

Tatarii au trecut munții Carpați în Ungaria, au prădat și distrus orașele și s'au năpustit cu furie asupra capitalei, pe care a robitor.

Au pătruns apoi în Transilvania, pe care de asemenea au pustiit-o.

Nici *Moldova*, nici *Muntenia* n'au fost scutite de cruzimele acestui popor barbar, căci o parte din ei s'au oprit și pe teritoriul acestor țări, căutând spre munți și ucizând tot ce întâlneau în calea lor.

În asemenea împrejurări, Românii și-au găsit adăpostul tot în mijlocul munților, și acest fapt a dat loc la o slăbire a începuturilor de state, ce se înjghebau la poalele munților.

CAPITOLUL I.

Situațiunea Moldovei în epoca care a precedat întemeierea Principatului.

I.

Este interesant a se ști dacă Moldova în momentul când s'a produs descălecătoarea era sau nu locuită.

Cronicarii Moldoveni precum și istoricii de mai pe urmă, ocupându-se de întemeierea principatului Moldovei, susțin că teritoriul acestui principat, în momentul descălecătoarei, era nelocuit și numai după producerea acestui act, aceste locuri au început a fi colonisate, atât cu elemente Romane de dincolo de numiți, cât și cu elemente Polone și rutene aduse din împrejurimile țării.

Acei ce susțin această teorie, aduc în sprijinul lor, lucrările cronicarilor Moldoveni : Ureche, Miron Costin și Cantemir în care se spune, că toată populațiunea coborâtă din timpuri pe șesurile Moldovei, parte au dispărut, iar parte s'au așezat în munți, din cauza deselor năvăliri de barbari, golind astfel cu totul acest pământ.

Această părere este susținută și de istoricii străini, după care desigur s'au luat și cronicarii noștri.

Miron Costin în istoria poporului Moldovei și al țării Românești, scrisă în anul 1684, ne spune între altele următoarele :

«*In câte-și trele țările¹ poporul se fâleşte cu numele de Romani și nici se poate îndoi cineva cum că se trage din Roma* . . . . .

Hotarele cele vechi ale Daciei erau : despre apus cununa munților numiți Ilirici, mai înainte de a deveni Ungurești; despre răsărit Nistrul, despre nord Polonia, despre sud Dunărea.

Numai Tatarii desprețuind puterea Ungurilor, nu conțineau cu incursiile colindând cu urdiile lor pe munți, pe țărmurile apelor, pe câmpii și încercându-se de a străbate chiar învecinatul Ardeal, unde semnele de piatră ale vagabondagiului lor să văd până astăzi. mai cu seamă pe lângă Towas, Oituz și alte râuri, mai mici.

Curmându-se răbdarea maghiarilor și domnind regele Wladislav, acesta se aprinse de dorința faptelor mari și adunând o oaste puternică, mai împinse la război pe Romanii cei retrași în munții Oltului și ai Maramureșului.

Acel războiu emancipă țările noastre; cât de fericiți se simțeau Romanii, recâștigânduși patria pierdută de către străbunii lor și redeschizându-și porțile pentru a doua colonizare.»¹

Autorul acestei descrieri, vorbindu-ne despre *a doua colonizare* ne dă să înțelegem că, din cauza deselor năvăliri barbare, teritoriul ocupat de țările Române s'a des-

¹ Moldova, Muntenia și Transilvania.

¹ Extras din Arhiva Istorică Tom. I pag. 161 și următoarele.

populat și numai în urma răpunerii și isgonirii Tatarilor s'a început a doua colonizare făcută de către *Dragoș, primul voevod al Moldovei*.

Ceilalți cronicari, susțin acelaș lucru, adică că populațiunea Moldovei, este datorată unei noi colonizări cu elemente aduse de peste munți de Dragoș și Bogdan precum și din elemente aduse de nobili pe moșiile lor.

Acci ce susțin părerea, că Moldova nu era locuită în momentul descălecătoarei mai aduc în sprijinul lor și faptul, că mai în toate actele de danie, făcute de Domnitorii Moldoveni, găsim următoarea frază :

«Noi văzând a lui dreaptă și credincioasă slujbă către noi, l'am mi'uit pre dânsul cu deosebita mila noastră și i-am dat lui Intru al nostru pământ Moldovenesc un sat . . . etc. etc.

De aici deduc ei, că tot pământul Moldovei întru început era pământ domnesc, și de proprietatea lui dispunea Domnul cum voia. Așa dar, zic ei, în momentul descălecătoarei, pământul fiind nelocuit, *a fost luat în stăpânire de către Domn, trecându-l în urmă prin danie, boerilor, curtenilor și ostașilor.*

Acest argument, nu poate face dovada acestui fapt, căci dacă vom examina în amănunt toate documentele privitoare la danii, vom vedea că, fraza întrebuintată în aceste documente este o frază stereotipă, eșită din cancelaria tuturor Domnilor.

Și apoi când Domnul zicea :

«și am făcut danie dintru al nostru pământ Moldovenesc» exprima un înțeles real, întru cât Domnii aveau și proprietăți rămase Domnești, adică găsite neocupate la descălecătoare.

Deosebit de aceasta, nefiind legi organice, care să îngrădească puterea Domnească, ei puteau dispune cum voiau și de avutul altora.

Era un obicei devenit lege, ca la suirea pe tron a fiecărui Domn, boerii să presinte noului Domnitor acatele de proprietate ale moșilor spre întărire, și Domnul dacă voia le întărea, dacă nu, le confisca în folosul său.

Desigur că părerea cronicarilor Moldovei este greșită, când susțin, că Moldova nu era locuită în momentul descălecării lui Dragoș și că fosta populație a țării se retrăsese cu totul de pe aceste locuri, din cauza deselor incursiuni ale popoarelor barbare.

Este mai mult ca sigur, că Dragoș și Bogdan, trecând munții și ajungând în câmpiile Moldovei, au găsit o populație și acest lucru este ușor de dovedit.

Cea mai veche dovadă despre existența Românilor în Moldova ne-o face Hunfalvy

lata ce ne spune el : ¹

« . . . Manuel numise pe vărul său Andronic cărmuitor al Braniștevei și al Nișului; acesta însă umblă să răstoarne pe Manuel și căuta să câștige pe Ștefan prin dăruirea acestor orașe, cum se pare fără a isbândi. Se grăbi spre Anchialos, unde capătă de la un credincios a lui călăuzi și mijloace pentru fuga. Călăuzii 'l duseră spre Galiția.² Când ajunse la hotarele Galiției și se credea mântuit din mâinile celor ce-l urmăreau, căzu în cursele urmăritorilor. Fu prins de **Vlahi**³ ia care ajunsesse vestea de fuga lui și dat imparatului. »

¹ Die Rumanen und ihre Ausprüche Wien un Teschen 1883 pg. 79. Reproduș în revista „Contemporauul“ 1882 pag. 949.

² Galiția se întindea atunci până la Dunăre.

³ *Vlahi, Vlothes, Volakes* numeau Slavii pe locuitorii băștinași găsiți în momentul adăpostirii acestora în munții Carpați. Acest nume se pare a fi de origină germană „*Velche*“ aplicat de aceștia *adunăturei populației Romane* (vezi Blarenberg op. citat pag. 28.) B. P. Hajdeu în *Istoria Critică a Românilor* Vol. I pag 38 zice: „La slavi și la Germani, cuvântul *Vlach* se aplica în mod general la toate popoarele din tulpina romană și în special *italicilor și Romanilor*.”

Faptul se petrecea pe la 1164 și aceștia sunt cei mai vechi **Vlahi** (Români) pomeniți la *Miazănoapte de Dunăre*.

Existența unui alt document datat în anul 1134 și în care se pomenește despre Moldova ne vine în ajutorul nostru.

Acel document ne arată că prin anul 1134 exista un principat Slavon cu reședința în Bârlad.

Reproducem mai jos acest document, care prezintă o importanță deosebită pentru Moldova.

«In numele tatălui și fiului și sfântului Duh, Eu Ivancu Rotislaviciu de prin scaunul de Galiția principe al Bârladului mărturisesc locuitorilor din Mesembria, ca să nu plătească vamă la descărcarea în Bârlad, în Tecuciu și în celelalte orașe ale noastre, iar la exportarea diferitelor mărfuri locale, Ungare, Rusești și Boeme să plătească numai în Aliciul Mic și nu aiurea, iar plata o va spune Voevodul și întru această promisiune de la nașterea lui Hristos una mie una sută treizeci și patru, luna lui Mai în 20 zile».

Acest document ne arată lămurit că, prin sudul Moldovei, în veacul al XII-lea se afla un principat sub ordinele Ducilor de Galiția.¹

Deci, fiind vorba de un principat așezat c'am în centrul și Sudul Moldovei de astăzi, nu putem admite că totul să se fi distrus în așa fel, că numai după trecere de mai puțin 150 ani, când a venit Dragoș și Bogdan în Moldova, din tot acest principat să nu mai fi rămas nimic.

Insuși actele de danie ale primilor domnitori, fac dovada celor susținute de noi.

¹ D-l I. Bogdan în lucrarea sa „Diploma Bârlădeană din 1134 și principatul Bârladului” ocupându-se de această diplomă susține că prin ciptatul Bârladului, n'a putut exista în secolul al XII.

Domnul A. D. Xenopol însă susține existența acestui principat.

Dacă vom urmări actele eşite din cancelariile acestor Domni, acte referitoare la danii de sate sau de ocine, vom vedea că ele se referă la sate cu o vechime mai îndelungată decât înfiinţarea principatului.

Aşa găsim, că Roman Vodă¹ *slobodă* - în anul 1392— următorul act :

„Eu marele autocrat cu mila lui Dumnezeu domn, Ioan Roman Voevod stăpânind de la munte până la mare, dimpreună cu fii mei Alexandru şi Bogdan, am dat slugei noastre lui Ionaşu Viteazul, pentru a lui credincioasă slujbă trei sate pe Siret, în mâna lui cu tot venitul în veci ; şi copiilor lui şi nepoţilor lui, cu tot dreptul ; anume satele : Ciursăcenţii şi Vladimiraţii şi Bucorauţii, ear hotarul lor etc. . . . .”

Acest document ne dă o indicaţiune foarte importantă şi anume :

Ion Roman, care face această danie în anul 1392, adică numai după 33 ani dela întemeierea principatului Moldovei ne spune : **«Stăpânind ţara Moldovei de la munte până la mare»**, deci documentul ne indică hotarele principatului Moldovei şi dacă ar fi să admitem, că în adevăr în momentul descălecătoarei, Moldova era nelocuită, apoi n'am putea admite, că numai în 33 de ani, s'a putut popula aşa de numeros, încât satele s'au întins cu aşezarea până la mare. Altfel nu înţelegem ce ar fi stăpânit domnul Moldovei dela munte până la mare ? . . . . Locuri goale şi pustiuri ? nu este de admis.

Intr'un alt document din anul 1404 dat de *Alexandru Cel-Bun*² găsim următoarele :

« . . . . . Deci noi văzând a lui cea dreap-

¹ Arhiva Istorică Tom. I. pg. 19.

² Th. Codrescu. Uricar Vol. II pg. 269.

tă și credincioasă slujbă cătră noi, l'am miluit pre dânsul cu deosebită milă, și i-am dat lui în pământul nostru al Moldovei, un uric pe două sate, cu tot venitul : un sat anume Poiana pe Taslău în ținutul Trotușului¹ ce i l'am întărit Domnia Noastră de la Ivan iar cel l'alt sat anume Grătan ce-i zice acuma Gărtan pe din sus de Grătan sub pădure . . . etc . . . .

Aici vedem pomenindu-se de *un sat Gratan ce-i zice acuma Gărtan*, deci documentul face mențiune despre această schimbare de nume, ceea ce pentru noi este o indicațiune, că satul avea o vechime oarecare și cum actul produs este dat numai după 45 ani dela întemeerea principatului, avem dreptul să bănuim că satul avea o vechime în așezarea lui mai mare de 45 ani.

Ma'i găsim tot *dela Alexandru cel Bun*² un document din *anul 1428* în cuprinsul următor.

....drept aceia noi văzând a lui cea dreaptă și cu credință slujbă către noi, l'am miluit pe dânsul cu deosebită mila noastră, i-am dat lui în pământul nostru al Moldovei trei sate: unul pe Zeletin unde este casa lui și pe Frumușel unde au fost Dragoș și pe Tutova unde este Cneaz Orsat; toate acestea de mai sus, să-i fie lui uric și fraților lui Toader și lui Berea și nepoților lui din copii și la tot neamul lui. cine i se va alege mai aproape, nestrămutat nici odinioară în veci. Iară hotarele acelor trei sate, de mai sus scrise, să le fie după hotarele cele vechi. pe unde din veci au apucat.... etc.

¹ Vedem că în acest document se pomeneste de Ținutul Trotușului. Noi credem că această mențiune n'a fost cuprinsă în documentul original căci în ceea ce privește ținuturile despre ele găsim vorbindu-se mult mai târziu. Uricarul care publică acest document nu ne arată dacă copia e luată după original sau după o copie a originalului în care s'a putut trece ținutul spre a se putea stabili mai exact locul de așezare al satului.

² Th. Codrescu, Op. citat Vol. II pg. 251.

Documentul reprodus mai sus. ne dă o indicațiune foarte prețioasă, în ce privește vechimea satelor donate, căci el ne spune : „**iară hotarele acestor trei sate, de mai sus scrise. să le fie după hotarele vechi. pe unde din veci au apucat**“ este deci mai mult ca sigur, că cuvintele „**pe unde din veci au apucat**“ se raportă la o vechime mult mai mare decât a înființării Principatului Moldovei.

Un alt document dat în anul 1436 lunie 24, adică după 77 ani dela întemeierea principatului. pe timpul domniei lui *Iliș Voevod* ne dă multe indicațiuni asupra acestei chestiuni:

Iată acel Document:¹

Cu mila lui Dumnezeu, Noi Iliș Voevod, Domn țării Moldovei și cu fratele Domniei Noastre Ștefan Voevod.

«**Inștiințare facem cu această carte a noastră, tuturor cui va căuta la dânsa, sau o vor auzi, cetindu-se, cum aceasta adevărată slugă și boiaru al nostru adevărat Petrea Ungureanu din câmpul lui Dragoș, a slujit mai înainte vreme, celui întru sfințenie a dormitului părintelui nostru, cu dreaptă și credincioasă slujbă, ear acum slujește nouă cu dreaptă și credincioasă slujbă. Deci noi văzând dreapta și credincioasă lui slujbă către noi, miluitu-l-am pe dânsul cu deosebita noastră milă și datu-i-am lui în al nostru pământ Moldovenesc : patru sate cu numele Poiana lui Dragoș unde fost-a casa Netedului și satul Porcina și Blăjeștii amândouă lângă Poiana unde-i fânașul lui și Bolăceștii în amândouă județele....**

¹ T. Codrescu „Uricar“ XIV pg. 59.

Ear hotarul acestor sate cu toatele să fie după vechile hotăre...etc.»

Analisând acest document vedem că în 'el se vorbește de patru sate cu numele de Poiana lui Dragoș, unde a fost casa Netedului, prin urmare se fac danie patru sate, care deși se cheamă, **Poiana lui Dragoș** totuși se mai numesc «**Porcina**» și «**Blăjeștii**» amândouă lângă Poiană și **Boloceștii**.

Noi credem că „**Poiana lui Dragoș**” a fost un sat cu așezare mai veche, iar celelalte denumiri: **Porcina**, **Blăjeștii** și **Bolăceștii** sunt așezări mai noi.¹

Pentru dovedirea celor susținute de noi, am putea cita și alte documente² referitoare la întăriri domnești de împărțeala satelor pe diferiți moștenitori, cari ne fac deplină dovadă că întemeietorii acelor sate aveau așezări mai vechi ca întemeierea principatului.

Că cele arătate până aci represintă adevărata situațiune a vremurilor trecute, se poate stabili și prin alte documente, date tot către începutul întemeierii principatului Moldovei și din care se poate vedea, că Domnii făceau danii și de locuri neocupate — pustiuri³ — ceia ce ne dovedește că satele ce se făceau danie de primii domnitori, erau sate cu așezări mai vechi ca întemeierea principatului.

În aceiași ordine de idei, am putea să ne servim de

¹ Aici este locul să arătăm, că indicațiunea ce face documentul prin „unde a fost Casa Netedului” era absolut necesară pentru acele vremuri, când ținuturile nu erau cunoscută și când nu se putea precisa o localitate, decât servindu-se fie de numele râurilor din apropiere sau de numele locuitorilor ce și avusese cândva așezarea prin acele locuri.

² Vezi documentul reproduș Radu Rosetti „Pământul Sătenii și Stăpânii” pag. 157.

³ Th. Codrescu op. citat vol. III p. 114 Documentul dat de Ilie Voievod în anul 6944 (1436) și prin care numitul Domn face danie lui Dema Uranie un loc în pustiie.

Anafora dată de boerii Moldoveni în anul 1817 și care este privitoare la felul proprietății rurale din vremurile cele mai vechi.

În această anaforă, boerii cei mai cărturari ai Moldovei, au luat în discuțiune *jalba locuitorilor răzeși din Vrancea*, adresată domnitorului și prin care ei se plângeau *contra biv vel visternicului lordache Ruset*, care dobândise o parte din moșia lor, ca danie dela Const. Al. Ipsilante.

Ei s'au tânguit Domnitorului că rău li s'a luat pământul și s'a dat visternicului Ruset. deoarece acest pământ nu era domnesc, ci era pământ din dreapta lor proprietate, moșie băștinașe din moși strămoși.

*La cererea ce li s'a făcut de a prezenta scrisorile domnești ce le au asupra pământului, ei au răspuns că **stăpânirea lor este mai veche decât înființarea Moldovei și deci nu puteau sa aiba hrisoave dela Domni.***

Boerii, însărcinați a se ocupa cu această chestiune, în răspunsul lor au arătat **ca dreaptă susținerea răzeșilor din Vrancea și deci o dovadă mai mult că pământul Moldovei a fost locuit și nu pustiu**, după cum susțin cronicarii amintiți mai sus.

Anafora de mai sus se mai sprijină și pe dreptul «*Obiceiul pământului*» arătând ei că, *dacă ar fi să se cerea scrisori de stăpânire dela toți locuitorii țării, atunci s'ar vedea că cea mai mare parte n'ar poseda asemenea scrisori.*

Am avea de făcut multe dovezi în sprijinul părerii noastre, socotim însă suficiente cele produse.

Pe de ată parte astăzi nu mai poate fi nici o îndoială, că Moldova n'ar fi fost locuită în momentul descălcătoarei, *căci istoria ne dovedește aceasta cu documente și mărturisiri de pe vremuri.*

Organisația politică a popoarelor cari locuiau în Moldova înainte de întemeierea principatului

Odată stabilit faptul, că Moldova era locuită cu mult înainte de întemeierea principatului, ne rămâne să vedem care era alcătuirea politică a acestei populațiuni.

Este foarte greu, să vorbim și să precisăm sistemul politic în uz la Moldoveni, înainte și chiar în primii ani ai întemeierii principatului, deoarece nu ne-au rămas nimic scris, care să ne dea cea mai mică indicațiune, fapt care ne obligă a stabili totul prin deducțiuni și ipoteze.

Este însă în afară de orice îndoială că toate națiunile cari au încercat a se organiza, n'au putut scăpa de influența popoarelor cu care au venit în atingere, sau a popoarelor înconjurătoare, cărora împrejurările le dăduse posibilitatea să aibă organizațiuni mai temeinice.

Plecând dela această ipoteză, va trebui să cercetăm și să stabilim sistemul politic al popoarelor care au venit în contact mai mult cu populațiunea băștinașă din Dacia Traiană; în cazul nostru va trebui să ne îndreptăm atențiunea asupra **poporului Slav**, care știm că a avut un contact mai intim și de o durată mai lungă cu această populațiune.

Înainte însă de a ne ocupa de Slavi și de organizația lor, vom încerca să stabilim care era înjgheburile politice a populațiunii din Dacia Traiană, după retragerea legiunelor romane și să vedem dacă cu toată vremea îndelungată, și cu toate greutatele ce au trecut peste această populațiune, nu cumva ea și-a păstrat măcar în parte această organizațiune, dându-ne astfel posibilitatea să *întrezărim tocmai în acea înjghebare așa de îndepărtată, leagănul instituțiilor noastre.*

Din nefericire avem însă puține date prin care se putem controla aceste fapte.

N. Blaremborg¹ ocupându-se de această chestiune ne spune următoarele :

Un prețios document, intinzându-se asupra prăpastiei secolelor, au ajuns ca prin minune până la noi și s'a însărcinat de a împrăștia întuneciumile care acopereau această perioadă de tranzițiune în care se *ascundea leagănul instituțiunilor noastre*.

Sub titlu «**Organizarea țării în republică după plecarea legiunelor**» Blaremborg ne spune că după retragerea legiunelor, oamenii de armă indigeni și proprietarii, după trecerea primului moment de groază, s'au întrunit și au hotărât că ei nu vor părăsi țara, unde 'și au depuse osemintele străbunilor și pe care au cucerit'o cu prețul sângelui lor.

Ei hotărâră să rămână pe acest pământ, în speranța că vor putea trece toate obstacolele ce se vor abate asupra patriei lor.

În acest scop și-au reorganizat țara după cuprinsul legilor Romane, spre a fi gata de apărare contra năvălitorilor ; deosebit și-au organizat perceperea dărilor și a dijmei ce o dădeau pentru coșerile publice, în scopul de a întreține armata de mercenari.

În acelaș scop, țara a fost divisată în trei mari regiuni și anume : **Districtul din Munți** până la râul Siret având **Romanu** ca capitală unde'și avea reședința un *mare judecător și 12 bătrâni proprietari de pământuri* ; **al doilea district** era format din pământurile situate între **Siret și Prut** având **Bârladul** ca capitală, de asemenea reședința *unui mare judecător și a 12 pretorienți, oameni*

¹ N. Blaremborg „Essai Comparé sur les institutions les loi, et les Moeurs de la Roumanie“ pg. 49-52

vechi și patrioți; și al treilea district cuprins între Prut și Nistru având drept capitală Lăpusna unde era de-a-semenea reședința unui mare judecător și a pretorienilor vechi proprietari.

Atribuțiunile acestor mari tribunale erau de a dirija judecătoria șesurilor, de a supraveghea perceperea dijmei și a contribuțiilor și de a inspecta ocnași și exploatarea salinelor. Ei mai aveau în atribuțiunile lor sarcina de a judeca în ultimă instanță neînțelegerile cari nu se puteau aranja de judecătoria satelor sau a orașelor.

Imediat ce s'a făcut această subîmpărțire a țării și s'au numit marii judecători, s'a convocat în fiecare capitală un mare consiliu, *format din marii proprietari și bătrânii provinciei* cari au ales la rândul lor pentru toate orașele **Șoltuzi și câte 12 Purgari**: (consiliu comunal) de asemenea pentru *fiecare târgușor s'u ales câte un judecător, un furnizor (jignicer) și câte un perceptor*. Toți acești slujitori trebuiau să fie aleși dintre proprietarii în vârstă și recunoscuți ca cinstiți.

Acestea sunt relațiunile ce ni le dă Blaremburg despre alcătuirea politică a populațiunii rămasă în Dacia-Traiană.

Cum însă aceste relațiuni, nu au alt izvor decât relațiunea *spătarului Claneu*, ne vine foarte greu să stabilim autenticitatea faptelor relatate. Este însă multă probabilitate, că parte din *instituțiunile noastre să aibă drept origină, tocmai acele vremuri despre care ne vorbește Blaremburg*.¹ S'a putut foarte bine păstra prin tradiție sau prin obiceiul pământului părți din organizațiunea populațiunii părăsită de legiurile și oficialitatea Romană.

¹ D. Onciul „Originele principatelor Române” pg. 91 ne spune următoarele: „Dimitrie Cantemir în descrierea Moldovei face mențiune de trei republice în Moldova, care au păstrat vechile lor libertăți și subdomnii Principatului. Aceste șu zise republice, adică districte libere erau: Câmpulungul în partea de Miază noapte, Vrancea și Thigheciul în partea de Miazăzi a țării.

Vom căuta acum să stabilim și urmele ce ne-au lăsat *Slavii*, în organizațiunea noastră politică, pentru care fapt va trebui să stabilim care era înjgebarea politică a acestui popor.

Din cele arătate, am putut constata că poporul Slav împins de barbari și-a părăsit așezările căutându-și adăpost pe care mare parte din ei l-au găsit în munții Carpați. Aici au dat peste Romanii din șesurile Moldovei, refugiați și ei tot din cauza năvălirilor.

Slavii, care ocupase câmpiile de Vest ale Rusiei până în apropiere de Prut. aveau de multă vreme o așezare statornică, se ocupau de agricultură pe o scară întinsă și deci în momentul adăpostirii în munți, trebuie să fi avut și o alcătuire politică.

Indată ce vijelia năvălitorilor barbari a trecut, tot poporul așezat în munți a început să se coboare spre șesuri, îndeletnicindu-se între altele și cu munca câmpului.

Poporul slav, a trăit în grupuri mici, fără nici o legătură între ele, având drept conducător un **Cneaz**¹

Aceste grupe se numeau *sate* și erau așezate la șes și ales în apropiere de râuri. Ei mai aveau o altă alcătuire numită **Brad** sau **Cetate**, care era o adunare mai mare de familii; Cetatea era întărită cu șanțuri și cu ziduri de lemn, și pământ.

Legăturile dintre mai multe sate cu un grad, se numeau *Zupe* sau *Mir*, ceiace în românește ar însemna *ținut* sau *ocol*.

În acelaș timp la acest popor găsim pomenindu-se de *Voevozi*, care erau conducătorii militari și cari desigur aveau sub ordinele lor pe Cneji.

Românii fiind născuți mai cu seamă din contopirea elementelor romanizate de peste Dunăre, aduse de Slavi și din desnaționalizarea acestora, era natural ca slavii,

¹ R. Rosetti, op. cit. p. 86.

cari au avut puterea în mână și care subjugase populațiunea băștinașă *se impună acestora, alcătuirea lor politică*. Așa dar, Naționalitatea Română la nașterea sa, găsindu-se sub influența Slavilor, a trebuit să urmeze și să se supună organizațiunii acestui popor.

Numai astfel se explică faptul că la Moldoveni se pomeneste de Cneji înainte chiar de întemeierea principatelor, ceea ce ne facem să credem că Românii, după scoborârea din munți a trăit în sate ocârmuite de Cneji.¹

Dacă vom cerceta documentele primilor Domnitori ai Moldovei, vom constata mai ales în documentele privitoare la daniile de sate, că se pomeneste în ele despre Cneji.

În cele mai multe din aceste documente găsim vorbindu-se despre ei ca despre ceva care ar fi avut ființa în alte vremuri: sunt însă documente, cari ne arată existența acestor Cneji chiar în acele timpuri.

Așa găsim că *Alexandru cel Bun*² în anul 1428 întărește lui Sinata trei sate: **unul pe Zeletin, altul pe Frumușel și unul pe Tutova unde este Cneaz Crsat.**

Într'un alt document din anul 1590³ vedem că *Petru Vodă* întărește Anghelinei Berhecoae satul Pădureni zicând :

«...și au vândut a sa dreaptă ocină și moșie ce el a avut în satul Pădureanii de pe Jijia, Cneaghiiei Anghelina Berhecoae...»

Aceste documente ne dă indicațiunea că *pe la 1428 și 1590, în Moldova, încă se găseau acești Cneji* desigur ca o rămășiță din organizația populațiunii băștinașă a

¹ D. Onciul „Originele Principatelor Române” p. 83 arată că *Cneaz* înseamnă în limbele slave principe. Dar Cnejii Românilor nu erau principii ei conducători teritoriali pe întindere mai mică și cari conducători sub raportul social nu se prea deosebea de poporul lor.

² Th. Codrescu op. citat vol. II pag. 252.

³ Gh. Ghibănescu Ispisoace și Zapise vol. I partea I pag. 190.

Moldovei, găsită de Dragoș în momentul descălecătoarei.

Dar documentele ne vorbesc de existența acestora și mai încoace; așa găsim că în anul 1617¹ *Radu-Vodă* restituie satul anume Davideni, **Agafiei Cneaghina** lui Toader Boul visternic.

Intr'un alt document din 1620² dat de *Gaspar-Vodă* vedem că este vorba de o pricină ivită între **Iurascu Dracea sluger cu Cneaghina lui Ilinca și între Dumitrache Mihul**.

Sunt documente, care ne vorbesc despre acești cnejii ca unii, cari au avut ființă în alte vremuri.

Așa **Ilie și Ștefan Voevod**³ fac în anul 1438 danie un sat pe drumul dela gura văii Bodorac, unde a fost **Cneaz Mihail**.

Aceste documente sunt foarte numeroase, de altfel ele se găsesc bogat colecționate în lucrarea d-lui I. Bogdan *Despre Cnejii Romani*.

În același timp cu Cnejii, găsim vorbindu-se în documentele vechi și despre *voevozi*.

VOEVODATELE LA ROMÂNI

Cuvântul **Voevod** (voi-vod) este de origină Slavonă; el înseamnă conducător de oști.⁴

¹ G. Ghibănescu „Ispisoace și Zapise” vol. I partea II-a pg. 99.

² Idem pag. 32.

³ I. Bogdan „Despre Cnejii Romani” pg. 23

⁴ Cuvântul este comun tuturor popoarelor slave și instituțiunea trebuie să fie mai veche decât diferențierea lor.

La Bulgari, *Vojevoda* era un „beli dur.”

La Sârbi, *Vojevoda* era un „beli dur”, un supus al marelui jupan, al Cneazului, Craiului, banului, despotului sau țarului, în timpul lui Dusan orice oștre o conducea voevodul.

La Ruși, *Vojevoda* era la început un șef de oștași și comanda se pare 1000 de oameni; se crede că Voevodul era și șeful unui district din care se ridicau 1000 de oștași.

La Poloni, *Vojevoda* era în timpurile vechi, cel ce comanda oștașii; mai târziu el însemnează șeful unei provincii; un voevod cuprindea mai multe ținuturi. (Vezi origina voevodatelor la Romani; I. Bogdan *Analele Academiei Române* 19:2.)

Voevozii au avut ființă mai la toate popoarele; ei răspundeau unei trebuințe, căci erau absolut necesari în organizația unui stat nu numai ca șefi militari dar chiar ca judecători.

Este probabil, că pricini și gâlceve au fost dela început nu numai între săteni, dar chiar între **Cneji**. Toate aceste pricini urmau să fie judecate de către alți Cneji.

Pentru a se evita recusarea de judecători, și pentru a se pune baze mai solide atât statutului cât și instituției judecătorești, s'a simțit nevoia, ca aceste pricini să se judece de un singur om, ales dintre Cneji ca mai destoinic: Acest ales al Cnejilor a fost **Voivodul**.

Domnul I. Bogdan în lucrarea sa „**Originea voevodatului la Români**” (Analele Academiei Române) ne spune, că în ceiace privește *voevozii la Români din Ungaria*, încă înainte de cucerirea ei, acești voevozi existau la Români și erau căpeteniile unor reuniuni de Cneji.

Domnul A. D. Xenopol¹ ne spune că: «Primii voevozi români se pomenesc pe teritoriile atârănătoare de regii Ungariei, în țara Severinului și în Cumania sau în Ungaria propriu zisă; ei apar ca supuși ai regelui unguresc. Despre acești voevozi s'a crezut că erau niște «*seniori*» în țările lor și «*vasali*» ai regelui, că aveau «*autoritate teritorială*» și că treaba lor de căpetenie era «*comanda armatelor și ținerea judecăților.*» Definindu-se astfel caracterul voevozilor români din Ungaria sau din țările române supuse coroanei ungurești, s'a crezut că ei aveau putere teritorială în ținuturile lor, că erau capii teritoriilor și ținuturilor, că ei comandau armatele ridicate din acestea și că erau în acelaș timp și judecători.

¹ A. D. Xenopol Istoria Românilor v. I p. 50.

Domnul I. Bogdan¹ crede că este greșită această interpretare a atribuțiunilor voevodale în faza lor cea mai veche.

Domnia-sa ne spune că dacă voevozii Români din Ungaria, ar fi avut în realitate situațiunea arătată mai sus, apoi ei ar fi trebuit să joace un rol important în viața statului maghiar.

Ori cronicile și documentele vechi nu ne spun nimic din care să resulte această situațiune. Din cercetarea acestor documente ar resulta că voevozii românilor din Ungaria sunt identici cu Cnejii --- un fel de Cneji mai puternici, având oarecare autoritate asupra altor Cneji. Titlu de Voevod îl păstrau dintr'o epocă anterioară ocupațiunei ungurești.

Un document dela 1364 al reginei Elisabeta² dat românilor din Comitatul Beregh, ne dă multe indicațiuni asupra atribuțiunilor Voevozilor români din Ungaria

Regina îngăduie anume Românilor din Beregh să-și aleagă și să-și pue în fruntea lor un voevod, care va avea să judece și să pue capăt tuturor certelor iscate între dânșii și care în același timp va administra toate veniturile și va supraveghea toate îndatoririle ce le aveau Români față de regină și de Comitele Comitatului. Cu 6 ani mai târziu, la 1370, Elisabeta îngăduie din nou acelorași români să fie judecați în cauze mici de voevodul lor.

Sunt multe documente din acestea și cari ne dă siguranța că dela cucerirea maghiară voevozii erau niște șefi ai Cnejilor, aleși de ei ca să le represinte interesele față de suveranul lor.

Înainte de cucerirea maghiară și în timpul stăpânirii Bulgare, voevozii erau șefii unor confederațiuni de

¹ I. Bogdan, Originea Voevodatului la Romani pg 2

² Idem pg. 8

Cneji; în vreme de pace ei hotărau neînțelegerile dintre aceștia în vreme de război ei se puneau în fruntea lor.

Atribuțiunile militare și judiciare erau contopite pe atunci în mâinele aceleiași persoane. De altfel acest fapt se petrecea nu numai la români, dar la toate celelalte popoare.

Cei mai însemnați voevozi ai românilor din Ungaria au fost cei din Maramureș. Pe la 1342—1343 întâlnim pe *Bogdan Voevod de Maramureș* necredincios regelui lui, deși era încă un supus al regelui și stăpâna moșii întinse în acest comitat.

Acest voevod Bogdan, a fost acel ce sculându-se contra regelui, trecu și ocupă Moldova *intemeind principatul Moldovei de sine stătător*.

Odată cu emanciparea principatelor de sub suzeranitatea ungurească, voevodatul a intrat — la romani — într'o nouă fază: voevozii devin stăpâni neatârnați peste teritorii întinse, peste Cnezate multe poate și peste confederațiuni de Cnezate cari par a fi existat mai ales în Moldova. În această nouă fază ei iau, conform nouelor puteri, titlu de domni «gospodari» sau «gospodini» arătând prin aceasta stăpânirea absolută a țărilor. Ei păstrară și intitulătura veche de «Voevozi» fiind prea cunoscută și obișnuită de populațiunea țării; de alt fel ea se păstrează până astăzi de popor sub forma de «Vodă.»

INSTITUȚIA CNEZATELOR ÎN MOLDOVA

Studiu! *Instituțiunei Cnezatelor* prezintă un deosebit interes pentru *cunoașterea vechilor instituții ale Românilor* cât și pentru a putea aprecia într'o măsură justă, ra-

porturile ce a avut pe vremuri, Românii cu poporul slav.

Domnul **I. Bogdan**¹ ne spune că cuvântul românesc **Cnez** sau **Cneaz** nu s'a păstrat în limba populară română decât sub forma **Chinez**² (ung. Kenéz, Kínéz) în Banat unde înseamnă primar de sat: el a avut în trecut la Români două însemnări principale: **Jude satesc** și **țaran liber** sau **țaran proprietar de pamânt**. Nici odată el n'a însemnat pe șeful statelor române, cum din greșală a admis unii istorici streini.

Instituția Cnezatelor a existat la Români cu mult înainte de întemeierea principatelor, de altfel despre ei se pomeniște foarte rar, după cum aproape nu se pomeniște de viața și organizația satelor noastre înainte de întemeierea principatelor.

Documentele gômnești începând se apară de abia prin secolul al XV, încă nu ne vorbesc nimic despre cești Cneji, în tot cazul și atunci când sunt pomeniți nu li se arată rostul și atribuțiunile, nici nu se arată care 'i situațiunea lor, față cu ceilalți locuitori.

Primii **Cneji români** de care pomeniște istoria — după D-l I. Bogdan — ar fi cele două căpetenii ale Românilor, al căror teritoriu, Ștefan Nemanja 'l dăruește odată cu mai multe sate, la sfârșitul secol XII mănăstirei Chilindar.³

În cronicile rusești se pomeniște asemenea prin secolul al XII despre **Cnejii Bolocoveni**⁴ (Nume identic cu Voloch-Român) care nu era decât o populațiune de origină Românească.

¹ I. Bogdan „Despre Cnejii Romani“ pg. 1.

² În comuna Berești-Covurlui este un pârâu cunoscut astăzi sub numele de „Chineji“ care probabil în vremurile vechi să se fi numit „Cneji“.

³ B. D. Hașdeu „Arhiva Istorică“ T. 3 pg. 136-137 o carte de donațiune de la 1348, emanată dela împăratul serbesc Dușan și relativ la starea socială a Românilor de peste Dunăre.

⁴ D. Oociul „op. citat pg. 86 ne spun: *Bolocovenii* sunt arătați cu

Tot d. I. Bogdan ne spune că Cnejii atât la Moldoveni cât și la Munteni, nu pot fi decât *Juzii sâtești*. Acest fapt ni-l arată: 1) *Numele de jude în Moldova și Judec în Muntenia*; 2) *termenul Judecie* întrebuițat în Moldova pentru a însemna circumscripția în care judele 'și exercita atribuțiile sale judecătorești și administrative; 3) *termenul Vataman* ce se găsește din primele timpuri tot în Moldova, în același înțeles cu *Cneazul* sau *judele* și despre care știm cu siguranță, din documentele anterioare că era judele și administratorul satului, întocmai ca vorniceii și vornicii de mai târziu.

Domnul I. Bogdan ne mai spune că: *Cnejii sunt amintiți aproape exclusiv în satele domnești*, acele pe care le dăruia boerilor sau mănăstirilor cu formula: «unde au fost» sau «unde este cneaz, jude sau vataman cutare» «unde stă» sau «unde trăește» «unde a așezat sat cutare.»

Mănăstirile sau boerii păstrau mai departe pe Cnejii Juzi sau Vatamani ca vatavi ai lor, de cele mai multe ori însă ei dispar în urma donațiunei domnești, întâi în satele unde boerii 'și aveau casele sau curțile lor, apoi în celelalte sate, de aceia amintirea lor se rărește odată cu micșorarea pământurilor domnești.

Noi credem însă că dacă Cnejii sunt pomeniți numai în satele domnești, nu rezultă de aci că ei erau stabiliți numai în aceste sate ca slujitori domnești ci acest fapt îl atribuim dreptului ce domnul avea de a face da-

locuind în vecinătatea principatelor rusești de Halicju, Volhynia și Kiev, întinzându-se în nord-estul Carpaților până dincolo de Nistru și ajungând chiar peste Bugul superior. Un teritoriu *Bolochoro* în Podolia între principatele Valhynia și Kiev, unde apoi se afla țeara Bolochovenilor (*Zemlja Bolochovskaja*) este menționat în anul 1150. Aceasta e cea dintâi mărturie despre existența *Bolocovenilor*. *Ei sunt evident identici cu Vlachiile dela hotarul Galiției, cunoscuți bizantinilor în anul 1164*. Pe teritoriul ocupat de ei, *Bolochovenii* se bucură de oarecare independență trăind sub conducători proprii numiți *Cnejii* ca și la Români din Ardeal și Ungaria.

nie numai satele și moștile proprietatea domnească și de aici o sumă de acte care ni s'au păstrat și în care se pomenesc de acești Cneji, Juzi și Vatamani.

Deosebit mai facem constatarea că indicațiunea ce făcea domnul prin actete de danie «unde a fost» sau «unde trăește» etc. și cari indicațiuni le găsim chiar în actele private de vânzări, schimburi, donațiuni etc. au o altă semnificațiune: *aceia de a precisa locul pe care se află situat satul sau moșia* căci, mai ales în secolul al XV și al XVI nefiind cunoscute ținuturile, era absolut necesar *a se arăta așezarea unui sat, fie prin indicațiunile pomenite mai sus. fie amintindu-se numele unor râuri, păduri sau sate vecine.*

În ceia ce privește obligațiunile Cnejilor față de stăpânitorii lor, constatăm că ei erau obligați a servi în oștirea țării, precum datori erau de a îngriji pe socoteala lor mai mulți ostași.

Așa într'un document din anul 1378¹ dat de cneazul Volodislav, domnul țării Opoliei și al țării Velunului și al țării Rusești (Galiției) prin care face danie lui Lodomir Moldoveanu un câmp ca să și facă sat spune :

„Iar pentru aceasta are să slujească Cneazului cu trei sulițași. Iar făcându-și sat, are să dea la visteria Cneazului în fiecare an și de fiecare țăran câte doi groși mari».

Într'un alt document din anul 1424² dat de Cneazul Cernigovului prin care dăruiește lui Maxim zis și Vlad Dragosinovici, satul Cosova zice :

„Iar acest sat mai sus numit are să ne

¹ I. Bogdan „Câteva observațiuni asupra îndatoririlor militare ale Cnejilor și Boerilor.“

² I. Bogdan idem.

dea după dreptul Moldovenesc veniturile ce ni se dau dela plaiuri și anume: de fiecare țăran cate doi groși leșești, bătuți în Cracovia pe fiecare an, de asemenea mai sus numitul Vlad are să ne slujească, pentru acest sat. când vom avea nevoie, cu o lance și cu doi arcași.“

Aceste două documente ne îndreptățește a trage concluzia că și în Moldova (fiind vorba de un drept Moldovenesc) Cneji erau obligați a strânge pentru domn dările și dijma din roadele pământului precum și de a plăti o taxă pentru fiecare țăran. Mai grea era slujba de lăncier, sulitaș sau arcaș pe care el trebuia să o facă ori de câte ori o cerea Domnul.

Această sarcină era foarte greu de suportat căci întreținerea unui lăncier sau sulitaș gata de război era foarte costisitoare pe acele vremuri.

Domnul I. Bogdan¹ ne spune că :

•Să ne gândim că cnejii Moldoveni slujiau Domnului, ca și cei din Galiția, de obicei cu un singur cal și mai totdeauna în persoană — Cnejii cari să-și plătească cnezatul în bani, în timpurile vechi nu existau; să ne gândim că unele sate aveau doi sau trei cneji, după cum erau împărțite în două sau trei judecii și că aceștia eșiau cu toții la război; că boerii cari stăpâneau mai multe sate și de obicei pe cele mai mari, scoteau câte doi sau trei călăreți de fiecare sat, erau desigur boeri cari scoteau bandierii decâte 50—100 de ostași; să ne gândim că Moldova avea în secolul XIV și XV când cuprindea Basarabia toată, cel puțin două pânăla trei mii sate — satele erau cu mult mai mici decât astăzi: să ne gândim la toate acestea și ne vom explica acea

¹ I. Bogdan op. cit. pg. 10.

puternică armată de cavalerie, care se putea sui până la 10.000 ostași și care storcea admirația vecinilor noștri, prin iuteala mișcărilor și vitejia ei, în același timp însă și prin simplitatea și rusticitatea ei: haine țărănești, paze ușoare, șeli neacoperite, scări de stejar și sulite fără flămuri, dar cu două vârfuri.

Afirmația venețianului *Matei Muriano*, doctorul lui Ștefan cel Mare în raportul său către dogele Leonardo Loregano, că Domnul Moldovei dispunea la 1502 de 40.000 de călăreți și 20.000 de pedestri, este desigur exagerată ca și cealaltă afirmație din același raport că banul din Crimeia putea să ridice 80.000—100.000 de călăreți. Nu erau așa de mulți călăreții lui Ștefan; erau însă oameni viteji, cari nu apărau ca mercenarii italieni din vremea lor, pe un stăpân ce le plătea leafă, ci-și apărau pe Domnul lor legiuit, avutul și țara lor. Armata era atunci curat națională; lefegii aproape nu existau, și dacă-i constatăm din când în când, ca sub Iliș, ei par a fi chemați mai mult pentru garda personală a Domnului, sau ca instructori, decât ca să întărească toiu armatei.

În secolul XIV și XV Cnezatul și boeria nu erau un titlu de nobleță, sau o slujbă de cancelarie, sau o sinecură cu venituri consacrate de vechime: Cnezatul și boeria era în primul rând o «slujbă militară.» Domnul dădea feude vitejilor săi, ca aceștia să-l poată sluji în vreme de primejdie, să administreze țara și să facă dreptatea în vreme de pace. Era singurul mijloc posibil de a se apăra pe sine și de a apăra țara, în acele vremuri când nu aveam nici armată permanentă, nici budget al statului. Țaranul se hrănea cu lapte, cu brânză și cu pâine albă, Cnezul și boerul nu trăiau în palate și nu consumau renta pământului în țări streine: de aceea o

adevărată prosperitate materială și, ca urmare a acesteia o puternică expansiune națională au fost notele caracteristice ale acelei epoci fericite din istoria noastră.»

Domnul **R. Rosetti** în lucrarea sa „**Pământul, Sătenii și stapânii în Moldova**” ne spune, că înainte de întemeierea principatului în Moldova erau două categorii de sate :

a) Acele ocârmuite de **Cneji sau de Vatamani** puși de ei (în cazul când acelaș cneaz moștenise mai multe judecii) și

b) **Sate așezate de târguri**. Acestea erau așezări pornite treptat dintr'o așezare mare, mai veche, care cu vremea crescuse în oraș și-și vărsase prisosul locuitorilor pe mai multe puncte din hotarul ocupat la început. Ceia ce se întâmplase în Rusia împrejurul Rostovului și a Iaroslavului, se petrecuse în împrejurări identice la noi împrejurul Bârladului, a Sucevei, a Siretului, a Hotinului, a Ūhigeciului etc.

Satele ascultătoare de ocoalele târgurilor, erau cu bună seamă ocârmuite de *Juzi*, aleși de locuitori sau de *vatamani* numiți de sfatul târgului respectiv.»

Prin urmare după d-l R. Rosetti, la întemeierea principatului Moldovei, erau două feluri de așezări și anume :

Satele în fruntea cărora se găseau **Cneji** și **Târgurile**, cari aveau în fruntea lor pe **Juzi** sau **Vatamani**.

Să vedem acum ce drepturi și ce datorii avea *Cneazul* asupra populațiunei satelor.

Cneji ocârmuiau satele *în puterea dreptului ereditar*, ei nefiind aleși de săteni; fiii lor îi moșteneau împărțindu-și satul în mod egal, ocârmuind numărul de săteni ce cădeau în partea fiecăruia.

Ei aveau dreptul **de a judeca pe toți sătenii** din întregul hotar al satului și tot el îi pedepsea pentru faptele lor.

Cneazul stăpânea o parte în deobște mică din hotarul satului său *iar ca ocârmuitor și judecător al satului* avea dreptul să se folosească de *apele de pe hotarul satului*; numai el putea să-și facă *moară și iazuri*. Tot numai Cneazul avea dreptul *să deschidă crâșmă în sat*.

Juzii și Vatamanii erau niște dregători puși de Cneji cari stăpâneau mai multe sate, și cari nu se puteau ocupa în acelaș timp de interesele tuturor acestor sate.

Ei aveau aceleași drepturi asupra sătenilor ca și Cneji, cu deosebire numai că, nu dețineau acest drept decât în baza unei delegațiuni date de Cneji.

În ceiace privește raporturile, ce existau între *săteni* și *Cneaz, Jude și Vatman*, d-l R. Rosetti¹ ne spune următoarele :

«N'avem absolut nici un izvor care să ne dea amănunțimi asupra acestui raport în Moldova de înainte și chiar în acea de două veacuri după descălecătoare ; spre a-l putea stabili cu oarecare aproximație, suntem siliți să recurgem întâi la actele polone și ungăre relative la satele Românești din acele țări și apoi la documentele moldovenești din veacul XVII-lea și din întâia jumătate a veacului XVIII-lea, care ne arată regimul rural înainte de urbăriile Domnilor Fanarioți.

Am văzut că atât în Ungaria cât și în Galiția, Cneazul, Judecătorul Românilor din satul său, se bucura :

- a) *De produsul gloabelor pronunțate de el.*
- b) *De o parte variabilă dela un sat la altul, a dărilor ce el le strângea pentru proprietarul locului.*

¹ R. Rosetti op. cit. p. 116.

c) *De daruri în natură, ce locuitorii erau datori să-i facă de două ori pe an, la Paști și la Crăciun.*

d) *De două sau trei zile pe an de lucru dela fiecare cap de familie.*

e) *De venitul morii la care sătenii erau datori să mănincă pâinea lor și de acel al crășmei, singura care putea avea ființă în satul lui.*

În Moldova, în veacul al XV-lea, Cneazul dispăruse de veacuri, precum vom constata pe larg în cartea următoare: el se schimbase în stăpân al locului.

Acest stăpân al locului se folosea ;

a) *Întâi și mai înainte de toate de a zece parte din tot rodul pământului.*

b) *De o parte, purtând tot numele de dijmă din rodul stupilor.*

c) *Trei zile de clacă ce era ținut să-i facă fiecare locuitor pe an.*

d) *De dreptul exclusiv să ție moară și crășmă pe locul de sub stăpânirea lui.*

e) *De dreptul de a judeca și globi pe săteni.*

Asemenea nu ne vorbește de nici un act de daruri periodice, la care să li fost ținută sătenii către stăpân. Dar cu toții știm că și astăzi este obiceiul ca sătenii să aducă la curte, în fiecare an la Paști miei grași iar la Crăciun drugi încărcăți cu felurite paseri.

Aceste plocoane sunt de altminteră astăzi oneroase pentru acel care le primește, căci obișnuit băutura care se dă în schimb face îndoit și întreit cât plocoanele.

Acest obicei este fără îndoială o urmă a îndatoririi ce o aveau sătenii în vechime să aducă Cneazului, la Paști și la Crăciun plocoanele, care în Polonia se numeau *Kolada* sau *Koladha*.

Așa dar, îndatoririle sătenilor Români din Galiția și

din Ungaria cătră Cnejii lor, sunt până într'un singur punct identice cu îndatoririle sătenilor Moldoveni, cătră stăpânii satelor înainte de transformarea săvârșită în rapoartele rurale de *„Urbariile Fanarioșilor . . . .”*

Prin urmare, Domnul R. Rosetti, deduce de aici, că și la poporul Moldovean, Cnejii se bucurau de aceleași drepturi față de săteni ca și Cnejii din Galiția.

Această deducție o stabilește Domnia sa din faptul, *că vedem în Moldova cum boerii satelor, înlocuitorii vechilor Cneji se bucurau de aceleași drepturi ca și Cnejii din Galiția*, datorată aceasta desigur, faptului că și la poporul Moldovean, aceste obiceiuri au fost în vigoare înainte chiar de întemeerea principatului, transmitându-se din generație în generație până în veacul al XVII-lea.

Tot Domnul R. Rosetti, în lucrarea pomenită mai sus, ne spune că, *la întemeerea principatului Moldovei. ocârmuitorii așezărilor sătești nu puteau fi decât Cnejii și că Bogdan, spre a-și asigura ajutorul acestor Cneji, a trebuit să se ferească de cea mai mică atingere a dreptului lor.*

Resultă de aici, că și după întemeerea principatului, au funcționat aceste Cnezate.

Prinii domnitori însă pomenesc în actele lor de dănie, de acești Cneji ca de ceva din trecut și numai pe ici pe colea ni se pomeneste de existența lor.

Atât și nimic mai mult: *ca Judecători ai satelor nu-i întâlnim*, iară pe la sfârșitul secolului XVII-lea despre acești Cneji nu se mai pomeneste nimic.

Gh. Panu¹ ocupându-se de această chestiune, contestă cele susținute de R. Rosetti ca fiind simple ipoteze.

În adevăr Domnul **Radu Rosetti** ne spune :

¹ Gh. Panu „Cercetări asupra Stărei Țăranilor, în veacurile trecute“ Vol. I, pag. 10.

•Intemeitorii dinustiei Moldovenești, găsise venind din Maramureș o organizație a satelor în care Cneji erau judecători și conducători. Această organizație era scumpă țaranilor, ei țineau foarte mult, se pare a fi Judecați și globiți de Cneji.»

Și mai departe ne spune :

«Nici Bogdan, nici urmașii lui nu s'au gândit la vre-o știrbire a drepturilor poporului, la vre-o îngreuiere a stărei lui. De altmintrelea documentele ne dovedesc cu prisosință, că nici o schimbare efectivă n'a avut loc în raporturile țărânilor cu pământul, până la mijlocul veacului al XVIII-lea.¹

Siliți de asemenea considerațiuni înalte politice, mârghiți în acțiunea și puterea lor. Domnii fac ce pot.

În locurile vacante ale vechilor Cneji, ei numesc prin dănie pe boeri și curteni, așa că la sate nu se schimbă nimic din vechea organizație ; noii boeri, cărora li se hărăzesc satele unde fusese odată Cneji, sunt un fel de Cneji noi, care poartă numirea de boeri și o iau și pe acea de stăpâni ai satelor.»

Prin urmare Domnul R. Rosetti recunoaște că în momentul descălecătoarei, satele din Moldova aveau o organizație și că în capul lor să găseau Cneji cari erau și judecătorii lor.

Tot Domnia-sa ne spunne, că : nici Bogdan, primul Domnitor și nici urmașii lui nu s'au gândit la vre-o știrbire a drepturilor poporului, primind de bună starea lucrurilor existente.

Cum se face atunci că în locurile vacante ale vechilor Cneji se numeau boerii și curtenii Domnești ?

Tocmai aici vedem o nepotrivire în ceia ce susține

¹ R. Rosetti „Pământul, Sătenii și Stăpânii“ pg. 146.

Domnul R. Roșeti și adevărata stare a lucrurilor.

Odată ce Domnii numesc pe Boerii și Curtenii lor în locurile vacante ale vechilor Cneji, ar rezulta de aici, că după întemeierea principatului, Domnii n'au mai respectat organizația, ce-o avea populațiunea satelor, sau că în momentul descălecătoarei, Cneazul nu mai reprezenta ca în trecut pe ocârmuitorul și judecătorul satelor.

Dar cum a putut dispărea așa ușor acest Cneaz ?

La această întrebare ne răspunde **Gh. Panu**¹ cu următoarea argumentare :

«Curios ! De ce o fi dispărut Cnejii drept înainte de întemeierea Moldovei, fără să lase urme ?

Dispare un om, dar nu dispărea o dinastie, nu dispărea o sută de dinastii așa de repede

Cnejii ocupau toate satele înainte de Dragoș în Moldova așa ne spune domnul R. Rosetti. Unde nu puteau ei cârmui direct, numeau delegați de ai lor. Tot autorul de care mă ocup, spune că : *Juzii și Vatamanii erau numiți de Cneaz prin satele pe unde nu-și aveau locuința.*

Încă o nedumerire : De când dispăruse rasa Cnejiilor din satele Moldovenești ? De sigur de mult. Cei întâi domni descălecători nu i-au apucat, *ne afirmă domnul R. Rosetti.* Apoi cum se face că instituția Cnezatului a continuat să funcționeze, să fie vie și lucrătoare fără Cneji ? Cum se face că ideia ca în fiecare sat trebuie să fie un judecător pe care sătenii erau obligați să-l plătească cu munca și cu bani, era așa de populară și așa de înrădăcinată în mintea țăranilor, încât ei au continuat a o avea încoace, după ce se stinsese și urmele Cnejiilor, a foștilor lor judecători“.

Gh. Panu² ne mai spune, că se stabilește în mod precis din documentele ce ne-au rămas, că în satele din

¹ Gh. Panu. Op. citat pg. 10-17.

² Gh. Panu op. citat pag. 12

Moldova existau Cneji chiar pe timpul lui Alexandru cel Bun, a fraților Ilie și Ștefan și chiar pe timpul lui Ștefan cel Mare, și că acești domnitori au hărăzit boerilor tocmai sate unde erau și trăiau acești Cneji.

Față cu asemenea dovezi, teoria domnului R. Rose-ti privitoare la drepturile ce le-ar fi avut Cnejii în momentul întemeerii principatului cade, de oare ce se face complet dovada că în acel moment *Cnejii nu mai erau conducătorii satelor* intru cât vedem că se făceau dani, chiar cu satele, în care existau acești Cneji

Nu vedem cum poporul s'ar fi învoit a lăsa să se atingă de o organizație veche, la care desigur ținea mult și să lase a se nimici *Instituția Cnezatelor* din chiar primul moment al descălecătoarei.

Deci a admite că boerii și curtenii intrând în stăpânirea satelor deveneau și judecătorii sâtenilor, este a nu mai vedea în vechii Cneji pe conducătorii și judecătorii satelor, ci numai pe gospodarii frunțași ai acestor sate, fără nici un alt drept asupra sâtenilor.

Gh. Panu în lucrarea sa nu ne spune când și cum a dispărut instituția Cnezatelor. Domnia-sa ne spune numai că *sub cuvântul Cneaz pomenit prin vechile documente, nu trebuie să înțelegem pe judecătorul satului.*

Asupra existenței cnejilor, domnia-sa ne spune că cu timpul Cnejii s'au scoborât încetul cu încetul, de la rangul de boerănași la acela de țărani privilegiați, țărani cu locurile și cu moșiile lor, constituind o populație rurală puternică și mândră de origina ei boerească, **un fel de răzeși Moldoveni** având conștiința și amintirea chiar, că odată au avut o situație socială mai superioară.

Acesta trebuie să fie și adevărul asupra originii și drepturilor Cnejilor la Moldoveni.

În timpul primilor domnitori Moldoveni, vedem că există o clasă a boerilor, care devenise proprietarii satelor; cu acești boeri guvernau Domnii, și ei se găseau în fruntea treburilor, constituind cea mai înaltă clasă socială.

Dacă toate acestea le vedem la chiar primii domnitori ai Moldovei, *apoi nu mai putem admite că în momentul întemeerii Principatului, să fi mai existat Cneji ca stăpânitori ai satelor și cu dreptul de judecător al lor.*

Ceia ce ne face, să vedem sub această formă situațiunea în momentul formării principatului, este și faptul că întrucât ocuparea Moldovei de către Dragoș și Bogdan n'a fost rezultatul unei cuceriri căci nu s'a făcut prin violență, suntem în drept să credem că acești domni ar fi respectat toată organizația, ce-ar fi găsit-o la această populațiune; interesul Domnilor era chiar de a avea concursul acestei populațiuni, pentru întărirea stăpânirii și a domniei.

Admițând că la poporul Moldovean, în momentul descălecătoarei, ar fi existat acești Cneji ca stăpânitori și judecători ai satelor, este mai mult ca sigur, că acest dregător ar fi rămas și ar fi continuat să rămână — dacă nu totdeauna — dar cel puțin sub primii domni.

Deci mai mult ca probabil că Cneji — la origina lor — și mai ales la celelalte popoare să fi fost stăpânitorii și conducătorii satelor, dar că la poporul Român, așezat între Nistru și Carpați, această instituție să nu fi putut pătrunde cu teineicie în sufletul poporului, așa că la ei *cneazul să fi fost numai fruntașul satului, un fruntaș care să-i predomine și de care sătenii să fi ținut seamă, dar care să nu se fi constituit într'un fel de suverani cu drepturi ereditare, așa cum îi găsim că au fost la poporul Slav.*

Domnul I. Bogdan¹ în această privință ne spune următoarele :

«Eu cred că în epoca cea mai veche cnejii erau sau întemeetorii de sate sau șefi aleși, dintre fruntașii satelor pe viață, ca să judece pe săteni după vechiul lor obicei. E probabil că și în această epocă judecățile se făceau împreună cu cei mai bătrâni ai satului, cu jurații de mai târziu. Ei administrau ca judecători unul sau mai multe sate, ori teritorii mai întinse, cum au fost de bună seamă *Cnejii Ioan și Farcas* dela 1247, cari deși apar în diploma lui Bela IV ca supuși ai regelui unguresc, de fapt ei aveau o independență lăuntrică complectă pe teritoriile lor, ca și voevozii de atunci. Ca șefi de state libere îi găsim pe Cnejii în secol. XIII-XV în țara Românească, teritoriile în care naționalitatea română s'a păstrat mai compactă tot timpul evului mediu, teritoriul românesc prin excelență.

În Ungaria și Transilvania Cnejii trăiau, înainte de cucerirea maghiară, pe pământuri libere, după aceasta pe pământuri ocupate de regi și nobili. Ei cer dela cei dinții, se fie confirmați în demnitatea lor și se fie considerați ca slugi credincioase ale lor. Serviciul nu putea să le aducă decât foloase. Iar când regii Ungariei, ca să populeze țara pustiită de tătari, adopta o politică foarte pronunțată de colonizare, Cnejii găsind profituri personale în această politică se fac și colonisatori asidui. Sub această fasă cnezatului este până la un punct identic cu Scuteția germană. Această fasă este represintată în Ungaria, Transilvania și Moldova. Cnejii sculteți se perd în Transilvania și Ungaria parte în nobilimea maghiară, parte în iobăgimea română, în Moldova îi înghite proprietatea mare. În nici unul din cele două vevodate româ-

¹ I. Bogdan „despre Cnejii Români“ pg. 30.

nești cnejii nu se ridică la treapta boerească ; această clasă se recrutează afară de rare excepțiuni, în amândouă voevodatele din vechile proprietăți mari de pământ, jupanii și panii și din militarii curții. Nu cunoaștem până acum nici un document moldovenesc sau muntenesc din care să se vadă că un boer a fost mai întâi cneaz, deși cnejii, făcând servicii militare, aveau ocasiunea să se distingă în răsboaie și să fie înaintați la rangul de boeri.

In întreaga dezvoltare a acestei instituțiuni nu găsim, afară de nume nimic specific Slav; ea nu poate fi explicată deci ca un împrumut dela vreunul din popoarele Slave vecine. Cnejii de sate au existat de sigur la Sârbi și foarte probabil și la Bulgari, atât în eviul mediu, cât și în timpurile noastre; poate și Rușii din Galiția să-i fi avut din timpurile vechi, căci cnejii bolchoveni din secolul XIII-a erau evident, un fel de cnejii de sate ca cei români și totuși românii nu i-au împrumutat nici de la Sârbi, nici dela Bulgari nici dela Ruși.

Românii 'și aveau când au venit în contact cu popoarele slave (secol V-VI) pe judecii sau juzii lor, a căror funcțiune esențială era să-i judece, precum a ducilor era să-i conducă în răsboiu ; cuvântul cnez este mai nou, și eu cred că nu s'a putut introduce înainte de secolul IX.

Intre sec. X-XII. poate prin influența bulgară și sârbească, mai curând însă dela Slavii ce trăiau împreună cu Românii la nordul Dunărei și aparțineau aceleiași familii ca și cei din sudul ei, se introduce la Români termenul Cnez care în Unguria s'a transformat în Chinez după ungurescul Kenéz. în țara românească s'a pronunțat Cnez cu pronunția bulgară și sârbească, iar în Moldova Cneaz cu pronunția rusească ca și în Galiția. În prin-

cipate el pare a se fi menținut mai mult prin terminologia oficială decât prin gura poporului, care zicea **jude**, **judec**. Nu este dar vorba atât de o instituție română de origine slavă, cât de un cuvânt slav suprapus celui vechi românesc cum s'a întâmplat și cu Voevodul care a înlocuit pe vechiul duce ce a trebuit să existe în limba română înainte de contactul nostru cu slavii. Din secol. XIII încoace cnezatul s'a dezvoltat în țările române în condițiuni felurite, în acord însă cu instituțiile analoge ale Europei apusene medievale, în special ale Ungariei. »

CAPITOLUL II

Intemeierea Prințatului Moldovei și Organizația politica a principatului sub primii Domnitori

INTEMEIEREA PRINCIPATULUI

Intemeierea *statului Moldovean* a fost înfăptuită de Românii așezați în partea de Nord a munților Carpați, deci de *Românii Maramureșeni*.

Această obârșie a Moldovei este în afară de orice îndoială, fiindu-ne dovedită cu documente autentice din acele vremuri.

Asupra întemeierii principatului Cronicarii Moldoveni, au scris mult, povestind-o în diferite chipuri și anume :

In cronica Putneană¹ cea mai veche cronică a Moldovei, descălecătoarea este astfel descrisă :

«*Din mila lui Dumnezeu, primul vodă Dragoș, eșind la vânat din țara Ungurească de la locul numit Maramureș după numele apei și urmărind un zimbru l ucise lângă acest fluviu Moldova, și se veseli acolo cu boerii săi și locul îi plăcu așa de mult, în cât remase acolo și colonisă țara cu acei Moldoveni Ungurești și domni doi ani...*»

¹ B. P. Hașdeu. „Arhiva Istorică a României“. Această cronică a fost scrisă de către călugării de la Mănăstirea Putna în intervalul dintre anii 1486-1522. Este cea mai veche cronică despre Moldova. *5

Acest fapt, după această cronică s'a petrecut în anul 6850 (1352).

Ureche Cronicarul, ocupându-se de descălecătoria Moldovei ne spune următoarele :

«După multă vreme, feciorii cei de Domni din munții Ungurești, pogrând după vânat, au nimerit la apa Moldovei, văzând locuri desfătate cu câmpii întinse, cu păduri dese și cu ape curgătoare, îndrăgind locul, au tras pe ai săi dela Maramureș îndemnând și pe alții de au venit și au descălecat întâi sub munte, mai apoi înmulțindu-se și crescând înainte, și-au întins hotarul până la Nistru și până la mare».

Miron Costin în descrierea făcută asupra Moldovei ocupându-se de întemeierea principatului ne spune următoarele ¹

«Este un sat în Maramureș numit Cula sau Kucha în care locuia cu ai săi. Dragoș fiul lui Bogdan din neanul vechilor Domni.

Ambițiunea lui împingea de a-și arăta la lumină puterea, și mumă-sa temându-l de pericole, abia, abia 'l mai putea opri când de odată jătăcește în sat un zimbru sau bour.

Curtenii se aruncă după urmele fiarei; Dragoș și-o ia de țință și olegându-și trei sute de juni armați până în creștet, el purcede vitejește în adâncul munților, pe căi necunoscute, întrerupte ici colea prin pârăe, numai cățavaa Molda conduce pașii lor, adormecând viziunile bourului în desișul codrilor și în reșterele stâncilor și lătrând cu furie ea adună ca trâmbița pe vânătorii cei imprăștiiați.

Bourul, de câte-ori se vede înconjurat, se asvârle din adăpostul său și străbătând toate piedicele, fuge urmându-l gonaci.

Deja vânătorii au ajuns la capătul Carpaților și de pre înaltele piscuri, privesc viitoarea Moldovă pe luncele Prutului.

Deja ochilor zămbesc fu egoasele câmpii ale Nistrului, întinse ca oceanul, ale mărețului Nistru care, luându-și începutul în regatul Poloniei, curge în stâncele sale naturale ce-l strâng ca doi pereți plecați și pe care el sapă în umbră pentru a-și dobândi prin luptă o rază de soare.

S'apoi fertilitatea acestor părți! N'o întreci tu Egipte, cu toată

¹ M. Cogălniceanu. „Letopisetele Moldovei și Munteniei“ Vol. I pg. 88

a ta fală! Aici o buniță de grâu produce până la șapte măsuri ce abia se întâmplă la hoțar:11 tău cel nisipos ; orz, secură, ovaz, se ridică în anii cei buni până la unsprezece măsuri, iar meiul trece peste douăsprezece; ce-ți mai trebuie oare? care să fie avantajul tău agricol, afară numai doară de cultura zaharului?

La noi se întâmplă ca o iapă să nască doi mânji și o oaie trei miei ; la noi adesea o juncă face la al treilea an.

Nu se cade ca să te uit pre tine abundu-le răuleț Moldova, pe care cu drag mi te aduc aminte, cum curgi între desfătări de paradis între miere și lapte.

Toate acestea te privesc vânătorii noștri ; mai văd codri, mai văd râuri, mai văd văi spațioase ; ori unde aruncă cu ochii spre răsărit îi întimpină un pământ ca o luxoasă grădună și-i cuprinde mirarea la vederea atâtor câmpii înflorite ca raiul!

Bourul care nu mai poate scapa, e ca și uitat ; alte dorințe resar în inimile vânătorilor.

Urmand tot înainte pe malul râulețului ei se pogoară în câmpie deschisă, când deodată răsună cunoscuta bataie a căței12 toți se aruncă în acea direcțiune.

La stânga râulețului era o pădurice foarte deasă, încinsă de toate părțile cu o vâgăuncă, acolo bourul, obosit de atâta goană și stors din putere se odihnea în liniște.

Neastâmpărata cătea descoperă refugiul, vânătorii se îngrămădesc în juru-i cu lăcomie, dar instinctul ultimei pieiri reține pe fiară în desisul păduriceii, până ce junii români, cu felurite arme, unii cu topoare Ungurești alții cu măciuce o ajung și o doboară.

„Copiilor! strigă atunci Dragoș aici este patria noastră! Nu mai începe multă vorbă. Mă jur că rămân aici pentru totdeauna și că aici îmi voi așeza casa, redobândind prin vitejie moștenirea străbunilor! Cui nu place întoarce-se”.

Toți strigară „Jurăm eu tine de a rămâne aicea”.

Capul bourului cel precursor, pentru memorie fu pus pe o columnă și pre numele fiarei, care moldovenii îi zic până

astăzi «bour» Dragoș înființează pe locul isbânzei satul Bourrenii.

De atunci și sigiliul Moldovei poartă capul bourului.

Pe de altă parte cățalușa **Molda**, obosită și pe semne vătămată de către bourul în vizuina lui, alergă cu aprindere la râuleț pe ntru a-și stânge setea, și-și găsește acolo moartea. Numele ei, eternizându-se pentru posteritate, s'a acordat aceluia râuleț, care isvorăște din înălțimea munților de lângă Maramureș și se varsă în Siret lângă orașul Roman.

De pe numele râulețului însuși țara se numi **Moldova**, poporul **Moldoveni**, Dragoș fu primul **Moldovean**.

Cutrerând toate locurile împrejur, ceata vânătorilor zărește deodată, în tăcerea săninei aurore, uă columnă căruntă de fum, înălțându-se în valuri până la nori.

Nedumerirea îi cuprinde : Cine oare ar putea să locuiască în aceste pustietăți? de unde nu e foc, fum nu ese, zice proverbul.

Merg fără sfială după indicațiunea fumului, trec un al doilea râuleț și li se presintă înaintea ochilor o dumbăvioară rotundă și veselă din care eșia misteriosul fum de cărbune.

Alergând prin rădiu, iată că unii din vânători găsesc într'o prisacă un moșneag cocoșat de ani, care acopere stupii, ia sama la toate, privighiază cum matca 'și scoate albinițele, dislipește strătușoarele de chihlimbar ale cerei, drege, îndreaptă, teinoește.

De odată răsună vorba : „bune ome“ bătrânul se cutremură și răspunde : «**neznaju bihme**» (nu înțeleg zău) vânătorii îi mai adresează întrebări, 'l chestionează prin semne, dară speriat prin niște oaspeți nevăzuți nici odată în jurul locuinței sale, el nu știe ce și cum să răspundă.

Adus în fine înaintea lui **Dragoș** și cercetând prin

tâlmaci, bătrânul răspunde rutenește : **sum Iațco de la Snetin de vre-o câți-va ani mi-am așezat aici prisaca; dar afară de voi acuma n'am mai văzut pe nimea.**»

Atunci Dragoș îi descrie planul noiei colonisări, îi povestește alungarea urdiilor Tătărăști, 'l îndeamnă să-și strămute în aceste părți tot neamul, și-i dăruește și întărește ca moșie eternă și ereditară, tot teritoriul în jurul râulețului.

Moșneagul cu bucurie primește darul și aducând oameni din **Pocuția** de la Snetin, înființează după numele sau **satul Ițcanii**, cel mai vechi sat Moldovenesc după **Bourenii**.

Colonia moșului Iațco, deveni mai în urmă **orașul Suceava**, căci soarta n'a permis să-i rămână numele primului fondator.

Niște cojocari ungurești venind să se stabilească acolo, — **sociu se zice cojocar în limba maghiară** — după numele lor se numi râulețul și orașul **Suceava**, numele **Iatcanilor**, conservându-se totuși unei din suburbii.

După ce a pus la cale această parte a țării, **Dragoș** voește a cunoaște și locurile, de mai jos.

El apucă la dreapta apei Moldova, cutreeră câmpii imense și mai găsește alte două ape, din care pe una după repezeciunea undelor sale o numește **repedea**. adică pe latinește «**Rapida**» iar altei după limpezeciunea undelor îi dă numele de **Limpede**, adică latinește «**Limpede**.»

Locul surăde lui **Dragoș**, el singur se așază aici, dând știre tuturor țărilor învecinate despre noua sa reședință care se numește până astăzi câmpul lui Dragoș, adică „**Campi Dragossi**“.

De aici urmează grabnica împoporare a țării.

Așa povestesc «traditorii» Moldovenești; oamenilor simpli trebuie să le dăm crezare căci ei nu sunt capabili de a inventa lucruri fantastice sau de a denatura faptele prin or-

namente. Adevărul cel curat nu are nevoie de fraze pompoase.¹

Vedem că această cronică, este luată după povestirile din popor, cărora le dă toată crezarea nefiind capabili — zice el — de a denatura faptele prin ornamente

Tot din această cronică vedem că satul din care a eșit Dragoș se numește *Cuha din Maramureș*, sat ce vom vedea că în adevăr a fost a descălecătorului.²

Miron Costin ne mai spune că colonia adusă de bătrânul **Iațco**, găsit de **Dragoș** la descălecătoare, care la început s'a numit **Ițeani**, mai apoi s'a numit **Suceava**, explicând această schimbare prin faptul că peste colonie s'ar fi așezat mai mulți cojocari Unguri, care pe ungurește se numesc soci, de unde s'a schimbat numele în Suceava.

Tot în această cronică vedem că **Dragoș** a dat numele de **Moldova** râului și în urmă țării ca o amintire pentru căteaua *Molda*, care l-a urmat gonind bourul până a fost omorât și unde și-a găsit sfârșitul.

Marca țării aleasă de însuși **Dragoș**, *este un cap de bour*.

Neculai Costin, în descrierea ce face, reproduce aceiași povestire cu privire la descălecătorea lui Dragoș.

Toate aceste legende au aceiaș constatare că **Moldova** a fost iniințată de către niște *Români coborâți din munții Maramureșului* sub conducerea lui **Dragoș Bogdan**.

În ceiace privește data când s'a petrecut acest eveniment, este fixată deosebit de acești cronicari.

¹ Extras din „Arhiva Istorică” Tomul I pg. 166.

² „Viața Românească” Revista an. 1912 No. 9. R. Roseti „O călătorie la Cuhnia în Maramureș”

Cronica Putneană, ne indică anul 1352, **Miron Costin**, ne arată anul 1304, iar **Ureche** ne indică anul 1299.

Istoricii noștri, de comun acord, au fixat **anul 1359**, servindu se pentru aceasta de un document a lui **Ludovic cel Mare** în care se spune, că în acest an, a avut loc *o emigrare a Românilor din Maramureș în Moldova*.

Am văzut că toate cronicile Moldovenești recunosc ca **intemeetor al Moldovei pe Dragoș**, însă documentele care se ocupă de această chestiune și cronicile Ungurești *numesc pe capul acestei emigrațiuni «Bogdan»*.

Documentele cari fac această mențiune sunt în număr de trei și anume :

O diplomă din anul 1365 prin care *Bogdan* a perdut moșia sa *Cuhnia* din *Maramureș* pentru necredința ce a arătat regelui maghiar; ea este dăruită lui *Balk Moldoveanu* care este lăudat de rege pentru ajutorul și credința ce i-au arătat.

A doua diplomă din anul 1359 conține dăruirea mai multor sate Românești lui *Dragoș fiul lui Giula credinciosul nostru valah din Maramureș* ca răsplată pentru slujbele făcute regelui în luptele ce au dus *spre a redobândi țara noastră cea Moldovenească unde mai mulți valahi părăsise calea datoritei credințe*.

A treia diplomă din anul 1355 în care ni se vorbește tot de satele dăruite lui *Dragoș fiul lui Giula*.

În toate aceste documente, ni se indică ca *intemeetor al Moldovei pe un Bogdan pe când în cronicile noastre se arată; că cel dintâi Domn al Moldovei a fost Dragoș*.

Aceste contradicții între *cronicile Moldovenești*, și do-

cumentele pomenite mai sus au creat pe **Bogdan Dragoș**, ca **primul Domn al Moldovei**.

Bogdan, la sosirea lui în Moldova, a găsit se pare o populațiune supusă regelui Ungariei, care avea mulți partizani aici.

Populațiunea de baștină a țării, se poate să nu fi fost tocmai mulțumită de ocărnuirea ungurească, căci așa ne putem explica, că la sosirea lui **Bogdan**, toată populațiunea i-a venit în ajutor putând astfel rezista contra Ungurilor.

Toate acestea ne face să bănuim că **Bogdan venind în Moldova a respectat drepturile populațiunii băștinașe**, pe vitejia și dragostea căreia trebuia să se bizue contra continuelor atacuri din partea Ungurilor.

Voevodul Bogdan primul domn al Moldovei.

Din cele arătate până aici și din confuzia ce se naște prin contrazicerile ce există între *cronicele Moldovenești* și *cronicele Ungurești*, este ușor să bănuim că **Bogdan** primul domnitor al Moldovei, la coborârea sa, a găsit populațiunea acestei țări pusă sub stăpânirea altor Voevozi, care se găseau sub ordinele regelui Ungariei.

Coborârea Voevodului Bogdan însă, are caracterul unei rescoale și fugi tănuite spre a se sustrage de sub autoritatea regelui, pentru care motiv el invită o mulțime de locuitori a-l urma, câștigând de partea sa și mulți nobili.

Când Bogdan ajunsese în Moldova, dădu aici peste Dragoș, voevod credincios regelui, de unde născu între ei o luptă înverșunată.

Soarta armelor a fost favorabilă lui Bogdan, care bate pe voevodul Balk fiul lui Dragoș și care părăsește Moldova lăsând toată averea în mânele lui Bogdan, el urmând pe rege care-l despăgubește de pierderile suferite în Moldova dându-i moșiile lui Bogdan din Maramureș.

Din acest moment pământul Moldovei, a devenit locul de scapare al tuturor Românilor nemulțumiți de guvernarea Ungurească.

În astfel de împrejurări, populațiunea Moldovei creștea repede așa că în scurt timp, deveni o țară întinsă și puternică, putându-și determina singură mersul destinelor sale.

Acel ce a creat această situațiune Moldovei, n'a fost altul decât voevodul maramureșean Bogdan întemeietorul principatului Moldovei și primul domnitor al acestui principat.

Deci istoria propriu zisă a Moldovei începe cu Bogdan, care desfăcu această domnie de sub autoritatea Maghiarilor. *El este acela care punând munții Carpați hotar între Moldova și Ungaria a întemeiat principatul Moldovei cu o domnie neatârnată.*

Bogdan a domnit de la anul 1348-1365, el 'și așeză capitala în târgul **Suceava**, care se crede că exista în momentul venirii sale.

Moldova sub acest domnitor se întindea mai jos de **Bârlad** și **Bacău**.

Anul morții lui *Bogdan* nu-l putem avea în mod exact, găsim însă că la 1365 în Moldova domnea *Lațco*, fiul lui.

Starea Socială și Economică a populației din Moldova sub primii domnitori.

N'avem nici o urmă care să ne dea posibilitatea să cunoaștem în mod exact, care era starea socială și economică a populației Moldovei sub primii domnitori.

Presupunem însă, că poporul din Moldova era un popor lipsit de cultură spirituală, ocupându-se mai mult cu creșterea vitelor care era îndelnicirea lor de căpenie.

Atât înainte de întemeierea principatului, cât și o bună parte de timp după întemeierea lui, nimeni nu s'a ocupat cu luminarea poporului din Moldova.

Aceste vremuri, erau desigur complet lipsite de școli, iar știutori de carte erau așa de rari, ca am putea socoti fără să dăm greș, că nici nu existau.

Așa explicăm noi, că nu ne-a rămas nici o notiță despre poporul din Moldova, precum nu ne-a rămas nimic scris despre primii domnitori și despre formarea principatului

Biserica, care în formarea statului nostru și chiar în conducerea lui a jucat mare rol, a fost singurii izvor de cultură spirituală și morală pentru populația Moldovei, dar și biserica la început a fost bântuită de lupte interne de organizație, așa că, nu s'a putut ocupa de cultura și de sufletului poporului.

În asemenea împrejurări, la care se mai adaugă și lipsa de legiuiri cari să-i fi curmuit cu dreptate și să-i fi înfrânat de la fapte rele, avem dreptul să precisăm că starea socială a populației Moldovei, sub primii domnitori, până prin secolul al XVII-lea, a fost destul de înapoiată

Ocupându-ne de starea economică vedem că, în ceiace privește lucrul pământului, Moldovenii se ocupau cu plugăria însă pe o scară foarte redusă.

Ei cultivau meiul și grânele numai în măsura nevoilor lor pentru trai, și poate —mai în urmă—și pentru dajdiile ce le dădeau în natură domnului și dregătorilor acestuia.

Vânzările de produse agricole, se făceau numai la Galați, căci acolo se găseau comercianți Turci care se ocupau cu strângerea acestor produse. De altfel vânzarea produselor agricole era oprită a se face altora afară de Turci; acest fapt rezultă din tratatul de pace din 1829 dintre Rusia și Turcia, când vedem că în acest tratat se cuprindea și clauza că: **Moldova are dreptul de a-și vinde produsele și altor țări.** Dela această dată, începe pe marea Neagră să circule vapoarele diferitelor popoare, cari aduceau la Galați comercianții ce veneau pentru a face cumpărături de cereale.

Din faptul că agricultura era foarte înapoiată valoarea pământului în Moldova era mult redusă. Așa până prin secolul al XIV-lea falcea de pământ se cumpăra în mod normal cu preț de jumătate galben și tocmai pe la începutul secolului al XIV-lea valoarea pământului a început a crește; după anul 1829, când s'a dat libertatea comerțului pentru Moldova, agricultura a început a face progrese astfel că, și valoarea pământului a început a crește.

Singura ramură de activitate a comerțului era creșterea vitelor din care poporul făcea un întins comerț.

Ținuturile *D. rohoiu, Botoșani, Iași, Fălciu și Tutova*, produceau cele mai multe și mai alese vite; locuitorii acestor ținuturi se ocupau cu creșterea lor, aceasta fiindu-le îndeletnicirea de căpetenie; afară de aceasta, boerii

dădeau un deosebit interes creșterii vitelor, mai toți aveau cirezi de vite cornute, herghelii de cai și turme de oi.

Comerțul cel mare de vite se făcea peste hotar, mai ales în Ungaria și Polonia unde vitele noastre erau mult căutate.

A fost un timp când *oștirile Austriace și Germane își remontau caii de cavalerie din Moldova.*

Oile erau trecute în *Turcia* unde aveau mare căutare, precum și fructul lor găseau mulți consumatori acolo. Moldovenii mai dădeau o deosebită atențiune creșterii albinelor, din produsul cărora se făceau lumânările de ceară, precum și mierea cu care se făcea un întins comerț.

Se mai făcea comerț cu peile animalelor sălbatice ca: lupi, vulpi, șderi, veverițe etc.

Poporul Moldovean făcea diverse schimburi în mărfuri, aducând din Europa produsele ce nu le aveau în țară ca: *scorțișoară, tămâie, piper*, etc.

Ei mai importau din alte țări stofe și diverse țesături ce nu se găseau la ei.

Schimbul de măriuri, și deci comerțul exterior îl făceau în mare parte cu Genovezii, care pe vremuri era poporul cel mai comercial și care din acest punct de vedere, stăpânea întreg litoriu Mării Negre.

Din convențiile comerciale încheiate de domnitorii Moldoveni cu alte țări, ne putem orienta foarte bine asupra felului și întinderii comerțului.

O asemenea convenție, care din punct de vedere economic, presintă multă importanță, o găsim într'un *document din anul 1407*¹ prin care **Alexandru cel Bun**

¹ „Arhiva Istorică” Tom. I pg. 180.

regulează comerțul de import și export al Moldovei cu comercianții din Galiția și Podolia.

Voi reproduce în întregime acest document, el fiind de mare importanță întrucât ne dă cele mai precise date asupra comerțului ce făcea Moldova pe acea vreme.

Iată cuprinsul documentului :

•Cu mila lui Dumnezeu noi **Alexandru-Vodă**
 •etc. am încheiat cu consilierii și orășenii din **târgul**
 •**Lemberg** următorul așezământ doganier după cum
 •trebuie să imble ei cu mărfurile lor în țara noastră, plă-
 •tind vame mai ușoare de cum au fost în trecut și anu-
 •me. **Din 'ntăi vama principală dela Suceava**: la des-
 •cercarea **postavurilor** se va plăti aci câte *3 groși* dela
 •*1 grivnă* ; tot atâta pentru cumpărarea mărfii **Tătărăști**
 •**în Suceava**: *matasă, piper, cambă, (stofă aurită) tebencă*
 •*(stofă de matasă), temiap, cvas (vin) grecesc* ; iar cumpă-
 •rând aceste obiecte în alte orașe ale noastre, acolo la
 •locul cumpărături se va plăti câte *2 groși* dela *1 griv-*
 •*nă* și apoi la **Suceava** tot câte *3 groși* dela *1 grivnă*,
 •și numai astfel va fi liber de a revinde. Scoțând vite
 •din țară la **Lemberg**, va plăti în **Suceava** dela *1 vită*
 •*câte 1 gros*, idem dela *10 porci, 10 oaie, 100 veverițe* ;
 •dela *un cal sau una capă* câte *6 groși* ; *100* ; de vulpi *10*
 •*groși* *100 piei crude de oaie, 4 groși, 100 piei de miel 2*
 •*groși, 100 piei de bou 15 groși*. Atâta pentru vama prin-
 •cipală dela **Suceava**. Exportând mărfurile spre părțile
 •**Tătărăști**, se va plăti în de la *12* cântare în **Suceava**
 •câte *1 rublă de argint* în **Iași** *30 groși* în **Cetatea Albă**
 •*1/2 rublă* de argint ; iar mergând nu prin **Cetatea-Albă**
 •ci prin **Thighina**, se va plăti aice vama **Cetății Albe**, afa-
 •că de plată trecătorii, și încă și la strajă se va mai da
 •la tot carul câte *12 groși*. Ducând vite din țară la Ta-
 •tari, se va mai plăti pe toată vita în **Suceava** câte *4*

•groși în Iasi 2 groși, idem în Tighina; iar de pre 100
 •de oaie în Suceava 60 groși în Iași 30 groși, idem în
 •Tighina. Aceasta este vamă pentru a merge la Tătari.
 •Postavurile cată a se vinde chiar la locul descărcării în
 •Suceava, iar nu cumva în alte orașe ale noastre: și a-
 •poi cu banii realizați, liberi va fi de a îmbla și de a târ-
 •gui orice lucruri în toată țara noastră. *Exportațiunea*
 •*postavurilor la Unguri și la Munteni este slobodă,*
 •*anume*: pentru exportatiunea Muntenească se va plăti
 •în Suceava dela 1 grivnă—3 groși, și la frontăria la
 •Bacău dela 1 grivnă 2 groși, și apoi la întoarcere din
 •Valahia, cu marfă de acolo, fie piper, fie lână, fie ori și
 •ce, se va plăti în Bacău dela 12 cântare— $\frac{1}{2}$ rublă de
 •argint, și în Suceava, dela 12 cântare 1 rublă de argint;
 •iar pentru exportatiunea postavurilor la Bistrița în Un-
 •garia, se va plăti în Suceava de la 1 grivnă—3 groși,
 •în Baia, de la 1 grivnă— $1\frac{1}{2}$ groși, idem la Molda-
 •vița: și apoi la întoarcere din Ungaria cu marfă de a-
 •colo, se va plăti de la 1 târhat, în Moldavița—2 groși,
 •idem în Baia. Exportând postavuri la Brașov, se va
 •plăti în Suceava de la 1 grivnă, câte 3 groși, la Ba-
 •cău— $1\frac{1}{2}$ groși, idem la Trotuș și la întoarcere de a-
 •colo de la fiecare târhat în Trotuș, câte 2 groși, și
 •idem în Bacău. *Liber este de a exporta în Galiția*
 •*cai Moldovenești cei în valoare de 3 grivne, precum*
 •și cai Ungurești sunt liberi, plătindu-se la locul cumpă-
 •rătorei de la tot calul câte 4 groși, la deposit în Su-
 •ceava câte 6 groși, în Siret—2 groși, idem în Cernăuți,
 •iar exportându-se cai sau epe la Cămenit în Podalia.
 •se va plăti în Dorohoi vama Siretului și în Hotin vama
 •Cernăuțului: aceasta este vama pentru cai și epe. Cum-
 •părând vite sau cărlani, în Bacău, sau în târgul lui
 •Roman, sau în Baia, sau în Neamț, sau în alte orașe

•ale noastre, la locul cumpărături se va da vamă: de
 •la *1 vită—1 gros*, ijem de la 10 oi sau de la 10 porci
 •sau de la 100 piei de miel; de la 100 piei de bou,
 •—*10 groși*; de la 100 piei crude—*2 groși*; și apoi să
 •se ia o mărturie sigilată de la vameș, care se va pre-
 •senta la vama principală, în **Suceava** fără a se mai plăti
 •unde va a doua vamă. Vama de la **Siret** este: de la mă-
 •runțușuri, *pălătie, nădragi, coarde de arc, săbit* de la
 •care toate se va plăti de la *1 grivnă—3 groși*; iar
 •exportând din țara noastră din **Suceava** prin **Siret** se va
 •plăti în **Siret** pentru piei, lână, peie de oaie, pentru toa-
 •te câte $1\frac{1}{2}$ din vama **Sucevei**: aceasta este vama **Sire-**
 ••**tului**. În **Cernăuți** se va plăti: *dela fiecare car nem-*
 ••*țesc, vamă patru groși, dela un car armenesc 6*
 •*groși, 1 vită—1 gros, idem 10 porci sau 10 oi, un*
 •*cal sau 1 capă—2 groși iar pentru trecătoare, fiecu*
 •*care nemțești întregi, fie cu care armenești—4 groși*
 •*aceasta este vama Cernăuțului. În Cernăuți carele să*
 •*nu se răscolească, ci numai neguțătorul să încredin-*
 •*țeze că nu are în carul său mărfuri oprite adică:*
 •*șjderi, argint, ceară și caii Moldovenești cei buni.*
 Prețul postavurilor să fie în **Suceava** despre prețul cu-
 •rent din **Lemberg**. Lembergienii, cari vor voi a merge
 •la **Brăila**, după pește, vor plăti câte $1\frac{1}{2}$ *groși* de la
 •*1 grivnă* la vama de la **fruntarie** sau la **Bacău** sau la
 •**Bârlad**, iar car sau pește să nu li se supere; și apoi
 •luându-și de acolo mărturie sigilată să vină liberi la
 •**Șuceava**, unde la vama principală să mai plătească că-
 •te *3 groși* de la *1 grivnă*, fără ca să li se supere car
 •sau pește; după aceea în **Siret** să mai plătească de la
 •*1 grivnă* $1\frac{1}{2}$ *groși* fără alt amestec la car sau la peș-
 •te; în fine în **Cernăuți**, să se ia vamă despre car. *Lem-*
 •*bergenii, care vor aduce, din Ungaria, argint ars,*

•mai înainte de toate, ne vor vinde nouă cât ne va
 •trebui, și apoi din rămășiță să vânză altora. Impor-
 •tațiunea cerei muntenești, și broșovenești e liber, plătin-
 •du-se vamă dela 1 piatră de ceară în **Bacău** — 1 gros
 •la deposit în **Suceava** idem, și în **Siret** idem. Importați-
 •unea **șderilor ungurești** e liberă, plătindu-se vamă dela
 •1 grivnă, în **Baia**— $1\frac{1}{2}$ groși în **Suceava** 3 groși, în
 •**Siret** $1\frac{1}{2}$ gros; din care șderi, liber este a se vinde
 •numai după ce noi, ne vom alege cât ne va trebui
 •nouă. E liber **Lembegenilor** a ținea în **Suceava** o casă
 •a lor, în care însă să nu fie cârciumă, să nu fiarbă
 •bere nici miere, nici să fie măcelărie sau pitărie;
 •căci pentru călcarea acestei opriri, îngrijitorul casei va
 •fi dat afară. Atâta am făcut pentru neguțătorii domnu-
 •lui nostru **regele Poloniei din toată Galiția și Podolia**,
 •care toate mai sus scrise promitem a păzi totdeauna
 •în vecii vecilor, fără viclenie sau înșelăciune, noi și
 •urmașii noștri, despre mutat nici odată, pe onoarea
 •noastră și pe credința noastră, după dreptul crești-
 •nesc. Martorii noștri sunt: **Jurj staroste**, p. **Mihailo de**
 •**la Dorohoiu**, p. **Vlad de la Siret**, p. **Oana vornic de**
 •**Suceava**. »¹⁾

Din cuprinsul documentului de mai sus, putem ve-
 •dea care erau măriurile ce se importau în Moldova pre-
 •cum și mărfurile ce se exportau și acele oprite de a fi
 •scoasă din țară. Așa vedem că se importau, **postavuri**
 •**mătăsurii**, **piper**, **stofa aurita**, **stofa de matasă**, **vin grecesc**
 •**pielărie**, **nădragi**, **coarde de arc**, **săbii** etc.

Din *Moldova* se exportau o seamă de mărfuri și
 •în special animale și produse animale ca : **porci**, **oi**, **ve-**
 •**verițe**, **cai**, **vulpi**, **piei crude de oaie**, **piei de miel**, **piei**
 •**de bou** etc.

Erau mărfuri oprite de a fi trecute peste hotar cum

1) S'a păstrat ortografia și punctuația din document.

erau : **jderi, argint, și caii Moldovenești cei buni.**

Din cuprinsul documentului mai facem constatarea că taxele vamale ce se percepeau, difereau de localitățile unde se făceau; deasemenea vedem că mărfurile de lux (*argint, jderi*) ce se introduceau în țară, nu erau libere a se pune în vânzare, decât după ce mai întâi domnul era indestulat din aceste mărfuri.

Mai tot acest comerț era însă în mâinile străinilor, Moldovenii fiind prea înapoiți ca să se poată ocupa așa de întins cu această ramură de avuție națională.

Ca încheiere putem deduce, că starea economică a poporului din Moldova, era destul de frumoasă și desigur că sub acest raport s'ar fi făcut mari progrese, dacă țara ar fi avut căi de comunicațiune, precum și dacă teritoriul țării ar fi prezentat destulă siguranță pentru acei comercianți străini, cari colindau țara în toate direcțiile.

Lipsa de legiuri care să asigure pe comercianți, contra riscurilor ce întâmpinau de la o populațiune puțin luminată și lipsa măsurilor contra acelor ce căutau să înșele și să păgubească pe acești comercianți, era încă o cauză care contribuia la încetineala dezvoltare a comerțului.

O altă cauză care a contribuit ca această dezvoltare să meargă încet, a fost desigur și multele năvăliri barbare și războaie nesfârșite, cari produceau atâta groază, încât la apariția lor înceta orice activitate, populațiunea târgurilor și a satelor, fugind din diumul lor:

REGIMUL FISCAL IN MOLDOVA.

Dărilor la care era impusă populațiunea.

Regimul fiscal la poporul Român, are desigur o origină mai veche decât întemeierea principatelor.

Această credință a noastră, ne este determinată de faptul, că acest popor, fiind bătut și de multe ori încălcat de Tataři, nu se poate ca ei să nu fi devenit cu timpul tributari acestor barbari.

Istoria ne dovedește că Tatařii cu toată barbaria lor, au impus la grele dări, popoarele pe care le-a supus.

Așa găsim că Slavii din Rusia, ce au căzut sub stăpânirea Tatařilor, plăteau acestora biruri și dijmă din produse, dând la început chiar câte un copil din trei, pe care îi robeau, precum luau ca robi și pe acei oameni ce nu-și puteau plăti dările.

De aceste dări nimeni nu era scutit, și atât cei saraci, cât și cei bogați trebuiau să le plătească în mod egal.

Tatařii, pentru strângerea dărilor, aveau funcționari anume însărcinați, care făceau tabelele de locuitorii supuși impostelor, precum executau și încasarea lor.

Cu timpul, pe măsură ce moneda a început a fi cel mai bun mijloc de schimb. s'a înlocuit sistemul de impozit adică. în loc ca dările să se perceapă în natură, se percepeau în bani.

Dacă Tatařii au putut supune ca birnice *popoarele Slave din Rusia*, mai mult ca sigur că *poporul Român* n'a putut scapa de aceste dări.

Așa dar, încă înainte de întemeierea principatului

Moldovei, locuitorii acestui principat erau obișnuți să plătească diferite dări popoarelor barbare.

Asupra regimului fiscal în Moldova, nu avem date sigure și directe așa fel ca să putem ști exact ce fel de impozite erau așezate asupra populației, norma după care erau așezate precum și de către cine se încasau.

Domnul Ghibănescu, în lucrarea *Domniei Sale «Surete și Isoade»*, în prefața volumului al VI-lea, ocupându-se de *trecutul nostru fiscal*, ne spune următoarele:

«Cel mai însemnat fapt de notat din trecutul nostru este acel al regimului fiscal.

Dacă a fost vre un fapt, care să atingă mai adânc, cele mai de jos straturi ale țării, ca și pe marii boeri, au fost dările. Regimul fiscal sub care au trăit țările Române a determinat multe din faptele de ordin politic și militar. Mai mult încă, chiar aprecierea ce s'a făcut și se face asupra timpurilor vechi, bine înțeles în mod așa de defavorabil, tot regimului fiscal se datorește.

În analiza și studierea acestui regim fiscal, se uită un lucru: se critică vexalitatea dărilor, fără a se explica în deajuns sistemul. Trebuie însă să mărturisim că ne lipsește în această privință datele necesare pentru a ne explica mai bine sistemul regimului fiscal. Și iată de ce:

Isoarele documentale directe, care se vorbească de numele dărilor, de quota lor, de felul de strângere și de alte amănunte asupra felului cum era organizată execuția dărilor ne lipsește. Fiind acte cu referințe la lucruri de notorietate publică nu se păstrau, căci nici organ central de păstrare nu era, nici arhive. Apoi chiar sistemul execuției dărilor nu stătea în putința controlului.

De aceea în lipsă de acte directe și pozitive, noi abia știm prin alte acte, cari vorbesc în mod indirect și negativ; așa că despre regimul fiscal vechi, noi nu știm

prin cei ce plăteau, anume cât plăteau, ci prin cei ce nu plăteau, căci lor numai li se înșira odată cu scuteala lor, toate dările și angăriile ce se plăteau de țară. După cum în ordinea sufletului, nu s'au putut studia stările normale ale funcționării creierului și sistemului nervos, de cât prin stările anormale, de patologie mintală, tot asemenea și în regimul fiscal vom ști stările reale și normale, prin stările de scutiri, privilegii și abateri.

Cele mai vechi știri le avem în actele de scutiri acordate mănăstirilor. Ele fiind primele așezăminte organizate în țară, avându-și de Ctitori domni, ele vor căpăta privilegii de la domni de a li se da lor anumite venituri pe satele închinatelor lor și voevodul donator nu uita să înșire anume ce scutiri să dea mănăstirilor, înșirând dările ce satele nu vor avea a plăti domniei.

Alt chip de-a mai ști de numerile dărilor, de greutatea apăsătoare a lor, de felul execuției în încasarea lor, sunt cronicarii. Cronicarii fiind boeri, supuși și ei dărilor și angăriilor țarei, erau cei dintâi isbiți prin asprimă una dări, ei fiind oameni mai cuprinși. Cronicarii nu se feresc de a critica pe Domni foarte aspru din acest punct de vedere. Pentru dâșii deși erau oameni de guvern, adică de cei ce intrau în cercul politic al statului și deși trebuia să știe mai bine împrejurările silite, care cereau urcarea unor dări, ei se lasă duși de durerea omului care plătește și critică. Iar duhul lor de nemulțumire a rămas nouă astăzi ca o normă în judecarea trecutului. Rău și fără cale! Părerea lor fiind interesată nu slujește în mod vădit adevărul de cât prin cernerea isvoarelor directe.

Cea mai de seamă dare era cea a **Birului**, capitația, de care nu era scutit nimenea, decât în urmă boerii cu boerii, ca un spor de leafă.

Birul, se plătea ori individual, avându-și fiecare pecetluituri pe fețele lor, vorba cronicarilor, ori cu *rupta* de acei ruptași trecuți în anumite tabele ale visteriei, ori în cislă cu țară. Avem foarte puține știri de felul plății în cislă, de cisluire, de proporționalizarea dărilor cu puterea birnicului și altele. Dacă toți birnicii și ar fi plătit ca popa dările, noi am ști și mai puțin de felul și natura lor. Cum cei mai mulți *dădeau bir cu fugiții*, din lipsurile unora dela datorie, noi știm de cei ce au rămas în sat și cum și-au deslegat situația față cu birarii și potvodarii. Numai actele răzășești și moșnești ne vor lămurii într'această privință, ei în de ei răfuindu-se de cisluire, mai ales că dintre dânșii erau unii agenți încasatori și ni s'au păstrat acte de serviciu.»

Birul este cel mai vechi impozit cunoscut în țările românești, el exista de sigur la descălecătoare și a continuat a se percepe de către domnul țării.

Birul în Moldova se mai numea și **Cislă**.

Prin **cislă** trebuie să înțelegem recensimentul ce se făcea asupra populațiunii unui sat și care conținea pe toți sătenii așezați la bir, precum și suma ce urma să dea fiecare locuitor după puterile lor.

Suma birului unui sat, era fixată de către visterie fără nici o regulă, adică se arunca pe sat o sumă globală fără a se avea în vedere, la fixarea acestei sume, starea materială a locuitorilor din acel sat.

Așa la formarea cislei, această sumă trebuia repartizată pe capete avându se în vedere starea materială a fiecăruia, *deci suma birului fiind ușezată pe cap după starea fiecăruia, era mai mult un impozit pe venit.*

La repartizarea birului se făceau însă și multe nedreptăți; acei ce formau cislă satului, favorisau pe locui-

torii cu stare, încărcând pe cei săraci, fapt ce dădea loc la protestări, cari ajungeau până la Domn.

Cisla fiind așezată pe sat, locuitorii erau solidari răspunzători de achitarea sumei, așa că funcționarii însărcinați cu strângerea birului, împlineau suma celor nevoiași sau celor fugiți, dela sătenii prezenți sau cu mai multă stare; iar aceștia căpătau dreptul de a intra în averea celor fugiți și pe care îi putea urmări oriunde s'ar fi găsit.

În acest sens găsim un document **din anul 1624¹** dela **Radu-Voevod** care autoriză pe **Dumitrașcu Fulger** ca să stăpânească ocina și casa lui **Ștefan Danciu** pentru birul plătit feciorului lui **Gheorghe** care este fugit din sat.

De asemenea domnul poruncește că oriunde va afla pe feciorul lui Ștefan Danciu, să-l aducă în satul Todireni cu tot avutul lui.

În fiecare sat se găseau și locuitori cari erau așezați la bir cu sume fixate de mai înainte și asupra căror nu se putea exercita nici o asprime.

Acești locuitori privilegiați erau **Mazilii** și **Rupțașii**, cari în schimbul privilegiului ce aveau, erau obligați a face diferite slujbe domnești fără a primi vre-o plată.

Atât birul cât și celelalte dăjdii ale acestora nu se socoteau după starea și moșia ce aveau, ci după putință, așa fel ca ei să fie cu mai multă ușurință față de ceilalți.

Mazilii erau boerii de rang inferior ce se găseau așezați prin sate. Ei erau puși la bir cu o sumă fixată de mai înainte de către visterie. Recrutarea acestora se făcea numai dintre țaranii frunțași ai satelor.

¹ Gh. Ghibănescu. „Ispisoace și Zapise“ vol. I partea II pg. 166.

Ruptașii, erau aleși dintre țărani, având birul deosebit de ceilalți locuitori. La origină acești **Ruptași**, erau o clasă de oameni străini slobozi, care pentru a petrece în liniște prin țară făceau *ruptoare cu visteria*, adică se învoiau a plăti de bună voie o anumită sumă ca bir.

Cu timpul însă, între rupturași se treceau *feciorii de preoți și ai celor privilegiați*.

În schimbul acestui privilegiu, Ruptașii trebuiau să îndeplinească toate poruncile domnești, ei erau puși sub ordinele ispravnicilor de ținuturi, care aveau dreptul să-i pedepsească pentru vinovățiile lor.

Cu timpul, mai ales sub domnia Fanarioților, când tributul plătit Turciei s'a fost mărit și când domnii căutau să se îmbogățească cât mai în scurt, s'a căutat a se înființa noi impozite bănești.

Așa vedem — pentru prima oară — că **Mihail Racoviță Voevod**, în prima sa domnie (1703) a scos *Rupta pe țară*, adică *peceții roșii nominale pe fiecare con-tribuabil*; această dare a pricinuit multă groază populațiunei țării. așa ne explicăm că *Cronicarul Niculcea* ocupându-se de domnia lui *Mihail Racoviță* ne spune¹:

«*Atunci au scos Mihai-Vodă ruptă pe țară, pecetluri Roșii pe față tot omul; și oamenii se temeau să iasă toți la ruptă, să nu se înmulțească ciuverturile precum se înmulțise la Constantin Duca Vodă, ce văzând Mihai Vodă au scris cărți pe la stăpânii satelor și pre la vornici, și pre la vatamani, să nu scoată pre toți oamenii la Ruptă....etc.*»

De aici rezultă că **Rupta** ce voia să introducă pe țară nu a reușit. totuși acest domnitor în a doua domnie (1707) a încercat din nou a introduce **peceți ro-**

¹ M. Kogălniceanu „Letopisiți“ vol. II pag. 281.

șii nominale, căci iată ce ne spune acelaș cronicar.¹

*„... Și au început nevoi grele a scoate în țară. și au scos hârtii, năpâști, două rânduri de năpâșit; și au scos de vară **pecetluiri cu iscăliturile boierilor** să deie tot omul câte un leu. Oamenii se bucurau că este ușoară dajdia și eșau la pecetluiri; iară mai pe urmă după ce i-au scris pe oameni și au dat tablele la visterie, au mai eșit să mai deie câte cinci lei de pecetluit, cui se dăduse pecetluiri....”*

Așa dar, în a doua domnie, a reușit să introducă aceste peceți nominale, numai datorită împrejurării că rupta ce li s'a impus era mică, în urmă însă a mărit-o.

Afară de această dare, populațiunea Moldovei mai era supusă la multe alte dări, așa că la un moment dat nu mai era în stare să mai facă față acestor impozite.

În **Moldova** găsim, că au existat diferite impozite în natură, dintre acestea cităm pe cele mai importante și anume :

Cămana, care era o dare ce se lua asupra mierei și a cerei dela cultivatorii de albine și care consta din o zecime din produsul total și era strânsă de Căminari.

Găleata cu fân, era darea (zecimală) ce se percepea asupra fânului în folosul grajdurilor domnești precum mai târziu. în folosul diferiților slujitori domnești.

Goștina, era darea aplicată asupra rămătorilor.

Oeritul, era darea aplicată asupra oilor.

Iliș, darea ce se percepea asupra peștelui prins și dat în consumațiune publică.

Sulgiu, era o dare ce se percepea în folosul bucatăriei domnești.

¹ M. Cogălniceanu. „Letopiseți“ vol. II pg. 289.

Desetina, era darea ce se percepea asupra stupilor (una din zece) și a fost așezată pentru prima oară de către Mihai Racoviță în anul 1707. Această dare era percepută fără deosebire dela țărani, boeri și mânăstiri.

Vădrăritul, se percepea câte doi bani de fiecare vadră de vin. Această dare s'a introdus în Moldova sub **Antioh-Vodă**, ca mai târziu sub **Mihail Racoviță** să fie mărită cu încă doi bani la vadră.

De felul acesta erau multe impozite ca : **Vinăritul**, **Pogonăritul**, **Pivniceritul** și altele.

Domnul mai percepea în folosul său personal *venitul ocnelor și al vâmlor* percepând taxe la intrarea și la eșirea mărfurilor din țară, bine înțeles pentru cele streine, destinate exportului și cari trebuiau să treacă prin Moldova.

Afară de aceste impozite, poporul de jos, era supus la multe alte angarale care constau din diferite slujbe și lucrări. ce erau datorii să facă domnului.

Intre aceste obligațiuni găsim :

Podvoadele, care constau în transporturile ce erau în sarcina țării, precum : transporturi de materiale, piatră, lemne pentru trebuințele domnești și ale țării.

Caii de olac, cari erau întrebuințați pentru poșta Domnească. Curierii domnești aveau dreptul să ia caii cei mai buni și cei mai iuți din sat, spre a se putea îndeplini la timp serviciul de poștă.

La început dările formau venitul exclusiv al Domnului, care-l utiliza numai în interesul său personal.

În timpurile vechi nu era cunoscut obiceiul, că venitul ce-l producea dările să fie întrebuințate pentru nevoile țării, adică pentru faceri de drumuri, plata slujitorilor, întreținere de spitale, scoli etc.

În acele vremuri armata slujea pe socoteala ei, bisericile aveau averile lor proprii, școlile publice nu erau cunoscute, iar mai târziu când au început a funcționa, au fost și ele înzestrate cu averi proprii: funcționarii erau socotiți ca slugi domnești și ca atare se îmbunau din veniturile domnului.

Dimitrie Cantemir¹ în descrierea făcută Moldovei, ocupându-se de venitul ce avea în vechime acest principat ne spune între altele :

«...Aceste venituri pot Domnii după placul propriu să le întrebuințeze pentru sine și pentru curtea lor. Iar veniturile statului nu să regulau după puterile supușilor ci după necesitățile și avariția Turcilor. Căci orice ur cere ei, nu li se poate denega; iară Domnul nu este obligat a da ceva din tesanrul sau pentru ajutarea publicului.»

Intr'un târziu, când Moldova a început a deveni tributară, altor popoare, numai de atunci a început a se separa veniturile domnului de ale țării.

Domnul de multe ori își restrângea veniturile trecând parte din ele — ca danie — boerilor sau mănăstirilor. În cazul acesta satele, a căror venituri erau donate aveau îndatorirea a plăti birul precum și celelalte dări Boerilor sau mănăstirilor, visteria ne mai având dreptul de a se ocupa de aceste venituri.

Așa vedem că în anul 1428² **Alexandru Voevod sloboadă un hrisov prin care face danie lui Vâlcu fiul popei Zaharia un sat anume Călugăra pe Volthovea** ca să-i fie **Uric cu toate veniturile.**

Un alt document *din anul 1631*³ ne face aceiași dovadă întrucât vedem că **Moise Movilă Vodă**, întâ-

¹ Dimitrie Cantemir. „Descrierea Moldovei“ tom. II pag. 116.

² Codrescu Th. op. cit. vol. 18 pag. 2.

³ Gh. Ghibănescu. „Ispisoace și Zapise“ vol. I p. II pag. 280.

rește lui *Constantin Dracea stăpânirea pe jumătatea satului Goșmani în ținutul Neamțului cu tot venitul aceluia sat cât au apucat din veci.*

De altfel despre aceste danii de impozite găsim vorbindu-se mai în toate documentele datând din secolul al XIV, XV, XVI și al XVII.

Sunt documente cari ne dovedesc că Domnul de multe ori, trecea în proprietatea boerilor și mai ales ale mănăstirilor. *dreptul de a încasa în folosul lor și birul locuitorilor, precum în folosul lor scutea pe locuitorii acelor sate de a face serviciul militar, de a contribui la întreținerea oștirii, scutiri pe cari însă le întâlnim mai rar.*

Așa într'un document din anul 1448¹ vedem că **Petru Vodă** scutește trei sate ale mănăstirii **Probata** de orice dări și obligațiuni fiscale, militare și judeciare căci domnul în hrisovul ce sloboadă zice :

« **că oamenii monastirești din satele Ciulineștii. Gherestenii și Kosca de la Hârlău să nu plătească bir nici posat** (dare pentru subsistența garnisoanelor) nici **podvoada**, nici **ilis**, nici **mori să nu facă**, nici **în solda să nu îmble**, **nici buțile noastre sa nu care**, și nici o altă slujbă a noastră: **toți cojocarii și alți meșteri din acele sate se fie venit numai monastirei....** »

Acest document ne dovedește că Domnul a trecut în folosul mănăstirii și dreptul de a încasa birul dela locuitori, precum tot în folosul mănăstirii a scutit pe locuitorii satelor de serviciul militar și de impozitul necesar întreținerii oștirii.

În multe împrejurări, Domnul în actele de danie își rezervă în folosul său personal parte din veniturile satelor donate.

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva istorică” tom. I p. 153

Aşa vedem că **Ştefan cel Mare** în anul 1472¹ acordă mănăstirii **Probota** trei sate din ținutul Sucevei, rezervându-și și Domnul o parte din venituri, căci în hrisovul de danie zice :

«și nime din vatazii noștri să nu aibă a lua altă gloabă de la acele trei sate mănăstirești și de la oamenii mănăstirei, afară numai **ea să ia globașii noștri pentru noi gloaba ce ni se cuvine pentru morți de om și pentru răpiri de fete câte vor decurge de la oamenii mănăstirești din acele trei sate...**»

Vedem dar că Domnul, cu toate că a trecut aceste sate în stăpânirea mănăstirii Probota, totuși și-a rezervat dreptul de a încasa în folosul său gloabele cuate pentru morțile de om și răpirile de fete.

Câte odată Domnul acorda scutiri de impozite și țăranilor, mai ales acelor din satele aș zate la frontiera țării și cari erau însărcinați cu paza hotarului.

Pentru acest serviciu făcut țării, ei aveau scuteală de unele dări; așa găsim că **Miron Barnoschi Vodă**² în anul 1629 dă poruncă ca locuitorii satului **Borilești** să fie scutiți de unele dări, afară numai de cislă, pentru că au fost însărcinați cu ținerea străjei la fruntarie.

Iată ce zice Domnul în acea poruncă :

«**Dacă veți vedea cartea Domniei Mele, iar voi să lăsați foarte în pace de toate angariile satul Borilești, numai se aibă ei a-și plăti cislă lor cât va fi scris în vistierul Domniei Mele, și nu alteeva, nici sulgi nici stupi, nici o angărie, pentrucă Domnia Mea i-am lăsat să fie strajă pe apa Taslăului celui mare cum țin și alte străji....**»

¹ B. P. Hajden „Arhiva Istorică“ tom. I pg. 124.

² Gh. Panu op. cit. pag. 81.

Domnii acordau scutiri de impozite și pe timpuri limitate, aceasta mai mult în scopul colonisării și popularisării țării cu oameni străini.¹

Acesta era mijlocul cel mai bun, de a atrage din afară de hotare, oameni cu care să se formeze sate, mai ales pe întinsele moșii date prin danie boerilor și mănăstirilor și care nefiind populate în deajuns, nu prea aduceau mult folos.

Documentele ne mai dovedesc că Domnii, acordau scutiri și pentru taxele de vămi interne, căci vedem că **Ștefan cel Mare** în anul 1471² scutește comerțul mănăstirii **Proбата** *căci prin hrisovul ce dă numitul domn zice:*³

„... Intărim prin aceasta carte a noastră mănăstirii noastre dela Frobata. unde este egumen Kir Theoctist următoarea danie: **Pre ori cine din slugile manăstirești va trimete egumenul cu trebele monastirei la Kilia cu pâne sau cu miere, sau pentru pește, sau pentru orice, să fie scutit de plata vamei să nu dea nici un gros, nici la ducere nici la întoarcere.**”

La schimbarea Domnitorului, aceste privilegii ce se acordau mănăstirilor precum și boerilor, trebuiau să obțină și împuternicirea noului domnitor.

Domnitorul ce urma în scaun, putea sau nu să țină în seamă scutirile și daniile acordate de fostul domn; tot-

¹ N. Blaremburg op. citat pg. 226 ne spune următoarele: Cantemir vorbind despre nevoia în care se găseau boerii de a aduce coloni streini pe moșiile lor spre a le cultiva se exprima astfel:

„Mai târziu văzând că nu se cuvinea ca un boer se lucreze pe seama altui boer, căci toți cei ce se seborau din Romani se considerau nobili și ei nu erau obișnuiți decât cu mânuirea armelor socotind această îndelitnicire mult mai nobilă decât a se deda agriculturii.

² B. P. Hajdeu „Arhiva istorică“ I pg. 115.

³ B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică“ Tom. I pg. 115.

deauna însă având în vedere interesele sale politice pentru a-și apropria pe boerii țării, precum și de a avea concursul așezemintelor publice, întârea asemenea scutiri și danii.

Din fragmentul de document ce vom publica mai jos, vom vedea că domnitorul avea grija când acorda aceste privilegii, să roage în chiar cuprinsul actului pe urmașii săi, să respecte aceste privilegii, zicând el, *precum și noi, am pastrat pe cele găsite la venirea noastră în scaun*. Iată încheerea domnului :

« . . . iar după viața noastră, pe cine va alege Dumnezeu să fie domn în această creștinească țară a Moldovei, din copiii noștri sau din neamul nostru sau pe oricare ar fi voia și mila lui Dumnezeu asupra lui în acest chip să nu-i aibă în nici un fel a-i învelui, precum și noi în vremea de acum nu am voit și nici n'am îndrăsnit a strica sau a rade obiceiul și mila altor înaintași nouă — Domni reposați - cari au făcut și au miluit pe alte sfinte mănastiri înainte de această vreme. »

Toate acestea se datorau desigur numai obiceiului ce era în Moldova, ca domnitorii ce urmau în scaunul țării, să respecte sau nu aceste privilegii. De multe ori actele de danie se terminau cu blesteme și osândiri grele pentru acei ce s'ar încerca a strica și a surpa dania domnitorului.

Am aratat că asupra începutului fiscalității la noi, nu ne-a ramas nici un izvor direct care să ne dea o indicațiune precisă asupra felului și așezării impozitelor precum nu putem ști cine erau, la început, siujitorii însărcinați cu strângerea acestor dări.

Ceiece se știe însă, este faptul că atât *birul* cât și *celelalte dări* apasau greu asupra populațiunii, din care

cauză mulți locuitori fugeau și-și părăseau averile, neputându-și plăti aceste dări.

Dela grozăvenia acestor imposite, precum și dela salbatica purtare a slujitorilor însărcinați cu strângerea lor, ne-a ramas până azi zicătoarea : **•a dat birul cu fugiții•** această zicătoare este reminiscența vremurilor din trecut, când slujitorii domnului prădau locuitorii satelor pentru plata dărilor ce se cuvenea de la cei fugari.

Toți acești slujitori erau o adevărată plagă a satelor, căci perceperea zecimelor sau a birului, erau pentru dânșii cea mai bună ocaziune de a teroriza satele și de a sărăci pe locuitori. Ei stăteau cu săptămânele prin sate, mâncând și bând pe socoteala satului.

Cea mai bună dovadă despre modul cum se făceau încasările ne-o dá cronicarul Nicolae Costin,¹ care ocupându-se de domnia lui *Aron-Vodă* ne spune: *că dacă s'au așezat al doilea rând în domnie se apucă tot asuprale să facă țarei și puneau dabile mari ; și întâi cu voia lui umblau Turcii prin țară de strângeau dabilele cu oamenii domnești, eară apoi nu-i puteau opri și silă mare tuturor făceau bucatele fără preț le istoveau și fără de bani le luau.*

DOMNUL.

Drepturile și datoriile ce avea față de populațiunea țării.

Nu se poate concepe ideia unui început de organizație politică în Moldova, fără să nu vedem, — în acest început **puterea Domnului.**

¹ M. Cogălniceanu op. citat Vol I pg. 476.

În toată organizația politică, la începutul vieții noastre ca stat, vedem predominând **autoritatea absolută a Domnului**

Este drept că sufletul organizațiilor politice a unui stat începător nu poate fi decât șeful statului. În cazul nostru **Domnitorul țării**

Bogdan, primul Domn al Moldovei, venea dintr'o țară cu o organizație mai veche.

Domnul era un suveran absolut în mâinile căruia erau concentrate toate puterile din stat. El era judecătorul țării, și conducătorul oștirii, el se îngrijea de finanțele și administrația țării, cu un cuvânt afară de Dumnezeu, nu cunoștea pre nimeni altul mai mare în țară, (Dim. Cantemir Descrierea Moldovei).

În astfel de împrejurări, de multe ori, bunul plac al Domnului, domnea în locul ordinii și al intereselor de stat, căci acele vremuri erau lipsite de legi organice de stat, care să îngrădească puterea acestui factor.

Puterea judecătorească care se găsea în mâinile Domnului, era foarte periculoasă, mai ales într'o țară ca Moldova, unde schimbările de domn nu erau rari și deci unde fiecare trebuia să domnească după bunul plac.

Astăzi puterea judecătorească este despărțită de puterea executivă, fiind cea mai bună chezeșie pentru societate.

Organizația noastră de stat, a suferit mult influența Slavonă căci așa ne explicăm faptul că domnul era judecătorul suprem al țării.

La Români și la Slavi, capul statului era și împărțitorul dreptății; *la popoarele Germane* însă, regele nu se amesteca în judecăți, acolo încă de la început, puterea judecătorească a fost despărțită de puterea executivă.

Cum însă în formarea națiunii noastre n-au intrat și elemente germane, ci *numai elemente slave și latine*, nu putem găsi la poporul Român această separațiune de puteri, ci din contra capul statului deținea în mâinile sale, pe lângă celelalte puteri și puterea judecătorească.

De aici vedem -- la începutul domniei în Moldova-- că toate pricinile până și cele mai mărunte se discutau și aranjau de Domn în divanul țării.

Hotărârea ce dădea Domnul, era la bunul său plac căci boerii ce formau divanul își dădeau numai părerea, de care însă el ținea seamă atât cât voia.

El dispunea de viața și de avutul supușilor săi, fără a avea să dea socoteală cuiva.

Ureche cronicarului, în descrierea Moldovei,¹ ocupându-se de viața lui Ștefan cel Mare ne spune :

«...*Era acest Ștefan-Voda om nu mare de stat, mândros și degrabă vărsa sânge nevinovat ; de multe ori la ospețe omora fără județi...*»

Așa dar putem deduce că Domnul dacă credea dispunea de viața supușilor săi, fără a-i judeca și nimeni nu cuteza a i se opune.

Dimitrie Cantemir în *descrierea Moldovei* ocupându-se de «*Urmările judecăților în trecut*» ne spune :

«Când voește Domnul să asculte însuși jalbele și pricinile cele mari, atunci chiamă înaintea sa -- în divan -- pe pârâșul și pe cel pârât, și dă oie la amândoi ca să spue toate ce au -- pârâșul de pârât -- și cel pârât în apararea sa; și cercetându-se pricina, spune întâi mitropolitul gândul său cu glas și după dânsul ceilalți boeri judecători, fiște care precum socotește -- *deși știi că Domnul are alt gând*; și hotărâsc pe cel pârât sau a fi slobod, sau îl judecă a fi vinovat

După ce s'au auzit gândurile tuturor, cunoscând pe

¹ M. Cogălniceanu „Croniclele României“ V. I. pg. 178.

unul a fi vinovat, întreabă Domnul pe Mitropolit de ce pedeapsă este acela vrednic după pravilele cele politicești și cele bisericicești: iară Mitropolitul arată întâi hotărârea pravilelor și după aceea pune înainte mila Domnească, *căreia nu poate judecata să-i pue hotar*; și făcându-și boerii asemenea, pe urmă arată și Domnul gând său și hotărăște pe cel pârât ori a fi slobod, sau îl osândește la moarte, sau altă pedeapsă.»

Vedem din expunerea ce face cronicarul Cantemir, că cu toate că la judecăți, Domnul era încunjurat de boeri pe cari îi consulta înainte de a pronunța pedeapsa, totuși părerea acestor boeri era ținută în seamă atât numai cât voia el, putând pedepsi chiar când boerii din Divan n'ar fi fost de aceeași părere.

De multe ori asprimea domnului era bună față cu o populațiune lipsită complet de obligațiunile sociale și pe care numai groaza de pedeapsă putea să-i mai stăpânească.

Domnul Ghibănescu¹ ne spune următoarele :

«In Divanul luminat al măriei Sale a avut țăranul Român totdeauna încredere; la divan el se presenta cu pieptul deschis. In jurul divanului a domnit totdeauna raza dreptăței și se înregistrează foarte rar cazurile de vădită părtinire, de vădită năpaste. Truda aflărei adevărului — reazământul dreptăței — era printre cele dintâi. Toată țara își avea deplină încredere în luminatul divan, în luminata minte a Măriei Sale. Scăderea în respectul dreptăței, așa de adânc sădită în sufletul țării, se datorește mai mult așa ziselor scaune judecătorești, unde nu mai stăpânea acea luminată minte ca la luminatul divan.»

De sigur că Domnul Ghibănescu se referă numai

¹ Gh. Ghibănescu „Surete și Isoade“ pref. vol. VI.

la raporturile dintre Domn și țărani, în afacerile de judecată, unde nu se încapă îndoială ca Domnul să fi fost părțitor. Nu putem crede însă că acest luminat divan și acest drept domnitor este la fel în pricinile mari, ivite între țărani și boeri, sau între boeri și boeri, unde Domnul de multe ori avea interesul a proteja pe unii în dauna altora, de aice bunul plac în locul sfintei dreptăți.

La credința Domnului Ghibănescu, i-am putea o pune pe cronicarul Grigore Ureche¹ care ne spune următoarele :

«In Moldova au cei mai mici despre cei mai mari acest obicei, de-i perd fără județ, (de-i omoară fără judecată) fără vină și fără seamă. Singuri cei mai mari giudecători, singuri pârâși și singuri indeplinitori legii și de acest obicei Moldova nu scapă, că mai mulți dintre capete sunt iubitori a varsa sânge nevinovat...»

Așa dar avem dreptul să bănuim că în Divan se petreceau și lucruri nu tocmai curate și cari nu corespundeau credinței sincere ce o puneă poporul de jos în in acest înalt tribunal.

Primul domnitor al Moldovei precum și urmașii lui, venind în Moldova, au pus stăpânire pe toate satele, târgurile și locurile pustii, socotindu-le de proprietăți domnești.

A lăsat însă și sate libere, cum am văzut cu satele din Vrancea care fiind ocupate de Românii băștinași, le-a respectat și întărit proprietatea.

Gh. Panu² ocupându-se de această chestiune arată că este greșită ideea celor ce susțin că Domnul era stăpân pe întreg teritoriul țării și că dreptul de propieta-

¹ M. Cogălniceanu, op: citat pag. 120.

² Gh. Panu op. cit. pag. 85—96.

te al particularilor asupra moșiilor pe care le stăpâneau era mai mult un drept de posesiune.

La început, este drept că Domnul a pus stăpânire pe întregul teritoriu al țării afară de satele de răzeși, dar pe măsură ce el dăruia boierilor și mănăstirilor parte din moși și sate, credem că prin actul de dănie trecea acestora și deplina proprietate asupra teritoriului donat.

Faptul că Domnii următori trebuiau din nou să întărească aceste danii, precum și faptul că Domnul în anumite împrejurări confisca în folosul său moșiile particularilor, nu ne îndreptățește să credem că pe atunci dreptul de proprietate nu era respectat, *căci confiscățiunea rezultă din dreptul ce aveau domnii de a pedepsi pe locuitorii țării pentru faptele lor prin pierderea averilor; iar întărirea dată de domnii următori, era cerută de obiceiurile țării.*

În asemenea condițiuni este drept că proprietatea era așezată pe baze șubrede, dar de aici și până a nu respecta dreptul de proprietate — așa cum cred unii — îi prea mult.

Ca la orice națiune și la Moldoveni s'a simțit nevoia de a se forma o clasă de nobili, de care Domnul avea nevoie în conducerea treburilor țării.

Pentru atingerea acestui scop vedem pe primii Domnitori ai Moldovei, făcând danii de sate la diferiți locuitori, creând astfel pe boierii țării, aceasta fiind și mijlocul cel mai bun de a-și întări domnia.

Domnul socotea pământul țării ca proprietatea sa. De altfel, *Ureche cronicarul*, referindu-se la descălecătoarea lui Dragoș ne spune lămurit că: *«Nemerind el la locul unde este acum mănăstirea Ițcanii, au aflat acolo pe un Rutean Ețco, și întrebându-l ce om este de trăește acolo în pustiu — el a răspuns că e Rusnac — și Dragoș i-a dăruit*

lui pământul pe care se așezase, ca moșie veșnică de moștenire.

Domnul dispunea și de satele libere, [de rezeși], care de multe ori erau trecute *ca sate domnești* când legiuirile țării permiteau aceasta.

Era o degradare pentru *satele libere*, de a fi luate în proprietatea Domnului: iaptul însă, se petrecea mai ales atunci când, pe teritoriul acestor sate, se petreceau morți de om și nu se putea dovedi făptașii.

În această privință ne-a rămas o samă de documente din care constatăm că era în Moldova obiceiul *de a confisca moșiile pentru morțile de om*.

Reproducem mai jos un document dat în anul 1587 Martie 28 de către **Petru Voevod**¹ care zice :

«Iată a venit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri, sluga noastră, Ivenco piser leșese, de a lui bună voe de nimeni silit nici asupra și a vândut a sa ocină din ispisoc de slujbă ce l'a avut de la Domnia mea, o siliște la ținutul Hotinului, numită Letoviștea Visternicului, între Livenți și între Metveja și între Varticăuți și Petricăuți aceia a vândut-o slugii noastre credinciosului Gavrilaş Logofătul pentru 250 zloți Tătărești și s'a sculat sluga noastră credinciosul Gavrilaş Logofăt și a plătit lui toți deplini, acei mai sus scriși bani 250 zloți Tătărești dinaintea noastră și dinaintea boerilor noștri. Acea siliște numită Letovistea Visternicului, a căpătat-o sluga noastră credinciosul Gavrilaş Logofătul și cu uricile, dar fusese ramasă Domnească pentru o deșugubina, de oarece s'a omorât un grec

¹ T. Codrescu Op. cit. vol 23 pag. 90

pe acele hotare. iar acum a răscumpărat-o de la Ivancu».

Acest document ne face dovada că pentru o moarte de om, s'a luat ca Domnesc proprietatea lui Gavrilaș Logofătul, care mai apoi a răscumpărat-o de la Ivancu pisar Leșesc, căruia îi venise în proprietate prin danie Domnească.

Aici îi locul să arătăm că pedepsele ce se aplicau în Moldova prin secolul al XV-lea și al XVI-lea aveau în executarea lor maxima «ochi pentru ochi, dinte pentru dinte».

Domnul Gh. Ghibănescu¹ profesor unul din puținii și conștiințioșii noștri colectori de acte vechi, ne spune că «legea veche și practica obiceiului pământului, pedepsea nu atât pe cel ce a făcut omorul, lucrul greu de găsit în multe cazuri, ci pe acela, pe a cărui pământ se găsea cadavrul. Rațiunea acestei legi sau practici ar fi că, prin acest mijloc, s'ar afla bine pe omorător, cadavrul neputându-se transporta ori și unde și mai ales departe. În cazul cel mai bun se confisca pentru domnie întreaga moșie; de orice lege ar fi fost cel omorât obiceiul era acelaș.

În ceiace privește pedepsele aplicate de domni, constatăm că până la Alexandru cel Bun în Moldova, nu exista un cod care să indice norma în aplicarea acestor pedepse.

Alexandru cel Bun, după cum ne încredințează Cantemir a compus **Idiomul Moldovenesc**, un cod potrivit trebuințelor din acea vreme și care desigur avea la bază *Basilicele*. Urme despre aceste legiuiri nu ne-au rămas, de oare-ce ele nu au fost tipărite așa că nu s'au putut pastra²

¹ T. Codrescu. Op. citat, vol. 23 pag. 22.

² N. Blarenberg la pag. 752 ne spune următoarele: „Astfel prințul Bazile Albanezul (Vasile Lupu) care era după *Marcorius*, patriarhul Atihioi, unui

De la *Vasile Vodă* (Lupu) însă ne-a rămas primul cod în limba Moldovenească, imprimat în tipografia princiară din Iași la 1846¹.

Gălesc necesar a reproduce după N. Blaremburg unele dispozițiuni conținute de acest cod :

1. Când un țăran va fugi de la el, sau de la stăpânul său, nimeni în nici un loc nu-l va putea primi sub pedeapsă de a plăti curței 12 ecus (o monedă de argint) și 24 ecus boerului.

2. Acela care pentru furtul unui bou dintr'o cireadă va fi gonit de boer, dacă cireada rămasă fără păzitor va fi mâncată de dobitoacele sălbatice, **va avea ochii scoși.**

3. Acel ce va fi furat un plug sau un soc (fierul lat al plugului dacă este descoperit va fi dator a plăti pentru fiecare zi datând din ziua descoperirii, 12 aspri care fac prețul unei zile de muncă.

4. Cel care va întrebuița măsuri nedrepte (în ceia ce privește cântarul) adică mai mici ca cele regulate de obicei, va fi pedepsit *cu lovituri ca nelegiuit și necredincios.*

din cei mai învățați prinți a epocii sale, a fost în stare de a compune în limba Moldovenească un cod care purta numele său. Acest cod publicat în imprimeria princiară din Iași poartă titlu următor: „*Manual Moldovenesc de legi imperiale și alte matime*“ de drept, tradus din numeroase uvrage grecești, după ordinul și cu cheltuiala prințului Bazile al Moldovei“.

¹ N. Blaremburg, op. citat, pag. 752 ne spune următoarele: „Tot acest prinț a întocmit la Suceava, pe atunci capitala Moldovei, o școală de drept în care învățații chemați din Bizantin dădeau lecții asupra Bazilicilor precum și un iustitat teologic în care arhiepiscopul Theocliste învăța el însuși (pe alții) dogmele bisericii orientului.“

Studiul dreptului a fost mai cu seamă încurajat de *Universitatea întocmită la Kotnar în Moldova*, de principele Iacob supramit despotul sub direcțiunea biografului său Sommer, a învățatului Pentzer, gincrile celebrului Mélauchon și a profesorului de matematici Joachim Retika, chemat din Cracovia.

5. Acela care va tăia o vie sau alți arbori fructiferi i se va **taia mâinele** și va plăti amendă.

6. Cel ce va da foc la o pădure, dacă se întâmplă ca câți-va arbori fructiferi să fie consumați i se va **marca mâna cu un fier roș** și va plăti dublu amendă.

7. Cel care pentru a se răsbuna pe un inamic, va pune foc casei sale, coșarului, sau la stogul său de fân, **va fi ars de viu.**

8. Dacă vre-unui boier sau ori-cărui proprietar, femeia sau vre unul din copii săi, va fura o lăță, de două ori sau de trei ori, o găscă sau orice altă bagatelă li se va erta; dar dacă va fura ceva mai de valoare, ei vor fi pedepsiți ca hoți.

9. *Acel ce îi redus la cea din urmă extremitate, nu va fi furat decât spre a se îmbraca și a nu muri de foame* **va obține iertarea.**

10. Cel ce va fura de la inimici sau de la ori alt nelegiuit va avea ertare.

11. Dacă oamenii din serviciul gospodarului (Domnitorului) comit abusuri, necăjesc pe săracii locuitori fără știrea stăpânului lor, culpabili vor fi pedepsiți ca și cum ar fi insultat pe gospodar.

12. Acel ce insultă și atacă un ambasador, e privit ca un sacrilegiu.

13. Acel ce bate monedă sau o va altera în interesul său, **va fi decapitat.**

14. Acel ce descopere o comoară prin mijloace de fermecătorie, nu are dreptul să se atingă, *totul aparținând gospodarului.*

15. Acel ce va ucide un copil de țată va fi mai aspru pedepsit de cât acel ce ar fi ucis un om.

16. *Barbatul care nu va aduce doctor când femeia îi*

va fi bolnavă, precum și acei ce nu ar cumpăra doctorii sau alte alimente de care ea ar putea avea trebuință, dacă femeia moare, atunci el pierde venitul pe care ar putea să-l aibă de la domeniile femeii.

17. Acel ce-și va trada patria va fi pedepsit mai mult de cât un paricid

18. Oricine ar otrăvi pe semenul său, va fi pedepsit mai aspru decât dacă l'ar fi asăsinat cu o sabie sau cu orice altă armă.

19. Acela care va fi otrăvit, afară de pedeapsa ce va trebui să sufere, *vor fi pedepsiți și copiii săi cari vor fi declarați infami.*

20. Dacă un om armat a dat o palmă unuia și dacă acesta îl va ucide, omorătorul nu va fi pedepsit, mai cu seamă dacă a fost insultat înainte de a primi palma.

21. Tot omul este dator de a evita pe acel ce-l insultă, ca astfel să nu poată resulta vre un omor.

22. Tot nobilul sau tot slujbașul care fuge înaintea agresorului, *e privit ca infam.*

23. Dacă un doctor asigură că o rană este periculoasă sau nu, trebuie să fie crezut mai cu seamă dacă-i maistru, adică din acei numiți doctori, decât orice bărbier sau vrăjitor.

24. Dacă un om ia în căsătorie 2 femei deodată, *va fi scos pe străzi gol și calare pe un măgar și va fi bătut cu lovituri de furcă* (din acele cu care torc femeile), *asemenea va fi pedepsită și femeia care va ține 2 bărbați.*

25. Acei ce vor fi plătiți pentru învățătura și hrana tinerilor fete. vor seduce vre-una din ele prin relele lor sfaturi și o va da unui barbat fără voia părinților săi, *i se va turna plumb topit pe gât care să pătrundă până*

la inimă, căci de acolo vin toate sfaturile răle date tinerei fete.

26. Tot bărbatul care 'și va vinde femeia sa altuia va fi pedepsit cu moartea, după ce va fi purtat pe străzile orașului, gol și calare pe un magar, cu fața întoarsă către coada dobitocului și femeia conducând ea însuși asinul de dârlogi.

27. Răpirea unei femei va fi pedepsită cu moartea.

28. Sclavul, omul salariat sau servitorul care ar răpi o femeie, va fi ars de viu.

29. Răpitorul va trebui să fie prins și pedepsit ori unde se va găsi.

30. Acel ce va răpi cu consimțământul său o femeie adulteră nu va suferi nici o pedeapsă.

31. Se recunoaște o femeie adulteră prin locul care-l locuște și hainele ce le poartă. Acel ce va răpi o adulteră de acest fel, va fi pedepsit cu moartea.

32. Cel ce va face versuri sau cântece pentru a defăima pe cineva, va fi pedepsit ca acel ce va scrie insulte sau injurii.

33. Dacă cineva ar lipi o scriere injurioasă la poarta sau la fereastra unui om onest sau la curtea gospodarului (Domnului) sau la biserică, el va suferi o pedeapsă mai aspră decât pentru cazurile de mai sus.

34. Rugămintea prințului este adeseori o amenințare.

35. Judecătorul unui oraș nu este obligat a se supune prințului pentru a tortura sau spânzura pe cineva ce-l știe nevinovat. Această tortură și această moarte sunt crime. Este mai bine ca judecătorul să se lepede de slujba sa decât a se supune la voința crudă a prințului.

36. Dacă se întâmplă că un judecător să se mulțumească a zice că a lucrat din ordinul prințului, nu

trebuie să fie crezut înainte ca el se probeze zicerea sa prin instrucțiunea semnată de prinț sau martori.

37. Prințul micșorează pedepsele culpabilor comise din cauza amorului: *Amorul se aseamănă cu beția și cu nebunia.*

38. Acel ce comite o greșală îndemnat prin amor nu va fi de loc pedepsit după asprimea legilor.

39. Acel care stăpânit de amor, întâlnește o fată în drum și o sărută, nu va fi pedepsit.

40. Cauza care face pe judecător se micșoreze pedeapsa unui vinovat este numai nobleța. *De aceia nici nobilii nici boierii, nici fiii lor nu vor fi condamnați la Galerie nici la mine*; ei vor fi surghiuniți pentru un timp mai mult sau mai puțin lung; de asemenea ei nu vor putea fi nici spânzurați nici împăiați nici târați pe străzi ca răi făcătorii ordinari; *dar vor fi decapitați.*

41. Pentru infracțiunile pe care legea le consideră ca grave, boierii vor fi pedepsiți mai sever de cât oamenii de jos.

42. Infracțiunile care ating onoarea vor fi mai sever înfrânate, când vinovatul este un boier; Astfel când este vorba de o hoție, boerul va fi mai sever pedepsit ca un om din popor.

43. În crimele ce legea le pedepsește cu spânzurătoare precum este trădarea, boerul va fi spânzurat întocmai ca și cel de jos, *cu deosebire că furcile la boer vor fi mai înalte decât a omului de rând.*

44. Cel ce se va folosi de calitatea sa de boer și se va lăuda că grație ei (boerii) va putea să braveze legea fără a fi pedepsit, i se va aplica aceiași pedeapsă ca la cei de jos.

45. Surdo-mutul, dacă este în întregimea intelegen-

tei sale și dacă poate prin mijlocul gesturilor a arata naturelul său pervers și intențiunile sale, va fi pedepsit tot ca și cei l'alți. Alți stăpânitori zic că mutul trebuie se fie mai ușor pedepsit, pentru ca mărturiile traduse prin semne sunt supuse înșelăciunii; deosebindu-se numai cazul când surdo-mutul ar ști să citească și se scrie căci în acest caz i s'ar putea cere înscris ches'iunea la care ar putea să răspundă tot astfel. În acest caz se poate pedepsi chiar după lege.

46. Femeia care ar fi venit în ajutorul bărbatului seu, chiar culpabil, pentru a-l scapa de la moarte, *nu-și va pricinui nici o pedeapsă.*

Acestea erau pedepsele consfințite prin pavila lui Vasile Lupu și din care facem constatarea că atât sub acest domnitor și multă vreme după el, în Moldova se aplicau pedepse corporale unele mai sălbatece ca altele.

Arhidiaconul Paul de Alepp călătorind prin Moldova între anii 1650—1660¹ pe timpul când în scaunul țării se afla *Vasile Lupu*, ne dă multe deslușiri asupra pedepselor ce se aplicau de acest domnitor.

lată ce ne spune el :

. . . Se observă că înălțimea sa beiful **Vasile Vodă** ține divan în toate zilele; însă divanul de Sâmbătă în special pentru judecări criminale, osândind la moarte pe ucigași și eliberând pe cei desculpați.

Registrul de judecări constată că în cei aproape 23 de ani ai domniei Beifului Vasile *fură pedepsiți cu moartea peste 40000 de talhari*, și cu toate acestea *pentru prima oară el nu omora*, ci numai **pedepsea cu batae, torturi și punere la stâlp** și apoi îi lăsa liberi. Pentru a doua crimă, **tăia o ureche**, pentru a treia crimă, **cealaltă ureche** și abia pentru a patra crimă **punea la moarte.**

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică” Tom. I. p. II. pg. 59.

Femeile și fetele sunt lipsite de orice modestie și cuviință, **deși beiu le taie nasurile, le pune la stâlp și adesea le îzneacă**, încât mai multe mii au pierit . . .

Aceste pedepse au continuat a se aplica până la introducerea regulamentului organic când vedem că se suprimă pedeapsa cu moartea și confiscarea averilor.

În locul acestor pedepse vedem introducându-se pedeapsa **punerea la butuci, la deala** precum și **coarnele**.

Butucul era un instrument de tortură format din 2 bucăți grele de lemn ce se aplicau la picioarele celor pedepsiți, neputându-se mișca din loc.

Deala era un instrument format din 2 bucăți de lemn, din care una portativă. Aceste lemne aveau scobite locuri unde se așeza capul și mâinile celui pedepsit rămânându-i prinse ca într'un jug, fiind ținut astfel mai multe ore.

Acest instrument se găsea pe la biserici, și era întrebuințat mai mult de preoți. *Deala* a funcționat până în ultima jumătate a secolului al XIX-lea.

Coarnele. Între pedepsele dictate mai ales de boeri era și *purtatul coarnelor*, care erau formate dintr'un cerc de fier, având două sau trei țapușe. Cercul se aplica pe cap peste pălărie sau căciulă, și se fixa printr'un lanț așa fel că nu se putea scoate și cu aceste coarne cei pedepsiți erau expuși și purtați pe ulițele târgurilor.

În aceeași ordine de idei, am putea încadra ca parte juridică și *obiceiul vânzării țiganilor*.

Din cercetarea documentelor vechi, mai ales a celor din secolul al XIV-lea vedem că în Moldova la în-

ceput se pomenește de mulți Tătari robi, cu timpul dispar acești Tătari și în locul lor apar țigani.

Țigani din vremurile cele mai vechi și până la desrobirea lor ce a avut loc în secolul al XIX-lea au fost socotiți ca și animalele, vânzarea lor se făcea ca și ori ce alt obiect, obiceiul fiind consfințit de pravilele vechi și de obiceiul pământului.

Domnul dispunea de viața și de libertatea acestor nenorociți, de aceea vedem o sumă de documente care ne dovedesc că *Domnul făcea danii de numeroși țigani, boerilor și mănăstirilor*, cari devenind proprietarii acestor nenorociți, dispuneau de ei cum voiau, îi omorau fără a da cuiva socoteală, îi dăruiau sau îi vindeau, precum la împărțirea moștenirilor, ei făceau parte din patrimoniul părintesc și ca atare erau împărțiți pe numărul moștenitorilor.

Pentru a cunoaște exact situațiunea acestor nenorociți reproduc mai jos următorul document¹ dat în anul 1803 de către **Grig. Alex Ghica care zice** :

•Dăm această știre cu acest hrisov, a Domniei-Mele tuturor cui se vede aicea pentru boerul nostru Iftimie Vettor Camaraș, carele slujind Domniei-Mele cu silință și dreptate socotind Domnia-Mea și osebit de alte mile a noastre mai milostivindu-ne asupra lui și dintre a noastre drepturi Demnești, țigani streini i-am dat danie și miluire, un solăș de țigani anume: Iorgu Guriță sin Nică cu țiganca lui Stanca cu feciorii și fetele lor, deci să-i fie numitului vettor Camaraș danie și miluire de la Domnia mea și drepti robi, cu tot rodul lor ce va eși dintrânșii . . . etc.

Din acest document facem constatarea că domnul

¹ Acest document îl posed în original

zice **«dintre a noastre drepturi Domnești, țiganii străini i-am dat danie»**, deci era un drept al Domnului consfințit de sigur de obiceiul pământului de a dispune de libertatea acestor nenorociți.

Pentru vânzarea țiganilor ce o făceau mai ales boerii, avem deasemenea o sumă de documente, care ne confirmă acest lucru.

Documentul ce voi reproduce mai jos, datat în anul 1641¹ ne va preciza starea jösnică la care erau supuși acești nenorociți.

«Adică noi Ion Focea Uricar cu femeia mea Mărica, strănepoata Petre Ezereanului, scriem și mărturisim cu scrisoarea noastră, cum noi de a noastră bună voie, am vândut al nostru drept țigan anume Ionașcu fecior lui Ursu Piscoaei. Acesta l'am vândut Dumisale Vornicului Savin drept un poloboc de miare, prețuit drept zece galbeni, cu feciorii lui ce-i va avea. Acest țigan este mie dare și mi luire de la Măria-Să, Domnul nostru Vasile Voevod, pentru slujba noastră. ce am slujit Măriei-Sale.

*Deci să-i fie Dumisale țigan și rob cu feciorii lui ce va avea, și să și **face dumnealui dăreasă Domnești**.....etc.»*

Din cuprinsul documentului de mai sus rezultă că Ioan Focea a avut danie de la Vasile Voevod (Lupu) un țigan pe care acum l-a vândut împreună cu copiii lui, Vornicului Savin, *pentru un poloboc de miere socotii a 10 galbeni.*

Mai vedem că această vânzare avea nevoie de **de-rese domnești**, adică de întărirea Domnului.

Situațiunea acestora era cu mult mai rea decât ne o prezintă documentele citate, căci găsim o *anaforă dată în anul 1785² de către sfatul țării din porunca domnului*

¹ T. Codrescu Op. citat. vo. XX pg. 71

² T. Codrescu op. citat Vol. I pg. 320

prin care se pune acestor nenorociți o mulțime de piedici la contractarea căsătoriilor.

Așa vedem că această anafură cuprinde o dispoziție ca să se dea publicații și porunci de obștie în toată țara că nici unul din protopopi sau preoți să nu fie volnici a cununa țigani cu țigance fără știrea stăpânului lor, și până nu vor lua scrisori de la acei stăpâni.

Această stare înjositoare a luat început de la primii domnitori ai Moldovei, și a continuat până la desrobirea țiganilor care act s'a produs în anul 1855.

Toate aceste acte ne presintă pe primii domnitori ai Moldovei, ca pe niște adevărați despoți.

Dimitrie Cantemir ocupându-se de autoritatea domnilor Moldovei, ne-o presintă astfel :

«Să întinde puterea lor nu numai asupra boerimei și a locuitorilor Moldoviei, ci încă și a upra Turcilor negustori, și altora, ori din ce stare ar fi când se află în țară. Viața și moartea lor este în mâinile Domnilor. Judecând ei pe cineva la moarte, la batae, la exil, sau la perderea tuturor moșiilor. macar și cu strâmbatate și tiranie, apoi cei interesați pot să se roage numai prin graiu sau scrisoare, dar nimeni nu are voia a contrazice, sau de a rezista judecării domnești. Din contra, dacă va avea să libereze pre vre unul care este judecat, la moarte de toată țara, nimeni nu poate să se opună voinței lui, și luându-le Domnia sub apărarea sa, nimeni nu-l poate duce la moarte cu violență Toate dregătoriile militare și civile depind de la arbitru său, le da celor iubiți, le ia celor urâți. Pentru împărțirea lor Domnul nu are nici o regulă prescrisă. Dacă ar voi să facă pe un țigan logofăt mare care este boeria cea mai mare a Moldovei, nimeni nu cuteza să contrazică în public : din contra, când ar voi să lipsească din post pe unul,

fie măcar și din neamul cel mai de frunte, îndată caută a se supune arbitriului Domnului său. Asemenea putere are nu numai asupra celor mai de jos ai clerului: bisericesc, ci încă și asupra mitropolitului, episcopilor, arhimandriților și egumenilor și asupra tuturor celor ce sunt de tagma bisericească, și când fac vre-un rău, sau dau vre-o sminteală unui mirean, sau ceva în contra Domniei și a țării, atunci și fără învoiala patriarhului de Constantinopole, neimpedecat poate să-i scoată din dregătoria lor, însă nu din cea sacerdotală și cerând trebuința, poate și cu moarte să-i pedepsească.

Așa dar, la începutul organizației Moldovei și încă câteva secole în urmă, *Domnul* avea o putere absolută, cu depline puteri asupra locuitorilor țării sale și nimic nu-i îngrădea această putere, decât poate frica de Dumnezeu și frica de răzbunare a poporului.

Poate că în acele vremuri o asemenea autoritate era necesară.

Domnul țării însă, nu a putut ocârmui singur întreaga țară, de aceea îl vedem înconjurat la început de câțiva dregători, mai târziu de mai mulți; în primul rând vedem ca secundanți ai Domnului pe *Boerii țării*.

B O E R I I

Domnii erau ajutați în ocârmuirea țării de către *boeri*. Ei se găseau în fruntea tuturor treburilor și erau socotiți ca cea mai înaltă clasă socială.

La noi este foarte răspândită ideea că în țările noastre nu existau *boeri* și că sub acest nume se înțelegeau numai acei ce ocupau funcțiuni publice.

Această idee este greșită. Mai întâi noi știm că

Bogdan la descălecătoare era însoțit de mulți nobili, *boeri de viță din Maramureș*, deosebit în momentul descălecătoarei trebuie să fi fost în Moldova mulți *boeri*, înțelegând prin aceasta pe locuitorii avuți, cari prin situațiunea lor materială, predominau asupra celorlalți.

După întemeierea principatului, vedem pe primii domnitori făcând danii de sate și moșii, toate în scopul de a mări numărul boerilor.

La începutul vieței noastre de stat, erau puțini boeri, mai târziu, pe măsură ce afacerile statului s'au înmulțit și numărul lor a crescut.

Dimitrie Cantemir, ocupându-se în «*Descrierea Moldovei*» de boierii țării, ne spune :

«Mai de mult la Moldoveni era un obicei care prin lungimea vremei devenise lege, că boeriile nu se acordau oamenilor tineri, măcar de erau din neamul cel mai de frunte.

Pentru aceasta boerii cei mai mici dădeau copii lor după ce treceau anii copilăriei în slujbă, pe la boerii cei mai mari. Aici nu erau puși decât numai ca să servească la masă și priveghiau de stăpânul lor când se găseau în altă casă.

După ce stăteau 3 ani și învățau obiceiurile curții și năravurile cele împodobite, atunci stăpânul lor, îi ducea înaintea Domnului și prin rugămintea lor, îi primea între slugile divanului celui mare. După un an îi schimba în divanul cel mic și de acolo în stăpânire și dacă aici da probe de cuget bun și năravuri cinstite, încât putea să aibă cineva vre-o nădejde în el, atunci se primea între slugile camerei celei mari — și apoi mai trecând vre-o câțiva ani, se făcea postelnicer. prin rugămintea altor boeri, pentru că se socotea lucru necinstit, să vorbească însuși părinții cu Domnul pentru fiii lor.

Aşa se urma mai departe până ajungea la cele mai înalte trepte boereşti.»

Mai târziu, prin secolul al XVII-lea, boerii ausocotit că-şi vor necinsti starea lor, când vor sluji pe alţi boeri mai mari; de aici s'au căutat toate chipurile şi prin mijlocirea rudeniilor lor, au găsit mijlocul să poartă, ca copii lor să intre deodată în rânclul boerilor din năuntru ce se zic boerănaşi, fără a mai sluji ca mai înainte boerii cei mari.

Boerii ţării erau împărţiţi în două categorii: Boerii cu boerii, adică acei ce ocupau dregătorii publice şi Boerii fără dregătorii, adică acei ce nu ocupau nici o dregătorie publică.

Boeria forma pentru boer un titlu pe care-l păstra toată viaţa, chiar dacă nu mai ocupa nici o dregătorie. În actele vechi întâlnim *mulţi boeri foşti pârcălăbi, vornici, logofeţi*, care poartă înaintea titlului de boerie cuvântul **liv**, care pe româneşte ar însemna *foşti; foşti pârcălăbi, foşti vornici* etc.

Boeria nu era transmisibilă copiilor, de aceea vedem că nimeni nu putea fi numit în dregătoriile înalte, nici chiar fii boerilor mari, până ce nu ocupau mai întâi dregătorii mai mici.

La începutul Domniei, de sigur că toţi boerii ce formau curtea domnească nu aveau nici un fel de boerie adică, dregătoriile nu erau cunoscute pe atunci şi toţi aceşti boeri se ocupau de afacerile ţării care cum puteau, ajutând mai mult pe Domn în conducerea războaelor.

Cu timpul afacerile publice înmulţindu-se, s'a simţit nevoia de a se face o separaţiune de atribuţiuni, dând naştere astfel la diferite dregătorii.

Mai toate dregătoriile la noi sunt de origină slavă,

faptul se explică prin aceea că în timpul formării principatului Moldovei, Slavii se găseau deja organizați și ei locuind în stânga Dunărei, a putut veni repede în contact cu populațiunea română din dreapta Dunărei.

În Moldova dregătorii apar cu mult mai târziu de cât întemeierea principatului, căci la început prin documente vedem pomenindu-se de boeri fără dregătorii, numiți numai cu apelativul de *jupân* -- și mai târziu cu acela de *pan*.

Așa într'un document din anul 1392, *Roman-Vodă*, făcând danie trei sate lui Ionaș viteazul, actul de danie se termină astfel :

*...Drept care este credința mea și credința fiilor mei, credința Jupânului Iuga fiu Giurgiii, credința Jupânului Stefco cu frații săi credința lui Brat Netedul, credința lui Stanislav, credința Panului Dragoș, credința lui Andrieș și a Panului Giurgiu, credința Panului Drăguș Viteazul, credința lui Astraviciu, credința Panului Vlad, a Panului Ghi-dea, a Panului Costin, credința lui Oriș, credința tuturor boerilor Moldovenești ..etc.

În acest document se pomeneste de o seamă de boeri, dar nici unul din ei nu-i vedem cu vre-o dregătorie, vedem însă că parte din ei se intitulează **Jupâni**, parte din ei **Pani**, și o bună parte nu au nici această distincțiune.

Apelativul de Jupân și Pan nu reprezenta vre-o dregătorie, dar era de sigur o distincțiune ce se făcea între boeri.

Dregătoriile în Moldova pentru prima oară au fost organizate de către Alexandru cel Bun, căci cronicarul *Grigore Ureche* descriind domnia acestuia ne spune :¹

¹ M. Cogălniceanu *Letopisețele Moldovei* vol. I pg. 138.

•...Tocmitau și Boeriile mari în sfat, de chiverniseala țării și a pământului Moldovei...»

Apoi înșiră pe toți dregătorii¹ de sub acest Domn în ordinea următoare :

Logofăt Mare, judecător și alesător de ocini. Ispravnic pe o samă de oameni de frunte și judecător tuturor cine sunt cu strâmbătăți în țară.

Vornic Mare, în țara de jos, judecător tuturor din țară și globnic de morți de om și de șugubini ce se fac la partea lui și vornic Bârladului.

Vornic Mare, în țara de sus, judecător tuturor din țară, globnic de morți de om și de șugubini, vornic Dorohoiului.

Pârcalab de Hotin, la margine despre țara Leșească și căzăcească, judecător tuturor la acest ținut.

Hatman, pârcălab și portar de Suceava și ispravnic pe toate oștile țării.

Postelnic Mare, vorbitor înaintea Domnului și pârcălab de Iași și talmaciu în limbi streine.

Spatar Mare și staroste de Cernăuți și este obiceiul să se îmbrace la zile mari cu hainăscunpă domnească, dvorbitor, cu arme domnești, incins cu spada Domnului într'acele zile.

Paharnic Mare și pârcălab la Cotnar și la Hârlău are obiceiul să dirige Domnului la zile mari, la mese cu pahar.

Visternic Mare, ispravnic pe socotele ce fac să

¹ Domnul Ghibănescu crede că lista dregătorilor, așa cum ne o dă Ureche, nu este scrisă de el, ci de vre-un copist căci este contrazisă în multe locuri de documente. Este deochiat zice Domnia-sa a pune pe Medelnicer sub Alexandru c. I Bun când ei apar de abia în secolul al 17-lea. Cei doi vornici îi găsim dela 1260 încoace așa cu titluri clare, deși vornicii apar de mult, câte 3, 4 de odată în acelaș document. Apoi hatmanul apare abia către 1580 purtând și titlu de portar sau pârcălab de Suceava. (Uricar Codrescu vol. 18 „Prefața“)

se ia din țară și grijind și împărțind leafa slujitorilor și purtător de grijă a toată cheltuiala curtei și a oaspeților ce ar veni în țară și toate catastisele țării în mâna lui.

Stolnic Mare, cu obiceiul la zile mari și la veselii Domnești, îmbrăcat în haină Domnească și vine înaintea bucatelor domnești, le tocmește pe masă înaintea Domnului cu tipsiile și dvorbitor întru acele zile.

Comis Mare, ispravnic pe povodnici și pe caii domnești și merge înaintea povodnicilor și a Domnului.

Medelnicer Mare, cu obiceiul îmbrăcat în haină Domnească, la zile mari, dvorbitor la masa Domnului și pre fripturile ce se aduc pe masă.

Clucer Mare, ispravnic pe beciurile domnești, pre unt, pre mere și pre colacii ce vin dela orașe.

Sluger Mare ispravnic pe toate oboroacele ce se dau la Cuhnea Domnească.

Jitnicer Mare, ispravnic pe toate oboroacele de pâine ce se dau la curtea Domnului.

Vames Mare, ce ține schelele țării pentru vâni și are obiceiul de duce dulceți și cofeturi în zile mari la masa Domnului și ispravnic pe negustori.

Șatrap Mare, pre corturi Domnești și în oști și în alte căi și purtător de grija tunurilor.

Ușier Mare, purtător de grija tuturor solilor și tâlmăciu străinilor la giudeț (judecată.)

Armaș Mare, ispravnic și purtător de grijă pentru toți cei ce fac rău și cad la închisoarea țării și pedepsitor tuturor acelora și cei judecați la moarte, dați în mâna lui să-i omoare.

Agă, ispravnic spre Darabani și pe târg spre Iași giudeț.

Logofăt al doilea. hotărâtor de ocine în toată țara.

Postelnic al doilea, în toată vremea dvorbitor înaintea Domnului. fecior de boer ales.

Logofăt al treilea, cărturar, scriitor bun, credincios la toate tainele Domnului; și cărți ori din țară, ori de la prieteni, de unde ar veni, toate în mâna lui merg; și cu învățătura Domnului de la dânsul es răspunsurile; și pecetea țării în mâna lui. Și orice județe și îndreptări se fac oamenilor fără pecetea Domnului nu pot fi, care-i în mâna Logofătului al treilea.

Postelnic din al doilea, înainte câți vrea Domnul să facă, deprinzându-se la acea cinste, es și la alte cinsti mai mari.

Spatar al doilea și al treilea; cel al doilea dvorește la mese când nu dvorește cel mare, și el îmbrăcat și cu spadă încins, și cu buzdugan la mână, la spatele Domnului. Ear al treilea dvorește peste toată vremea.

Paharnicul al doilea, după vorba paharnicului celui mare, dvorește la masă, și dirige pahare cu băutură la Domn.

Paharnicul al treilea, iarăși când nu dirige al doilea de dirige și el la masa Domnului.

Aceste boerii ne dau suficiente lămuriri despre rolul și atribuțiunile lor față de domn și populațiunea țării.

Asemenea facem constatarea că mai toate aceste boerii erau create pentru fastul curții Domnești, numai câțiva să deosebesc având atribuțiuni cu caracter judecătoresc.

Din documentele eșite din cancelaria Domnitorului *Alexandru cel Bun*, vedem că boerii cuprinși în aceste do-

cumente sunt înșirați fiecare cu dregătoria lui cea ce ne dovedește că în adevăr *inceputul dregătoriilor în Moldova se datoresc lui Alexandru cel Bun.*

Intr'un document dat de acest Domnitor în anul 1404 găsim trecuți următorii boeri: ¹

« . . . . Iar la aceasta este credința mea mai sus scrisul **Ion Alexandru Voevod** și credința fratelui meu **Bogdan** și credința lui **Dragoș Staroste**, și credința lui **Mihail Nevolnicul** și credința lui **Andriaș** și credința lui **Ionaș** și credința lui **Balița Bârliciu** și credința lui **Tmaș dvornic** și credința lui **Rotompan** și credința lui **Șandru Pârcalab** și credința lui **Hatco Teatinschi** și credința lui **Șandru ot Hotin** și credința lui **Manu Oană stolnic** și credința lui **Goraet ceasnic** și credința lui **Badea Bătrânul** și credința lui **Ioan Vornicul** . . . . etc. »

În acest document sunt trecuți o seamă de boeri, unii cu boerii adică **vornici, pârcălabi, stolnici**, și alții fără nici o boerie.

Asemenea constatăm că nu se face nici o distincțiune când este vorba de înțetatea acestor boeri, ei fiind trecuți în document învrăstați adică și din cei cu boerii, și din cei fără boeri de unde deducem noi ca între boerii cu boerii și boerii fără boerii nu era nici o deosebire, tot de aici facem constatarea că între boerii țării nu se socoteau numai acei ce ocupau diferite dregătorii ci și acei ce nu ocupau asemenea dregătorii.

În această privință *D-l Gh. Ghibănescu* ocupându-se de concluziunile *D-lui A. D. Xenopol*, privitor la boeriile țării ne spune: ²

«D-l A. D. Xenopol în monumentală sa Istorie a Românilor Vol. II cap. «Boerii» vede în lipsa de boerie un

¹ Surete și Isvoade G. Ghibănescu Vol. II pg. 197

² Codrescu Uricar V. XVIII prefața.

titlu de nobleță, că adică boerii netitrați erau superiori în rang celor titrați, tocmai prin faptul că n'aveau titlu. Ori care ar fi părerile asupra nobleței ereditare la Români, noi credem că D-l Xenopol interpretează rău documentele.

Controlate ele în de ele par a ne spune cu totul altceva, și anume pur și simplu că era un obicei de cancelarie de a nu se pune la toți boerii titlu de boerie. Acest obicei era general în secolul al XIV-lea mai apoi în cel al XV s'a mărginit numai asupra Pârcălabilor unor cetăți și mai apoi a dispărut cu totul, după ce nu se mai practica a se pune pe document spre întărire credința atâtor boeri, a unor cetăți ce nu mai erau.

În afară de boerii mari despre cari am vorbit mai sus, și cari ocupau toate dregătoriile importante din principat, mai erau și alte categorii de boeri, — de rang inferior — și cari s'au creat mai în urmă.

Mai ales pe timpul Domniei Fanariote boeriile de rang inferior s'au înmulțit și se acordau cu mare înlesnire numai prin stăruința boerilor mari sau prin intervenția grecomanilor ce înconjurau pe Domn și cari totdeauna își luau bună răsplată pentru aceste intervenții.

Că în adevăr, boeriile erau de mai multe categorii aceasta ne este dovedit de diferite documente eșite din cancelariile Domnești.

Așa găsim că *Miron Barnovschi* primind mai multe jeluiri despre cauzele despoporării satelor, convoacă o adunare în anul 1628,¹ zicând :

„Intr'aceia Domnia mea, am sfătuit cu tot sfatul Nostru, cu Mitropolitul și cu alți episcopi și cu egumenii și cu boerii cei mari și al doilea și a treia (treaptă) și cu mazilii și cu feciorii de boeri de țară...»

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică” Tom. I pag. 175.

Acest fragment de document ne dă indicațiunea că în adevăr boerii țarei erau împărțiți în mai multe categorii. Vedem aici că-i vorba de *boerii cei mari*, pe urmă de *boerii din a doua și a treia treaptă* și apoi este vorba de *Mazilii și feciorii de boeri de țară*.

Asupra acestui fapt nu mai încapă nici o îndoială, ceiace însă nu putem precisa este epoca de când a început a se crea aceste boerii, noi găsim-le existând prin secolul al XVI și următorii.

Între boerii de rang inferior întâlnim în primul rând pe *vornicii de poartă*, cari aveau între altele și însărcinarea de a verifica hotarele de moșii, ei având mai mult rolul de ingineri hotarnici.

Vornicii de poartă se găseau sub ordinele ispravnicilor de ținuturi, primeau însă și ordine directe dela Domn.

Pe aceștia îi găsim trecuți între boerii cărora li s'a creat venituri și salarii lunare de cătră *Grig. Al. Ghicu* în anul 1776 fiindu-le fixate următoarele venituri.

200 lei de fișle care piatră, ce vor pune hotară, când se vor trimite să hotărască moșii.

2 lei de prețuit dughene și case de frunte.

1 leu de prețuit dughene și case mai proaste.

0.60 bani de prețuit, cal, bou, vacă, iar vite mici pe iumătate.

Jumătate ban din zece bani când va prețului haine și alte lucruri a casei, iar de s'ar întâmpla să se trimeată afară din lași ca să prețuiască, atunci să se hotărască cheltuiala și osteneala de vel Logofăt.

Bez rânduia leafă.

Din cuprinsul de mai sus, constatăm că în adevăr acești boeri erau mai mult niște experți dar dacă ei aveau sau nu vre-o pregătire în direcțiunea acestor însărcinări nu o putem ști, căci hrisoavele Domnești nu ne lămuresc cu nimic în această privință.

Mazilia era o boerie de rang inferior. Clasa mazi-
lilor era lipsită de orice influență politică.

Mazilii aveau diferite privilegii, în schimbul unei dări
anuale pe cari trebuiau să o verse visteriei.

Ei nu puteau fi orânduiți la nici un fel de slujbe
decât cu ordin Domnesc ; iar pentru greșelile lor urmau
să fie pedepsiți numai de Domn.

Această boerie se obținea în ultimul timp cu multă
ușurință. Era suficient să dovedească cineva că era din
neam de Mazil ca și el să poată obține această boerie.

Așa vedem că *Mihail Suțu Voevod în anul 1793*¹ a-
dresându-se dregătorilor de ținut le face cunoscut că în-
tru cât s'a adeverit că *Neculae feciorul lui Silion Cosma
din satul Obârșeni (Tutova) este neam de mazil, a fost și
el așezat la rânduiala neamului său, dându-i-se carte spre a
fi și el cunoscut de Mazil.*

Cu timpul aceasta boerie decăzuse cu totul, întru-
cât, ei erau puși la servicii ce eșau din cadrul însărci-
nării lor.

Față cu această situațiune ei s'au jeluït, în multe
râncuri Domnului și în anul 1777² *Grig. A. Ghica a dat
o poruncă Domnească prin care interzicea ispravnicilor de
ținuturi de a mai da însărcinări mazililor, ei ne putând
fi întrebuițați decât cu poruncă Domnească și nu pot fi
pedepsiți decât de Domn.*

Totuși această boerie a mers în continuă decădere.
Așa vedem că de unde în vechime copii de mazili erau
scutiți de oștiré, mai într'un târziu nu se mai bucurau
de acest privilegiu.

Tot între boeriile de rang inferior am putea numă-
ra *pe Ruptași.*

¹ Documentul se află în original în pastrarea mea.

² T. Codrescu op. citat. Vol. XV pg. 3-6.

Acești *Ruptași* la origină erau o clasă de oameni străini slobozi, care făcuseră ruptoarea cu visteria ca în schimbul unei dări anuale, să fie liberi a petrece în țară.

Cu timpul acest obicei s'a transmis și la locuitorii de baștină a țării, așa vedem prin sate că locuitorii fruntași erau trecuți în rândul ruptașilor care în schimbul privilegiului de a da visteriei o anume dare anuală, se bucurau de unele scuteli de dări și havalele.

Ei erau puși sub ordinele ispravnicilor de ținuturi care aveau și dreptul de a-i pedepsi în cazul când se constata că aveau vre-o vină.

În rândul Ruptașilor se treceau fiii de preoți și feciorii gospodarilor din sate.

Boerii țării se bucurau de multe privilegii față cu cealaltă populațiune a țării.

Între alte privilegii, îi vedem încă de la întemeierea principatului scutiți de plata birului, acest impozit fiind așezat pe capete era socotit ca ceva înjositor.

Dar dacă erau scutiți de plata birului, apoi în schimb plăteau toate dările indirecte ca: *taxe vamale*, *darea pentru sare*, precum și impozitele așezate asupra animalelor grânelor, vinului etc.

Cronicarii Moldovei, ne spune că unii Domni, au aplicat dări grele asupra boerilor, și nu de puține ori aceste dări au dat loc la murmure din partea lor.

Așa găsim în cronica anonimă a Moldovei¹ că **Mihail Racoviță Voevod** în a doua lui Domnie a introdus dări grele pe locuri, pentru care lucru mulți din ei au sărăcit.

Iată ce ne spune cronicarul:

«Numai cât în lume nici un lucru fără de pricină nu

¹ Letopisetiile țării Românești M. Cogălniceanu Vol. 3 pg. 116

este, și omul fără de greșală; așa și Mihai-Vodă făcut-a de obște greșală, că au scos desetină în toată țara, de au luat și de la boeri și de la mânăstiri, și de la toate breslele desetine asămine ca de la țărani, care lucru mai înainte în țara noastră n'au fost. O sfetnici fățarnici și stricători de țară, cu ce slujbă vreți să vă arătuți Domnilor, și apoi și țara stricați, și pe Domnii cu nume rău îi faceți de se pomenesec! Să nu-i erte Dumnezeu sfetnicii ca aceia cari au sfătuit acest lucru, căci din pricina aceasta au rămas boerii la mare sărăcie și mânăstirile la pustiere și mazilimea în cea mai desăvârșită stingere.»

Boerii mai aveau obligațiunea de a face slujba militară și pentru actele lor de bravură, totdeauna Domnii îi răsplăteau cu danii de moșii.

Dregătorii mari și mici ai țării, întru început nu erau plătiți pentru serviciile ce le aduceau țării. Ei desigur la intrarea în dregătorie căpătau de la Domn moșii și sate ca din venitul lor să se întrețină.

Mai târziu când teritoriul țării s'a mărit și când și trebuințele orărmuirei s'au înmulțit, a trebuit ca și numărul dregătorilor să crească.

Cu timpul moșiile și satele Domnești fiind inpuținate nu mai avea domnul posibilitatea a face acestor dregători danii și atunci el s'a văzut silit ca încetul cu încetul să se lepede de o parte din veniturile ce-i procura țara și pe care le trecea diferiților dregători ca răsplată a muncii depuse în folosul țării.

Aceste venituri rămăneau alipite de funcțiune și se percepeau de însuși acei funcționari sau de delegații lor.

Așa vedem că **Matei Ghica. Domnul Moldovei în anul 1755**, constatând că boerii cu boerii, adică dregătorii țării nu sunt cu nimic plătiți pentru munca lor, din care cauză mulți din acești dregători au sărăcit, vine și

printr'un hrisov, fixează veniturile fiecărei boerii.

Iată cum justifică Domnul, nevoia de a se crea venituri boerilor dregători.¹

«Facem știre prin Domnescul meu hrisov, de vreme că datoria Domnilor, a stăpânilor acelora ce au sub stăpânirea lor supuse noroade, de a pururea trebuie să fie inima lor, cu mare râvnă și totdeauna, a socoli, a lua sama ca să afle și să găsească chipuri de laudă și fericirile cu carele să aducă patria lor spre mai bună stare și întemeere.

.....
Înștiințatune-am și am aflat adevărul pentru partea cea mai aleasă, mai cinstită, adică orânduiala boerimei, ne având nici o chiverniseală, nici un venit spre starea și întemeerea ei, și aceasta este cea mai de trebuință spre îndeplinirea poruncilor împărătești și ale Domniei și cea mai de folos pentru îndreptarea și hodina saracilor locuitori ai țării; văzutus-au lucrul acesta și de față este și astăzi, căci mai mulți din cei ce au fost socotiți și s'au aflat la boeri după datoria lor, ce li s'au căzut și trebuința curței Domnești, le-au căutat a vedea aice lângă Domnescul scaun, să caute poruncile și trebile ce se vor fi tâmplat după vreme și neavând nici un venit de vre-o chiverniseală și cheltuială fiind asupra lor, păzind cinstea boeriei și a dregătorilor, le-au pricinuit mare nevoie și i-au supus și datoriiilor și la cei mai mulți tâmplându-se a face datoria lor, cea de obștie a săvârșirei și rămânând casle lor sarace și însărcinate și cu datorii, au căzut multe neamuri vechi și nici sau mai ridicat

.....
Și dar fiind inima noastră bună și milă către toți n'am putut suferi văzând o stricăciune ca această la a boerime și la o cinste a Domniei și iată am făcut Domnia-Mea mare milă cu toată boerimea măcar mila aceasta ce s'au făcut este, și cu oarecare păgubire a visteriei și a Camărei Domniei-Mele dar nici nu am vrut să știm sau să socolim această pagubă, fiind lăminati de Dumnezeu, de am cunoscut lucrul acesta și l-am prefăcut de la răutate la fericire și iată s au făcut tuturor boerilor, venit de chiverniseală, ca să aibă pre an și cu hotărâire arătăm Domnia Mea care boerie și ce venit să aibă...»

¹ T. Codrescu op cit, vol. II pg. 273

De aici hrisovul conține veniturile ce s'au dat fiecărui dregător, dar despre aceste venituri voiu vorbi la la alt capitol.

Din cuprinsul hrisovului de mai sus vedem că pentru a se putea creia venituri dregătorilor, era nevoie ca Domnul să se lipsească de o parte din veniturile sale, fapt ce el singur îl recunoaște atunci când zice :

«*Măcar că mila aceasta ce s'au făcut este și cu oare care pagubire a visteriei și a Cămarei Domniei Mele*».

Tot din acest hrisov ar rezulta că până la acest domnitor, numiții dregători n'ar fi avut nici un fel de venituri, din care cauză mulți sărăcise.

Cu tot interesul ce vedem că unii domni au pentru boeri țării, totuși ei au trecut și prin împrejurări grele.

Au fost domnitori — mai ales sub domnia Fanariotilor — cari au nesocotit cu totul pe boerii țării.

Cronicarul **Neculai Mustea**¹ ocupându-se de Domnia lui *Neculai Mavrocordat* ne spune următoarele despre boerii țării :

« . . . *Nicolai Vodă* sosind în Iași, la scaunul Domniei, au pus boieri mari pre unii și din pământeni : ce numai căci se numiau boeri, dară nici o cinste nu aveau ; nici in casă la Domn nu intrau, măcar ce treabă ar fi având, *până nu'și luau raspuns pre vre un Grec*, sau când îi cheamă pe toți cu vre-o treabă. Cum și banii ce se strângeau din țară, *tot la mâna Grecilor să strângeau, iar nu la visteria țerei*. Pus'au îndată bani mulți pre boiari de au dat împrumut, *cu zapcii strângători de bani greci*; și îndată și-au aratat gândul lui ce l'avea pre boieri, *că fără de nici o pricină au închis pre trei boieri mari la Seimeni* . . . »

¹ M. Cogălniceanu: op. citat Vol. 3 pg, 41

Vedem că sub acest Domnitor boerii pământeni nu mai aveau nici o demnitate, ei erau puși la bunul plac al Grecilor ce înconjurau pe Domn și în toate afacerile publice se simțea mâna și bunul plac al acestor streini ce aveau un singur scop **•ruina țarei.**

Au fost Domni cari își apropria numai o parte din boerii țării, iar aceștia la rândul lor, sfătuiau pe Domni a omori sau alunga pe ceilalți boeri sub pretextul că-l spionează și că-i usurpă tronul.

Din această pricină mulți boeri pribegeau prin țări străine, fiindu-le averile confiscate, mulți din ei stăteau închiși cu anii, iar alții erau uciși în mod mișelesc.

Așa vedem că cronicarul *Ioan Neculcea* ne spune despre domnia a doua a lui *Grig. Ghica Vodă*¹ următoarele :

•Numai pe Constantin Balș Medelnicerul, având măiaz pe dânsul, l'au bătut la talpe, și apoi l'au slobozit ; făcut'au și acest obicei Grigorie Vodă, de se băteau boerii cei mari la talpe, turcește. Și pre Ștefănița Ruset Vornicul, fiind mai bătrân, l'au făcut suigun o lună de zile la mănăstire la Dobrovăț....•

Miron Costin ocupându-se de domnia lui *Tomșa Vodă*² ne spune următoarele :

•Domnia lui Ștefan Vodă Tomșa, precum s'au început, în vărsări de sânge, tot așa au ținut. Avea un țigan calău, adecă perzător de oameni, gros și mare de trup; acela striga de multe ori înaintea lui arătând la boeri : •Doamne s'au îngrășat berbecii buni sunt de injunghiat?• Ștefan-Vodă la aceste cuvinte râdea și dăruia bani țiganului.

¹ M. Cogălniceanu Op. citat vol. 2 pg. 400

² M. Cogălniceanu op citat Vol 1. pg. 263.

Toate acestea ne indică purtarea neomenoasă a Domnilor față cu boerii țării, precum ne arată și suferințele de multe ori nedrepte la care erau supuși.

Dacă boerii aveau de suferit de pe urma capriciilor Domnilor, apoi și țaranii îndurau multe nedreptăți de pe urma unora din boeri, cari bucurându-se de trecerea ce aveau pe lângă dregătorii ținutului săvârșeau cele mai mari nedreptăți și asupriri contra populațiunei satelor. In aceste cazuri locuitorii găseau 'o singură scăpare, aceia de a reclama Domnului și de a cere ajutorul lui.

In acest sens posed în original porunca dată de către *Ion Alex. Sturza Domnul Moldovei din anul 1828* către comisul Pavel Cerchez, unul din boerii vremurilor și despre care și astăzi se pomenește cu groază de către locuitorii de pe valea Tutovei (jud. Tutova).

Această poruncă are următorul cuprins :

*«Iată ți se trimete copie după jalbele atât a poroșnicului Enache Borș cum și a răzășilor din moșia Obârșeni, pentru care ți se scrie cu hotărâre de sunt acestea după cum jeluesc fără cea mai mică vorbă să te învoești cu jeluitorii și lăsându-i în pace ca să nu mai jeluiască cum cu hotărâre îți scriu că de nu te pui la cale și se vor afla acestea cel mai mic lucru adevărat să știi că **te voi pedepsi stranic și te voi îmbraca cu sucman si te-oi da la bir, căci eu sunt bine încredințat că voi ciocoi dacă vâ lipsiți de ceva, căutați să vâ faceți naravurile cele ciocoești socotind să vâ îmbunați către stăpân cu câștig fără de lege și tâlhăresc și răpire, când eu nici ca cum nu primesc pe fiul meu a se folosi cu cel mai mic lucru fără dreptate, ce să se folosească cu dreptate și cu drept lucru; deschideți dar ochii și nu te îndeletnici spre acest fel de urmări, ca se nu câștigi cele ce zic mai sus ce ți le pun innainte.»***

Vedem dar că atunci când Domnul era convins de asuprelele boerilor aruncate asupra populației satelor, lua măsuri aspre contra aceluia ce socoteau că viața și avutul sătenilor stă la dispoziția lor.

Mai avem acum de lămurit o chestiune foarte importantă, aceia de a ști dacă boerii țării erau și *judecători peste satele* a căror proprietate o căpătau prin danie domnească.

Această chestiune presintă pentru noi, o deosebită importanță, căci avem nevoie să știm cine distribuia la sate justiția în primele timpuri ale existenței noastre ca stat.

Primii Domni ai Moldovei, n'au avut timpul să se ocupe de organizația țării, ei fiind absorbiți de luptele ce duceau pentru așezarea mai temeinică a Domniei neartărnate.

La începutul existenței noastre ca stat, desigur că și pricinile erau mult mai puține, vorbind de pricini cu caracter mai serios, ca acele produse de stricarea hotarelor, morți de om, furturi de vite etc., pricinile mici inerente oricărui popor vor fi fost și atunci destule, ele însă sigur că se aranșau pe loc, fie prin intervenția altor locuitori, fie prin intervenția unor organe de ocărnuire locală ce ar fi existat în baza obiceiului pământului.

Cu timpul înmulțindu-se satele și populațiunea țării este natural că și numărul pricinilor să se fi înmulțit, pricini cu caracter mai serios, mai ales la satele ce se făceau danie și unde hotarele nefiind bine determinate, au dat loc desigur la multe și felurite pricini, cari aveau nevoie să fie rezolvate.

Cine rezolva acele pricini?

Sunt mai multe ipoteze și anume :

În satele domnești sătenii ar fi fost judecați de către slujitorii domnești anume orânduți pentru aceasta.

În satele mănăstirești ei ar fi fost judecați de către egumenii mănăstirilor.

Găsim multe documente care ne confirmă acest drept al călugărilor.

Așa găsim că Stefan cel Mare în anul 1459 ia următoarea deciziune în ceea ce privește pe locuitorii unguri din satul mănăstiresc Lucaceștii :

• precum nici juzii de la Bacău cu globașii lor și cu slugile lor să nu judece nici să globească pe acei oameni mănăstirești de la Lucacești nici pentru treabă mică nici pentru un groș; ei să i judece și să i globească în orice treabă numai și numai Eugumenul Bistriceanu și călugării noștri de la Bistrița Documente de acest fel avem multe și din ele rezultă dreptul călugărilor de a judeca și globi pe locuitorii satelor monastirești.

Acum prin deducțiune ar rezulta că în satele proprietatea boerilor, ei să fie judecătorii satelor.

În această privință nu avem documente care să ne lumineze pe deplin asupra acestui drept al proprietarului satului.

Despre judecătorii sătești, mă voi ocupa mai pe larg la capitolul *•Organizația politică a satelor din Moldova.*

Boerii țării însă desigur că au jucat un mare rol în distribuția justiției prin țară, întrucât ei erau delegați Domnești

Când dregătoriile au început a se răspândi prin sate, orașe și târguri, boerii dețineau aceste dregătorii, cari la început aveau mai mult un caracter judecătoresc decât administrativ.

Miron Costin în descrierea Moldovei relativ la judecăți ne spune :

„Toți sfetnicii Domnești și boerii din divan din starea întâia, îndată după ce se aflau afară din Iași, au puterea în toată Moldova să judece și să hotărască pricinele cele de judecată.“

Vedem dar că judecătorii poporului erau boerii țării, însă ei împărțeau dreptatea în numele Domnitorului.

Mai târziu găsim ca judecători pe ispravnicii de ținuturi precum și pe șoltuzii târgurilor.

CAPITOLUL II.

Organizația politică a Moldovei în perioada de la întemeierea principatului până la Regulamentul Organic.

I

Organisarea Satelor

În întreg sistemul de ocârmuire, la începutul nostru ca stat, nu vedem decât ceva confuz și nehotărât.

Despre ceia ce a fost **satul**, ca organizație politică, nu putem spune nimic precis, de oarece nu avem nici un izvor sigur, care să ne dea indicațiuni în această direcțiune.

Cronicarii noștri, cari s'au ocupat de viața și faptele primilor domnitori, nu ne vorbesc nimic despre organizația țării, din primii ani; *ei ne spun numai că nu au nici un izvor de cercetare, de oare ce trăitorii acelor vremuri, n'au lasat nimic scris și apoi nici istoricii popoarelor ce ne înconjurau, n'au scris nimic despre viața, faptele și forma de ocârmuire a primilor Domnitori.*

În asemenea împrejurări ne rămâne o singură cale aceea de-a cerceta diversele documente și din conținutul lor, să stabilim ceia ce ne interesează dintr'o epocă cu totul saracă de știri positive.

Răscolind trecutul satelor noastre, vom putea stabi-

li că, încă de la începutul întemeerii principatului, aceste sate încep a se deosebi unele de altele, după cum ele se găseau **libere sau atârânătoare de Domn, proprietar sau mânăstiri.**

În momentul descălecătoarei voievodului Bogdan, satele din Moldova erau sate libere.

Imediat după aceasta, am văzut, că Domnul a pus stăpânire pe toate satele, târgurile și orașele, **socotindu-le drept proprietăți Domnești**, făcând excepție de la această regulă **numai satele de răzeși**, așezate la poalele munților, care fiind ocupate de Românii de baștină li s'au respectat și întărit dreptul lor de proprietate.

Așa dar, chiar din primul moment al întemeerii principatului, satele din Moldova sunt de două categorii:

Sate libere acelea cari erau ocupate de Românii de baștină așezați la poalele munților și a căror proprietate a fost respectată și întărită de către primii Domni, acest fapt rezultând din documentele din acele vremuri.

Sate Domnești acelea, așezate mai ales la șes și care în majoritate erau ocupate mai mult de străini (slavi) și *asupra cărora Domnul și-a însușit dreptul de proprietate.*

În secolul al XIV și următorii, am văzut cum Domnii țării făceau danie sate și moșii, boerilor adică *vitejilor și voinicilor*¹ precum și *locașurilor sfintelor Mânăstiri.*

Din aceste acte de danie constatăm că Domnul trecea în deplină proprietate satul ce-l dăruia boerului sau mânăstirei, căci așa înțelegem cuprinsul mai tuturor acestor documente :

•Și am dat slugei noastre lui... pentru a lui credincioasă slujbă trei sate, în mâna lui cu tot venitul în veci...•

Acelaș lucru îl vedem și în documentele privitoare la

¹ Viteaz înseamnă călăreț curtean, iar voinic pedestraș.

daniile ce se făceau mănăstirilor; acolo dreptul de proprietate este mai evident, căci iată cuprinsul acestor documente :

•.....Să n'aibă u ne da nouă niciodată, nici un soi u de lucru să lucreze, nici iliș să plătească, nici 50 aspri, nici sulgiu pe vaci, dar nici pe oi, dar nici ogor de casă, nici goștină de oi, dar nici mascuri, nici destină pe stupi dar nici altă nimic, adică din câte sunt dabile pe ceilalți saraci, dar la rândul lor să aibă a asculta de sfânta mănăstire mai sus zisă.....

Toate documentele acelor vremuri ne încredințează pe deplin că odată ce Domnul dăruia satul boierului sau mănăstirei, nu mai avea nici un amestec în acel sat, toate drepturile ce le avea, le trecea noului proprietar.

Așa într'un document din anul 1667, Duca Vodă¹ dăruind satul Bibiceni din gura Crasnei Mănăstirei zidite de el «Cetățuia,» adresându-se locuitorilor din acel sat zice :
 •Scriem Domniea-mea la Vatamanul și la toți sâtenii din satul Domniei-Mele din Bibiceni ce este la ținutul Fălciului, dămu-vă știre pentru rândul vostru c'am socotit Domniea-mea decât să mai umblați și voi din mâna în mână și din stăpân în stăpân mai bine să vă știți voi a cui sunteți așezați; deci din mila lui Dumnezeu zidind și săvârșind această a noastră sfântă mănăstire Cetățuia v'am dat Domniea-Mea să fiți a sfintei mănăstiri cu tot venitul și pentru dările voustre nici la o dare cu țara nu veți fi amestecați....»

Acest document este categoric și el ne face deplina dovadă că satele dăruite de Domn erau trețute noului proprietar în deplină proprietate.

Aceasta fiind starea lucrurilor din acele vremuri,

¹ Gh. Ghibănescu „Sarete și Isovađe“ vol. IV pg. 52.

este drept să credem că și satele își schimbau administrația după cum se transmitea și proprietatea lor adică: din sate Domnești, deveneau boerești și mânăstirești.

De aci deducem că, chiar sub primii domni ai Moldovei satele se împărțeau în patru grupuri deosebite și anume :

Satele libere ocupate de Românii băștinași a căror proprietate a fost recunoscută și întărită de primii Domni.

Satele Domnești, acele pe cari Domnii țării a pus stăpânire, socotindu-le ca făcând parte din patrimoniul Domnesc.

Satele Boerești, acele sate Domnești trecute în proprietatea boerului prin dania Domnului și

Satele Mânăstirești, tot din satele domnești trecute în proprietatea mânăstirilor.

Cine ocârmuia aceste sate ?

La această întrebare, pentru vremurile așa de îndepărtate, nu putem da un răspuns precis, trecutul acestor sate fiind acoperit de negura vremurilor, sunt lipsite complet de note și scrieri privitoare la ele.

Din cercetarea documentelor date către sfârșitul secolului al XIV și următorii am deduce următoarele :

Satele se adminisrau de către mai mulți **slujitori domnești** numiți și revocați de el.

Acești slujitori nu aveau la început decât atribuțiuni cu caracter judiciar și fiscal; despre o organizație administrativă nu putem vorbi decât tocmai către sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Tot din cercetarea Documentelor ar rezulta ca slujitorii Domnești, cari ocârmuiau satele, pe măsură, ce satul trecea prin danie în proprietatea unui boer sau vre

unei mănăstiri și acești slujitori treceau sub autoritatea boerului sau a mănăstirei, care avea dreptul să-i mențină sau să-i revoace.

Cei mai vechi slujitori ai satelor pe cari îi întâlnim în documente sunt **Juzii** și **Vatamanii**;¹ ei aveau numai atribuțiuni cu caracter judiciar și fiscal.

Așa în anul 1459 «*Ștefan cel Mare*» referindu-se la dania unor sate făcute *mănăstirei Bistrița* ne spune :

« . . . precum nici juzii dela Bacău, globașiiilor și cu slugile lor să nu judece nici să globească pe acei oameni mănăstirești de la Lucăcești . . . »

Aici vedem pe **juzi** având atribuțiuni cu caracter judiciar și fiscal, însă facem o constatare foarte importantă aceea că, Domnul da porunca *juzilor din Bacău*, **nu juzilor din satul Lucăcești**, ceea ce ne face să credem că, Domnul în aceste sate ce el le dăruise mănăstirei, nu mai avea nici un slujitor și deci el se temea de abuzul ce l'ar fi putut face slujitorii din împrejurimi.

*Domnul I. Bogdan*² ne spune că : satele aveau câte unul sau doi juzi, rareori trei sau mai mulți. De obicei satele par a fi împărțite în două părți ce se numeau judecii.

În acest sens găsim un document din anul 1433³ prin care Ștefan Vodă hărăzește lui Jurja Atoc un sat în susul *Saratei* unde sunt **Juzii Făt și Ilie**.

Vedem că acest sat în momentul când el a fost hărăzit lui Jurja *avea doi Juzi : pe Făt și pe Ilie*.

¹ I. Bogdan „Despre Cnejii Români” pg. 10, în nota de sub 1) ne spune că „Cuvântul *Vataman* pare a fi împrumutat dela Malorosienii din Galiția și Podolia, unde se găsește sub forma *ataman, otaman, vataman, votaman* și unde înseamnă numai șefi de Cazaci.

² I. Bogdan. Despre Cnejii Români.

³ B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică” Vol. I pg. 81.

Tot Domnul Bogdan ne spune că cuvântul de **ju-decie** avea la început înțelesul de funcțiune, — dreptul de a judeca — și mai apoi a luat înțelesul de întindere teritorială.

Gheorghe Panu, în lucrarea sa **«Cercetări asupra stă-rei țaranilor în veacurile trecute»**, ocupându-se de **juzi** și de dreptul de judecată ce-l aveau asupra satelor, ne spune că cuvântul **Jude, Județ**, nu trebuie luat decât ca întindere teritorială și că în toate documentele în care îl întâlnim, nu poate să aibă decât înțelesul acesta.

Noi credem că cuvântul **judet** a avut și înțelesul de **judecător** nu numai cel de **întindere teritorială**, aceasta fiindu-ne dovedită de multe documente.

Așa Cronicarul *Grigore Ureche*, ocupându-se în descrierea ce face Domnilor Moldovei, *de viața lui Ștefan cel Mare* ne spune :

«de multe ori la oaspeți, omora fără județ¹ . . . »

Deosebit mai găsim că la 1570, *Bogdan Vodă* Domnul Moldovei,² întărind stăpânirea pe două sate Logofătului Petru Albotă zice :

« . . . iar cine s'ar ispiti și s'ar cerca a rade a noastră danie și miluire ce Domnia Mea am dat și am miluit lor un asemenea să aibă a da răspuns înaintea **strașnicului județ a lui Crist . . . »**

Nu încapem îndoială ca în aceste documente cuvântul **«județ»** ar fi având alt înțeles de cât cel de **judecător**, căci **«a omorâ fără județ»** nu putem tra-luce altfel decât, a omorâ fără judecată, precum și **«înaintea strașnicului județ a lui Crist»** ce poate fi altceva decât înaintea **strașnicei judecăți a lui Isus Cristos**.

¹ M. Cogălniceanu op. citat Vol. I pg. 178.

² G. Ghibănescu „Ispisoace și zapise“ Vol. I pg. 137.

Mai vedem că Ștefan-cel-Mare¹ acordând mănăstire Probata trei sate ia următoarele dispozițiuni : *«de asemenea niminea din vatazii și boerii noștri să nu judece întru nimic pe oamenii din acele trei sate mănăstirești, iar cei ce se vor crede strămbătățiți întru ceva, mult sau puțin, de câtră acei oameni, să aibă a-și căuta dreptate înaintea egumenului ce va fi atunci în acel templu al sfântului Neculai și înaintea vatazilor egumenești, cari să nu aibă întru nimic un alt jude mai mare peste ei . . . »*

Și aici ca și în celelalte documente de mai sus, cuvântul *județ* și *jude*, nu are un înțeles de **întindere teritorială** ci **de funcțiune de judecător**, deci credem că părerea emisă de Gh. Panu este greșită.

În acelaș timp cu *juzii*, găsim vorbindu-se de un alt slujitor Domnesc numit **Vataman**.

Vatamanii ca și **Juzii**, aveau aceleaș atribuțiuni căci îi întâlnim prin documente când exercitând funcțiuni cu caracter judiciar, când cu caracter fiscal.

Așa într'un document din anul 1612² Domnul Ștefan Tomșa adresându-se **vatazului** de la Bacău zice :

. . . *«Scriem către sluga noastră Lupan al Martei de la Bacău, dându-ți știre că s'au tânguit înaintea noastră rugătorii noștri călugări de la Sfânta Mănăstire Bistrița, pentru că Domnii anteriori le-au fost dat, vama cea mică din târgul Bacăului, pe care le-am lăsat-o și Domnia mea, iară tu când fuși acolo **vataz** le-ai luat acea vamă»*.

Vedem aici că-i vorba de *vatazul dela Bacău*, însărcinat cu încasarea unor impozite, ce se cuveneau mănăstirei având deci atribuțiuni de ordin fiscal.

Tot de la acest Domn mai avem un document din anul 1614³ în cuprinsul următor :

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva istorică” Vol. I. pg. 124

² B. P. Hajdeu „Arhiva istorică” Vol. I. pg. 135.

³ G. Ghibănescu „Ispisoace și Zapise Vol II pg. 95

«*Dat-am înși-ne această carte a Domniei-Mele, slugei noastre lui Onciul fost staroste și vătămănilor lui din satul Roșiaci, spre aceia ca să fie tari și puternici cu această carte a Domniei-Mele să-și stăpânească și să-și ridice ori și unde din alte sate pe ai săi vecini ce-s pe acolo.*»

Aici vedem pe *vataman* având atribuțiuni de ordin administrativ, el având ordinul Domnului de a ridica vecinii boerului Onciul.

Din documentul de mai sus mai facem constatarea că Domnul a dat porunca *atât lui Onciu fost staroste cât și vătămănilor lui din satul Roșiaci* deci aici avem dovada că în **satele Boerești** așa cum este satul Roșiaci, **vatamanii erau slujitori puși de stăpânul satului.**

Sunt documente în care întâlnim pe acești *vatamani* exercitând funcțiuni cu caracter judecătoresc.

Așa Ștefan cel Mare¹ în anul 1472 acordând mănăstirei Proбата trei sate iată ce zice: «. . . . **Deasemenea nimeni din vatavii și boerii noștrii să nu judece întru nimic pe oamenii din acele trei sate monastirești.** . . . »

Din acest fragment, facem constatarea că *vatamanul* avea și atribuțiuni de ordin judecătoresc.

Deci atât **Juzii** cât și **Vatamanii**, aveau unele și aceleași atribuțiuni, ei îndeplinind slujbele Domnești fără nici un fel de distincțiune. Dealtfel Domnul care deținea în mâinele sale toate puterile din stat, desigur că și delegaților săi, când îi trimitea în executări, le transmitea întreaga sa autoritate.

Am arătat mai sus că credința noastră este, că pe măsură ce Domnul trecea prin danie satele în proprie-

¹ B. P. Hajden „Arhiva istorică“ I. pg. 1.4.

tatea boerilor și a mănăstirilor și administrația acelor sate trecea în mâna lor.

Faptul ne este pe deplin lămurit de documentele acelor vremuri.

Gh. Panu¹ ocupându-se de această chestiune ne spune :

»Dreptul de a percepe birurile și acel de judecată, erau de esența puterii Domnești. Cu toate acestea prin excepțiune, Domnul dă aceste drepturi sau mai bine se desesizează de ele în favoarea particularilor; întru cât în țară nu mai este Domnul care percepe impozite și judecă, ci mai sunt și un număr oarecare de egumeni și boeri, cari și ei percep dările din satele lor iar egumenii îi judecă ehiar pe acei săteni.

Ca consecință toți slujbașii administrativi, judecătorești și financiari numai au ce căuta în acele sate; egumenul sau boerul, cărora li se concede asemenea drepturi, devin absolut independenți de funcționari și stăpâni fără margine în satul lor.»

*În documentele de danie făcute mănăstirilor Domnul adresându-se locuitorilor din satele donate zice:*²

»de asemenea nimeni din vatazii și boerii noștri, să nu judece întru nimic pe oamenii din acele trei sate mănăstirești, iară cei ce se vor crede strâmbătățiți întru ceva mult sau puțin de către acei oameni, să aibă a-și căuta dreptatea înaintea **egumenului** ce va fi atunci în acel templu al sfântului Nicolae și înaintea **vatavilor egumenești**, care să nu aibă un altfel de jude mai mare peste ei, ci să judece ei singuri pe oamenii lor din acele trei sate și săi certe și săi globească.»

Acest document de felul cărora sunt multe, am putea zice aproape toate documentele privitoare la daniile de sate ce se făceau mănăstirilor, toate cuprind această

¹ Gh. Panu op. citat pg. 64.

² B. P. Hajdeu „Arhiva istorică”, I pg. 124.

dispoziție în mod lămurit, că odată ce satele intrau în proprietatea mănăstirilor și administrația acelor sate intra în mâna călugărilor care numeau pe vatamani și cei lași slujitori de care aveau nevoie, precum tot ei îi judecau și îi globeau.

Că așa stau lucrurile cu satele devenite mănăstirești, nu mai rămâne pentru noi nici o îndoială

Dacă mănăstirile au capatat în dreptul de proprietate și pe cel de a-și administra satele, numind egumenii pe slujitori, cred că și Boerii aveau aceleași drepturi asupra satelor, a căror proprietate o aveau. Nu vedem nici un motiv pentru care acest drept să fi fost restrâns pentru satele boerești.

Este adevărat că sunt puține documente, care să ne confirme acest lucru și documentele acestor sate, față cu marele număr de documente, ce există pentru satele mănăstirești, se explică prin aceea că boerii țării fiind atot puternici, ei n'au avut nevoie de ordine Domnești *date la mâna lor* — ca să-și justifice drepturile ce le aveau asupra satului, întru cât toți slujitorii Domnești aveau teamă de boeri, cari în mare parte aveau și dregătorii înalte în țară. Mănăstirile însă, aveau nevoie de asemenea documente spre a se justifica în fața slujitorilor Domnești, care de multe ori călcau aceste sate. Din documentul ce vom reproduce mai jos, vom stabili că în adevăr boerii, administrau satele, ce le aveau în proprietatea lor prin slujitorii numiți de ei.

Așa în anul 1614, **Stefan Tomșa**, Domnul Moldovei¹ printr'o poruncă Domnească dată la mâna Boerului Onciul zice :

¹ Gh. Ghibănescu „ispisoace și zapise“ II pg. 95.

« *Dal-am înșine această carte a Domniei mele slugei noastre Onciul fost staraste și vatamanilor lui din satul Roșiaci.* »

Vedem aici că Domnul inpuțernicește nu numai pe boerul Onciul dar se adresează și **vatamanilor lui din satul Roșiaci**, prin urmare documentul ne face dovada că atunci când este vorba de sate boeresti, și slujitorii acestor sate erau numiți tot de boer.

Am putea stabili acest lucru și prin documente, care preced epoca de care ne ocupăm și din care s'ar putea constata, exactitatea celor susținute de noi.

*Așa în anul 1741 Constantin Mavrocordat Voevod scrie la vornicelul și la toți oamenii din Murgeni ținutul Fălciului ce s'au numit până acum Slobozenie Domnească că Domnia-Mea am hotărât de obștie prin ponturile rânduelei oameni ce o sedea pe moșia alto-
ra, de stăpânul aceluia cu moșia să aibă a asculta și din vreme ce acea moșie Murgeniei iaste...; lui **Vasile Sturza Biv vel Stolnic**, iată că v-am lăsat de acum înainte să fiți sub ascultarea Domniei sale.....și pentru aceia dare vă scriem de dumnealui **Stolnicul sa ascultați**, iar tu Constantine ce ai fost clucer pe acea Slobozie, cu satul acesta treabă să n'aibi și să te ferești de oameni»*

Documentul ne arată că satul Murgeni¹ până la 1741 era sat Domnesc, dela această dată, a trecut în proprietatea Biv vel Stolnicului Vasile Sturza și Domnul prin încunoștiințarea ce face spune vornicelului, că de aici înainte de Vasile Sturza Biv vel Stolnic va avea a asculta iar clucerului Constantin îi spune că cu acest sat treabă nu mai are.

Ceiace se petrecea la 1741 era desigur obiceiul

¹ Satul Murgeni astăzi dispărut era așezat în partea de nord și în apropiere de actualul târg Murgeni din ținutul Tutovei; La 1741 el făcea parte din ținutul Fălciu.

vechi, adică obiceiul vremurilor de care ne ocupăm noi.

Deci nu mai poate fi îndoială, că și satele ce treceau în proprietatea boerilor, erau urmate de dreptul de a-și alege ei slujitori sătești precum aveau dreptul de a judeca pricinile dintre locuitorii acestor sate.

Ca încheere putem spune cu toată siguranța că **satele din Moldova se administrau de slujitori domnești în satele ce erau proprietatea Domnului, de către slujitorii boerești în satele ce erau proprietatea boerilor și de către slujitori mănăstirești, în satele ce erau proprietatea mănăstirilor.**

Ne mai rămâne **Satele Libere**, să vedem dacă ocârmuitorii acestor sate, erau slujitori Domnești, sau erau aleși de însuși locuitorii satului.

Dacă ar trebui să luăm de bază cele stabilite pentru *satele boerești și mănăstirești*, apoi ar rezulta că Domnul, la început, nu exercita controlul și autoritatea sa directă, decât asupra satelor proprietatea sa, și deci dacă pentru celelalte sate boerești și mănăstirești, vedem dreptul de a-și administra ei satele, apoi mai mult ca sigur că satele libere, își alegeau ei singuri pe ocârmuitorii lor.

În acest obicei dealtfel am vedea reminiscența vremurilor dinainte de formarea principatului, când satele aveau în fruntea lor, pe aleșii poporului pe — Kneji — Asupra acestui fapt nu mai încapă nici o îndoială, deoarece găsim că până și țiganii, cari desigur rătăceau prin țară în bande numeroase, își aveau dintre ei slujitorii lor. Faptul ne este dovedit de o seamă de documente. în care ni se vorbește de **vataвии și juzii țigănești**.

Așa într'un document din anui 1600 hatmanul Oreș¹

¹ B. P. Hajden „Arhiva Istorică“ tom. I pg. 135

Scutind pe țiganii mănăstirii sf. Sava, de amestecul slugilor hătămănești, în porunca ce dă, zice următoarele:

«**Oreș, hatman și pârcălab de Suceava, seriind către fii noștrii, care vor îmbla în cheștiunea țiganilor, deasemenea către vatavii și juzii țigănești, pe dată ce veți vedea această carte a noastră, să lăsați în pace pe robii drepți țigani ai sfintei mănăstiri templul sf. Sava și să nu-i suparați nici pentru ciubote, ci să fie liberi și în bună voe, de a umbla prin țara Domniei-Mele lui Vodă fără ca se mai căutați ceinciuri**».

Documentul ne arată ca hatmanul de Suceava Oreș, dând poruncă de a fi lăsați țiganii sf. mănăstiri, adresează această poruncă atât slujitorilor care umblă în cheștia țiganilor, cât și **vatavilor și juzilor țigănești**, evident dar că și țiganii, aveau slujitorii lor.

Cu timpul juzii dispar, rămânând numai vatamanii, iar mai apoi, prin secolul al XVII-lea întâlnim în fruntea satelor un nou slujitor pe **Vornic**.

VORNICUL

Ceiace au fost *juzii*, în secolele al XV și al XVI-lea erau **vornicii satelor** în secolul al XVII și următorii.

Vornicul era slujitor domnesc în satele domnești, boerești sau mănăstirească, după cum satele erau proprietăți boerești sau mănăstirești.

Că astfel stau lucrurile, faptul ne este dovedit de o samă de documente din acele vremuri. Așa găsim că

Gheorghe Ștefan Voevod, Domnul Moldovei¹ în anul 1556, restituind averile confiscate boerului lordache Cantacuzino, zice în hrisovul ce a dat cu această ocaziune:

„Scriem Domnia-Mea la vatamanul și la toți sătenii din sat din Avrămeni, dâmu-vă știre dacă veți vedea cartea Domniei-Mele, iar voi să aveți a asculta de boerul nostru lordache care a fost visternic, pentru căci Domnia mea m'am milostivit și v'am dat iarăși lui, cum a-ți fost innainte, pentru acest lucru, iar voi ca să aveți a asculta de Dumnealui întru tot ce va da învățatură, iar Vornicelul carele l'am fost pus sub Domnia-Mea acolo să n'aibă nici o treabă».

Acest document ne face perfecta dovadă că satele boerești și desigur cele mănăstirești aveau vornici puși de ei și numai în satele Domnești, găsim pe acești slujitori puși de Domni.

Gh. Panu² ocupându-se de această chestiune, spune că *vornicelul era numit de Domn*, servindu-se în dovedirea celor susținute tocmai de documentul de care ne servim și noi. Domnia-sa susține acest lucru pe cuprinsul documentului care zice: «...iar vornicelul care l-am fost pus Domnia-Mea acolo să n'aibă nici o treabă...».

În adevăr Domnul a pus vornicelul în acel sat, în momentul când satul prin confiscare devenise sat Domnesc; din momentul însă ce acest sat se restituie boerului, deci eșia din patrimoniul Domnesc, și *vornicel care l'a pus Domnul, treabă nu mai avea acolo*.

Nu mai poate fi nici o îndoială asupra acestui fapt, căci dacă și în satele boerești ar fi fost vornici puși de

¹ G. Ghibănescu „Screte și Isvoade“ IV pag. 2.

² Gh. Panu op. citat. I pag. 4.

Domn, desigur că acum când se restituia boerului Iordache, satul ce-i fusese confiscat, Domnul n'ar fi dat ordin și *vornicelului* că *treabă acolo nu mai are*, ci l'ar fi lasat pur și simplu să continue a sluji.

Gh. Panu, în sprijinul său mai citează un document din care ar rezulta, că unii săteni s'au plâns la divan *contra vornicului din satul lor*, căci le fac multe strâmbătăți și nu-i lasă în pace; ei cer să le pună vornicel pe unul Burcă Căpitanul ceiaze s'a și admis.

Acest document se referă desigur la un sat domnesc și Domnul găsind dreaptă cererea sătenilor le-a satisfăcut-o, aceasta fiind în puterea lui.

Despre Vornici, găsim vorbindu-se mai în toate documentele din secolul al XVII-lea și următorii și din cuprinsul lor se vede că ei aveau pe lângă *atribuțiuni de ordin administrativ și atribuțiuni cu caracter fiscal și judecătoresc*.

În acelaș timp cu vornicul, funcționa la sate și *vatamanul* însă ce atribuțiuni avea unul și ce atribuțiuni avea cel l'alt este greu de stabilit.

Totdeauna poruncele ce se trimeteau satelor erau adresate în acelaș timp și *vornicului* și *vatamanului*, ambii având să aducă la îndeplinire poruncele Domnești.

Între atribuțiunile acestor slujitori este și aceia a formării cislei de birnicii satului, precum ei aveau și sarcina de a strânge dările și a le varsa Isprăvniciei de Ținut, care l'a rândul său le varsa la visteria țării.

În anul 1742 Domnul *Const. Mavrocordat*, făcând un așezământ pentru aranjarea și încasarea dărilor, adresându-se vornicilor, *vatamanilor* și tuturor locuitorilor țării, stabilește că : *vornicii și vatamanii nu mai au dreptul a hotărâ Cisla satului zicând : «La cisle satului boerii*

zloțași sau vornicii sau vatamanii nici de cum să nu se mai amestece, ci singuri oamenii locuitori ai satelor».

Desigur că vornicii și vatamanii făceau cu ocaziunea întocmirii Cislei multe nedreptăți asupra și încărcând pe cei saraci, de aceia li s'a mărginit, rolul numai în a trimite o foaie din cislă, iscălită de popă, de vornic, de vataman și boerii Zloțași.

Cei mai mulți din vornicii satelor, ne fiind știutori de carte țineau socotelele birului pe un băț, pe care făceau creștături cu cuțitul și mi se pare că de la acest fel de comptabilitate, a ramas până astăzi în popor zicătoarea : **«socoteala pe răbuș».**

Grigore Ghica, într'o carte Domnească adresată locuitorilor Câmpu-Lungeni din 1756, însărcinează pe **Vatamani cu strângerea banilor cislei** și la rândul lor să-i dea în mâna vornicilor.

Mai târziu sub Constantin **Mihai Ghehan Vodă**¹, îndatorirea de a strânge banii cislei, o vedem deopotrivă și la vornici și la vatamani.

«...și vornicii și vatamanii satelor să fie scutiți și să strângă banii și să-i dea la zapciu ce va fi rânduit...»

Vornicii și vatamanii, erau responsabili în fața Domnului de birul satului și executorii tuturor ordinilor Domnești, căci numai așa ne explicăm sălbătăciile la care se dădeau acești slujitori în executarea funcțiunei lor.

Cronicarul Niculcea² ne spune că **Mihail Racoviță**, văzând că rupta pe care o scosese în țară, **adică peceți roșii nominale pe fie care contribuabil**, inspira teama la oameni, care începuseră a fugi, dă ordin pe **la vornici și vatamani să nu scoată pe toți oamenii la ruptă c'apoi pe urmă aflându-se vor petrece rău capetele».**

¹ Th. Codrescu op. citat. vol. IV, pag. 2.

² M. Cogălniceanu op. citat. vol. II pag. 281.

Bieți vornici și vatamani execută ordinul Domnesc și nu împart la toți oamenii peceteile Domnești, iar mai pe urmă continuă cronicarul : «unde găsiu zlotașii câte un om fără pecetie, îl punea pe vornicel sau pe vataman în butuci, și-l purtau pe uliță prin târg, căci n'au scos oamenii să-și fi luat peceteile».

Intre atribuțiunile vornicului mai găsim și pripasurile de vite ce se găseau prin eate, ei fiind obligați a da de știre despre vitele găsite fără stăpâni.

Domnul **Grigore Ghica** în anul 1776, ocupându-se de rânduiala ce urma a se da vitelor prinse de pripas zice¹ : «Ori la care sat și ori la care va ni meri orice vită de pripas, aeel ce va găsi vita, dator să fie a o aduce la satul său și să o arăte vornicului satului spre înștiințarea tuturoră și vornicul satului care dator să fie a înștiința pe toate satele....»

Tot în sarcina vornicului de sat găsim stabilite de cătră *Mih. Const. Suțu* în anul 1794² prin ponturile hotărâte a se urma de dregătorii ținutului, următoarele :

1) «Când locuitorii de la vre-un sat nu le va fi indestulă moșiu aceia unde șed ca să are indestul și să-și facă fânaț, dator să fie vornicelul satului să meargă, să se arăte la ispravnicul ținutului, și ispravnicii, făcând cercetare, li se vor incrediința cum că cu adevărat, nu au loc indestul pe moșia unde șed...»

2) «La vremea primăverei, să aibă purtare de grijă ispravnicii, ca fiște care vornicel al satului, dinpreună cu sâtenii să tocmească un vacar sau doi, pentru pășutul vitelor străinilor și herghelegiu pentru pășutul cailor și păstor la oi și la rămători....»

3) «...și să aibă purtare de grijă vornicelul cu sâtenii satului ca să nu se facă stricăciune de vite în țarină. Și stogurile de fân,

¹ T. Codrescu op. citat. V, 19 pag. 348.

² " " " " V. I " 48-54.

ce vor fi aproape de sat, să se îngrădească, cum și stogurile ce vor fi departe de sat...»

4) «Când se va întâmpla stricăciuni în țărini și în grădini, în fânațe, și la ariile cu pâne, de vor fi pagubele făcute, de vitele acelu sat, să se ispășească cu vornicul și cu 3-4 fruntași și să împlinească paguba vornicelului satului. Iar de vor fi pagubele făcute de vitele altui sat, atunci să se ispășească și cu oameni din satul unde vor fi cei păgubași, iar vornicul satului pentru nepurtări de grijă neurmând după poruncă să se pedepsească.

Afară de aceste atribuțiuni, vornicii mai erau investiți cu atribuțiuni de ordin judecătoresc.

Desigur că afacerile mici, ce se petreceau între săteni, se tranșau pe loc fiind judecați de acești vornici și numai acei ce nu se mulțumea cu judecata vornicului să se fi adresat mai departe, ispravnicului de ținut.

Așa ne explicăm noi dispozițiunea ce Domnul **Const M. Cehan**¹ o i-a printr'un așezământ ce-l dă în anul 1752 pentru ușurarea de bir și alte dări, a acelor străini ce vor să se așeze în țară și pentru locuitorii fugiți peste hotar, care ar voi să se reîntoarcă în satul lor și prin care hotărește :

«....Pentru alte pricini ce vor avea pe la satele lor și nu le-ar putea așeza vornicii lor, să le arâte vel căpitanului de Soroco ca să le îndrepteze...»

Din această dispozițiune a Domnului, rezultă că vornicii satelor se ocupau și de pricinele mici dintre săteni, în care caz, **vornicul funcționa ca judecător sătesc.**

Vornicii satelor, care la începutul existenței lor îi vedem numiți de Domn în satele Domnești cu timpul încep a fi aleși de săteni.

Acest fapt ar rezulta dintr'un așezământ dat de

¹ T. Codrescu op. citat. vol. IX pag. 3.

Scarlat A. Calimah, privitor la regulele introduse de el pentru buna administrare a Moldovei, și care la art. 11 zice:

«Când trebuința va cere a se schimba vornicii de prin sate, să nu li se mai ia nici decum nimica de către ispravnici sau de către logofeții lor, ori de către ocolași, fiindcă aceia ce s'a socotit cu cale să dea vornicii s'a așezat să dea la cutia milelor¹

Din această dispozițiune ar rezulta că pe timpul lui Sc. Al. Calimach, vornicii de sate n'ar mai fi numiți de Domni, căci în acest caz, nu înțelegem contra cui lua Domnul măsuri, odată ce el numea pe acești slujitori.

Credința noastră că vornicii cu timpul se alegeau de obștia satului, poate tocmai după aplicarea regulamentului organic, ne este confirmată și de faptul că locuitorii bătrâni ai satelor noastre își amintesc despre acești vornici și despre alegerea lor. Preotul I. Antonovici în lucrarea sa *«Istoria comunei Bogdana»* ne spune că: *«alegerea vornicului se făcea de obicei sârbătoarea»*.

Locuitorii se adunau cu toții, la umbra unui copac, unde se sfătuiu și se pronunțau prin declarațiuni verbale, pentru acela ce-l voiau să le fie în această sluj-

¹ La 1799 fiind numit domn al Moldovei Alexandru Ipsilanti, a fost întâmpinat chiar la intrarea lui în țară cu jalbe și cerințe de ajutor și ajungând la scaunul Domniei în Iași, a dat un hrisov pentru înființarea CUTIEI MILELOR cu care să se întrețină acei scăpătați și care cutie să fie alimentată cu reținerile și contribuțiunile ce le ordona Domnul și între cari era și:

«Vornicii de pe la sate, din toată țara, iarăși să aibă a da la Casn cutiei pe tot anul, cei de la satele cele mai mari câte 5 lei și cei de la satele al doilea câte 3 lei, și cei de la satele cele mai mici câte 2 lei. însă banii să se dea de două ori pe au adică: jumătate la sf. Gheorghe și jumătate la sf. Dumitru după isvoadele ce se vor face din visterie cu pecetea Domniei mele de stările fiste cărora vornici cu banii ce vor fi să dea» [T. Codrescu Uricar V. III pag. 8].

bă. Apoi cel mai bătrân dintre răzeși, da în mâna celui ales, *un băț de cireș, în semn de autoritate și mergea după aceasta cu toții și-l hiritiseau.*

În aceeaș epocă când găsim funcționând la sate pe vornic și vataman, mai găsim și o seamă de alți slujitori, mai toți având atribuțiuni cu caracter fiscal, ce cutreerău satele pentru strângerea dărilor ce se făceau în natură, precum și pentru strângerea gloabelor.

Ceia ce observăm la acești slujitori sătești, este faptul că ei sunt *curați slujitori Domnești* și nu-și aveau reședința prin sate, ci mai mult pe la târguri. Călcând satele la anumite epoce.

Între acești slujitori găsim în primul rând pe :

Deșugubinar, care avea atribuțiunea de a umbla prin sate și de a cerceta morțile de om. În satul unde găseau că s'au săvârșit asemenea fapte, acești funcționari impuneau populațiunei amenzi grele și încasarea lor se făcea cu mare strășnicie.

Ei călcau satele în orice timp al anului și de aci rezulta multă pagubă și multe șicane pentru populațiunea satelor. Datorată acestor abuzuri, Domnul *Miron Barnowski* în 1618 a luat măsuri ca acești slujitori să nu mai umble prin sate după deșugubine, de cât odată în an, căci iată ce zice el în porunca dată.¹

...alta s'au jaluut pre pârcalabii de tinuturi ca le intra în sate și le pradă vecinii și-i ciobotesc fără de isprava, alta umbla deșugubinarii în toată vremea de fac napasti de femei și a fete de oameni buni și a sarace pe minciuni de fac pradă și-i baga în fiare și-i ciobotesc...

...așisderea deșugubinarii ca sa aiba a umbla pen-

¹ B. P. Hașden „Arhiva Istorică“ 1 pg. 175

tru deşugubine, numai într'o luna pe an in luna lui Septembrie iar mai mult să nu umble...»

Globaşii, aveau sarcina de a strânge gloabele, adică amenzile la cari era supusă populaţiunea satelor de către judecătorii lor.

Acest fapt rezultă din diversele documente din acele vremuri.

Aşa într'un document dela Petru-Vodă dat in anul 1448, privitor la dreptul ce-l acorda unor călugări de a judeca, găsim următoarele :

«...nici judecătorii de la Hârlău, nici globaşii lor, nici pripăşarii, să nu aibă a judeca pe acei oameni nici să-i prade, nici gloabă sau tretinǎ să ia...»

Aici vedem pe globaşi puşi sub ordinele judecătorilor şi deci am putea bănui că el ar fi slujitor judecătoresc. căci se zice în document *«nici judecătorii de la Hârcău nici globaşii lor»*, însă adevărul este că globaşii erau slujitori domneşti puşi desigur la dispoziţia judecătorului care ordona gloaba (amenzile) şi cărora el le dădea ordine de a-i globi (incasa).

Un alt slujitor sătesc al vremurilor era **Dabilarul** care era însărcinat cu strângerea dărilor, ce se percepeau în natură. Aceste dări consistau în o zeciuială ce se percepea asupra produselor agricole.

Mai găsim apoi un funcţionar numit **Pripaşar**, care se ocupa cu vitele găsite prin sat fără stăpân şi care desigur a funcţionat până când această atribuţiune s'a dat în sarcina vornicului de sat.

Pe urmă o serie de alţi slujitori mărunţei ca :

Olacarii, cari aveau sarcina de a pregăti prinsate caii necesari pentru poşta Domnească.

Toţi aceşti slujitori erau o adevărată belea pentru sate; ei când soseau prin sate pentru incasarea dărilor,

erau brutali cu locuitorii și găseau cea mai bună ocaziune de a-i prada, fiind siguri că nimeni nu va bănuși și nu va îndrăzni să reclame, ei fiind reprezentanții Domnului.

Acești slujitori în îndeplinirea datoriei lor față de săteni, erau fără suflet, pentru plata birului sau altor dări. Dacă nu puteau plăti, li se vindea pe nimic strânsura de pe câmp, vitele și siliștele din sat și dacă nici așa nu se îndestulau, atunci treceau în satele vecine forțând populația să plătească și pentru ei.

În această privință găsim multe porunci Domnești, cari opreau pe acești slujitori de a calca satele și a asupri pe locuitori.

Cu această organizație întâlnim satele din Moldova în momentul aplicării regulamentului organic.

Ceia ce este caracteristic acelor vremuri, este tocmai faptul că întâlnim o complectă lipsă de interes pentru buna stare a populațiunii satelor.

Nu vedem nici un act, nu vedem nici un slujitor domnesc care să se ocupe cu treburile din interiorul satelor; nu vedem școli, nu vedem drumuri, nu vedem nici un interes pentru cult, ci un deosebit interes pentru strângerea dărilor și gloabelor, cu care locuitorii erau asupriți.

Am putea zice că organizația politică a satelor din Moldova în primele secole ale existenței principatului Moldovei, nu se rezumă decât într'o rudimentară organizație cu caracter judiciar și fiscal, căci o administrație a satelor în adevăratul sens al cuvântului nu vedem.

Organisarea politică a târgurilor și orașelor din Moldova.

Organizația politică a târgurilor și a orașelor din Moldova, ne va fi mai ușor de reconstituit, întrucât ne-au rămas o samă de documente din comparația cărora vom putea ușor reconstitui trecutul lor.

Cronicarii noștri, încă s'au ocupat de târguri și orașe și lămuririle lor ne sunt foarte prețioase.

Miron Costin, ne spune că Ungurii și Sașii introducând cărciumele prin târgurile din Moldova, au dat loc la *Municipalități*.

El în descrierea Moldovei ne spune: «.....orașele aproape toate s'au înființat de către Sași, care împreună cu Ungurii, introduseseră cele dintâi cărciume».

Tot *Miron Costin* ne spune: «în orașe capii municipali se numeau șoltuzi, având sub direcțiunea lor pârgari cari «nomen est» unguresc».

Aceste denumiri justifică credința lui *Miron Costin*, că cuvântul «pârgar» este de origine Ungaro-Sășesc, iar cuvântul «șoltuz» este de asemenea Sășesc.

Documentele ce ne-au rămas ne arată în mod precis că târgurile din Moldova erau conduse de un șoltuz și 12 pârgari.

Asemenea documente ne indică chiar origina săsească a acestor instituțiuni, căci *Alexandru Vodă*, dând în anul 1453 un hrisov privitor la o miluire ce făcea mănăstirei «*Prohata*» zice :¹

«și i-am mai dat, cu voia șoltuzului și pârgarilor dela

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva istorică“ I. pg. 103.

Baia ea de la moara lor să aibă a lua mânăstirza noastră pe tot anul câte 12 coloade (măsurii) de orz și 4 coloade de grâu, fără nici o zăbavă; iar dacea sașii din Baia vor calca vr'o dată această tocmeală, atunci acei Sași, ne vor plăti 60 ruble argint.»

Vedem din acest act că Domnul țării cu învoire șoltuzilor și pârgarilor de la Baia, va lua dela moara lor atâtea măsurii de pâine, ce se vor da mânăstirei, iar apoi când este vorba de a-i pedepsi, în caz de nu se va ține de vorbă, Domnul zice :

«iar dacă sașii din Baia» în loc să zică :

«dacă șoltuzii și pârğarii din Baia.» ceiace pentru noi este cea mai bună dovadă, că origina acestor căpetenii era Săsească și în acel an în târgul Baia aceste funcțiuni erau ocupate chiar de Sasii din acel târg.

Tot acest document ne face dovada că *municipalitățile orășenești* erau autonome, pentru că pe când Domnul la sate poruncește și ridică dările pe care le socotește el, aici din contra Domnul cade la învoială cu șoltuzii pentru nevoia ce are de a lua produse de la moara lor și a le da mânăstirei.

Acest fapt ne indică o independență a acestor Șoltuzi, față de puterile Domnului.

Despre acești Șoltuzi și pârğari găsim vorbindu-se, încă de prin secolul al XV-lea și probabil că ei au existat încă din secolul al XIV-lea, dar ne lipsesc documente din acest secol.

În anul 1444, Ștefan Vodă (fiul lui Alexandru cel Bun)¹ hotărând moșia târgului Bârlad prin hrisovul ce a dat zice :

«Cu mila lui Dumnezeu noi Ștefan voevod Domnu

¹ Actul de hotărnicie a orașului Bârlad aflat la Academia Română, fiind deșus spre păstrare de Epitropia Cassei Obștiei.

Țării Moldovei, înștiințare facem cu această carte a noastră tuturor cui vor căuta pe dânsa, sau auzi-o cetind, pentru acești adevărați Șoltuzi și Pârgari și toți târgoveții noștri din târgul Bârlad....

Acest document este cea mai veche urmă ce o întâlnim vorbindu-ne despre șoltuzi și pârgari.

De către cine se numeau acești Șoltuzi și Pârgari, documentele nu ne vorbesc nimic. Probabil că *Pârgarii*, erau aleși de obștia târgului ori de capii breslelor și apoi dintre ei alegeau pe **șoltuzi**.

Asupra acestui lucru, nu încapă nici o îndoială, de oarece dacă Domul țării ar fi avut vre-un amestec în aceste municipii, desigur că s'ar găsi multe documente, în care să se cuprindă diposițiuni în acest senz.

Faptul însă că nu se găsește acte scrise despre alegerea lor, se explică prin aceia că pe vremuri nu era cunoscut obiceiul de a se pastra hârtiile, și putem bănuți că în vremurile de care ne ocupăm, nefiind știutori de carte de cât foarte rari — toate formele ce se îndeplineau în asemenea împrejurări, să se fi făcut prin viu graiu.

Atribuțiunile acestor șoltuzi erau diverse. Ei îndeplineau *atribuțiuni de ordin Administrativ, militar, fiscal și atribuțiuni de ordin judecătoresc*.

Dăm mai jos un document al *Soltuzului din Bârlad* din leatul 7144 (1636) Octombrie 2 și din care vom putea vedea, cari erau atribuțiunile acestor șoltuzi :

«Andriuş Șoltuzul cu 12 pârgari și Ionașc Dânga și Enachi Goian și Ursul Vântul și mulți oameni buni orășeni din Tg. Bârlad și Neașea din Obârșeni, scriem și mărturisim cu această serisoare și mărturie a noastră cum au venit înaintea noastră Petra de Tominești și-au dat ea de bună

¹ Acest document în original se găsește în păstrarea mea.

voe a ei, de nimeni silită, nici împresurată o parte de ocină a ei din sat din Tominești și altă parte de ocină iar din Bănțești cu tot venitul ce va fi pre acel loc a ei și am dat cele două părți amândouă lui Scriteț și . . . ca să le fie lor ocină direaptă în veci, pentru căci au plătit Scriteț un fecior al ei anume Ion de o deșugubină și au dat doisprezece galbeni, drept aceasta nimeni din rudele ei sau din feciorii ei să n'aibă treabă. Noi încă văzând buna tocmeală de buna voe a lor și plata deplină. Noi i-am făcut această mărturie de la noi, ca să le fie lor de credință, până ce-și vor face ei și dereasă domnești.

Și pentru credință pusem și pecetea orașului și ale noastre pe acest zapis...»

Vedem din acest act că Șoltuzii, împreună cu Părgarii întăreau actele de vânzare, însă provizoriu, căci ei zic prin act **«pâna ce-și vor face ei și dereasă Domnești.»**

Mai vedem trecut la începutul actului pe lângă șoltuz și cei 12 părgari și câțiva orașeni, ceia ce ne dă credința că la asemenea acte luau parte și alți cetățeni.

Actul ne mai spune : «și pentru credință pusem și pecetea orașului și ale noastre» deci târgul și de sigur toate târgurile aveau pecetea lor; așa târgul Bârlad la acea vreme (1634) avea o pecete rotundă de mărimea unei monede de 5 lei, la mijlocul căreia se vede un soare cu raze având și trei pești și jur împrejur scris *«Pecetea târgului Bârlad»*.

În ceia ce privește pecetea târgurilor, găsim că în același timp, târgul Neamț avea ca pecete o capră, târgul Botoșani un păun, târgul Trotuș un braț cu ciocan etc, care or fi semnificațiile acestor figuri pe pecetea târgurilor, nu le putem ști.

Sfera de acțiune a șoltuzilor și Părgarilor nu se

mărginea numai în cuprinsul târgului ce-l reprezenta, ci se ocupau de toate afacerile locuitorilor, din satele ce se găseau sub ascultarea acestor târguri și avem credința că acțiunea lor se întindea și mai departe, adică orice act li se prezenta, de ori unde ar fi fost părțile, ei le întăreau, aceasta însă numai în ceia ce privește diferitele acte de vânzări, partaj etc. ce li se prezinta, iar în ceia ce privește afacerile pur administrative, ele se mărgineau în târgul și satele ascultătoare de târguri.

Ca atribuțiuni de ordin administrativ găsim că *Soltuzii și Pârgarii* erau obligați de a se îngriji cu aprovizionarea celor necesare armatei.

Aceasta rezultă dintr'un document din anul 1665 din care se vede că :

«corporațiunea butnarilor, cu starostele lor în frunte și cu asistența municipalilor, reprezentate prin șoltuzul și Pârgarii din Piatra vând o bucată de pământ din teritoriul mănăstirii Bisericiani, pentru ca din banii prinși să echipeze oamenii de oaste ce i cere Dabija-Vodă.»

Ei erau datori a îngriji de a se plăti de orășeni birul și celelalte dări, ei fiind chiar însărcinați cu strângerea lor. Faptul acesta ne este dovedit de un document din anul 1608, prin care văduva lui Simion-Movilă-Vodă :

« . . . face cunoscut municipalității din Piatra că 9 butnari și doi pontăși de acolo au dela Domnie privilegiul scutelei de orice angărie... »

Soltuzii erau obligați a ține un registru în care se însciau proprietățile orășenilor, precum și mutațiunile ce s'ar fi ivit prin vânzări danii și altele.

Despre acest lucru găsim vorbindu-se într'un document din anul 1620 unde șoltuzul și pârgarii din Iași ne spun :

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva isroncă” I pg. 70.

«...In zilele lui Grigorcea Lapte acru cu 12 pâr-gari, venind înaintea noastră panul Vitoit logofăt de buna voe a vândut a sa dreapta ocină și moșie, ca-să și tot locul împrejuraș în ulița ungurească lângă Mihai, drept 20 taleri cari casă a cumpărat-o panul Nicoriță mare vornic de țara de sus cu nevasta sa **deci noi înscriind transacțiunea în catastihul orașului Iași după obiceiul vechiu deliberăm tot odată această scrisoare... etc.**

Acest act ne dovedește că Șoltuzii și Pârgarii, a-veau în atribuțiunile lor și însărcinarea de a ține un registru, în care să se noteze transacțiunile ce se făceau cu proprietățile din târguri.

Casa soltuzului, servea desigur și de oficiu al municipalității.

Am văzut origina și modul de organizație al Municipalităților târgurilor și orașelor. Este necesar acum a vedea și drepturile ce aveau Domnii asupra acestor municipalități precum și organele prin care și exercita aceste drepturi.

Încă de pe timpul lui Alexandru cel Bun, vedem funcționând la orașele mari și mai ales la cetăți pe un funcționar Domnesc numit «Pârcălab».

Aceasta-i primul dregător domnesc pe care-l întâlnim încă din secolul al XIV, ca existând mai întâi prin târgurile mari, mai apoi și prin cele mici și tocmai către sfârșitul secolului XVI îl găsim, odată cu înființarea ținuturilor, ca dregător de ținut.

Pârcalabii chiar de la început, au fost militarii comandanți de garnizoane și mai apoi îi întâlnim ca judecătorii târgurilor, căci vedem că cronicarul Ureche înșirând atribuțiunile boeriilor fixate de Alexandru cel Bun ne spune între alte boerii și :

„Pârcălabul de Hotin la margine despre țara leșească și căzăcească, judecătorul tuturor la acest ținut.“

Tot cronicarul Ureche ocupându-se de războiul reputat de Stefan cel Mare contra Turcilor pentru dobândirea cetății Albe și Chilieii, ne spune următoarele :

*...«și așa amândouă cetățile cu multă vărsare de sânge le dobândi, carele le-au întărit cu bucate și cu slujitori, și au lăsat pe **Isaia și pe Buhtea pârcălabi**, ca să le îngrijească, iar Stefan-Vodă s'a întors la scaunul său la Suceava...»*

Aici documentul ne dovedește tocmai faptul susținut de noi, că la început prin cetățile și târgurile mari, iar mai apoi prin toate târgurile țării se găseau ca reprezentanți ai Domnului acești funcționari numiți Pârcălabi.

Aproape în toate documentele întâlnim pe acest dregător ca având atribuțiuni cu caracter judecătoresc; mai într'un târziu însă, îl găsim și ca funcționar însărcinat cu strângerea dărilor, mai ales atunci când îl vedem funcționând ca dregător de ținut.

Despre atribuțiunile acestor pârcălabi prin târguri și orașe, găsim vorbindu-se într'o samă de documente din secolele al XV, XVI și XVII.

Așa *Stefan cel Tânăr* în anul 1525 în urma tânguirii târgoveților Vaslueni contra străinilor așezați în acel târg, Domnul dă ordin *Pârcălabului* să cerceteze numai decât pricina și să-i raporteze.

Iată cum începe Domnul acea poruncă:¹

«Iată numai ce-ți scrim și tare-ți poruncim, cum în mână veniți-va această carte a Domniei-Mele, să nu într'altfel

¹ B. P. Hejdau „Arhiva istorică“ I. pg. 57

faci, numai ce de sârg să vă strângeți cu șoltuzii și pârgarii și să chemați pe toți cei străini... etc » iar porunca se termină astfel :

«Așa poruncimu-ți **Pârcalabe** și cată a da ascultare deplină la porunca noastră și înturnându-ne din mila lui Dumnezeu cu sănătate la scaunul nostru, să ne faci de știere de toate acestea ce se plânsă Vasluenii și cum în cale pusuți, ca și noi de la noi să le dăm și să-i miluim și să le întărim dania și miluirea moșului și a părintelui nostru Dumnezeu pomenească-i, cu uricul nostru întărit cu cea mare a noastră pecetie și să nu îndrăzneze veci care dregător a calcare legea bătrână de a îngăduire cupeți, cupeții cu cârciumi și meserniți și pitării armenilor și jidovilor și oricine a cumparare ver care străini de rodul Moldovenesc în pământul nostru și în moșia noastră, poruncit-am pre legea bătrână, unii ca aceia cu spânzurătoare să se omoare, care atare poruncă dat-am dania me credincioși boerilor noștri hatmanului și celor mari vornici a țarei de jos și a țarei de sus să îndeplinească numai decât.»

Din acest document constatăm că în anul 1526 în Vaslui exista un *Pârcălab* care din porunca Domnească trebuia să cerceteze dimpreună cu **șoltuzii și pârgarii târgului Vaslui**, o jeluință a unor târgoveți care se plânsese Domnului contra străinilor ce cumparase ocini și deschisese chitării, aceasta din îngăduința dregătorilor.

Aici *Pârcălabul* are atribuțiuni pur administrative și el ca reprezentant al Domnului, controla actele pârgerilor și a șoltuzului ; căci nu vedem alți dregători care să fi înlesnit pe acei străini, de a avea cârciumi și pitării.

Actul de mai sus ne mai face dovadă că Domnul pedepsea cu spânzurătoarea dregătorii cari se făceau vinovați de călcarea legilor.

CAPITOLUL IV

Organizarea ținuturilor (județelor) din Moldova în perioada dela constituirea principatului până la Regulamentul Organic

I

Epoca împărțirii Moldovei în ținuturi

În toate documentele și actele ce s'au păstrat dela primii domnitori și cunoscute de noi, în nici unul nu vedem vre o dispozițiune pentru împărțirea teritoriului Moldovei în ținuturi (județe.)

Asupra acestei chestiuni un fapt este cert și anume că: Moldova nu a fost împărțită în ținuturi decât tocmai către a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Nu putem ști precis căror împrejurări se datorește, înființarea ținuturilor; putem însă bănuși că înmulțirea afacerilor de stat, care nu se mai puteau rezolva în mod curent de o singură cancelarie (acea a Domnului) a forțat întemeierea ținuturilor.

Cuvântul — Ținut — este de origine latină, traducându-se în românește prin «*a ține, a posedă*» de unde pufem bănuși că dregătorii de ținut, făceau din ținutul lor un adevărat pașalâc și unde — desigur la început —

bunul plac al ispravnicului forma legea și tipicul ocârmuirii.

Faptul acesta s'ar putea explica prin aceea că Domnul fiind a tot stăpânitor și puternic în principat, transmitea aceste puteri și dregătorilor, cari ocârmuiau aceste ținuturi în numele său.

Vedem dar că cuvântul **ținut** nu reprezenta o circumscripție teritorială și de aici putem bănui că schimbarea de mai târziu a cuvântului *ținut* în cel de *județ*, se datorește poate împrejurării că dregătorii acestor ținuturi fiind și judecători în cuprinsul ținutului, au ajuns a da denumirea de județ --- *adică a dreptului de judecată* teritoriului supus jurisdicțiunii lor, dând astfel naștere cuvântului **județ** în sensul unei delimitări de teritoriu.

Asupra organizației ce s'a dat la început acestor ținuturi, avem prea puține date și în lipsă de acte oficiale, care să ne lămurească această chestiune, nu ne rămâne decât să consultăm diferitele colecțiuni de documente și să tragem concluziunile de cari avem nevoie.

Din toate documentele eșite din cancelaria primilor domnitori, mai ales în acele privitoare la diferite sate, nu vedem pomenindu se nicăeri de ținuturi, și caracteristica acestor documente este tocmai faptul, că pentru a se putea precisa locul unde este așezat, sau urma să se așeze satul, totdeauna aceste locuri se determinau fie prin denumirea diferitelor râuri, fie prin numele diferiților locuitori cari și-au avut din timpuri așezarea în acele locuri sau pomenindu-se numele vechilor juzi.

Documentele din secolul al XIV-lea și al XV-lea, ne fac dovada acestui fapt.

Așa vedem că în anul 1392 Martie 30 *Ion Roman Domnul Moldovei*¹ face danie slugei sale Ionaș-Viteazul

trei sate **pe Siret** anume : Ciursăcenții, Vladimironții și Bucuronții. Documentul stabilește hotarele acestor sate, servindu-se de : *mobile, poene și Râul Siret*, nu pomenește nimic de vre-un ținut.

În alt document din anul 1419 vedem că *Alexandru cel Bun*¹ dăruiește fiilor boerului Ștefan anume Dragomir și Ionaș trei sate în **Câmpul lui Dragoș pe Nichid**. 1. Satul unde se află casa lor. 2. Pașcanii și al 3 satul Dragoteștii și încă un sat pe *Taslăul Sarat* Provozeștii și Poiana lui Opreș etc.

Și în acest document, ca și în cel de mai sus, vedem că sunt așezate pe „**Câmpul lui Dragoș pe Nichid** (desigur un râu) asemenea și pentru așezarea celorlalte sate. ne sunt indicate numele *Taslăul Sarat* precum și *Poiana lui Opreș*, nefiind vorba de ținut.

În anul 1433 vedem că *Ștefan cel Mare*² hărăzește lui Jurja Atoc un sat și pentru fixarea lui ne spune :

•*Cum că acestui adevărat Jurja Atoc iam dat...în susul Saratei unde sunt juzii Făt și Ilie.*

Vedem că pentru a se stabili locul unde este așezat satul. Domnul în actul său se servește de numele **juzilor Făt și Ilie**.

În anul 1497, *Ștefan cel Mare*³ confirmând vânzarea făcută de Toader Turcu și fratele său Mihail și alții zice : •*a vândut a lor dreaptă ocină din drept urie a moșului lor Simion Turcul două sate un sat anume Puțenii în Dumbravă și alt sat la marginea Dumbravei unde a fost Munteau Puțan le a vândut acele sate...etc.*•

Din acest fragment vedem că Ștefan cel Mare, cu

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică” Tom. I pg. 110.

² Idem pg. 81.

³ G. Ghibănescu „Ispisoace și Zapise” vol. I pg. 38

ocasiunea întăririi ce dă acestei vânzări, pentru a arăta locul unde este așezat satul Puțenii adaugă **«în Dumbravă»** și alt sat la marginea Dumbrăvei fixându-i locul prin **«unde a fost Muntean Puțan.»**

Tot dela Ștefan cel Mare găsim că în anul 1492¹ făcând danie două sate fetelor Nistrei zice :

«Cum aceste adevărate fete a Nistrei, Fedca și Ileana și Anușca și seminția lor... i-am miluit noi înși-ne, cu osebita noastră milă, le-am dat și întărit noi în țara noastră a Moldovei pe a lor dreaptă ocină, un sat pe Bârlad anume satul Marcovicrani, unde au fost casele Nistrei și a lui Dragoș și satul Terpești pe Bârlăzel acele toate... etc.»

Și din acest document se vede că pentru a se fixa locul unde sunt așezate satele ce Domnul le dăruia fetelor Nistrei, are nevoie a arăta că satul **Marcoviceni** este așezat pe **Bârlad** (desigur că pe râul Bârlad) completând cu **«unde au fost casele Nistrei și a lui Dragoș»** și satul **Terpești și Bârlăzel** acele toate... etc.)

Și din acest document se vede că pentru a se fixa locul unde sunt așezate satele ce Domnul le dăruia fetelor Nistrei, are nevoie a arăta ca satul **Marcoviceni** este așezat pe **Bârlad** (de sigur că pe râul Bârlad) completând cu **«unde au fost casele Nistrei și a lui Dragoș și satul Terpești pe Bârlăzel** (un afluent a râului Bârlad).

Vedem din cuprinsul tuturor acestor documente, că atunci când este vorba de a se arăta locul unde este situat satul, nicăeri nu se vorbește de ținuturi, mijlocul cel mai bun de a se arăta acest lucru: totdeauna satele sunt fixate fie arătându-se râurile din apropiere, fie pomenindu-se numele unor locuitori mai de mult așezați acolo.

¹ G. Ghibănescu. Ispisoace și Zapise I pag. 42

Dacă acest fapt se petrece în secolul al XIV-lea și al XV-lea, apoi continuă a se produce până către sfârșitul secolului XVI-lea.

Așa într'un document din anul 1519 dat de *Ștefan-Vedă-cel-Tânăr*¹ întărind lui Irimia Visternicul stăpânirea mai multor sate zice :

«și i-am dat și am întărit noi lui, de la noi, în a noastră țară în Moldova **un sat pe Siret anume Bălinții din hotarul Calianăuții și iarăși Grișcani și cu jumătate Dubasă în Siret...** etc.»

Și în acest document satele sunt fixate prin ajutorul râului Siret, complectând locul prin arătarea că se găsește în hotarul satului Călianăuții.

Intr'un alt document din anul 1548 luna Martie 21 dat de către *Iliăș-Voevod*² Domnul Moldovei și prin care întărea dania unor locuri, iată ce spune :

«le-am dat și le am întărit de la noi, în al nostru pământ Moldovenesc, a lor dreaptă ocină și privilegiu de danie pe care a avut-o tatăl lor Radu Draculea de la predecesorul nostru Ștefan-Voevod două locuri la **Pustieni dincolo de Prut sub Obreja între Troenești și între Dobreni, la fântână sub Obeceni, ceia ce astăzi se numesc Dreculeștii...** etc.»

Nici în acest document nu se pomenește nimic despre vr'un ținut și ca și celelalte documente norma fixării satelor este aceeași.

Toate aceste documente, de felul cărora sunt toate documentele din secolul al XIV-lea și al XV-lea și cea mai mare parte și din secolul al XVI-lea ne fac perfectă dovadă că la început Moldova nu era împărțită în ținuturi, și că acest fapt s'a produs către sfârșitul secolului

¹ G. Ghibănescu *Surete și Isoade* pg. 217

² T. Codrescu *op. cit.* vol. XIV pag. 148.

al XVI-lea când vedem că documentele încep a face mențiune și despre ținuturi.

S'a întâmplat să dau de un document² eșit din cancelaria lui Ștefan cel Mare (1490) în care să se pomenască de ținutul Neamț. Cum documentul despre care vorbesc este o excepțiune și cum — mai ales — acest document este dat publicității nu după original ci după o copie din anul 1802 este foarte probabil ca scriitorul care a copiat actul în 1802 să fi adăogat dela el ținutul întru cât la data când s'a copiat acest document [1802], ținuturile erau bine cunoscute și era chiar nevoie a se arăta din ce ținuturi făceau parte satele sau moșiile.

Că acesta este adevărul nu mai poate fi nici o îndoială, căci a admite că pe timpul lui Ștefan-cel-Mare ținuturile să fi existat motivând această pe cele câteva documente răzlețe eșite din cancelaria acestui Domn și în care se pomeneste de ținuturi, ar fi să ne facem legitima întrebare, de ce nu se pomeneste de ținuturi în toate actele eșite din cancelaria acestui domnitor, și mai ales cum se face că succesorii acestui Domnitor în documentele ce au dat nu pomenesc de ținuturi, servindu-se de aceleași mijloace spre a fixa locul pe care se afla satul sau locul ce-l făceau danie.

După anul 1550, în toate documentele eșite din cancelaria Domnească, găsim aproape în mod regulat pomenindu-se despre ținuturi; zic aproape regulat căci în acest timp se întâmpla ca acelaș Domn, în acelaș an, dând două documente deosebite, în unul pomeneste de ținut, în altul nu, ceiace dovedeste că scriitorii nu dădeau multă importanță acestui lucru, sau că această împărțire teritorială, nu intrase încă în obișnuința lucrărilor de cancelarie.

Faptul că în a doua jumătate a secolului al XVI-lea se pomeneste de ținuturi aproape în toate documentele

² G. Ghibănescu, Ispisoace și Zapise. vol. I pag. 31.

Domnești, și mai ales, în timpul celei de a doua domnie a lui Petru Vodă (1584-1591) ne îndreptățește a crede că *Moldova a fost împărțită în ținuturi sub Petru-Vodă (Schiopul)*.

Această credință a noastră ne este întărită și de faptul că dela acest Domnitor ne-a rămas scris de însuși mâna sa *un catastih de cisle de tirani, de ia toate ținuturile și curteni și vatavi și neamiși și popi*, al cărui original se găsește la Academia Română și în care numitul Domn enumerând din punct de vedere Administrativ și financiar ținuturile Moldovei din zilele sale arată că, erau în număr de douăzeci și două. Până la acest Domn nu s'a văzut nici un act de asemenea natură, și este poate singurul act cu caracter oficial ce ne-a rămas privitor la ținuturile Moldovei.

Părereii noastre se opune însă Cronica cea veche a Moldovei¹, care fiind întocmită de călugării Mănăstirii Putna în intervalul de la 1466-1566 deci mai înainte chiar de prima Domnie a lui Petre-Vodă-Șchiopul (1574-1580), ne arată că Moldova la 1566 era împărțită în 24 ținuturi.

Acest fapt ne face să credem că teritoriul Moldovei să fi fost împărțit în ținuturi mai înainte de a doua jumătate a secolului al XVI-lea, însă să nu se fi ținut socoteală de acest fapt, mai ales că întru început ținuturilor nu li s'au dat o organizație politică așa fel ca, poporul să țină socoteală de această sub împărțire și să prea poate ca însuși Domnii următori acestui eveniment să nu fi ținut socoteală de această măsură.

Desigur că Petru-Vodă (Schiopul) să fi pus oarecare rânduială în această privință, faptul fiindu-ne dovedit atât de catastihul pomenit mai sus, cât și de documentele ce au urmat domniei lui, și care cuprind aproape în mod regulat ținuturile din care făceau parte satele.

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică” Tom III pag. 14.

Satele ascultătoare de târguri

Gădesc interesant, ca înainte de a intra în amănuntele privitoare la organizația politică a ținuturilor, să mă ocup și de *satele ce se găseau sub ascultarea târgurilor*.

Mi se pare că cea mai veche formă de întrunire a satelor în ceiace privește Administrația lor o întâlnim sub forma aceasta, adică *sate ascultătoare de târguri*.

Insuși cuvintele de «sate ascultătoare de târguri» ne indică forma de administrație a acestor sate, care se găseau sub ordinele edililor târgurilor.

Ce drepturi avea târgurile asupra acestor sate, nu putem să precizăm n'avem nimic scris care să ne dea o indicațiune cât de slabă în această direcțiune.

Ceiace s'ar putea spune despre aceste sate, ar fi numai că satele Domnești aveau a fi ascultătoare de târguri, aceasta reeșind din documentul ce ni s'au păstrat.

În cazul acesta desigur că edili târgurilor aveau sarcina de a încasa din aceste sate dările pentru vistieria Domnească, de a îngriji ca aceste sate să dea oștenii necesari armatei, precum poate dregătorii târgurilor, judecau și globeau pe sătenii acestor sate, fie în folosul Domnului fie în folosul târgului.

Despre aceste ocoale se vorbește foarte de mult.

Așa găsim că cronicarul *Ureche*¹ în descrierea ce face Domnilor Moldovei, ocupându-se de domnia lui Juga Vodă, care a avut loc înaintea lui Alexandru-cel-Bun, deci între anii 1395-1398, ne spune următoarele:

«Și au descălecat orașe prin țară tot la

¹ M. Cogălniceanu „Letopisețile Moldovei“ vol. I pag. 186.

locuri bune și au ales sate și le-au făcut ocoale prinprejur.....etc»

Ceiace ne spune cronicarul adică că «*au ales sate și le-au făcut ocoale prinprejur*», trebuie înțeles în sensul că acest Domn începuse a întruni satele în ocoale, a căror reședință erau orașele, deci nu prin început de întrunire a satelor care mai târziu poate au dat naștere acestui drept al târgurilor de a avea sub ascultarea lor mai multe sate.

Am arătat mai sus, că bănuim, că numai satele Domnești erau puse sub ascultarea târgurilor, și această bănuială, o avem din cauză că mai toate documentele ce ne vorbesc despre aceste sate cuprind și specificarea: **«al nostru sat Domnese»**.

Așa găsim că în anul 1444, Stefan-Vodă, fixând hotarele târgului Bârlad, încheie actul său spunând:

«Acesta este hotarul târgului Bârladului și a tuturor satelor și siliștilor ce sunt sub ascultarea târgului Bârladului.»¹

Tot în acest act, Domnul spune, că s'a prezentat înaintea sa Anușca și Mușa, fetele lui Mihăilă Tudur și alte neamuri ale lor, și au vândut însuși Domnului o siliște pe Tutova anume «*loacea de la Tatarca*» și care acea siliște se află tot înăuntrul într'acelaș hotar de mai sus scris. Iar ca încheiere Domnul zice:

«....Și plătindu-le la toți banii deplini Domnia-Mea, și acea siliște am lăsat-o ca să fie iarăș sub ascultarea târgului nostru a Bârladului....»

Din acest document facem o constatare de mare importanță, căci vedem că însuși Domnul cumpăra de

¹ Originalul acestui act se află depus la Academia Română de către Epitropia Casei Obștiei. Copia se află în arhiva Casei Obștiei din Bârlad pe care se găsește o însemnare din care rezultă că pe original data este ruptă, însă se găsește însemnat anul 1444.

la fetele lui Mihăilă Tudor pe preț de 100 de sloți tătărăști o siliște pe Tutova anume loacea de la Tătarca, care siliște—zice Domnul—este tot înăuntru hotarului Târgului Bârlad și după ce Domnul i-a plătit toți banii hotărește: **«și acea siliște o am lăsat-o ca să fie iarăși sub ascultarea Târgului nostru a Bârladului...»**

Va să zică, deși siliștea pe care a cumpărat-o Domnul se găsea înăuntru hotarul Târgului Bârlad, totuși nu era sub ascultarea acestui târg, căci vedem că numai după ce-o cumpără Domnul zice că a lăsat-o ca să fie iarăși sub ascultarea târgului Bârlad.

Acest document ne face să credem că în adevăr numai satele Domnești se găseau sub ascultarea unor târguri.

Un alt document din anul 1602 vine să ne confirme bănuiala noastră, căci acest act, emanat de la Eremia Movilă¹ privitor la dania mai multor sate iată ce zice:

*«...i-am dat și i-am întărit de la noi în al nostru pământ al Moldovei cu trei sate anume: Vulpășeștii sub Bucovina, care acel sat fost-a al nostru drept Domnesc și **ascultător de al nostru târg al Romanului;** alt sat anume Molovata în ținutul Orheiului, care acel sat fost-a al nostru drept Domnesc și **ascultător către al nostru târg Orheiul** și al treilea sat anume Tepeanii la Ialpuh și în ținutul Chighecului, care acel sat fusese al nostru drept Domnesc și **ascultător de al nostru ocol din ținutul...**»*

Documentul de mai sus ne vorbește de trei sate Domnești și toate fiind puse sub ascultarea unor târguri: ceace-i caracteristic la acest document este tocmai grija ce se pune de a se arăta: **«că a fost sat Domnesc și a fost ascultător de al nostru târg... etc.»**

¹ Gh. Ghibănescu, Ispisoace și Zapise, Tom I partea II pag. 7.

Atât acest document cât și cel reprodus mai sus, ne îndreptățește să credem că în ceiace privește satele ascultătoare de târguri, ele se referă numai la satele Domnești, care căpătaseră această organizație fie că ele fiind în număr mare Domnul nu le putea administra direct, fie că alipindu-le de aceste târguri le trecea dreptul de a încasa în fosul lor o parte sau chiar totalul dărilor din acele sate.

Nu putem vedea, în drepturile târgurilor de a avea sub ascultarea lor mai multe sate, origina ținuturilor de mai târziu.

S'ar putea bănuși că după oarecare trecere de vreme dela înființarea principatului, satele răslețe să fi înmulțit, mai ales că și populația țării crescuse prin adăosul de coloni străini, care se aduceau de boeri spre a-și popula moșiile. În această situațiune de sigur că și afacerile publice s'au înmulțit și atunci să fi născut ocoalele târgurilor cari aveau sub ascultarea lor, un număr de sate.

Dacă toate documentele ce ne vorbesc de satele ascultătoare de târguri, nu ne ar face dovada că este vorba numai de satele Domnești și dacă n'am găsi vorbindu-se despre aceste sate și despre această ascultare cu mult mai târziu chiar după ce au luat ființă ținuturile, am putea bănuși că: prin formă de întrunire a satelor și deci primul început de subîmpărțire a puterii executive centrale, care mai târziu să fi dat loc la formarea ținuturilor, ar fi fost dreptul acestor târguri de a avea sub ascultarea lor mai multe sate. Rămâne însă bine stabilit, că nu trebuie să vedem în aceste drepturi ce le aveau târgurile, decât numai o organizație ce Domnii țării dăduse satelor ce erau proprietate Domnească și că această organizație a existat și după în-

ființarea ținuturilor adică până către sfârșitul secolului al XVII-lea.

Ținuturile Moldovei la diferite epoci

Cele mai vechi date privitoare la Geografia Administrativă a Moldovei, o găsim în cronică Moldova, scrisă de călugării Mănăstirii Putna și în care se face mențiune de evenimentele petrecute în Moldova, între anii 1466-1566.

Afară de această cronică, mai găsim vorbindu-se despre ținuturile din Moldova în descrierea Moldovei în versuri Polone de către Miron Costin, precum și în cronică rămasă de la Cantemir.

În cronică cea veche a Moldovei scrisă de călugării dela Mănăstirea Putna¹, găsim că Moldova în acele vremuri avea 24 de ținuturi și anume.

1) Ținutul Cetatea-Albă,	scaunul lui fiind Cetatea-Albă.
2) • Tighinea	• • • Tighina
3) • Chigheaciu	• • • Chigheaciu
4) • Lopoșna	• • • Lopoșna ²
5) • Vaslui	• • • Vaslui
6) • Orhei	• • • Orhei
7) • Soroca	• • • Soroca
8) • Hotin	• • • Hotin
9) • Cernăuțu	• • • Cernăuțu
10) • Suceava	• • • Suceava
11) • Hârlău	• • • Hârlău
12) • Dorohoi	• • • Dorohoi

¹ B. P. Hajdeu Arhiva Istorică Tom. III pag. 5 și următoarele.

² Dim. Cantemir în „Descrierea Moldovei” pag. 14 vorbind de ținutul Lopoșnei ne spune „De aceasta ce ținea odinioară Tighinea, Turcii îi zic Pen-deru, care mai înainte încă era foarte întărită”.

13)	•	Cârligătura	scaunul	lui	fiind	Tîrgul	Frumos
14)	•	Iași	•	•	•	Iași	
15)	•	Fălciu	•	•	•	Fălciu ¹	
16)	•	Covurlui	•	•	•	Galățî	
17)	•	Tecuciu	•	•	•	Tecuciu	
18)	•	Putna	•	•	•	Focșani	
19)	•	Adjud	•	•	•	Adjud	
20)	•	Tutova	•	•	•	Bârlad	
21)	•	Trotușu	•	•	•	Trotuș	
22)	•	Bacău	•	•	•	Bacău	
23)	•	Roman	•	•	•	Roman	
24)	•	Neamț	•	•	•	Piatra Neamț	

Arhiva Istorică², comentând această cronică în ceia-
ce privește cele 24 ținuturi și confruntându-le cu ținu-
turile descrise de Miron Costin, în 1684 și cu acele date

¹ La 1716 când Dimitrie Cantemir a scris opera sa «Descrierea Moldo-
vei» ne spune că ținutul Fălciu avea de capitală Târgul Fălciu, iată ce ne
spune el:

„Ținutul Fălciilor, în care este Fălciu, târg frumos lângă Prut. Cum că
aici au șezut odinioară Taifalii, mă încredințează urmele unei cetăți vechi, ce
am descoperit eu însuși mi nu departe de acolo. Citeam odată într-o istorie Ma-
nuscripta a lui Erodot, cum că belicoasa gîntă a Taifalilor locuia la Prut cale
de trei zile dela Dunăre și ar fi zidit și o cetate mare. Ne putând eu găsi ur-
mele ei încăerea la câmp, am trimis vre-o câți-va oameni cunosători ai locu-
rilor, ca să cerceteze în pădurile cele de pe lângă Prut, doar vor putea afla
niscavai semne din care să se poată stabili cu oarecare certitudine adevăratul
loc al acelei cetăți. Și fiind înapoi, ei spuseră că în pădurile cele mai dese,
despre apus în cuprinsul de cinci miliarde italiene dea lungul apei, au găsit
fundamentele de muri și de tunuri, zidite cu piatră arsă cari, deși nu se mai
văd alte urme în câmpurile dela miază, au forma unui cerc lungăreț. Afară
de aceasta, opinunea mea să mai întărește și prin numirea de astăzi a acestui
ținut, pentru că după asemănarea numelui e probabil că *Fălci* vine dela *Taifali* a.

Mai sus înlăuntru ținutului este Hussii, un târgușor mic, dar scaun e-
piscopesc, însemnat numai prin resbelul care Petru cel Mare, auto-ratul Rusiei,
cu o mică oștire a susținut și respins cu tărie, patru zile de arândul, mai ades
repetițiile atacuri ale Turcilor în anul 1711*. (Vezi descrierea Moldovei de Di-
mitrie Cantemir pag. 14.

² B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică” T. III pag. 31.

de Cantemir cam pe la 1700 și în fine cu acea oficială din 1769¹, constată între ele următoarele deosebiri :

Cronica Putneană cuprinde între cele 24 ținuturi și următoarele : *Trotuș, Adjud, Kighiaciu și Tighina*, pe când în Cronica lui Miron Costin aceste ținuturi nu există, fiind cuprinse în ținutul *Bacăului, Putnei, Fălciului și Cetăței-Albe*; deci sub Miron Costin ținuturile Moldovei sunt reduse la 19; acelaș lucru'l observăm și în descrierea lui Cantemir.

În lista oficială din 1769, găsim districtele Bacău, Putna și Fălciul întocmai cum sunt arătate de Miron Costin. Aici însă nu se vede ținutul Vasluiului și nici nu ni se spune la care ținut este încorporat.

De asemenea Orheiul și Lăpușna forman un singur ținut iar Tighina, Cetatea Albă și Hotinul nu mai făceau parte din Moldova, fiind trecute de sub stăpânirea Turcilor.

Așa dar lista oficială ne presintă ținuturile Moldovei în număr de 16.

Această comparație ne permite a urmări variațiunile Geografice Administrative a Moldovei în curs de două secole, de la 1566 până la 1769. Ceiace se observă dela prima vedere este tendința de a se mări și rotunji teritoriul ținuturilor, micșorându-se numărul lor.

Astfel șase ținuturi cuprinse în *Cronica Putneană* le vedem în *Miron Costin* și în *Cantemir* reduse la trei; iar mai apoi alte patru ținuturi urmează pe aceiaș cale de grupare, devenind numai două.

Între Geografia Administrativă a lui Miron Costin și între acea a lui Dimitrie Cantemir, scrise aproape în acelaș timp, nu găsim nici o diferență, sau mai bine zicând, mica deosebire ce se observă, se raportă nu la

¹ Kogălniceanu „Arhiva Românească” ed. I Tom. I pag 139.

epoca lor proprie, ci la o epocă anterioară pe care ei nu o cunoșteau în deajuns. Cantemir ne spune că Tighina pe când ținea de Moldova, făcea parte din ținutul Lăpușnei, Miron Costin însă, crede că pe atunci Tighina făcea parte din Cetatea Albă. Cronica Putneană însă ne edifică complet asupra acestui punct, arătându-ne că pe la 1566 Tighina și Cetatea Albă erau două ținuturi separate.

Tot Cronica Putneană ne spune că Cetatea Albă căzuse sub Turci încă de pe timpul domniei lui Ștefan cel Mare. Pe de altă parte Tighina încă dela 1538 devenise raia turcească.

Atunci cum se face că Cronica Putneană mai numără aceste localități între ținuturile Moldovei când însuși recunoaște că ele căzuse încă de mult sub puterea turcească ?

Explicația nu poate fi alta decât aceea că, la început aceste cuceriri se rezumau în ocuparea cetăților iar teritoriul ținutului să fi continuat a face parte din Moldova și astfel cronicarii noștri să le fi socotit tot ca făcând parte din ținuturile Moldovei.

Un alt document cu caracter oficial -- când este vorba de a reconstitui Geografia istorică a Moldovei -- este desigur și **Catastihul scris de Petru-Vodă schiopul** și care se găsește în pastrarea Academiei.

În acest catastih fiind trecute *toate ținuturile de sub Domnia sa*, ne arată că ele erau în număr de 22.

Comparând lista *ținuturilor cuprinse în Cronica Putneană cu cea rămasă dela Petru-Vodă Schiopul*, vedem că din cea de a doua lipsesc ținuturile *Cetatea Albă, Tighina și Chigeciu*, fiind în plus ținutul **Bârladului alături de ținutul Tutovei**.

Despre existența ținutului Bârlad, precum și de e-

xistența ținuturilor Adjudul, Trotușul și Ghigheciul, nu poate fi nici un fel de bănuială întrucât existența lor ne este confirmată de o seamă de documente în care se pomenesc despre ele.

Așa într'un document din anul 1636, pe timpul domniei lui Vasile Lupu¹ prin care se arată *modul cum și-au împărțit moșiile feciorii și fetele Cârstei Ghenovici biv vel vornic și nepoții lui se arată că :*

...în partea fetei Cârstea a căzut satele Bujoreni, Pipercani, Băcsăneștii și Măstăcării ce sunt la ținutul Bârladului ; de asemenea satul Popârscanii tot de la ținutul Bârladului.

Dar pentru a nu se crede că din greșală s'a zis ținutul Bârladului în loc de ținutul Tutovei, amintesc că tot în acest document vorbindu-se de părțile celelalte de moși zice : **«satele Spineni și Cogenii de la ținutul Tutovei cu mori în apa Tutovei, precum și satul Movileni tot din ținutul Tutovei.»**

Despre existența ținutului Bârlad ne vorbește și *Alex. Papadopol Calimach* în lucrarea sa „**Notițe istorice asupra orașului Bârlad**” aducând în sprijinul său o serie de documente din anii 1623 și 1624 toate făcând mențiune despre un ținut al Bârladului.

Tot *Al. Papadopol Calimach*, în lucrarea mai sus pomenită ne spune că **Ținutul Tutovei**, ce era separat de **Ținutul Bârladului**, avea ca reședință **Târgul Tutovei**² spunându-ne că despre acest târg, dispărut

¹ T. Codrescu op. citat vol. V pg. 9.

² Odată stabilit cu certitudine existența Târgului Tutova, am întreprins personal cercetări, pe când eram ad-tor de plasă în județul Tutova, plasa Puești formată din Valea Tutovei (1907-1911) și cercetările făcute m-au dus la rezultate dacă nu definitive, apoi destul de satisfăcătoare în această direcțiune d. Ioan Gheorghiu Major învățător din comuna Târgul

astăzi, a găsit vorbindu-se în niște hârtii vechi, rezultând și dintr'o scrisoare a lui *Vodă Grigore Calimach*¹ către ambasadorul Francez din Constantinople și care poartă data anului 1768.

Despre **ținutul Adjud** se găsesc documente care ne confirmă acest lucru. Așa găsim un document din anul 1631² prin care urmând a se judeca popa Pavel care mărturisește că din îndemnul unor călugări a plastografiat un document dela Petru-Vodă **zice că este din ținutul Adjud.**

Despre **ținutul Trotușului** găsim un document din anul 1404³ dela Alexandru cel Bun prin care numitul Domn face danie boerilor Stroe și Ion două sate zicând: «...un sat anume Poiana pe Taslău, din ținutul Trotușului.»

Un alt document din anul 1678⁴ **dat de Domnul Antonie Rusăt** scrie următoarele:

«...Scriem Domnia mea la slugile noastre la pârcalabii de Trotuș...»

Despre **ținutul Ghigheciului** găsim vorbindu-se într'un document din anul 1595 dela **Stefan-Vodă**⁵ prin care nu-

Plopana-Tutova mi a atras atențiunea că în apropierea satului Vladia este un deal și un pârâu numite *Dealul Târgului* și *Pârâul Târgului*. Tot acest învățător mi-a comunicat că cu câțiva ani în urmă, în împrejurimile acestui deal, cu ocaziunea erăturilor s'au găsit o sumă de lucruri ca: cărămizi, lemne, părți din vase de lut, hanf etc. care erau cea mai bună indicațiune că pe acolo a fost cândva un sat sau târg. Cea ce însă nu ar corespunde rezultatului acestor cercetări ar fi faptul că având posibilitatea de a studia diferite hotarnice și acte vechi datate din anii 1720, 1750, 1796, 1806, toate privitoare la hotărnicia Moșiei Ruseni a căror pământuri astăzi se învecinează cu locul presupus că ar fi fost vatra Târgului Tutova, totuși nicăeri în aceste acte nu se pomenește despre acest târg.

¹ Documente atinșătoare de istoria Românilor sup. vol. I pg. 757.

² B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică“ vol. I pg. 106.

³ T. Codrescu op. cit. vol. II pg. 250. Noi credem — deși în Uricar nu se spune — că acest document a fost dat publicității nu după original ci sigur după vre-o copie, căci nu-i de admis. ca sub Alexandru cel Bun, Moldova să fi fost împărțită în ținuturi.

⁴ T. Codrescu op. cit. vol. X pg. 167.

⁵ B. P. Hajdeu Arhiva Istorică T. I pg. 181.

mitul Domn *recomandă tuturor staroștilor, scutarilor, deșugubinarilor, globașilor și altor impiegați din ținutul Chi-geciului de a nu călca prerogativa satelor mănăstirei Tas-lău.*

În cursul vremurilor multe prefaceri au avut loc în formarea ținuturilor.

Așa pe la începutul secolului al XIX-lea și până la Regulamentul Organic, vedem existând ținuturile *Greceni Codru, Hotârniceni*, ca la aplicarea Regulamentului Organic să dispară și acestea.

Am mai găsit un document din anul 1528¹ prin care *Petru-Vodă* întărea lui Toader Logofătu un sat **Stioboraniei** arătând că acest sat este la ținutul **Horincei**: despre acest ținut însă, n'am mai găsit vorbindu-se nicăeri.

Din toate acestea rezultă că mai toate ținuturile de astăzi au o origină veche, *multe din ele făcând parte din primele împărțiri administrative ale Moldovei*. deosebirea este că hotarele vechilor ținuturi au suferit multe modificări, hotarele actuale fiind stabilite abia dela 1862.

Ar fi foarte interesant să se poată stabili hotarele fiecărui județ în parte cu toate modificările suferite în cursul vremurilor, prin adăugirile sau deslipirile de comuni, la diferite epoce, putându-se reconstitui în mod mai exact **Geografia Istorică a Moldovei**.²

¹ T. Codrescu op. cit. 18 pag. 116. Astăzi există în jud. Covurlui „Valea Horincei” precum există și localitatea numită Stioborâni.

² Urmând schimbările și prefacerile ce a avut de suferit județul Tutova. în cursul vremurilor am constatat următoarele:

La 1723 găsim într'un document dat de Mihail Racoviță vorbindu-se de satele Țigănești și Mănești dela ținutul Tutovei. Cum despre o moșie Țigănești de pe apa Bârladului — mai jos de gura Jaravațului se vorbește într'un document datat la 1642 ca făcând parte din ținutul Bârlad. putem crede cu siguranță că este vorba de satul Țigăneștii din apropiere de Tecuci, deci la această dată (1723) județul Tutova se întindea în partea de sud până în apropiere de orașul Tecuci.

Organizația politică a ținuturilor

Ținuturile la înființarea lor n'au căpătat și o organizație propriu zisă; singura deosebire de trecut era că multe din afacerile cari se tranșau mai înainte de către cancelaria Domnească, acum se regulau la târgul ținutului, unde 'și aveau reședința diverși slujitori Domnești.

Prin împărțirea teritoriului în ținuturi s'au adus oarecari înlesniri și locuitorilor, cari nu mai erau nevoiți pentru tot felul de afaceri și reclamațiuni să pornească la divan; multe din aceste afaceri se terminau acum la reședința ținutului.

Înlesniri mari și-au făcut și Domnul care ne mai putându-se ocupa de toate afacerile, prin înființarea acestor ținuturi, a trecut o parte din puterile sale slujitorilor puși în capul lor, precum și-a înlesnit strângerea tuturilor dărilor.

La 1741 satul Murgeni, astăzi dispărut, situat puțin mai spre nord de Târgul Murgeni făcea parte din ținutul Fălciu. aceasta rezultând dintr'uu document dat de Constantin Mavrocordat. La această dată deci ținutul Tutovei în partea de răsărit se întindea până pe la comuna Epureni, căci dacă găsim că Murgeni făceau parte din Fălciu, apoi desigur că și comunele Rânzești și Cârja țineau tot de Fălciu.

La 1801 dintr'o hotărnicie a moșilor și satelor Costești, Stoeșți și Broșteni se vede că aceste moși și sate țineau de ținutul Tutovei. astăzi aceste sate fac parte din ținutul Vaslui.

Tot privitor la partea de Nord a județului Tutova găsim că la 1803 satele Deleni, Laza, Mănăstireașca, Hârșoveni și Ivănești făceau parte din ținutul Tutovei, de altfel cam toate comunele de pe valea Racovei au făcut parte într'un timp de ținutul Tutovei.

La 1848 satele Florești, Obârșeni precum și Valea Oanci și Stângaci (astăzi dispărute) care fac astăzi parte din ținutul Tutovei, la acea dată făcea parte din ținutul Vaslui.

Tot la 1848 găsim că Mănăstirea lui Adam (com. Adam) făcea parte din ținutul Covurlui.

Slujitorii Domnești cari mai înainte se găseau răspândiți prin sate, din momentul înființării ținuturilor s'au așezat în târgul de reședință limitându-li-se atribuțiunile numai la satele din cuprinsul ținutului lor.

Cel dintâi slujitor domnesc pe care-l întâlnim în capul ținuturilor este *Părcalabul* și de care ne vom ocupa în capitolul ce urmează.

PÂRCALABUL

Pârcalabul este unul dintre primii slujitori înființați în Moldova; el a apărut pentru prima oară la începutul secolului al XV-lea și-l vedem funcționând ca reprezentant al Domnului numai prin cetățile mari și prin târgurile de margine (hotar).¹

Despre existența acestor pârcalabi prin cetăți se pomeneste în *Cronica Polono Litvană* a lui *Matey Strykowski*, cari între anii 1574-1575 vizitând Moldova ne spune :

« . . . Hotin este o frumoasă și puternică cetate, așezată pe o stâncă, având aspectul fortăreței Kockenhausen în Siflanda căci le văzui pe amândouă, în 1754 găsii Hotinul în posesiunea turcă; totuși Domnul Moldovenesc mai conservă acolo un pârcalab ce-l represintă și carele ne primi de două ori în numele stăpânului seu . . . »

Această știință care ni se păstrează în cronica amintită mai sus, ne face deplină dovadă că Domnii aveau reprezentanți prin cetățile mari, pe acești pârcalabi.

La început Pârcălabii erau numai reprezentanții Domnului fiind investiți cu atribuțiuni de ordin militar și judecătoresc.

Ei erau așezați ca judecători numai prin târgurile

¹ N. Iorga „Basarabia noastră” 1912.

² B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică” Tom. II pg. 8.

și cetățile mari, mai târziu îi găsim ca judecatori prin toate târgurile și către sfârșitul secolului al XVI-lea odată cu înființarea ținuturilor îi vedem funcționând ca o-cârmuitori ai ținuturilor, *având atribuțiuni de ordin judecătoresc, administrativ și fiscal.*

Că *Pârcălabii* sunt cei dintâi slujitori ai ținuturilor, nu poate fi nici o îndoială, faptul ne este dovedit de documentele ce ni s'au pastrat din acele vremuri.

Cronicarul *Grigore Ureche* ocupându-se de războaiele purtate de *Ștefan cel Mare* contra Domnului Munteniei ne spune următoarele:¹

«Și au luat Ștefan Vodă cetatea Crăciuna cu ținut cu tot, ce se chiamă ținutul Putna și l-au lipit de Moldova și au pus pârcălabii săi pre Vlcea și pre Ioan»

Vra să zică Ștefan cel Mare cucerind cetatea Crăciuna și-a pus acolo ca reprezentanți *doi pârcalabi*, prin urmare generali șefi de garnizoane care, desigur că-și exercitau drepturile lor numai asupra locuitorilor din satele cuprinse în teritoriul cucerit.

O altă dovadă despre existența pârcalabilor în capul ținuturilor, o avem și din *cronica Putneană* scrisă în anul 1566 și care ne spune:²

«numărul total al districtelor este 24; tot atâția pârcălabi și Vatamani adică niște funcțiuni corespunzătoare cu ceia ce se numește în Polonia starosti și stegari.»

Cronica Putneană, ne precizează dar că în capul ținuturilor în anul 1566 se găseau Pârcălabii.

Mai posedăm un document dela 1628³ prin care *Miron-Vodă Barnovschi* primind mai multe reclamațiuni contra slujitorilor Domnești și contra pârcălabilor, în porunca ce dă între altele zice:

¹ M: Cogălniceanu *Letopiseț* tom. I pg. 162

² Idem tom. III pg. 485:

³ B. P. Hajden „*archiva istorică*” Tom. I pag. 175

«...alta s'au jeluît pre pârcălabii de ținuturi
câ le intră în sat și le pradă vecinii...»

Va să zică aici avem dovada *existenței pârcălabilor în capul ținuturilor* și deci sub acest raport rămâne bine stabilit, *câ la înființarea ținuturilor cel dintâi ocârmuitor a lor n'a fost decât pârcălabul.*

Odată stabilit acest lucru, rămâne să ne ocupăm de atribuțiunile ce aveau în ținuturi acești slujitori Domnești.

Nu încapă îndoială că pârcălabii erau numiți de Domni, dintre boerii țării, de oarece Pârcălăbia era una din boeriile de samă.

Desigur că atunci când pârcălabii au fost trecuți ca dregători de ținuturi, Domnul le-a trecut și o parte din puterile sale, împuternicindu-i de a judeca pricinile ivite între locuitorii ținutului, de a-i globi,¹ pentru vinovățiile lor, de a le încasa dările, cu un cuvânt ei reprezentau cu depline puteri pe Domnul țării.

Dela apariția acestor dregători prin ținuturi, vedem că Domnii, lor le îndreptau toate cererile și reclamațiunile locuitorilor din ținut, ei fiind însărcinați Domnului de a face cercetările care prezentau mai multă importanță.

De altfel ei erau ținuți să cunoască tot ceiace se petrecea în cuprinsul ținutului. Ei urmăreau și ei globeau pe cei vinovați,

Se poate ca la început, ținuturile să fi avut mai mulți pârcălabi, căci în unele documente ni se pomenește de doi pârcălabi.

Așa într'un document din anul 1597² *Ieremia Movilă,*

¹ „De a-i globi” înseamnă „de a-i amenda”.

² T. Codrescu *Urci*: XVIII pag. 478.

domnul Moldovei, adresându-se *pârcălabilor de Neamț* în tr'o cercetare zice:

«...**Scriem credincioșilor slugilor noastre Pârcălabi de Neamț cum veți vedea această carte a noastră...**»

Din cuprinsul acestui document reese că la *Neamț* erau mai mulți *pârcălabi* și că Domnul de o dată se adresează la toți.

Intr'un alt document din anul 1632, *Alexandru Iliăș*, Domnul Moldovei, adresându-se *pârcălabului de Tutova* zice:

«...**Scriem Domnia mea la pârcălabul de la ținutul Tutovei...**»

Aici vedem că Domnul se adresează unui *Pârcălab*, deci în anul 1632 *ținutul Tutovei* avea un singur *pârcălab*.

Dacă vom cerceta documentele date către sfârșitul secolului al XVI-lea vom vedea, că mai toate ne vorbesc de mai mulți *pârcălabi*, pe când documentele din secolul al XVII-lea ne vorbesc de un singur *pârcălab* de ținut.

Este multă probabilitate că la înființarea ținuturilor să fi fost vorba de doi *pârcălabi*, întru cât în timpul când au luat ființă ținuturile în târguri exista un asemenea dregător, ce era reprezentantul domnului și desigur că în urmă s'a mai adăugat un *pârcălab* pentru ținut.

Cu timpul însă a rămas un singur *pârcălab* care având reședința în târgul ținutului, se ocupa și de afacerile târgului, așa că nu mai era nevoie de un al doilea și așa se explică că în documentele din secolul al XVII-lea vedem pomenindu-se de un singur *pârcălab*.

Asupra atribuțiunelor de ordin judecătoresc, găsim o samă de documente în care vedem delegațiunea Domnului, de a cerceta unele pricini de-a face dreptate aceuia ce i se cuvenia.

¹ T. Codrescu Uricar XVII pg. 10

Aşa găsim în anul 1597¹ că *Ieremia Movilă* dă următoarea poruncă:

«...scriem credincioşilor slugelor noastre pârçălabi de Neamţ, cum veţi vedea această carte a noastră să faceţi legiuită dreptate lui Hâra ot Vârtop cu Ionaşcu Drob ot Hogioge, că are să-i plătească lui un bou sau cinci taleri. Iar de va avea nedreptate, atunci să-şi strângă megieşii şi să se arate aicea. Altfel să nu faceţi. Singur Domnul a poruncit».

Documentul de faţă ne dovedeşte că pârçălabii de Neamţ (de sigur doi), aveau delegaţia Domnului să facă o cercetare între locuitorul Hâra din Vârtop şi Ionaşcu Drob din Hogioge şi să-i facă lui Hâra legiuită dreptate. Dar zice Domnul: că de nu va avea dreptate să-şi strângă megieşii şi să se ducă la Domnie, deci Domnul îşi rezervă pentru el dreptul de a-l judeca pentru reclamaţia nedreaptă ce făcea contra lui Ionaşcu.

Pârçălabii erau şi judecătorii ţinutului, în care calitate ei judecau multe pricini dintre locuitorii satelor şi acci ce nu se mulţumeau cu judecata lor erau trimişi la divanul ţării spre a se judeca din nou.

Ei în numele Domnului urmăreau toate crimele şi globeau pe locuitori pentru faptele lor. De multe ori ei calcau şi satele cari nu erau Domneşti şi deci asupra cărora nu puteau să-şi exercite autoritatea lor.

Aşa găsim că în anul 1628² *Miron Barnowschi*, domnul Moldovei, motivat de reclamaţiunile ce-i făceau *Egumenul mânăstirei Prebodolna* din Iaşi, contra pârçălabului dă următoarea poruncă:

¹ Th. Codrescu op. cit. pag. 478 vol XVIII.

² G. Panu op. citat. pag. 68.

« *Asișdereu și pârçălabii să n'aibă treabă cu satele sf. monastiri ce se chiamă Prebodolna din târgul din Iașii, a prâda pentru pârături sau alte sfezi ce se vor face, ci numai talharii și furii ce se vor găsi acolo să aibă pârçălabii a-i prâda, iar alte gloabe ce se vor face, să aibă a-i judeca egumenul și a-i globi după vina lor, cum se va cădea, iar de nu le va plăcea județul cum îi va judeca *egumenul cu soborul, să meargă să i-a soroc de la pârçălabi, să-i sorocescă să-i judece pârçălabii»...*

Vedem că acest document se referă la anume prădăciuni¹ pe care le făceau pârçălabii prin satele monastirei, precum vedem că se ridică acestui slujitor dreptul de a judeca pe săteni, cari nu puteau fi judecați și globiți de cât de egumeni și numai când nu se vor fi mulțămii cu judecata lor, vor putea fi judecați de pârçălabi.

Desigur că în exercițiul funcțiunii lor atât pârçălabii de ținuturi cât și slujitorii de care erau ajutați, trebuie să fi fost abuzivi față cu populațiunea satelor, ceia ce dădea loc la reclamațiuni către Domn.

Așa vedem că în anul 1675 *Dumitrașcu Cantacuzino*² motivat de reclamațiunea unor locuitori din satul Domnesc Trufești, adresează *pârçălabilor de Neamț* următoarea poruncă :

«...*Scriem Domnia-Mea la pârçalabii de Neamț, d.mu-vă știte că au făcut plângere la Domnia-Mea, oameni din satul Domniei-Mele din Trifești ..... pre voi zicând cum mergeți cu gloată de descălecați acolo și le faceți multă cheltuială și asupreală și ei săracii nu pot birui să plătească dabilele împărătești...*»

1 Prin prădăciuni trebuie înțeles execuția ce se făcea de slujitorii pentru încasarea diferitelor dări și gloabe (amenzi) și felul acestor execuții, astăzi noi le-am socotit drept prădăciuni.

2 G. Ghibăescu „Surte și isvoade vol. V. pg. 67.

Este hotărât lucru că populațiunea satelor era asuprită și supusă la fel de fel de cheltueli de către acești ocărnuitori de ținuturi.

Despre pârçalabi găsim vorbindu-se până în zilele noastre căci deși pe la sfârșitul secolului al XVII-lea au dispărut de prin ținuturi, totuși au continuat a funcționa prin orașe având atribuțiuni polițienești și judecătorești,

Alex. Neculai Suțu Domnul Moldovei în anul 1802¹, orânduiește pe *pârçalabii de Galați*, să facă o cercetare, iată ce zice :

«*Cinstiți credincioși boeri Domniei-Mele, Dumnevoastră pârçalabi de Galați sănătate: Prin jalba ce au dat către Domnia-Mea Manolache Costin, au arătat că în moșiile Prudăneștii și Juscanii de la acel ținut, ar fi părți de baștină și cumpărături, carele nefiind alese de către ceilalți răzâși, au făcut cerere ca să i să aleagă și să i se hotărască.*

Drept aceia scriem Domniei-voastre, mai întâi să aduceți față pe toți ceilalți răzâși din numitele moșii cu scrisori dovezi ce vor fi având, să faceți cercetare foarte cu amănuntul și dovedindu-se că au părți precum arată, prin mărturie de judecată să hotărâți, după care de va fi trebuință a se și alege părțile jeluitorului, de către ceilalți răzâși»...

Din acest document reesă că în 1802, pârçalabii încă funcționau, dar numai prin orașe; ei au continuat a rămânea reprezentanții Domnului, dela care primeau direct diferite însărcinări. În documentul de față îi vedem însărcinați cu diviziunea unor pământuri, fiind obligați ca după cercetarea ce va face, să hotărască prin mărturie de judecată: în cazul de față, ei exercită funcțiuni cu caracter judecătoresc.

În această calitate îi găsim funcționând până la a-

1 Th. Codrescu op citat vol. 1° pg 159.

plicarea regulamentului Organic, dela care dată îi vedem numai cu atribuțiuni de poliție și aceasta numai până pe la 1860.

Ca ocârmuitori de ținuturi ei dispar către sfârșitul secolului al XVII-lea, când apare în capul ținuturilor un nou dregător—*Ispravnicul*.

ISPRAVNICII DE ȚINUTURI.

Către începutul secolului al XVIII-lea, găsim în capul ținuturilor—în locul pârcălabului—un nou dregător—*Ispravnicul*.

Cauza pentru care pârcălabul a fost înlocuit prin acest nou dregător, n'o putem ști. Un singur lucru ne-a rămas în aceasta privință și care revarsă puțină lumină asupra acestei chestiuni. În *Letopisețele țării Moldovei* cronicarul *Nicolae Costin* ocupându-se de domnia și faptele lui *Neculai Alexandru-Vodă*, ce-a domnit în Moldova pe la 1710 ne spune următoarele: ¹

«... Pe aceeaș vreme, scos'au *Neculai Vodă* rupta pe toată țara și pe *Mazili*; **orânduise boeri mari pe la ținuturi.**

Faptul constatat de cronicar că acest domn *o orândhit boeri mari pe la ținuturi*, îl interpretăm în sensul că acest Domn poate a înființat ca dregători de ținuturi pe **ispravnicii**

De altfel anul domniei lui *Neculai-Vodă*, corespunde chiar documentelor, în care se pomenește despre acești dregători civili, administratori și judecători.

¹ M. Cogălniceanu op. citat II pg. 79.

Ispravnicul de ținut, funcționează în aceleași condițiuni ca și pârcălabul, fără însă a avea și atribuțiuni de ordin militar: era reprezentantul Domnului și judecătorul ținutului.

Odată cu venirea ispravnicului în capul ținutului, începe a se vedea un început de organizație și al ținuturilor.

El ca reprezentant al Domnului și ca judecător al ținutului, nu se mai deplasa în interiorul ținutului pentru judecarea pricinilor și globirea locuitorilor. Toate pricinile se aduceau și se judecau la târgul de reședință, unde împreună cu boerii orânduți de Domn formau un fel de tribunal, care era împuternicit a cerceta și judeca pricinile dintre săteni.

Ispravnicii eliberau și mărturii de judecată (cărți de judecată la mâna cui s'ar fi convenit, iar în caz de neînțelegere, le fixa o zi spre a se înfățișa la Divanul Domnesc.

Judecățile se făceau pe la casele lor sau ale boerilor, pe atunci nefiind cunoscute localurile publice pentru nevoile obștești.

Relativ la dreptul de judecată al ispravnicilor avem o samă de documente care ne dovedește acest drept al lor, documente pornite atât dela Domni, cât și unele porunci dela ispravnici și prin care ei ordona diferiților subalterni de a cerceta unele pricini și în urmă să le trimită în judecata ispravniciei.

Domnul în mod obișnuit acum, îndreaptă toate jalbele cu pricini de judecată ce-i erau adresate lui, ispravnicului de ținut, cu poronca de a aranja pricina și numai dacă una din părți n'ar fi mulțumită de modul cum s'a rezolvat această pricină, numai atunci să se trimeată la divan.

Aşa vedem că Domnul *Scarlat Alex. Calimach*¹ în anul 1819 dă următoarea poruncă ispravnicului dela ținutul Sucevei:

«*Cinstiți și credincioși boeri Domniei mele, Dumneavoastră ispravnici de ținutul Sucevei sănătate. Veți înțelege din jalobă arătarea și cererea ce fac jăluitoarii locuitori. Deci înfățișându-i cu Dumnealui Spătar sau vechilul său, să intrați în cercetări și dovedindu-vă arătarea jăluitoarilor adivărată prin giudecată, după dreptate să puneți la cale odihna jeluitorilor ca se nu mai jcluiasca. Iar când cu cercetare și punere la cale ce veți face, nu se va odihni vre-o parte, cu mărturii de curgerea pricinei să înștiințați la Demnia lui vel Logofăt și apoi veți avea răspuns in ce chip să urmați.*»

Domnul poruncește ispravnicilor să cerceteze și să pună la cale lucrările așa fel ca să nu se mai dea loc la jeluință și dacă una din părți s'ar socoti nedreptătită de măsura ce va lua, apoi cu mărturie de curgerca pricinilor să înștiințeze logofeția cea mare și să aștepte răspunsul.

Am zis că și ispravnicii de ținuturi, delegau slujitori subalterni ai lor, de cercetau la fața locului unele pricini, iar dacă nu se invoiau, apoi urma să-i aducă în judecata isprăvnicii.

În acest sens găsim *porunca ispravniciei ținutului Tutova din anul 1827*² prin care ispravnicul ținutului însărcinează pe *vornicul Vasile Fainaru* să cerceteze o pricina a neamului *Borșesc* contra lui *Constantin Carp* și alții pentru niște pământ ce i-ar fi fost cotropit.

După ce ispravnicul arată toată jeluința Neamului *Borșesc* sfârșește porunca astfel :

¹. T. Codrescu opscitat Vol X pg. 203

². Documentul se află în original, în pastrarea mea.

„...iar cellalt loc să se dea în stăpânirea jeluitorului împlinind și venitul de la împresurători iar de cercetarea și alegerea ce veți face să dați înscris la partea ce veți găsi de cuviință cu care nemulțumindu-se vre o parte să vie în judecata isprăvniciei...”

Documentul aceasta dovedește că ispravnicii de ținuturi erau ajutați de alți slujitori cari se găseau în totul la ordinul lor; de asemenea vedem că unele afaceri le aranjează prin intermediul acestor slujitori.

Tot între atribuțiunile de ordin judecătoresc, mai găsim pentru ispravnic obligațiunea de a ține două condiții.

Intr'una să se înscrie toate pricinile ce vor căuta și vor judeca iar într'alta să 'nscrie toate rânduețele ce se vor face pe la sate din porunca Domnească, sau a isprăvniciei.¹

Ei mai erau obligați ca pentru orice pricină de judecată, să dea carte la mâna părții câștigătoare.

Domnul obișnuia uneori când da delegațiuni ispravnicilor de ținuturi de a face cercetări, să-i alăture pentru aceasta și câte un boer. De multe ori însuși locuitorii jăluitori, rugau pe Domn să delege pe câte un boer care să-i cerceteze pricina.

Așa găsim o jalbă adresată Domnului în anul 1825 de către Stolnicul Cerchez în cuprinsul următor :

«In hotarul moșilor Cerceștii, Stângacii de la ținutul Tutovei am și eu parte diu moșia strămoșească ne aleasă, nehotărâtă care se stăpânesc și astăzi de către neamul meu, mă rog înălțimei tale să fie rânduiți la Dumnealui vel Logofăt al țarei de jos de unde spre alegerea acestor părți și

¹ T. Codrescu op. citat XIX pg. 355.

stâlpirile ei se rânduiescă împreună cu Domnii Dregători și pe Domnul Clucer Vasile Chicoș și pe Domnul Vornic de poartă Vasile Visu. precum și născând vre-o pricină de neînvoire sau neamurile mele prin mărturia Domniei Sale de cercetare să fim sorociți a veni întru judecata Cînstitului Divan și mare pomană va rămâne înălțimei tale.»

La această jalbă Domnul a dat o poruncă ispravnicului dela ținutul Tutovei precum și clucerului Vasile Chicoș să cerceteze pricina și să stâlpească Moșia satisfăcând astfel cererea jeluitorului.

Între atribuțiunile ispravnicilor mai găsim următoarele :

Toți tâlharii ce se vor prinde în cuprinsul ținutului să fie cercetați atât ei cât și găzdele lor și după ce se va lua înscris de toate lucrurile ce se vor găsi asupra lor și cari se vor da păgubașilor, să-i înainteze cu acte în regulă divanului gospod unde urmează să fie judecați și pedepsiți.

De asemenea criminalii, să fie cercetați și în urmă să fie trimiși cu isvod iscălit de ei, împreună cu gazdele lor la divan pentru judecare.

Pentru ucigașii și jăcașii ce se formează în cete și umblă prin țară, ucigând, jefuind și schingiind lumea, pe aceștia ori unde îi va prinde, împreună cu gazda lor să fie iarăși trimiși la divanul gospod.

Pentru acest soi de ucigași vedem că ispravnicul are dreptul *ca lucrurile de furat ce se vor găsi asupra lor și nu se vor găsi păgubașii, să și le însușiască, întru cât cu prinderea lor își pun viața în pericol.*

Tot în „*rânduiala dregătorilor de ținuturi*“ vedem că ispravnicii aveau dreptul ca în târgul ținutului să aibă cârciuma lor însă li se pune obligația să vândă vinul lor

ca și la alții. Asemenea să nu oprească vânzarea vinului pe la cârciumile celorlalți.

Toate dările ce se încasau din ținut, se aduceau și se vărsau ispravnicului, care la rândul său le vărsa vistieriei.

El primea toate poruncile dela visternic și era direct responsabil de executarea lor. În această privință sunt o samă de acte, din care cităm următoarea poruncă dată în anul 1824 ispravniciei de Tutova :

•Fiindcă Chiriac Popăscu Ruptaș ot Pungești, au eșit din rânduiala aceasta, făcându-se Polcovnicel, se scrie Domniei-voastre, să nu se mai supere cu cererea de banii dăjdiei, fiindcă și din tablă s'au șters. •

Pe ispravnic îl vedem având în grijă sanatarea publică și sub acest raport constatăm că în Moldova, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea începuse să apară și un interes pentru sanatarea publică.

Așa găsim că în anul 1814 exista o casă a doctorilor, când găsim că Alexandru Calimach Domnul Moldovei¹ a dat o țidulă pentru cercetarea și adăogirea iratului casei doctorilor, cu care cercetare vedem însărcinați atât pe mitropolitul țării cât și afai mulți alți boeri de seamă.

Dar faptul că începuse oarecare interes pentru sanatarea publică, ne este dovedit și de alte porunci Domnești privitoare la măsurile ce le ordonă Domnul contra molimei din țară și cu executarea cărora vedem însărcinați pe ispravnicii de ținuturi.

În anul 1819² găsim o poruncă dată de către Domnul Grigore Șufu în cuprinsul următor :

¹ Th. Codrescu op. cit. vol I pg. 29.

² Idem vol 16 pag. 244.

„Cinstit credincios Domniei Mele, Dumnetu Grigore Bvhus biv. vel agă sănătate.

Inștiințându-nc că molipsirea încă s'au mai întins în satele ținutului Cârliigătorei și că cele spre curățire nu s'ar fi făcând în rânduială ce se cuvine și cu silință. Scriem și poruncim dumitale, ca să îmbrătoșezi lucrarea întru întimpinarea neîntinderii mai mult a boalei și curețirea de ispravă a satelor molipsite, precum și paza celor curate: întărind spre a se urma întru toate de a da știre boerilor noștri Caimacani, cuprinse cu lămuriri prin ponturile trimise la dregătoria ținutului. Silindu-te în tot chipul fără cruțare de osteneli, de a curăți numai de cât molipsirea din ținutul Cârliigătorei, care o cerem de la Domnia ta neapărat, spre a scăpa nărödul de pătimire și vom cunoaște cu osebite sârguința Dumitale întru aceasta.

Precum și din potrivă mai viindu-ne știința de purtări întru, slabiciune și nesilință și mai ales de vom vedea necontenirea și întinderea răului, vei fi supus sub grea răspundere.

Dela ivirea ispravnicilor ca dregători de ținuturi, vedem și obiceiul că cancelaria Domnească, anunță populațiunea ținutului de numirea ce făcea în această dregătorie. Așa găsim că în anul 1788¹ boerii Divanului Moldovei, au adresat următoarea carte locuitorilor din ținutul Suceava :

„Inștiințare vi se face că iată Divanul au socotit și au rânduit ispravnici la acel ținut, pe domnul Grigoraș Sturza biv vel spătar și domnul Ștefan Catargiu biv vel ban cărora indestulii s'au dat învățatură, că pentru rândueele ce se vor trimite

¹ T. Codrescu op. cit. vol. pag.

la ținut, să le facă cu bună cumpăneală și dreptate, după starea și puțința fiștecăruia, ne asuprașind pe nimenea mai mult peste dreptate și să păzească odihna voastră. Deci vi se poruncește, că pentru poruncile ce se trimit de la divan și se cer săvârșirea lor de la ținutul acela, îndată să purcedeți și să puneți silință a le săvârși după urmarea și povățuirea ce vi s'o da de către ispravnicii noștri. căci carele se va arăta cu împotrivire, li s'au dat voe, pe unii ca aceia, de va fi din rânduiala mazililor, sa-i pue în butuci și să-i trimeată aice, ca să se pedepsească, iar de va fi ruptaș sau vornicel, să-l certe Dumnea'or acolo spre pilda și altora; iară când despre însuși ispravnicii veți avea vre-o strâmbătate, să veniți să jăluiviți divanului și veți afla dreptatea voastră.“

Vedem că această carte, pe lângă că anunță pe locuitorii din ținutul Sucevei că Grigoraș Sturza și Ștefan Catargiu, au fost rânduiți ca ispravnici ai ținutului Ieda și povăț de a asculta toate poruncile, ce le vor primi, avertizându-i totodată, că cei ce nu vor fi următori acestor porunci, vor fi pedepsiți. Tot în această carte li se spune, că acei ce vor avea strâmbătăți din partea ispravnicilor, să se ducă să se jeluiască divanului.

Atât pe timpul când ținuturile erau ocărnuite de ispravnici, ca și pe timpul când în capul lor se găseau pârcașlabii, vedem în unele ținuturi funcționând câte doi ispravnici iar în altele numai câte unul.

Prezența a doi ispravnici în capul ținuturilor, ne este dovedită de mai toate documentele din secolul al XVIII-lea

Așa într'un document din anul 1771¹ Grigore Ioan, Domnul Moldovei, adresându-se ispravniciei de Bacău zice :

¹ T. Codrescu op. cit. vol. X pag. 206.

«Credincios boerului Domniei Mele, Dumneta ispravnic de ținutul Bacăului sănătate.»

Vedem din începutul acestui document că Domnul se adresează unui singur ispravnic. Sunt documente în care Domnul se adresează la mai mulți ispravnici.

Așa într'un document din anul 1799¹ *Constantin A-Ilexandru Ipsilanti* adresând un ordin tot isprăvniciei de Bacău zice:

«Cinstiți credincioși Domniei-Mele, dumnevoastră ispravnici de ținutul Bacăului. i Lupu Coroi biv vel șatar sănătate...»

În acest document vedem, că Domnul se adresează la mai mulți ispravnici, precum se adresează și boerului Lupu Coroi.

Într'un alt document din anul 1779² Domnul *Dimitrie Moruzi* adresându-se isprăvniciei de Roman zice:

«Cinstiți și credincioși boeri Domniei-mele Dumneata Ianacaki Milo biv vel spatar, Dumneata Tudorachi Balș biv vel spatar ispravnici de ținutul Romanului...»

Aici se pomenește numele a doi ispravnici de ținut.

Că în secolul al XVIII-lea ținuturile au avut câte 2 ispravnici, cel puțin unele din ele, nu încape nici o îndoială căci toate documentele privitoare la ținuturi ne vorbesc nu de unul singur, ci de mai mulți ispravnici.

Am putea bănuî că dela întronarea Domniei Panariote în Moldova, ținuturile au început a avea câte doi ispravnici, bănuind aceasta prin faptul că Domnii fiind străini de țară, necunoscând nici limba, nici poporul care-l guvernau, aveau nevoie ca să aibă în ținuturi reprezentanți, oameni de încredere de cele mai multe ori Greci veniți odată cu ei.

¹ Th. Codrescu op. cit. vol. X pg. 207.

² Idem pg. 221

Se pare că la origină, isprăvaicia de ținut, nu era altceva decât una din nenumăratele boerii a timpului. De asemenea avem credința că ispravnicii dela crearea lor până către cea din urmă jumătate a secolului al XVIII-lea serveau în mod onorific, sau mai exact, ei beneficiau de veniturile ce și le creau singuri în ținutul lor.

Matei Ghica Domnul Mo'dovei ocupându-se de situația materială a diferiților dregători și boeri ai țării prin hrisovul ce a dat, în anul 1755.¹ vedem că pentru toate boeriile mari a creat venituri, nu vedem însă în acest document pârcalabii sau ispravnicii de ținuturi.

Mai târziu, adică pe la 1776, pe când domnea în Moldova *Grigore Al. Ghica*² vedem că acest Domn se ocupă din nou de situația materială a dregătorilor,¹ motivându-se de multe asuprași ce erau pe capul bieților locuitori.

Iată ce zice în hrisovul ce a dat :

...*spre aceasta având noi acum troposul cel mai folositor, cu care îndepartând și ridicând stricăciunea și paguba ce se pricinua dintr'această numai pe boerii noștri ce se află în dregatorie, se îndestulam de trebuincioasele lor cheltueli ci inca și oareși ce câștig să aibă spre răsplătirea ostenețelor și a purtării de gr'ja dregătoriei lor cum și spre odihna obștescului norod, care se supara mai înainte cu acele în multe feluri de venituri asuprașnice.*

Drept aceia rupând și surpând toate condicele vechi, ce au fost până acum, hotărâm Domnia-mea ca de acum înainte, după această nouă domnească condică de veniaturile

¹ T. Codrescu op. cit. vol. 2 pg. 273.

² Idem vol. XIV pag. 273.

boerilor și de alte rândueale, cari prin desăvârșită cercelare, aflându-se dreptu și fără de supunerea locuitorilor țării, s'au așezat și pre deplin apurarea și să se dea fiștecarele venit, după stăpâna și rânduiala Boerii sale, atât din resuri pe toată luna, cum și alte venituri ce sunt rânduite la fiștecare dregătorie».

Acest document este urmat de un tablou în care se arată câtă anume leafă are fiecare dregător și din care extragem partea privitoare pe marii dregători ai țării și pe ispravnicii de ținuturi.

3000 lei anual	Vel	Logofăt	câte 250	lei lunar
1200	«	Vetor	«	100
1200	«	Tretor	«	100
5000	«	Vel	Vornici	416,80
4200	«	«	Hatmanul	350
3600	«	«	Visternicul	300
1800	«	Vetor	«	150
1200	«	Treti	«	100
6000	«	Vel	Postelnicul	500
2400	«	«	Paharnicul	200
2400	«	«	Căminarul	200
2000	«	«	Spătarul	165
2400	«	«	Banul	200
2400	«	«	Comisul	200

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Suceava câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Neamț câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Roman câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Bacău câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Staroști ținutul Putna câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Tecuciu câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Părcălabi ținutul Covurlui câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Tutova câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Vaslui câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Fălciu câte 400 lei lunar.

1200 lei anual 1 Ispravnic ținutul Greceni câte 100 lei lunar.

720 lei anual 1 Ispravnic ținutul Codru câte 60 lei lunar.

4800 lei anual 1 Sardar ținutul Lăpușna-Orchei câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Soroca câte 400 lei lunar.

1800 lei anual 1 Ispravnic ținutul Cernăuții câte 150 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul, Dorohoiu câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Vornici ținutul Botoșani câte 400 lei lunar.

4800 lei anual 2 Ispravnici ținutul Hârlau câte 400 lei lunar.

2400 lei anul 1 Ispravnic ținutul Cărligătura 200 lei lunar.

4800 lei anual 1 Ispravnic ținutul Iași câte 400 lei lunar.

Pe lângă aceste salarii, atât boerii cât și ispravnicii de ținuturi, mai aveau dreptul a percepe în folosul lor și alte venituri ce erau hotărâte de mai înainte de că-

tre Domn. Aşa vedem că în rânduiala dregătorilor, se prevede dreptul de a încasa următoarele sume :

1) *Un ban din zece* să se ia zeciuală numai pe banii ce se vor împlini cum şi pe lucrurile ce se vor împlini de bani în preţ.

2) *Zece bani* să se ia de un ceas de treapăd, de la acei ce se vor aduce pentru pricini de judecată, sau pentru alte pricini.

3) *Cinci-spre-zece bani*, banii grosului, când se va slobozi vinovatul şi datornicul se va închide la gros.

Deosebit pentru fişte care ținut în parte, sunt rânduite alte venituri, toate luându-se de sigur, de către ispravnicii şi slujitorii ținutului¹.

După cum vedem până în anul 1776 nimeni nu s'a gândit să creeze, lefuri şi venituri legale, dregătorilor de ținut.

În acest an domnitorul *Grigore Alexandru Ghica*, motivat desigur de multele nedreptăţi şi de jafurile ce se făceau populaţiunii pentru îndestularea acestor dregători, a trebuit să vină şi să reglementeze salariile fiecăruia, precum şi veniturile la care mai aveau drept ca supliment de la leafă.

Acest hrisov ne mai luminează şi asupra altor lucruri privitoare la Administraţia Moldovei.

Aşa vedem că în adevăr la unele ținuturi, sunt câte doi ispravnici, iar la altele numai câte unul, fapt constat, deja de noi, ca rezultând din documentele, ce-am citat mai sus.

Lefurile acestor dregători nu erau egale la toţi: care era însă norma în stabilirea acestor salarii nu putem şti. Poate că la aşezarea lor să se fi avut în vedere, întin-

¹ Th. Codrescu Op. citat. Vol. XIX pag. 357-378.

derea și importanța ținuturilor, sau poate suma veniturilor suplimentare, ce erau de drept a ispravnicului, și care desigur nu reprezentau aceeași cifră la toate ținuturile.

De asemenea facem constatarea că nu în capul tuturor ținuturilor se aflau ca ocârmuitori ispravnicii; așa vedem că la Covurlui funcționau 2 pârcălabi, la Putna funcționau 2 staroști, iar la Lăpușna-Orhei un serdar.

Aceste deosebiri și-au avut desigur rostul lor căci în ceiace privește Pârcălabii de Galați îi vedem existând până în zilele noastre și din actele rămase și cari ne pomenesc de ei îi găsim funcționând cu atribuțiuni cu caracter judecătoresc și mai apoi, adică în zilele noastre, îi vedem funcționând la orașe mai mult ca șefi ai administrației.

STAROȘTII

În ceiace privește staroștii pe cari în vedem funcționând la ținutul Putnei, nu ne surprinde pentru faptul că din documentele în care îi întâlnim ar rezulta că în toate ținuturile de margine, adică acele ținuturi ce formează hotar cu alte țări, funcționează acești staroști.

Rolul și atribuțiunile acestora în organizația Moldovei se pot vedea îndeajuns din *tratatul încheiat între Regele Sigismund I și Domnul Ștefan cel Tânăr în anul 1519*¹ și înre altele vedem și următoarele:

«... fiind trimiși de altă parte, prin nobili consilieri și funcționari ai domnului Moldovean Ștefan-Vodă, Grincovici și Tălabă staroști de Hotin, Ivanes sătrar. Cârja jăt-

¹ Arhiva istorică Tom. I p. II pag. 2-6.

nicer și Petrică staroste de Cernăuți; care toți împreună au tocmit și au stabilit, din însărcinarea noastră regală și din aceea a Domnului Moldovenesc Ștefan Vodă, dreptul marginean, care urmează a fi păzit de acum înainte între ambele părți...»

În cuprinsul aceluiaș tratat la punctul șapte găsim următoarele :

«...Dacă oarcine din țările noastre va avea trebuință de a trece în țara Domnului Moldovean, Ștefan-Vodă, urmărind pe furul și proprietatea furată, atunci și fără răvase din partea starostelor mărgineni, acela va putea merge, fără frică, în libertate și fără de împiedecare...»

Acest tratat ne lămurește complet rolul acestor staroști, întru cât ni-i presintă ca pe niște funcționari ai ținuturilor de la hotar.

Acest fapt ne este dovedit și de alte documente; așa într-o poruncă dată de către Gheorghe Ștefan Domnul Moldovei în anul 1656¹ găsim următoarele :

«Eu Gheorghe Ștefan-Voevodă etc. scriem Domnia Mea la slugele noastre la staroștii de Cernăuți, dămu-vă știre că Domniei-mele s'au jeluit boerul Domniei-Mele Iordache ce-au fost staroste pentru niște vecini zicând înaintea Domniei-Mele că-i trage Stroescul și el n'are nici o treabă cu dânsul pentru care vecinii s'au înfreat înaintea Domniei-Mele, deci Domnia-Mea a făcut carte la Dociu starostele, să caute să strângă oameni buni să socotească de or hi venit în satul Visterniciul Iordachi mai înaintea de Vasile-Vodă, în zilele altui Domn, tot să fie a visternicului, iar de o fi venit în zilele lui Vasile-Vodă sū-i.... el n'a băgat samă pen-

¹ B. P. Hăjdea „Arhiva Istorică” Tom. III pag. 231.

trucăci era și el staroste și tot au ținut vecinii cu silă....»

În acest document se vede că-i vorba de *starostele de Cernăuți*, (care era un ținut de margine), căruia Domnul îi poartă uncește să cerceteze pricina unor vecini. Îl vedem dar având atribuțiuni de ordin Administrativ.

Într'un alt document din anul 1636¹, vedem pe *Dumitru Dabija starostele Putnei și alții*, raportând lui Vodă despre insulta făcută călugărilor de la Bisericiani :

«Milostive și luminate Doamne, să fie mărimea Dumitale sănatoasă, dăm știre noi robii și slugile mării tale Dumitru Dabija staroste de Putna și Părcălabul Dabija Irimia și fraținiso Ionuță și Pepelea și vatazul Scânteii...»

Vedem aici pe **starostele de Putna** (ținutul Putna era un ținut de margine) raportând Domnului despre o pricină ivită între niște călugări și unii răzeși, deci lucrând cu calitatea de funcționar administrativ, și ca reprezentant al Domnului.

Într'un document dat de de Ștefan-cel-Mare în anul 1499¹ vedem iarăș că se pomeneste de **starostele de Hotin**.

Ștefan-cel Mare în acest an, răspunzând la ambasada trimisă de Alexandru principele Litvaniei, între altele zice :

«... de asemenea să știți că ambasadorii grației voastre, acest diac Bohusz, a găsit în Moldova la un ovreiu, o doamnă poloneză, răscumparată din robia Tatarasca și ne având bani ca să platească ovreifului, a pus chizeș pe boerul nostru Toader staroste de Hotin pentru suma de 120 galbeni ungurești roșii...»

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva-Istorică” Tomul I pag. 93.

¹ B. P. Hajdeu „Arhiva Istorică”, Tomul I pag. 82-83.

Vedem dar că aici este vorba de starostele de Hotin, care (era un ținut de margine care în 1499 a răscumpărat o doamnă polonă pentru trimisul principelui Litvaniei).

Din aceste documente rezultă următoarele :

Când este vorba de staroști, nu-i găsim de cât în ținuturile de hotare, în acele părți deschise ca Cernăuții, Hotinul și Putna, căci în ținuturile Suceava, Neamț și Bacău cari sunt acoperiți de munții Carpați nu vedem pomenindu-se despre acești staroști.

Ei își aveau existența înainte de a lua ființe ținuturile și de sigur că ei sunt între cei dintâi slujitori ai Moldovei, întrucât — la început — s'a simțit mai mult nevoia de a se organiza țara la hotare, mai ales la hotarele ce se găseau deschise.

Ei erau un fel de guvernatori militari, după trecere de vreme și după ce administrația Moldovei a început a căpăta o organizație, vedem că acești staroști continue a funcționa, fiind acum învestiți cu atribuțiuni de ordin administrativ.

Pe la începutul secolului al XIX-lea încă găsim pe acești staroști funcționând pe la ținuturile de margină.

Așa găsim că în anul 1815, **starostia Putnei** se adresează către hotarnicii de Ruginеști și Anghelеști, spre a se ocupa de reclamația diaconului Simion, privitoare la hotarul moșiei Ruginеști.¹

În porunca ce dă starostele iată ce zice:

»Deci se scrie Domniei-Voastre că luând isvod ce au răzășii pe neamuri, să cerceteze foarte cu amănuntul și câtă parte veți dovedi că se cuvine jeluitorului cu ai săi, să-i deosebiți stălpind-o și cu petre hotare,

¹ Th. Codrescu Vol. X pg. 84

«dacă nu va fi pricina despre care va, dându-i și țidula spre obicei. Ear fiind pricină, atunci petre horare nu veți pune. decât veți da mărturie arătătoare pre larg, cu care viind la stărostie să se pue la cale».

Din acest fragment de document. vedem că **sta. roștii erau investiți cu atribuțiuni de ordin judecătoresc**, întrucât fragmentul de mai sus ne dovedește că afacerile din cuprinsul ținutului nu se puteau regula de către subalternii starostelului, ci **erau trimise și aranjate la Starostie**.

În ceia ce privește vornicii, ce-i vedem funcționând la ținutul Botoșanilor, găsim că ei funcționau în același condițiuni și cu aceleași atribuțiuni ca și ispravnicii și ca și staroștii.

La ținutul Lăpușna-Orhei găsim funcționând *unserdar* -- explicația acestui personaj în capul unui ținut nu o găsim --- se prea poate că în momentul când s'a fixat salariile, ispravnicia de Orhei să fi fost vacantă și să fi fost înlocuită prin acest serdar.

Trecând acum la starea Administrației de pe acele vremuri, nu putem face constatarea decât că ea se găsea într'o stare cu totul înapoiată. Dregătorii ținuturilor nu numai că nu erau aceia ce ar fi trebuit să fie, de a se îngriji de ordinea și buna rânduială pentru oamenii din ținutul lor, dar ei însuși odată intrați în serviciu, deveneau calăii și asupritorii lor.

Pe timpul domniei Fanariote, aceste dregătorii se dădeau aceloră ce numărau mai mult, și în acest caz ele se dădeau oricui, iar cei ce intrau în dregătorie știind că nu va avea mult de slujit, căuta în scurtul timp cât funcționa să juoaie pe bieții locuitori.

Despre aceste fapte cari ne indică decăderea

morală în care se găsea administrația țarei. ne vorbesc aproape toate documentele date de acei domni, care aveau buna voință a introduce ordine în treburile statului,

Așa găsim că Domnul *Alex Const Moruzi* în anul 1804¹ văzând asuprelele și jafurile ce se făceau asupra populației satelor de către însuși dregătorii ținuturilor vine și printr'o poruncă Domnească, ia măsuri pentru înlăturarea acestui rău; Domnul în porunca ce a dat face următoarea constatare :

«Și întru acest cuget, aflându-ne între altele am aflat și pentru o rea obișnuință ce dregătorii ținuturilor în vremea trecută au urmat, abătându-se în tot chipul la nedrepte câștiguri, cu însărcinări și asuprele saracilor locuitori atât întru acele rânduite ce s'au cerșit din țară, din porunca împărătească și domnească, cum și în orice altele au putut găsi prilejul și lesnire..»

Mai departe documentul zice :

«socotind și pentru dregătorii ținuturilor, că după vremea de acum nu se pot cuprinde cu leafa ce o au, mai de înaintea rânduită și că se cuvine a-i pune la cale cu adăogire de leafă, pentru ca nu cumva **îndsetularea lefii, să-i silească a se bate după vreme, iarăși la acel urât câștig.**

Mai departe zice :

«Am orânduit la Preosfințitul Mitropolit și iubitorii de Dumnezeu Episcopi și la toți de obștie cinstiți și credincioși boerii Domniei-Mele. ca să se adune să socotească punerea la cale a ce Domnia Mea am hotărât a se face, care după porunca Domniei Mele, adunându-să cu toții împreună socotind prin obșteasca a-naforă ce ne-au dat din veleatul 1804 Ghenariu 5, ne

¹ T. Codrescu op. citat V. I pg. 365.

•arată de obștie mulțămire și bucurându-să de buna vo-
 •ință a Domniei-mele, atât spre adăogirea lefilor la is-
 •pravnici, cum și spre întărire cu întemeere a opririi
 •dregătorilor de la obicinuitele rele câștiguri, ce mai
 •înnainte au avut, ne fac rugăminte ca să ținem la
 •cale întărind aceste cu acele mai cuviincioase chipuri,
 •pentru ca în toată vremea să rămâe întru nestrămuta-
 •re și statornicie, adăogând a face cerire spre a se rân-
 •dui și pedeapsă pentru acei dregători, cari și după a-
 •ceastă punere la cale, se vor aluneca cât de puțin la
 •niscaiva împotriva urmări, cum și ca să rămâe întru cea
 •desăvârșită statornicie, punerea la cale ce ș'au făcut,
 •ca sameșii ținuturilor, să fie orânduți de către Visterie.

•Pentru această dară, prin hrisovul acesta, hotărâm
 •ca după punerea la cale ce s'au făcut, toți dregătorii
 •de pe la toate ținuturile, să aibă a'și lua leafa rându-
 •ită pé fiește care lună, cu adăogirea ce acum s'au fă-
 •cut și pe lângă leafă, mai luând și acele drepte veni-
 •turi, care după condica Visteriei sunt orânduite isprav-
 •nicilor de mai înainte; legăm și întărim oprirea ce s'a
 •făcut dregătorilor de la aceste urâte și nedrepte câști-
 •guri, să se păzească cu nestrămutare fără cea mai mi-
 •că prefacere în toată vremea. Și fiind că adăogirea le-
 •filor la Ispravnici, cu chibzuire socotindu-se s'au făcut
 •spre desăvârșită mulțumire a dregătorilor și nu le ră-
 •mâne cât de puțin cuvânt a se mai abate la cele de
 •mai înainte obicnuite rele câștiguri.

•Când pe vreunul din dregători se va afla, că au
 •urmat cât de puțin asupra, abătându-se la nedrepte
 •câștiguri, acel dregător socotindu-se ca un pricinitor de
 •sdruncinarea bunelor rânduele a pământului, neurmă-
 •tor datoriei sale și într'un cuvânt răpitor dreptății și
 •sdruncinător de liniștita petrecere a obștiei, ne aparat

«să fie supus la pedeapsă, macar din orice stare va fi, și scoțându-se din slujbă, nu numai să întoarcă înapoi din catastihul Visteriei și scutelnicii rangului boeriei sale și nici odată să nu se mai poată învrednici cu câștigarea de scutelnici, nici să poată a se mai afla vreodinioară în slujba Domnească. Cum și sameșii ținuturilor, care iarăș spre oprirea asupritoarelor chipuri, s'au socotit și s'au hotărât să se orânduiască de către Visterie, după cuprinderea hrisovului Domniei-Mele, ce mai înainte s'au făcut pentru aceasta, prin care pre larg se arată, mai întărim și acum ca să se păzească toate acele cuprinse prin hrisov deapururea, fără cât de puțină strămutare.»

Acest hrisov, ne dovedește că deși Domnii anteriori s'au îngrijit de situațiunea materială a dregătorilor de ținuturi, în scopul de a împedeca jafurile ce aceștia în mod obișnuit exercitau asupra populației ținutului, pentru a-și crea venituri, totuși nu s'a ajuns la nici un rezultat căci vedem că și acest hrisov este motivat de aceleaș jafuri, comise asupra populațiunei satelor.

Hrisovul ne mai dovedește că pentru a se înlătura aceste neajunsuri, Domnul găsește că-i nevoie să sporească salariile acestor dregători, precum ia o serie de măsuri menite a pune oarecari ordine în Administrația țării.

Sporul de leafă adăugat dregătorilor de ținuturi de către acest Domn n'au mulțumit în deajuns nevoile lor, sau poate că cu tot acest spor, abuzurile lor să nu fi încetat de oarece vedem că mai târziu adică în anul 1818, *Domnul Scharlat A. Calimah*, sporește din nou lefurile dregătorilor, — cu ce sumă însă nu ne spune — deosebit le mai crează și alte avantaje.

Acest Domn prin : «*Regulele pentru urmarea fiecărui dregător în slujba sa*»¹ stabilește următoarele :

«*Pe lângă sporul lefelor dregătorești ce s'au făcut încă din vremea Domnului Moruzi, peste cât ave până atunci, socotindu-se de cuviință după starea lucrurilor de acum, a să mai agiuta de câtră stăpânire pre dregători peste leafa și împlinelele legiuite, pentru iconomia și mulțămirea lor, spre a nu să abate la cea mai mică luare nedreaptă, atât întru cele rânduite din Visterie, cât și în orice, cu lipsirea și de a clăcilor ce catahristicos să urma de la o vreme încoace de câtră dregători, s'au hotărât a li să mai slobozi fânul și orzul trebuincios, cu prețul fânului și orzului grajdului Domnese, cum și satu în scuteală de havalele pentru casnica iconomie, arătându-să anume priu osebitele cărțile Domniei-Melle, câte cât de fiecare ținut și suma fânului cu orzul, dar și a numărului de oameni ai satului scutit și așa se va și urma, eară când și după aceasta să va dovedi cutezarea dregătorilor la cel mai mic lucru împotrivă, atuncea un dregătoriu ca acela scoțindu-se îndată din slujbă și întorcând îndoit înapoi toată luarea nedreapă, să fie supus urgiei stăpânești . . . »*

Măsurile luate de Domn erau însoțite și de un tablou, pentru ajutorul dregătorilor ce se cuvenea peste leafă.

Iată acest tablou aranjat pe ținuturi :

Suceava. Pentru amândoi ispravnicii : 3 stoguri iân, cu plata ce se dă pentru iânul grajdului Domnesc. 40 chile de orz, asemenea. Un sat cu un număr de 150 liuzi, sau două mai mici, tot de numărul acesta, aparafi de havalele.

Neamț. Trei stoguri iân cu plata grajdului Dom-

¹ T. Codrescu. Op. citat Vol. I pg 251.

nesc. 40 chile orz, asemenea un sat cu numărul de 150 liuzi, sau două mai mici, tot în numărul acesta, aparaji de havalele.

Roman. Două stoguri fân. 30 chile orz un sat cu 80 liuzi, tot după rânduiala de mai sus.

Bacău. Trei stoguri fân 40 chile orz, un sat cu 150 liuzi.

Putna. Trei stoguri fân, 40 chile orz, un sat de 150 liuzi.

Tecuciu. Două stoguri fân, 30 chile orz, un sat de 180 liuzi.

Tutova. Două stoguri de fân, 30 chile orz, un sat cu 80 liuzi.

Vaslui. Două stoguri de fân, 20 chile orz, un sat cu 50 liuzi.

Fălciu. Trei stoguri fân, 30 chile orz, un sat cu 80 liuzi.

Herța. Un stog fân, 15 chile orz un sat cu 30 liuzi.

Dorohoiu. Două stoguri fân, 25 chile orz, un sat cu 50 liuzi.

Botoșani. Două stoguri fân, 30 chile orz un sat cu 40 liuzi.

Hârlău. Două stoguri fân, 20 chile orz, un sat cu 40 liuzi.

Cârligătura. Un stog de fân, 20 chile orz, un sat cu 40 liuzi.

Iașii. Trei stoguri fân, 40 chile orz, un sat de 100 liuzi.

Și afară de aceste mai sus însemnate, leașa și legiuitele împlinele, să nu cutează a lua din ținut, nimica mai mult, nici a alcătui pentru sămănături ce vor vra să facă, rămânând a săvârși aceia cu claca putincioasă de la paștirii ții-

nutului, împotriva adică a fânului ce ei făceau mai înainte rămânând ca fânul să'l facă cu ținutul precum s'au regulat mai sus . . . »

Vedem dar că cu toată bunavoința unora din Domni de a aduce o ameliorare în administrația țării, totuși nu se vede nici un progres în bine.

Această stare de lucruri, însă în proporțiuni mult mai mari decât constatarea ce facem noi, face **Genera-lul Kiseleff, autorul Regulamentului Organic, aplicat în Moldova în anul 1832** și după a că-rui raport de starea în care se găsea Moldova la acea epocă, vom face mențiune în capitolul următor.

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea vedem că în ținuturi apărând un slujitor anume Sămeș.

SAMEȘII

Sameșii erau numiți de către visternicul țării, câte unul de fiecare ținut și aveau atribuțiuni de ordin fiscal.

Despre acești sameși, găsim vorbindu-se în hrisovul dat de *Alex. Const. Moruzi* în anul 1804¹ care între altele pomeneste și despre acești sameși zicând :

« . . . și ca să rămână întru cea desă-vârșită statornicie. punerea la cale ce s'au făcut ca sameșii ținuturilor să fie orânduți de cătră visterie . . . »

Rezultă de aici că acest slujitor exista mai de mul-tă vreme, dar de la această dată el urma să fie numit în dragătorie de cătră visternicul țării.

¹ T. Codrescu op. cit. vol. I pag. 363

Tot în acest hrisov Domnesc, găsim un pasaj în cuprinsul următor :

«Cum și Sameșii ținuturilor, care spre oprirea asupraitoarelor chipuri, s'au socotit și s'au hotărât, să se orânduiască, de cătră visterie . . . »

De unde deducem noi, că până aici, acest slujitor era poate o creatură a ispravnicului de ținut, în tot cazul era un asupraitor mai mult al locuitorilor și prin măsura Domnului de a fi numiți de visterie, se credea poate că aceste abusuri vor înceta.

Toate documentele și actele, cari ne vorbesc de acest dregător, în toate îl găsim ca fiind sub ordinile ispravnicului de ținut.

De altfel Sameșul este primul dregător ce-l întâlnim în Moldova, a cărui atribuțiuni pur fiscale sunt bine determinate.

În ceiace privește atribuțiunile sameșului, le găsim în porunca divanului Domnesc, dată cu ocaziunea instalării paharnicului *Const. Sion*, ca sameș al ținutului *Putnei*, fapt petrecut în anul 1829¹

Iată ce se spune în acea poruncă :

•1) Sameșul va da cuviincioasa ascultare dregătorilor, aflându-se cu neadormită privighere și silință ca să nu se întâmple cel mai mic cusur, la vre-o poruncă și trebuință din lenevire și ne îngrijirea sa și că să nu se zăbovească nimica locuitorii ce se vor înfățișa cu jalbi.

2) Si aibă deapaurarea două condici, statornice în cancelarie, trecând în cea dintâi toate rândueele ce se vor face în ținut, cu poronca de aice și în cea de a doua toate cărțile de poronci ce vor merge la Ispravnicie, și răspunsurile ce se vor face pe acele cărți, cum și ce

¹ Th. Codrescu op. cit. vol. XIV pg. 293.

săvârşire, va lua fieşte care poroncă şi made având păzite şi toate cărţile de poronci, i tablele şi isvoadele, cum şi orice scrisori vor veni la Isprăvnicie, ca ori şi când se va cere vre-o înştiinţare pentru ori ce pricini, fiind pastrate cărţile şi trecute în condici, să se poată face răspunsuri cu toată lămurirea şi asemenea, când se vor schimba dregătorii : să se poată da lămurire, de toate împrejurările la noii dregători.

3) Se îndatoreşte că nu mai de cât să afle şi să ţie întru adevăr şi cu încredinţare starea tuturor satelor ţinutului şi numărul ce sunt în fieşte care sat şi de ce stare, după care să fie cu bagare de samă că analoghia tuturor dărilor şi a rândueleur ce se vor face din porunca stăpânirei, să fie dreaptă şi fără cea mai mică nepotrivire şi când va vedea sameşul că dregătorii nu urmează a păzi dreapta cumpănire, precum şi oamenii Dumnealor ce vor fi rânduiţi în ţinut spre strângirea dărilor, că urmează a lua de la sate, mai mult decât va fi hotărârea, sau că pricinuesc niscavai alte asupriri locuitorilor, este îndatorit sameşul, ca întâi să facă arătare dregătorilor, cerând cuviincioasă îndreptare. Iar văzând că dregătorii nu fac punere la cale să înştiinţeze la Divan şi în scurt pentru orice împotriva urmare va vede, datoria sa este să înştiinţeze Divanului, căci aflându-se în urmă că s'au urmat de cătră dregători, sau de cătră oamenii Domniilor sale, niscavai chipuri asupritoare împotriva poruncilor şi sameşul nu va păzi datoria sa ca să înştiinţeze, atuncea nu numai să fie lipsit de slujbă, ci încă este îndatorit a plăti de la sine, orice asuprire se va face, neputându-se îndrepta cu nici un cuvânt.

4) Să nu se amestece sameşul la nici un fel de bitirmele şi tocmele cu satele pentru orice made, nici să-şi

facă clăci sau alte trebuințe cu satele, măcar fie și cu însuși voia sau primirea locuitorilor, ce despre toate să fie ferit și păzit, iar abătându-se de la unile ca aceste, nici de cum nu-i va fi greșala trecută cu vederea. Și la trebuințele ținutului, să nu se amestece însuși fără știrea dregătorilor. Fiind îndatorit numai a le pune înainte urmarea îndatoririlor dregătorești și poroncele ce vor fi, la care văzând împotrivă urmare, să înștiințeze îndată la Divan, spre cuviincioasă îndreptare. Privighind ca să nu se facă lucrarea întru cât de puțin la acele ce Dumnealor dregători cu asuprire pentru locuitori, vor voi să facă lucrarea, peste cuprinderea poruncilor ce vor fi.

5) Întru acest chip urmându-și sameșul datoriile sale, va rămâne neschimbat din slujbă, iar abătându-se la niscaiva neplăcute urmări și ne purtându-se cu rânduiala cuviincioasă, Domnii dregători vor înștiința Divanul, spre a se cerceta ca să se incredințeze dacă cu adevărat este supus învinovățirii sau că-l arată nevrednic pentru vre-un alt sfârșit, ca după adivărul ce se va afla să se facă punerea la cale. Asemenea și când însuși sameșul, pentru vre-o pricină de neputință va cere slobozenie din slujbă, se va cerceta de este cu adivărat pricina ce arată, sau că este silit a se trage din niscaivai alte urmări și se va face cele de cuviință, sau a se rândui alt sameș în locul său, fiind și a dregătorilor datorie și pot veni în răspundere, când vor viedea urmarea împotrivă a sameșului, sau eșirea din datoriile sale la cât mai mic lucru și nu vor înștiința Divanului, spre cuviincioasa îndreptare.

6) Sameșul ce au fost până acum la acel ținut, făcând țeslim la acest nou rânduit sameș, toate hârtiile și condicile cancelariei, precum și pliroforie, pentru starea ținutului și de poroncile ce au luat săvârșire și acele ce

acum se află în lucrare se va departa apoi din slujba sămeșiei și mai mult nu se va amesteca.»¹

Afară de atribuțiunile arătate în porunca de mai sus Sameșul mai avea obligațiunea de a întocmi împreună cu ispravnicul ținutului, condicile visteriei, adică se forma un catastif de toți birnicii ținutului, precum și de scutelele ce aveau unii boeri de asemenea ei formau catastiful de darea Mazililor și Ruptașilor.

Dările se strângeau în cuprinsul ținutului de slujitorii ispravniciei, între care găsim pe *Zapci* ce se rânduiau de cătră ispravnici anume pentru strângerea birului, precum erau și *Căpitanii de Mazili*, cari pe lângă alte atribuțiuni. aveau și însărcinarea *de a strânge darea Mazililor și Ruptașilor*.

La târguri vedem pomenindu-se de un slujitor numit *căpitan*, care avea și atribuțiunea de a strânge banii birului.

Toți acești slujitori aduceau sumele strânse la isprăvnicie, vărsându-se ispravnicului, care la rândul său era îndorat a le încredința sameșului ținutului.

Această regulă s'a urmat până la aplicarea Regulamentului organic, când vedem că sameșul avea direct grija străngerii dărilor, fiind ajutat de cătră privighitorii de ocoale, cari aveau între atribuțiunile lor și pe aceia de a strânge birul din sate și a-l încredința în urmă sameșului.

Ca încheiere acestui capitol voiu arata un fapt foarte important pentru administrația țării, acela că și străinii când ocupau Moldova, își avea amestecul lor în Administrație, faptul fiindu-ne dovedit de documente.

În acest scop dăm mai jos următoarea poruncă dată *isprăvniciei de Bacău* în anul 1790 *de către Administra-*

¹ S'a păstrat întocmai ortografia documentului.

ția Nemțească, sub a cărei ocupațiune se găsea Moldova în acea vreme.

De la Kesaro-Krăiască
Administrație a Romanului¹
cătră
Cinstita isprăvnicie a ținutului
B a e ă u

No. 3218.

Celor ce au jăluit cerând proțimisarea lu părțile lui Ioniță Cimbru, ce s'au vândut la mezat, să dai răspunsul, că n'au nici o dreptate să ceie aceasta, după hrisovul din 1785 și să se astâmpere de a mai jălui.

De care să dă știre și isprăvnicie.

Roman 24 (13) August 1790.

(isc.) Eggelici

Administrator.

Acest act ne dovedește că Administrația Moldovei era supusă controlului străinilor ce ocupau principatul. Actul ne mai dovedește că străinii își aveau organile lor Administrative prin diferite orașe ale țerei controlând și având sub ordinele lor toată Administrația.

Cătră sfârșitul secolului al XVII-lea afacerile publice se înmulțise așa fel, că reclamau o nouă sub împărțire a teritoriului, de astă dată a ținuturilor, ceia ce a dat loc la înființarea ocoalelor (plășilor).

¹ T. Codrescu op. citat Vol. 17 pg. 283.

DESPRE OCOALE

Epoca împărțirii ținuturilor în Ocoale

Din documentele și actele rămase nu vedem nici o dispoziune *pentru împărțirea ținuturilor în ocoale (plăși)*.

Este însă mai mult ca sigur că acest fapt s'a petrecut cătră sfârșitul secolului al XVIII-lea, de oarece în această epocă, vedem prin unele documente pomenindu-se *de o seamă de dregători trimiși cu slujbă prin ocoale*.

La început, aceste ocoale n'au avut nici o organizație și bănuim că aceste subîmpărțiri au fost create de ispravnici din nevoia ce au simțit de a fi ajutați în ocârmuirea ținutului și poate, a avea în interior oamennii lor încredere.

Acest fapt ne este încredințat din lipsa completă de acte oficiale, care să ne dea o indicațiune despre formarea acestor ocoale, precum și din faptul că la început, vedem la ocoale o serie de slujitori fără nici o regulă, toți puși la ordinul ispravnicilor de ținuturi.

Deosebit de aceasta vedem că unii din ispravnicii de ținuturi **vindeau ocoalele altor dregători**, cari odată intrați în stăpânirea lor, jefuiau satele.

Faptul *vinderei ocoalelor* ne este dovedit de o poruncă Domnească dată ispravnicilor de ținuturi în anul 1795¹ de către *Mihail Const. Suțu*, care zice :

•Fiind c'o samă de ispravnici s'au obișnuit de vând ocoalele ținuturilor la nemesnici și căpitani și ocolași și acei ce le cumpără caută pricinele de judecată și împlinenele și pripasuri, care urmare fiind cu totul urâtă și împotriva bunei orânduiele, și a voinței Domniei-Mele, poroncim

¹ T. Codrescu op. cit. vol. IX pag. 66.

ca cu totul să lipsască și nici decum să nu se mai urmeze această rea obișnuință, căci aflând Domnia-Mea că s'au mai urmat nu numai acel ce va cumpara cu ulița și cu ocna se va pedepsi, dar și ispravnicii ce vor vinde nu vor scăpa fără pedeapsă, căci cunoscut lucru este ca cei ce cumpără ocoalele nu pentru alt sfârșit o fac aceasta ci numai și numai să jăcuiască locuitorii».

Această poruncă ne lămurește complet asupra sistemului de ocârmuire al ocoalelor precum și al moralității dregătorilor. Prin *vinderea ocoalelor* trebuie să înțelegem *arendarea tuturor drepturilor ce le avea ispravnicul, până și dreptul de judecată, precum și împlinirea dărilor*. În asemenea împrejurări este ușor să precisăm starea de anarhie ce domnea la aceste ocoale precum și jafurile la cari se dădeau acești arendași.

Neorânduiele produse pe la ocoale de aceștia trebuie să fi fost foarte mari, căci numai așa ne explicăm **măsura luată de Domn de a-i pedepsi cu ulița și cu ocna, pe acei ce vor mai cumpăra ocoalele.**

Cel mai vechiu slujitor al ținutului pe care-l întâlnim la ocoale este **zapciul**.

Pe la 1741¹ găsim că *Domnul Grigore Ghica Domnul Moldovei*, dând o carte de scutire unor locuitori ai mânăstirei din Iași zice:

«... să fie volnici cu cartea Domniei-Mele a se cpara despre toți zapcii cari umbla cu angarii în ținutul Cărligaturei...»

Aceasta ne dovedește că la 1741 zapciul exista și că îndatoririle lui se resumau în executarea diferitelor porunci în cuprinsul ținutului.

De altfel, despre acești zapcii găsim vorbindu-se mai

¹ Th. Codrescu op. cit. vol. X pg. 58.

în toate poruncile Domnești referitoare la ocoalele ținuturilor.

Așa găsim o poruncă din anul 1794 dată ipravnicilor de ținuturi de *cătră Mihoil Const. Suțu*¹ domnul Moldovei, care între altele zice :

«Datori să fie ispravnicii atât primăvara cât și toamna a **rânduit la fiștecare ocol câte un Mazil Zapciu**, care să îndemne pe toți locuitorii ținutului să are și să samene cât de mult, iar cari din locuitori nu-și va cunoaște folosul său și nu-și va pune silința a ara îndestul și a samana, să-i silească și peste voia lor și pentru ca să cunoască că orânduital zapciu urmează după poruncă să fie dator a face isvod de câte chile grâu, orz, malai, sau oricefel de pâine au să mânăat fiștecare sat atât primăvara cât și toamna și a-i da ispravnicilor ca să vadă de s'au făcut arături și sămânături în destul de multe...»

Vedem de aici că ispravnicii aveau ordinul de a rândui ca zapcii la ocoale, dintre Mazili și din însărcinările ce i se da, vedem că se pune o deosebită grijă pentru agricultură, dând ordin Domnul că pe acei ce nu-și văd îndeajuns de ogorul lor, să fie siliți să-și are și să-și samene în deajuns.

Tot despre acești zapcii, găsim vorbindu se în altă poruncă din anul 1818¹ prin care domnul A. Calimah dă ordin ca acești zapcii să fie luați tot dintre Mazili :
Iată ce spune Domnul :

«Zapcii ce se rânduesc pre la ocoale spre împlinirea birului și săvârșirea tuturor rândueletor și havalelor să fie din Mazili, ruptași sau alte trepte de ale ținutului, eară nu din oamenii dregătorului, care să fie poronciți și închezesluiți, a se mulțumi pentru osteneala lor numai cu simbria ce prin isvoade cu pecetea Domnească să hotărască a lua de la un

¹ Th. Coiorescu Op. citat. Vol. I pag. 251-252.

sat, pentru un sfert, fără a se abate la vre-o luare nedreaptă. atît pentru isvoadele rînduite de a împlini, cât și în orice și ori cum că un zapciu ca acela se va pedepsi strașnic și dregătorul va fi supus răspunderii pentru neîngrijire. Să dea ținutului satelor de toată îndeplinirea ce va avea să facă, fără să ia un ban macar pe acele ținuturi, să se ferească a pricinii satelor vre-o cheltuială cu cerere necuviincioasă pentru ale mîncării, întru umblarea săvârșelilor însărcinate ocolului, mulțumindu-se cu însuși mîncarea ce se hrănesc locuitorii...»

Vedem din această poruncă că în atribuțiunile zapciului era și grija de a strînge birul de prin sate pe care desigur că-l încasau prin ajutorul vornicilor și în urmă-l vărsau la ispravnicul de ținut.

Tot lor le revenea sarcina de a îndeplini toate rînduețele din cuprinsul ocolului. Ei trebuiau să dea ținutul satelor de toate împlinirile ce aveau de făcut în sat.

Mai vedem că li se interzice de a pune satele la cheltueli cu cereri de mîncare obligându-i să primească hrana cu care se hrăneau și locuitorii satelor.

Acești zapcii, prin purtarea lor trebuie să fi îngrozit satele, căci numai așa ne explicăm că la sate încă se pomenește de dînșii.

Zapcii au continuat a funcționa pînă în timpul regulamentului organic.

În aceiaș epocă cu zapcii vedem pomenindu-se despre un slujitor numit **Căpitan de Mazili**, care era așezat tot pe la ocoale.

S'ar părea că acești căpitani aveau *numai sarcina de a strînge dările Mazililor și Ruptașilor din cuprinsul ocolului*, precum tot ei ar fi executat toate poruncile privitoare pe acești locuitori.

Dar, căpitani de Mazili, nu erau numai pentru Ma-

zili și Ruptășii din cuprinsul ocolului, ci îndeplineau toate poruncile se erau în ocol, așa că am putea crede că aveau aproape același atribuțiuni ca și zapcii.

Ei primeau și executau diferitele însărcinări, ce li se da de cătră ispravnicii și tot ei căutau și cercetau toate neînțelegerile dintre săteni.

Capitanii de Mazili, aveau sub ordinele lor pe **Mazili, ruptași și vornicii satelor**.

Și acest slujitor ca și ceilalți **faceau din slujba lor un mijloc de jăfnire a populațiunei satelor**, căci și despre ei, ca și despre ceilalți, găsim că Domnii adesea se plâneau.

Așa în anul 1795 **Const Mihail Suțu**¹ într'o poruncă dată ispravnicilor spune următoarele despre căpitani de Mazili :

Căpitani de Mazili, ce s'au obișnuit a se face, de la o vreme, fiindcă nu sunt pentru altă treabă, ei numai cât jăcuesc pe mazili și ruptași, cu totul să lipsască, și să nu se mai aște câpitani de mazili, nici dintre acei făcuți până acum, nici de aici înainte să nu se mai facă, ci la poruncile cari vor fi, să se săvârșască cu mazilii și ruptășii, însuși ispravnicii să-i orânduiască păzându-le rândul cu bună dreptate și fiind condică pentru fiștecare mazil sau ruptaș, la ce poruncă s'au rânduit și la ce vreme».

Se vede de aici că acești căpitani, nu aveau nici o rațiune de a fi doar aceia pe care o constata și Domnul de a jăfui pe Mazili și Răptași.

Această dispozițiune a Domnului *Mihail Const. Suțu* o vedem repetată după 23 ani de cătră *Scarlat A. Calimah*, care în anul 1818 prin regulele ce a stabilit pentru urmarea dregătorilor a prevăzut că acești

¹ Th. Codrescu Op. citat Vol. IV pg. 59.

dregători să nu mai existe ne fiind de altă treabă decât, doar să jăfuiască satele.

Cu toate acestea Căpitani de Mazili, au continuat a funcționa până la regulamentul organic. ceia ce ne dovedește că poruncile Domnești nu găseau ascultare, datorată stărei decăzute, în care se găsea Administrația țării.

Despre acești căpitani de Mazili, vedem vorbindu-se în mod oficial încă prin anul 1807¹. Din acest an posed următoarea poruncă :

**Poronca Ispăvniciei ținutului
Tutova către
Căpitantul de Mazili a Ocolului
Tutova.**

•Domnul Poroșnic Enachi Borș din Obârșeni, venind la isprăvnicie a făcut arătare că poroșnicul Vasile Solomon, ar fi zis ca să meargă la facerea herestelei cu dânsul și jeluitorul a arătat că are vadea de judecată la luminatul Divan cu paharnicul Neculae Sion și cu serdarul Teodor Carp, ca la sf. Teodor să se aflu la Divan să se știe ca să nu-l supere pe jeluitor fiind că are a merge să-și urmeze vadeaua, și să rânduiți pe altul în locul său a merge la slujba la care a fost rânduit.

1872 Februar 10:

Semnat Ion Samson Spatar

Așa dar cu toate dispozițiunile luate încă din anul 1795 și repetate și la 1818, contra acestor Căpitani de

¹ Această poruncă în original se găsește în păstrarea mea.

Mazili, de a fi desființați, totuși nu s'a ajuns la aceasta. Desigur că cei chemați a aduce la îndeplinire poruncele domnești, găseau mijlocul de a mai jefui pe acești căpitani, lăsându-i astfel să funcționeze contra poruncei domnești și contra intereselor țării și astfel acest dregător a continuat a exista până la aplicarea regulamentului organic, după care dată nu mai vedem pomenindu-se de el.

În perioada înființării ocoalelor până la regulamentul organic, mai vedem la ocoale, încă un slujitor numit *namesnic*.

Și acest slujitor ca și căpitani de Mazili, au fost creați de către ispravnici, în scopul de a-i ajuta în ocârmuirea ținuturilor.

Nemesnicii, aveau în cuprinsul ocolului atribuțiuni de ordin judecătoresc și fiscal.

Ei cercetau pricinile din cuprinsul ocolului, precum ei strângeau și dările.

Despre acești *Namesnici* și despre rolul lor, găsim vorbindu-se în porunca dată de *Mihail Constantin Suțu Domnul Moldovei* în anul 1775¹ care adresându-se ispravnicilor le spunea :

Namesnicii ce s'au obișnuit dregătorii a-i avea pe la ocoale, care caută pricini de judecăți și împlinile ce au locuitorii, cu totul să lipsească și nici de cum namesnicii să nu se aplece nici la un ocol, nici să poată judeca și împlini alții, fără numai însuși dregătorii, iar împlinirea banilor birului și pentru săvârșirea altor rândueli ce se fac din poruncă gospod, să se trimeată zapcii, oamenii cu înțelegere cu isvod iscălit de dregători, care să aibă strașnice porunci a nu supara cât de puțin pe locuitori, cu niscaivai cereri spre a lor interes, sau cu mănări și băuturi, ce pricinuesc cheltuială satelor, ci să se mulțumească cu acea măn-

¹) T. Codrescu vol. IV pag. 69. .

care ce obișnuesc locuitorii căci care se va afla că au făcut mai multă supărare, cu grea urgie se va pedepsi spre pilda și altora, și de la dregători, se va cere răspuns pentru neputarea de grijă ce au avut...»

Această poruncă ne dovedește că nameșnicii erau oamenii ispravnicilor, căci așa interpretăm noi cuprinsul poruncii domnești «*nameșnicii, ce s'au obișnuit dregătorii ai avea pe la ocoale...*» prin urmare acest slujitor a luat ființă nu prin voința Domnului sau a divanului, ci însuși dregătorii i-au creiat spre a se ajuta cu dâșii la îndeplinirea sarcinilor ce ei aveau în cuprinsul ținutului.

Se poate ca acești nemeșnici să fi luat ființă înainte de înființarea ocoalelor, atunci când ispravnicul trebuia să facă totul în cuprinsul ținutului și deci nevoiți a'și creia un personal de încredere care să-i fie de ajutor.

Din cuprinsul poruncei de mai sus vedem că acești *namesnici* aveau rolul de judecători ai populației din cuprinsul ocolului, drept pe care ei îl exercitau în numele stăpânului lor — a ispravnicului — precum în numele lor, se ocupau și cu diferitele împlineli și execuții. După aplicarea regulamentului organic, găsim pe namesnici ca slujitori sătești.

Un alt slujitor al ocoalelor, a fost **ocolașul** a cărui existență o constatăm odată cu a căpitanilor de Mazili și a nemesnicilor.

Despre acești ocolași, vedem pomenindu-se în porunca dată de *Mihail Constantin Suțu în anul 1795* și despre care am făcut mențiune mai sus și în care Domnul între altele zice :

«Fiindcă o samă de ispravnici, s'au obișnuit de vând ocoalele ținuturilor la namesnici, căpitani și ocolași...»

Între slujitorii ce cumpărau dreptul de administra-

ție al ocoalelor erau și ocolașii, despre cari însă noi, nu putem spune mult, de oarece trecutul nu ne-a păstrat aproape nimic scris, care să ne indice rolul și atribuțiunile acestui slujitor.

Este însă, mai mult ca probabil, că și acest slujitor ca și cei pomeniți mai sus, erau mai mult niște asupritori ai populațiunei sătești, decât adevărați slujitori, cu grijă pentru această populațiune.

În ceia ce privește numărul și denumirea ocoalelor la începutul lor, nu le putem ști, întrucât nu găsim nimic scris, care să ne dea o cât de slabă indicațiune în această privință.

Tocmai prin anul 1803 *dintr'o statistică a Moldovei extrasă din condica Liuzilor*, constatăm că la acea dată, Moldova avea 26 de ținuturi cu 94 ocoale, în care număr de ocoale, nu se cuprind, ocoalele din ținuturile: Greceni, Codru, Hotărniceni și Herța, întru cât în aceste ținuturi, nu sunt trecute ocoalele.

Dăm mai jos denumirile ocoalelor din anul 1803 aranjate pe ținuturi după cum urmează :

Ținutul Suceava cuprinde 6 ocoale și anume :

Ocolul Berhometele, Siretul de sus, Siretul de jos, Moldova și Muntele.

• **Neamț** cuprinde 6 ocoale și anume :

Ocolul Muntele, Ocolul de sus, Pietrei, Ocolul Mijlocului, Bistrița și Siretului.

• **Roman** cuprinde 3 ocoale și anume :

Ocolul de sus, Ocolul de jos și Ocolul Mijlocului.

• **Bacău** cuprinde 6 ocoale și anume :

Ocolul Bistrița de jos, Bistrița de sus, Tazlăul de jos, Tazlăul sarat, Troțușului.

Tinutul Putna cuprinde 9 ocoale și anume :

Ocolul Răcăciuni, Luncii, Zăbrăuțului, Șușiței, Vrancei, Gârților, Milcovului de sus, Milcovului de jos și Ghilieștilor.

• **Tecuciu** cuprinde 5 ocoale și anume :

Ocolul Polocinului, Berheciului, Zeletinului, Nicoreștii, Bârladului și Târgului.

• **Covurlui** cuprinde 4 ocoale și anume :

Ocolul Siretului, Mijlocului, Horincei și Prutului.

» **Tutova** cuprinde 4 ocoale și anume :

Ocolul Corodului, Pereschivului, Tutovei, Similei.

• **Făleiu** cuprinde 5 ocoale și anume :

Ocolul Podoleni, Crasna, Mijlocului, Roșecii și Prutului.

• **Grecenii** nu sunt trecute ocoalele.

• **Codru** , , , ,

• **Hotârniceii** , , ,

• **Orheiu** cuprinde 12 ocoale și anume :

Ocolul Cogâlnicii, Botna, Bucovățul, Bâcului, Ichelului, Răutul de jos, Cului, Răutul de sus, Măetinile, Câmpului, Nistrului de sus și Nistrului de jos.

• **Soroca** cuprinde 7 ocoale și anume :

Ocolul Mijlocului, Nistrului de jos, Câmpului de jos, Răutului, Ocolul peste Răut, Câmpului de sus, Nistrului de sus.

Ținutul Herței nu sunt trecute ocoalele.

- **Dorohoi** cuprinde 4 ocoale și anume:
Ocolul Târgului, ocolul de sus
Bașeului, Coșulei.
- **Botoșani** cuprinde 3 ocoale și anume :
Ocolul Târgului, Câmpului,
și Siretului.
- **Hârlău** cuprinde 5 ocoale și anume:
Ocolul Bahluiului, Miletinului,
Jijiei, Prutului și Coșului.
- **Cârligatura** cuprinde 2 ocoale și anume:
Ocolul de sus și Ocolul de
jos.
- **Iași** cuprinde 7 ocoale și anume :
Ocolul Ciuhurul de jos, Ci-
hurul de sus, Ocolul peste
Prut, Turiei, Braniștei, Co-
pou și Cădru.

Aceste erau ocoalele cunoscute în Moldova, înaintea aplicării regulamentului organic și aceasta era organizațiunea ținuturilor și ocoalelor cu care s'a pătruns în secolul XIX-lea și cu care se găsea în momentul aplicării regulamentului organic.

CAPITOLUL V.

Organisația politică a Moldovei în perioada dela Aplicarea Regulamentului organic până la 1860.

Starea Administrației Moldovei pe timpul Aplicării Regulamentului Organic.

Înainte de a intra în amănuntele privitoare la reformele introduse în Administrația Moldovei de Regulamentul organic, găsim interesant a arăta, care era starea Administrativă a Moldovei, înainte de aplicarea regulamentului organic, adică în timpul ocupațiunii țării de către Ruși. (1829-1832).

În acest scop vom culege câte-va date din *darea de seamă a generalului adjutant Kisselef¹ despre starea administrației Moldovei din acel timp.*

•Starea principatelor Moldovei și Valahiei, după două campanii Turcești, zice generalul Kisselef în raportul său, natural că trebuia să prezinte cea mai completă desorganizare, ca o urmare neînălăturabilă a războiului. Raporturile președinților plenipotențiarilor Contele Paleu și

¹ Th. Codrescu Op. citat Vol. X pg. 283-287.

Generalul Jultuhin, despre starea nenorocită a acestor țări, fac repetarea detaliilor.

Țaranii în general se găseau într'o stare de mizezie extremă; independent de împrejurările războiului, proastei recolte pestei¹ grozavei peiri de v.te, *abuzurilor funcționarilor administrativi*, sfârșeau ruina locuitorilor. Acești funcționari, în împrejurările grele a acestor timpuri căutau mijloace pentru a-și satisface scopurile lor și împovorau pe locuitori, prin diferitele dări. Toate aceste abuzuri, spre cel mai mare prejudiciu al guvernului nostru, erau acoperite cu pretextul ceririlor militare și se înțelege provocau nemulțumire contra Rușilor.

Dorind cât mai aproape a cunoaște nevoile și situațiunea țării, plenipotențiarul președinte, chiar de la început au anunțat dispozițiunea, de a primi singur în persoană, cererile dela toate clasele societății. În scurt timp, el s'a convins din o mulțime de jaloabe, că existau abuzuri enorme, cari imediat trebuiau stârpite. În acest scop, s'a luat măsuri, de a se forma în toate ținuturile comisiuni de revizuire, la a căror compunere s'a numit boerii de prima clasă, care până atunci rămăsese oare cum inerți și depărtați de afacerile comune; cu această atențiune, cătră notabilii din localitate, ambițiunea lor fu dirijată spre binele comun.

Între acestea, spre mai mare succes, în descoperirea abuzurilor presupuse, s'au numit în fiecare comisie câte un funcționar rus, în calitate de procuror; comisiunile de revizuire, curmând și acțiunea abuzurilor, au descoperit următoarele:

1) *S'au găsit contribuabili, despre care guvernul n'avea nici o cunoștință*. adică:

a). 837 liuzi (o întrunire de 5 sau mai mulți inși).

¹ ciumă

b). 35471 familii.

c) Contribuțiuni ilegale pe sâteni 2,209,388 lei.

Acești bani, parte s'au luat înapoi și parte se împlinesc după hotărârile judecătorești.

Acest mijloc întrebuițat, a curmat dela sine starea de asediu, în care se afla țara, din cauza jafurilor funcționarilor de pe la sate. Odată cu încetarea abuzurilor, provenite din cauza războiului, s'au ocupat și de încetarea treptată a abuzurilor și peșchișurilor, ce s'au fost înrădăcinat prin obiceiurile și așezămintele țării. Astfel mulți din dregători, au refuzat de a mai primi plocioanele¹ ȳla funcționari, pentru locurile date, voind ca prin aceasta, să-i lipsască de motivul ce-l avea jefuind pe locuitori.

S'au desființat taxa, ce se lua de pe produsele țării, care taxă se numea vama internă. Pe aceiaș bază, în urmă s'au desființat taxa ispașului vitelor rătăcînde și cu aceasta, s'au desființat existența taxatorilor, cari au fost cauza multor abusuri.

În Moldova exista un abuz «sui generis» din partea orândarilor, în mare parte evrei.

Administrația temporală Rusă, știind până la ce grad sâtenii Moldoveni sunt iritați cu jafurile acestor oameni, cari își făceau gheșeturile sub patronagiul funcționarilor de pe la sate, au profitat de o veche anaforă a Hospodarului Ipsilanti, în care se interzicea evreilor ținerea orânduelilor pe la sate, imediat au și pus'o în lucrare, în toată întregimea ei.

În genere spre a înlătura abusurile în strângerea dărilor, s'au admis de regulă, că toate dispozițiunile administrațiunei, la dări și prestațiuni, să se aducă la cunoștința tuturor, prin mijlocul ziarelor și a publicațiunilor, căci până acum aceasta era un secret pentru popor.

¹ plocioane, daturii.

Domnii străini, numiți pe un timp cât mai scurt, trebuiau naturalmente să se ocupe nu atât de buna stare a țării, străine lor, pre cât de foloasele lor proprii. Dacă în curgerea acestei vremi s'au introdus oare care instituțiuni, cum sunt: legile Romane însă, de altă parte administrațiunea în deobște înfățișa un tablou jalnic de neorândueli și de prevaricațiuni.

Siguranța personală, particulară și publică, era în competența Hatmanului. Mijloacele acestor administrațiuni polițienești se alcătuiau dintr'un număr oarecare de țărani, sub numele de Catane, cari se găseau sub comanda unor slujbași speciali. Spatarii și Hatmanii, căpătau numirea lor de la Domni pe sume mari de bani, și se despăgubeau apoi prin imposițiuni dela subordonații lor, cari neprimind de la Guvern nici o leafă, trebuiau să aibă recurs, naturalmente, la prevaricații și chiar la furtişaguri. Prin acesta se explică răspândirea în toate părțile a bandelor de tâlhari, cari își exercitau activitatea fără frică sub influența slujbașilor spătărești sau hătmănești, ba chiar și în unire cu ei. Spre aceasta a conlucrat mai ales instituțiunea zeciuzelei, adică dreptul pe o a zecea parte din pradă în folosul străjei spătărești, străjă care protejând brigandajul, urma prin aceasta, să primească foloasele hotărâte pentru ea, ascunzând pe hoți ca pe un instrument al profesiei sale vinovate.

*Dreptul proprietății era supus la aceeaș soartă. Dacă o pricină trecea la instanța cea mai înaltă, ea se hotăra acolo, după placul Domnului, în unire cu câțiva boeri sau simplu după porunca Domnului, canoscută sub numele de **hri-sov sau Carte Domnească**. Dar răul cel mai mare, care distrugea dreptul de proprietate, era în obiceiul care supunea toate pricinile la o nouă cercetare, la fiecare numire nouă de Domni, cari da hotărârile, după vederile personale. Cu asemenea chip, averile treceau dela*

un stăpân la altul, la fiecare schimbare de oblăduire; au fost multe exemple că unul și acelaș Domn a dat voie să i se întoarcă pricini de două și trei ori, după folea-sele ce se propuneau de la aceiaș sau de la altă parte. O asemenea nesiguranță în proprietăți a trebuit să convingă pe proprietari, despre trebuința de a-și căuta mijloace de existență în sistemul obștesc al abuzurilor și din această cauză, în locul ocupațiilor gospodărești, ei se îndreptau în căutarea de funcții și în înbogățirea prin apucături; astfel se făcură instrumente de prevaricații. Industriașii și în deobște oamenii de clasa de mijloc, pentru a-și pastra averile, trebuiau să alerge la alte mijloace; ei alergau la supușia străină și treceau sub atârna de Consuli. De aice au rezultat acele nenumărate neîndemnări, cari au lipsit Guvernul local de orice influență în obiectul industriei și au slăbit puterea sa în toată activitatea atingătoare de Administrație.

Guvernul de obicei era întovărășit de aceleaș prevaricații.

Domnii în calitate de dispunători principali ai veniturilor țării, le denaturau mai dese ori în folosul lor, așa încât abia a treia parte rămânea pentru neaparatele trebuințe ale ocârmuirii. Afară de aceasta, ei au adus în obicei schimbarea slujbașilor în fiecare an și distribuirea funcțiilor pe sume mari de bani. Făcând astfel, un fel de antrepriză din administrație, Domnii erau datori să-i susție învoinind orice mituiri dela popor; pentru că cu cât mai mult lasă libertate prevaricațiilor, cu atât mai mult puteau să câștige din distribuțiunea posturilor. Merile isvoare ale prevaricațiilor, erau luarea de biruri și împlinirea de contribuții; în cazul întâi repartiția birului atârna dela cercetarea și placul Isprav-

nicilor; prin îndeplinirea de oarecari rusfer-turi personale, Ispravnicii le aruneau asupra fiecărui sat deosebit, apoi sileau satele să se răscumpere, împuind în sfârșit împlinirea, a- celor obștii, cari erau în stare să satisfacă aviditatea lor. Aceste folosuri constituiau o nouă serie de prevaricațiuni.

Sub ajutor pentru lucrarea pământurilor boerești, Domnii le acordau poșlușnici dintre țărani, scutiți de orice dare. Pe lângă aceasta ei au destinat în folosul bo- erilor un număr însemnat de oameni sub denumirea de scutelnici cari erau datori să plătească boerilor dela 500 până la 1000 lei de familie. Aceste două destina- țuni au lipsit pe visterie de venitul dela mai mult de 100000 de familii, cari compuneau a patra parte din toa- tă populația.

În așa împrejurare drepturile sătenilor în relațiunile cu proprietarii de moșii, se strâmtorau gradat prin spo- rirea contribuțiunilor și în sfârșit prin îndrăgirea mijloa- celor de a se putea strămuta de pe o moșie pe alta. Ast-fel starea țăranilor a devenit robie.

Cu asemenea chip, Domnii și câți-va boeri, cari compuneau Guvernul, dispuneau în folosul lor, de toate stările obștești și particulare. Clasa de mijloc și cultiva- torii de pământ, robiți prin acțiunile prevaricatoare, ale înaltei aristocrații, erau aruncați în sărăcie și în ignoranță: nici o instituție binefăcătoare, nici pentru educațiune, nu s'au aratat în această epocă de activitate generală; și o țară atât de bogată, prin producțiunile naturei, înfățo- șa spectacolul unei împustieri peste tot locul.

Imbunătățirile aduse în Administrația Moldovei prin Regulamentul Organic

Inființarea Departamentelor

Amestecul Rusiei în conducerea trebilor Principatului Moldovei nu trebuie să ne surprindă.

În capitolul precedent, am arătat și am dovedit că pe timpul ocupațiilor străine, Administrația intra sub controlul acelor străini; acelaș lucru s'a petrecut și pe timpul ocupației Rusești, și dacă vedem atâta grijă pusă pentru îndreptarea orânduelilor din principat, apoi acest fapt trebuie să-l explicăm și prin intervenția și dorința unor boeri, cari au cerut o schimbare a stărei de lucruri ce nu mai puteau dăinui.

Trebuie să facem însă și constatarea, că mulți din boeri vedeau în această reformă, ridicarea unor drepturi și privilegii, de care ei nu ar fi voit să se lipsească și pentru acest fapt, aceștia stărniau și puneau cât mai multe piedici ca această reformă să nu se poată împlini.

Reforma introdusă de Regulamentul Organic, cuprinde toate ramurile puterii din stat.

Prin Regulament s'au desființat vămile interne și impozitele indirecte ce se percepeau asupra populațiunii țării și în special asupra locuitorilor săteni.

Regulamentul a reformat justiția țării, creând diferite instanțe judecătorești, și desființând acea clică de slujitori, cari judecau locuitorii satelor, îi globeau, și-i jefuiau.

S'a pus ordine în Administrarea finanțelor, făcându-se o împărțeață mai echitabilă, a impozitelor.

S'au introdus reforme radicale în organizația orașelor și a ținuturilor, introducând și o nouă organizare în dregătoriile înalte ale țării.

Până la Regulamentul organic știm că Domnul era înconjurat de o sumă de dregători, unii ocupându-se de treburile principatului, alții ocupându-se de nevoile și fastul Domnului.

Toți acești dregători, se bucurau de multe privilegii și de fapt ei erau totul în principat. De multe ori ei abusau de situațiunea lor, și introduceau în toate afacerile bunul lor plac, ceiace era în detrimentul unei bune ocârmuirii, dând loc la multe nemulțumiri.

Pentru prevenirea acestor abusuri, Regulamentul introduse în locul acelor dregători, patru departamente și anume:

- 1) **Departamentul trebilor din lăuntru.**
- 2) **Departamentul finanțelor.**
- 3) **Departamentul Justiției.**
- 4) **Departamentul Marei Postelnicii**

Departamentul trebilor din lăuntru, avea în cădere sa următoarele:

- a) *Poliția.*
- b) *Instituțiile apărătoare salubrităței publice.*
- c) *partea gospodărească.*

În ceiace privește poliția, în capitală se găsea pusă sub ordinle unui slujitor numit **Agă**, iar în celelalte târguri ale ținuturilor poliția o aveau **ispravnicii**.

În cuprinsul ținuturilor poliția era făcută de ispravnici fiind ajutați de subalternii săi, adică de vornici prin sate și de privighetori prin ocoale.

Ispravnicii de ținuturi, aveau la dispozițiunea lor pentru paza liniștei, dorobanți cari erau împărțiți pe la toate ținuturile și pe la posturile polițienești.

La sate, poliția se făcea de către locuitorii satelor,

cari erau obligați a face câte 24 ore serviciu de straja.

In ceia ce privește paza sănătăței publice, s'au constituit comitete de carantină, cari aveau însărcinarea de a controla carantinele, precum ei se îngrijeau și de starea sănătăței locuitorilor, prin medicii orânduți pe la orașe.

Partea Gospodărească. era adusă la îndeplinire de mai multe comitete între care era *comitetul de construcțiuni*, care se ocupau cu construcțiile de drumuri și de poduri.

Tot partea gospodărească avea sarcina de a îngriji de magaziiile de rezervă pentru asigurarea îndestulării locuitorilor precum și așezământul țărănesc, care hotărâra drepturile și îndatoririle sătenilor către Guvern și proprietari.

Prin acest așezământ țaranii erau obligați a avea în fiecare sat câte o cutie, numită cutia sâtească, depunând în ea câte trei lei anual de fiecare familie, din venitul căreia trebuia să se execute toate poruncile și sarcinile așezate pe sate.

In ceiace privește relațiunile sătenilor cu proprietarii, s'a hotărât deplina libertate pentru săteni de a se muta de la o moșie la alta și chiar la orașe.

Deosebit rânduiala ce aveau boerii cu poslușnici și scutelnici, s'a desființat fiind însă pentru aceasta despăgubiți de guvern, acordând boerilor diferite pensuni în bani.

In ceiace privește instituțiunile de bine faceri, scoalele și bisericile, și ele intrau sub Administrațiunea treburilor din lăuntru

Departamentul Finanțelor

Cu introducerea regulamentului organic, toate veni-

turile principatului au primit o destinație hotărâtă.

Departamentul Finanțelor, a introdus o nouă sistemă financiară, ocupându-se și de comerțul principatelor.

Legea nouă fiscală a desființat toate impozitele indirecte, aplicate pe producțiunea locuitorilor săteni, introducând o dare obștească pe cap de treizeci de lei de familie pe an.

Meseriașii au fost impuși la plata patentei, împărțindu-i în două clase : clasa I plătind 90 lei și clasa II 50 lei anual.

Negustorii, s'au clasat și ei în trei clase după introducerea comerțului fiind impuși a plăti taxa patentei după cum urmează: cei de clasa I 240 lei, cei de clasa II 120 lei și cei de clasa III 60 de lei anual.

Dela Regulamentul organic s'a introdus controlul asupra veniturilor și cheltueleur statului; introducându-se sistema ca toate cheltueleur să fie făcute conform unui budget de mai înainte pregătit și aprobat.

Toate veniturile indirecte ale funcționarilor au fost desființate.

Exportul produselor țării au fost admise fără nici un fel de taxe, rezervându-și statul dreptul de a opri acest export când va avea nevoie.

Departamentul Justiției în atribuțiunile cărcia intra organizația justiției din principat: prin regulamentul organic s'a înființat trei instanțe judecătorești și anume :

Judecătoriile de ținut, care se ocupau de toate afacerile din cuprinsul ținutului, fie civile, comerciale sau penale, aducând la îndeplinire hotărârile date când valoarea cauzei nu trecea peste 1500 lei.

Hotărârile date de judecătoriile ținutului erau ape late la o a doua instanță : cele civile la *divanul judecătoresc* cele comerciale la *tribunalul de comerț* și cele penale la *departamentul criminalicesc*.

A treia și cea mai înaltă instanță era **Inaltul Divan**, care se pronunța asupra tuturor cauzelor, de orice natură și în mod definitiv.

Hotărârile date de această instanță erau supuse de cătră logofătul justiției, întăririi Domnului.

Domnul nu mai avea dreptul de a mai judeca pricinele, el însă avea dreptul când constata că aplicarea legii s'a făcut în mod neregulat să întoarcă afacerea spre revizuire.

Departamentul Marei Postelnicii, avea în atribuțiunile sale toate afacerile din afară ale principatului.

Toate hotărârile luate de acest departament trebuiau să aibă și avisul prealabil al Domnului.

În sarcina acestui departament revenea încheierea tuturor tratatelor comerciale precum și convențiile de ordin militar; acest departament purta corespondența cu celelalte state.

Aceasta-i organizația introdusă de Regulamentul organic în locul marilor dregătorii ce existau în Moldova și care a adus oarecare ameliorare în Administrația țării, punând relativ multă ordine în perceperea impozitelor, în distribuția justiției și în respectul pentru dreptul de proprietate.

Această reformă a fost însoțită și de dreptul celor da boerilor țării de a-și alege Domnul dintre ei, conform dispozițiilor tratatului dela Adrianopol; în acest scop s'a instituit Adunarea extra-ordinară compusă din 132 membri și anume:

1. *Mitropolitul și episcopii eparhioți.*
2. *Din boerii din starea întâia și a doua, proprietari de averi nemușcătoare.*

3. *Din deputații ținuturilor aleși dintre proprietarii locului.*

4. *Din deputații orașelor din clasa negusturilor.*

Tot regulamentul organic a introdus puterea legislativă «Obișnuita Adunare ordinară» necunoscută până acum în Moldova.

În acest scop s'a orânduit o adunare formată din 34 membri aleși din membrii înaltului cler, dintre boeri, prin alegerea clasei boerești și dintre deputații ținuturilor aleși din proprietarii locali.

Această adunare se convoca la sfârșitul fiecărui an spre a cerceta și încuviința proiectele noi de lege, verifica compturile tuturor administrațiilor publice și cerceta și întocmirea bugetele pe anul viitor, supunându-le spre întărire Domnului.

De asemenea adunarea denunța și ia măsuri pentru pedepsirea acelor cari nu ar putea justifica cheltuețele făcute: tot această adunare ia act de plângerile locuitorilor, precum ia măsuri de îndreptare, acolo unde bunul plac înlocuește ordinea și dreptatea.

Cu această organizațiune Moldova a mers până la unirea principatelor când urmează o nouă prefacere în viața noastră politică.

Modificările introduse în organizația orașelor sub Regulamentul Organic

Dela aplicarea Regulamentului Organic nu mai întâlnim pomenindu-se pe la orașe despre *șoltuzi* și *pâr-gari*.

De altfel în darea de seamă a generalului Kiseleff¹ despre administrarea Moldovei și Valahiei ne spune că cu introducerea Regulamentului organic s'au înființat *magistrați în toate orașele din Valahia precum și în 6 orașe din Moldova.*

Tot în Regulamentul Organic vedem că administrația orașelor s'a divizat în două părți și anume : *partea polițienească și partea gospodărească.*

În cea ce privește partea polițienească, pentru toate orașele s'a organizat poliția puse sub ordinele unui slujitor numit *Poliț maistru*, care și el se găsea sub ordinele directe ale *Ispravuicului de ținut.*

Partea gospodărească s'a pus sub îngrijirea *Magistratului orașului*, care avea în atribuțiunile sale toată gospodăria comunală.

În acest scop, prin Regulamentul Organic s'a prevăzut ca venituri, în folosul orașelor următoarele taxe :

1. *Taxa de 10⁰/₁₀₀ asupra averilor privilegiate ;*
2. *Taxa pentru băuturile introduse în orașe ;*
3. *Taxa din cărțile de joc.*

Orașele prevăzute cu asemenea taxe, au început a se preface. Astfel vedem că dela aplicarea Regulamentului Organic, gospodăriile orașelor fac mari progrese.

Sub el s'a început în multe orașe pavarea și iluminarea străzilor, introducerea instrumentelor contra incendiului, înzestrarea comunelor cu puturi sistematice etc.

De asemenea tot dela aplicarea acestui regulament au început a funcționa *spitale, case pentru ajutorul saraci-*

¹ T. Codrescu op. cit. vol. IX pag. 410.

lor și alte instituțiuni de binefacere, care erau puse sub conducerea și controlul eforilor.

Tot prin grija gospodăriei comunale s'a început a se înființa în orașe *școli publice*, precum s'au luat măsuri a se îngriji și *bisericele*, cari până acum erau cu totul neglijate.

Tot prin el s'a prevăzut orașele cu *localuri pentru arestați* construcții înzestrate cu toate cele necesare scopului lor.

Modificările introduse de Regulament în organizația politică a ținuturilor

Foaia oficială din anul 1833, publică denumirea ținuturilor din acea vreme, din care constatăm că Regulamentul Organic a stabilit în principatul Moldovei 16 ținuturi și anume :

1.	Ținutul Suceava	având reședința la	Fălticeni.
2.	»	Neamț	» P. Neamț
3.	»	Roman	» Roman
4.	»	Bacău	» Bacău
5.	»	Putna	» Focșani
6.	»	Tecuciu	» Tecuciu
7.	»	Covurlui	» Galați
8.	»	Tutova	» Bârlad
9.	»	Vaslui	» Vaslui
10.	»	Fălciu	» Huși
11.	»	Herța	» Herța
12.	»	Dorohoi	» Dorohoi
13.	»	Botoșani	» Botoșani

14.   ›   Hârlău   având reședința la Hârlău
 15.   ›   Cârligătura   ›   T. Frumos
 16.   ›   Ieșii   ›   Iași

Aceste ținuturi de altfel le vedem existând în Moldova încă dela începutul secolului al XIX cu singura deosebire că atunci Moldova avea 21 de ținuturi, fiind în plus ținuturile : *Greceii, Codru, Hotărnicenii, Orhei și Soroca* ce s'au luat de Ruși în anul 1812 prin răpirea Basarabiei.

Tot în această foaie se publică și numele ispra nicilor numiți în baza regulamentului organic după cum urmează :

1.   **Ținutul Suceava**   *Căminar Alecu Forăscu*
2.   ›   **Neamț**   *Aga Manolache Miclescu*
3.   x   **Roman**   *Paharnic Iancu Kogălniceanu*
4.   ›   **Bacău**   *Spatar Antohi Sion*
5.   ›   **Putna**   *Comis Mihăiță Mihalache*
6.   ›   **Tecueiu**   *Spatar Const. Diamandopulo*
7.   ›   **Covurlui**   *Postelnic Ion Cuza*
8.   ›   **Tutova**   *Spătar Răducanu Cazimir*
9.   ›   **Vaslui**   *Sărdar Grigore Carp*
10.   ›   **Fălciu**   *Enuchi Dimitriu*
11.   ›   **Herța**   *Sărdar Iordache Kiriac*
12.   ›   **Dorohoi**   *Costache Gherghel*
13.   ›   **Botoșani**   *Căminar Petrachi Asachi*
14.   ›   **Hârlău**   *Stuger Grigore Coste*
15.   ›   **Cârligătura**   *Paharnic Gavrițaș*
16.   ›   **Ieșii**   *Ban Ioșgu Stavru*

Din aceste publicațiuni vedem că, ca șefi ai ținuturilor au rămas tot ispravnicii, fiind însă numai câte unul de ținut.

Ispravnicii erau numiți de Domn, după cererea departamentului treburilor dinăuntru, sub a cărei autoritate directă se găseau puși. Ei primeau însă ordine și dela celelalte departamente (art. 139 din regulamentul organic.)

Din vechile atribuțiuni cu care era investit ispravnicul, prin noua organizațiune s'au ridicat toate atribuțiunile de ordin judecătoresc, cari s'au trecut instanțelor judecătorești, înființate prin Regulamentul organic.

Ispravnicul a rămas ocârmuitorul ținutului, în tot ceia ce privește gospodăria. El avea poliția din întregul ținut, având pentru siguranță și pază dorobanții înființați în acest scop.

Dela punerea în aplicare a acestui Regulament, s'a înființat pe lângă ispravnicii și arhive pentru pastrarea hârtiilor, astfel că dela această dată ne-a rămas urme scrise despre administrația acelor vremuri.

Din cercetarea acestor arhive găsim multe lucruri interesante privitoare la administrația ținuturilor.

Aceste dosare ne fac dovada că abuzurile ce se obișnuiau pe la ținuturi, au continuat și după aplicarea Regulamentului organic și majoritatea dregătorilor au continuat a practica în folosul lor vechile obiceiuri,

În această privință găsim interesant a reproduce **ordinul No. 15575¹ din 1839 August 5**, a departamentului *treburilor din năutru, către ispravnicul ținutului Tutova*, din care vom vedea clar obiceiurile la cari se dedau Administrațiile pe acele vremuri.

Iată acel ordin:

¹ Din dosarul Prefecturii Tutova No. 65 din 1839

No. 15575 din 2 August 1832

**Departamentul treburilor din Năuntru
căt-re
Dumnealui Vornic Neculai Greceanu
Ispravnic al ținutului Tutova**

Cinovnicul acestui departament, Dumnealui Medelnicerul Ioan Istrate ce este însărcinat cu reveduirea slujitorilor a-celui ținut după așezământ, prin raportul No. 40 încredin-tează că după toată stăruința întrebuițată Isprăvnicia nu i-ar fi adunat încă slujitorii din care mulți se găsesse întrebuițâți în particular-nice slujbe, precum unul Dumitru Blaga, rân-daș în ograda Dumitale, unul Grigore Câr-nici la un boer Scârlat, unul Iordache Hâr-ganul pristav la facerea unui iaz a Domnu-lui Spătar Ianeu Greceanu aceasta apoi descoperi-re adunând departamentul, mirare când el nădăjduia ca sin-gur Dumneata vei îngrădi pe alți subalterni de la asemenea călcări de așezământ iar nu singur a da pildă cu întrebui-țarea slujitorilor ocârmuirii în particularnice slujbe și încă rânduș prin ogrăzi.

Se scrie ca îndată să pui la cale a se aduna slujitorii spre revcduire de cătră cinovnic și pe aceștii rău întrebui-țâți ca argați să-i innapoiâți la dreptele lor datorii, căci la dinpotrivă departamentul cu osebite mă-sure va fi silit de a porunci el de a dreptul Căpitanului de slujitori chipul întrebuițâ-rei slujitorilor.

Ministrul treburilor din lăuntru și cavaler
Nedescifrabil

Acest ordin ne lămurește complet asupra mijloacelor de care se serveau unii dregători și de sigur că abuzuri de această natură și poate și mai grave, să se fi obișnuit încă multă vreme în administrația țării.

Actul reprodus mai sus, ne mai lămurește și în privința unui slujitor care exista în ținuturi anume *cinovnic*, care vedem că corespunde direct cu Departamentul treburilor dinnăuntru, având în atribuțiunea lui, inspectarea slujitorilor din ținuturi.

De altfel exemplul dat de ispravnicul ținutului era urmat și de ceilalți subalterni, cari nu cruțau nici un mijloc de a-și putea satisface nevoile lor prin mijloace ilegale.

Faptul acesta îl voi dovedi în capitolul următor, în care mă voi ocupa de ceilalți slujitori ai ocoalelor și satelor.

Dar despre sistemul de ocărnuire al Moldovei, pe timpul Regulamentului organic ne vorbește și «*Oficiul Domnesc din 1848 Iulie 26 No. 70*» care a fost adresat sfatului Administrativ extra ordinar al Moldovei după răsvrătirea ce a avut loc în principat în acest an.

Acest oficiu Domnesc, cuprinde mai toate doleanțele tineretului, care în acest an (1848) se răsvrătise cerând pentru țară o cărmuire mai cinstită și care s'ar fi avut prin aplicarea regulamentului organic.

În oficiul de mai sus trimis sfatului administrativ, între altele, Domnul zice :

«...am hotărât a chema osebita luare aminte a Sfatului Nostru, asupra măsurilor cuprinse în următoarele 28 puncturi, care derează din principiile Regulamentului, însărcinându-l a fi cu nepregetată sârguință întru a lor neabătută aplicare și punere în lucrare. Aceste sunt :

I. Aplicația Regulamentului și a legilor în urmă statornicite, în toată cuprinderea lor, fără excepțiune de persoane, bine înțelegându-se, că în starea de față a lucrurilor, trebuințele neprevăzute de regulament, urmează a fi întâmpinate prin mijloace și măsuri extra ordinare.

II. *Aplicația legilor țării* în dreptățile fiecăruia, fără osebire de persoane.

III. *Șefii departamentelor sunt răspunzători*, pentru orice abatere dovedită din regulele statornicite, în respectivile lor atribuții.

IV. *Toți amployanții în deobște sunt răspunzători pentru orice abatere din atribuțiile lor.*

V. *Orice persoană asuprită de un funcționar, poate da jalbă stăpânitorului Domn înfățișând și dovezile cuvenite; asemenea tânguire, în partea judecătorească se va recomandui la instanța competentă, potrivit articolului 186 al regulamentului, iară în ramul administrativ se va da în hotărârea sfatului și găsindu-se dreaptă, se va face pilduire unui asemenea funcționar, iar la din potrivă, reclamantul va fi supus pedepsei ca un cleviutor.*

VI. *La întâmplare când s'ar departa pe un amployant din postul său, se vor publica prin foile oficiale, pricinile de părtărei lui.*

IX. *Sporirea lefilor tuturor amployanților de prin cancelării, adică: șefilor de mese, scriitorilor și ceilalți, de îndată ce mijloacele Visteriei ar erta un asemenea adaos în cheltuelile statului.*

X. *Trebuința cere neaparat a se chibzui prin obșteasca adunare o dreaptă împărțire a dărilor spre a se putea întâmpina după cuviință toate trebuințele obștești și tot odată a se ușura pe unele din clasele locuitori.*

XI. *Locuitorii vor fi feriți de orice havalele, afară de lucrarea pavelelor și a șoselelor care este cerșită de Regula-*

ment; eară când vre-o nevoie extraordinară în țară ar prileji, ceva cărături, vor fi acei locuitori scutiți de lucru drumurilor.

XII. *Pe cât proprietarii sunt îndatorți, de Regulament a du locuitorilor pământul orânduit pentru hrana și gospodăria lor, asemenea și locuitorii sunt datori a face lucru iarăș orânduite de Regulament, sau cuprins prin invoeli legiuit întărite.* În acest chip se vor păzi inbinatele drepturi ale proprietarilor și ale locuitorilor, fără vre-o jignire și fără a fi îngăduită asuprirea din partea proprietarilor sau ne-supunere din partea locuitorilor.

VIII. *Aspră privighere din partea ispravnicilor de ținuturi, prin privighitori de ocoale asupra cislelor locuitorilor ca să nu se facă acele catahisticoase, pășindu-se întocmai pravi-la din 26 April 1844.*

XIV. *Fiind că la catagrafie se prilejuesc greșele din partea comisiilor de pe la ținuturi a se trece o față de două sau trei ori în tăbliță, prilejuindu-se aceste din deprinderea locuitorilor de a se numi cu mai multe porecle: îndreptările poruncite de noi vor urma de acum înainte pe la locurile unde se vor dovedi asemenea greșeli.*

XV. *Privighetorii ocoalelor se vor alege de către sate după regulament.*

XVI. *Se vor orândui comisii speciale atât în capitală, cât și pe la ținuturi, spre isgnirea vagabonzilor, potrivit instrucțiilor ce s'au dat pentru aceasta.*

XVII. *Mazilii, ruptașii și ruptele Visteriei nu se vor întrebuința decât în însărcinările prevăzute de Regulament.*

XXV. *Aspră oprire a orice joc de hasard, privighereca întră această măsură este în capitală asupra ispravnicilor.*

Așa dar Sfatul Nostru pătrunzindu-se de acele mai sus însemnate, va stărui întră întocmai aplicația lor, prin deosebitele ramuri, ale ocârmuirei, aducând din vreme

în vreme, prin anaifora la a noastră știință isprăvile și propășirile unei asemenea lucrări. Cât însă pentru cele ce urmează a se propune Obsteștei Adunări, el vă pregăti proiectele convenite și totodată va pune la cale a se publica fără întârziere acest al nostru Domnesc Ofis.»

Acest oficiu Domnesc ne lămurește complet asupra sistemului de ocârmuire după aplicarea Regulamentului Organic. El ne face să bănuim că hatârul și bunul plac nu dispăruse; iar Regulamentul se aplica numai în parte.

În ceiace privește încasarea impozitelor de prin ținuturi, Regulamentul Organic a menținut ca slujitor a visteriei pe «*sameși*».

Ei aveau toate însărcinările de ordin fiscal, fiind ajutați în cuprinsul ținutului, de către privighetorii de ocol, cari strângeau dările de la vornicii satelor și apoi le varsau visteriei.

Acest sistem de strângere a dărilor, s'a urmat până în timpurile noastre, când s'a dat o nouă organizație Finanțelor țării.

În *Foia oficială*¹ din anul 1832, găsim publicat în baza intervenției făcută la Departamentul treburilor din lăuntru cu No. 4018, numele sameșilor de ținuturi, după cum urmează :

- Suceava** *Gheorghe Hartulari.*
Neamț *Clucer Alexandru Popovici.*
Roman *Dimitrie Strat.*
Bacău *Sârdar Manolache Lupașcu.*
Putna *Paharnic Constantin Năstakel.*
Tecuciu *Sârdar Vasile Strățulă.*
Galați *Mihalache Străjăscu.*
Tutova *Scarlat Plitos.*

¹ T. Codrescu op. citat vol. citat. Vol. XII pag. 32.

Vaslui	<i>Costache Bălșucă.</i>
Herța	<i>Păharnie Iordache Cracali.</i>
Fălciu	<i>Sluger Costache Ioan.</i>
Dorohoiu	<i>Sărdar Ioan Gorovci.</i>
Botoșani	<i>Antone Onecescu</i>
Hârlău	<i>Nicolae Miloș.</i>
Cârligătura	<i>Grigore Derecliu.</i>
Eșii	<i>Iordache Profîran.</i>

Ca încheere acestui capitol, vom arata că de la Regulamentul organic s'a introdus la noi obligațiunea pentru funcționari de a depune jurământul la intrarea în slujbă și în această privință Regulamentul prin art. 408 stabilește următoarea formulă :

„Jur în numele prea sfintei treime, că voi sluji în dregătoria ce mi se încredințează cu sârguință, credință și curățenie, fără a mă abate din datoriile rânduite, păzând legiurile și respectând instituțiile patriei mele.”

Acest jurământ era prestat de fiecare slujitor la intrarea în dregătorie și era făcut în fața unui preot.

Această organizație a ținuturilor a continuat a rămâne în ființă până în anul 1866 când a început o nouă epocă de prefacere în Administrația țării.

Innainte însă de această dată, vedem că în actele oficiale se înlocuește cuvântul de *Ispravnic* prin cel de *Prefect*, precum *Privighetorii de ocoale* începuse a se numi *Sub-prefecți* iar *Vornicii satelor Primari*.

Modificările introduse de regulamentul Organic în Organisația politică a Ocoalelor

Regulamentul Organic a menținut sub-împărțirea ținuturilor în ocoale.

De la aplicarea acestui regulament în capul ocoalelor se găsește un nou dregător numit *Privighetor* (subprefecții de mai târziu).

Acești privighetori aveau îndatorirea de a proteja pe săteni de orice vexațiuni și rechiziții arbitrare din partea oricui, (art. 405 din regulamentul organic) Ei erau obligați să prevină pe ispravnicul de ținut în astfel de cazuri și dacă acesta nu dădea convenita satisfacțiune, atunci privighetorul, avea dreptul să se adreseze direct și Departamentului treburilor din lăuntru.

Acești dregători erau *aleși de obștia satelor* (art. 404 reg. org.) pe timpul de 3 ani și erau numiți în dregătorie *cu aprobarea Departamentului treburilor din lăuntru.*--

Ei erau aleși dintre notabili, astfel cum erau boerii de rang inferior și trebuia între altele a îndeplini și condițiunea de a fi proprietari funciari stabiliți în cuprinsul ținutului.

Despre această regulă în numirea acestor slujitori, ne face mențiune toate actele din acele vremuri.

Așa vom reproduce mai jos *porunca No. 11548 din 13 Iulie 1833¹ a departamentului treburilor din lăuntru către Gh. Dahie, care zice următoarele :*

Pe temeiul alogerei obștiei ocolului Racovei din ținutul Tutovei, pristavisită cu raportul acelei ispravnicii sub No. 570 ca să fii privighetor la aratatul ocol în locul lui lordache Spiridon, care însuși cunoscându-și neputința sa de-a mai urma această slujbă, cu raportul sub No. 254 au cerut obolnicie, departamentul te întărește privighetor în locul numitului și-ți poruncește ca primind de la el atât instrucțiunile, cât și toate alte hârtii atingă-

¹ Dosar No. 1[1833 Prefectura județului Tutova.

toare de acea slujbă să pășești cătră împlinirea poruncilor fără a face cea mai mică ostanovcă ferindu-te de catahrisă ca prin bunele purtări să poți câștiga cunoștința acelu ocol și meritul de la ocârmuire, căci la din potriră urmare vei fi scos din slujbă și învinovățit fără ertare.

s.s. (nediscifrabil)

Din această poruncă, se vede că Gh. Dahie, a fost numit în slujba de «priveghetor al ocolului Rahova¹» pe temeiul alegerii făcute în persoana lui, de către comunitățile din ocolul Rahovei și recomandat în urmă spre confirmare de către isprăvnicia de ținut.

Acest fapt ne dovedește că în ceiace privește acești slujitori, ei sunt recrutați potrivit prevederilor din regulament. Nu putem însă preciza dacă se lăsa liberă voința obștiilor de ași alege acești slujitori, sau li se impunea de sus, persoana ce urma a fi aleasă.

Pentru prima oară vedem dispozițiunea, ca priveghetorii să domicilieze în interiorul ocolului, fiind obligați la aceasta de către departamentul respectiv.

În această privință găsim o poruncă a departamentului treburilor dinăuntru, sub No. 7718 din 1833² adresată isprăvniciei de Tutova care glăsuște astfel :

«În momentul ce acea isprăvnicie va primi porunca aceasta să pristavilisească departamentului, lămurite științe pentru toți priveghetorii ocoalelor acelu ținut, a cătrătoare pentru fiște care, în care sat anume a ocolului se află statornicit cu locuința. Isprăvnicia însă, întru pristavirisirea acestei științe, nu va face cea mai mică prelungire de cât cu cea întâi pucită? o va ra-

¹ Ocolul Rahovei în acel an făcea parte din ținutul Tutovei.

² Dosar No. 1 din 1833 Prefectura Tutova.

«porta, căci răspunderea va fi neuitată, fiind aceia ce
 «cer de către însuși cancelaria departamentului.¹
 s.s. (nediscifrabil)

Credem însă că ocoalele nu aveau anume sate de reședința fixate de mai înainte; reședința în comuna unde și avea șederea obișnuită privighetorul ocolului.

Privighetorii erau sub ordinele directe ale ispravnicilor de ținut dela cari primeau toate ordinele.

Ei făceau poliția satelor din cuprinsul ocolului, fiind responsabili de ordinea și siguranța populațiunii din ocol.

În cuprinsul ocolului lor ei, erau agenți de execuție al tribunalelor.

În acest sens găsim adresa judecătoriei ținutului Vaslui din anul 1838² către privighetorul ocolului Răhova prin care îi făcea cunoscut să aleagă părțile de moșie

¹ Ispravnicia ținutului Tutova a răspuns la această poruncă cu raportul No. 8439 din 1833 arătând că privighetorii ținutului Tutova domiciliază în următoarele sate :

Const. Tenede privighetorul ocolului Târgului în satul Docani

Postelnicul Nicolae Budigu privighetorul ocolului Corod în satul Căbești.

Polcovnicul Simion Popa privighetorul ocolului Pereschiv în satul Coroști de sus.

Vornicul de poartă Vasile Visu privighetorul ocolului Tutova în satul Călimănești. •

Iordache Spiridon privighetorul ocolului Racova în satul Armășoania.

Const. Belciu privighetorul ocolului Simila în satul Bogdana.

Din răspunsul dat facem constatarea că în acest an, ținutul Tutovei avea șase ocoale între cari găsim și *Ocolul Racovei cu toate comunele de pe Valea Racovei* care astăzi face parte din jud. Vaslui, Ocolul Racovei a făcut parte din ținutul Tutovei până în anul 1847 când îl vedem făcând parte din ținutul Vaslui, având trecute și câteva comune din ținutul Tutovei și anume : Florești, Micești și Ohârșeni din Voinești.

² Această adresă se păstrează de locuitorul I. Borș din comuna Popești satul Ohârșeni.

ale locuitorilor Enache Borș în pricina avută cu comi-
sul Pavel Cerchez conform cu jurnalul divanului apelativ
al țării de jos.

În îndeplinirea poruncelor date, prin cuprinsul oco-
lului, ei se serveau de mai mulți slujitori. Între cari era
și *vechilul de Mazili*, care era delegatul Mazililor puși de
ei în scopul de a purta grija rânduelelor Mazililor pe
la ocoale și isprăvnicii precum și de a se presenta în
numele lor ori de câte ori trebuința cerea.

Faptul acesta ne este dovedit de o seamă de do-
cumente și noi vom reproduce o poruncă din anul 1837¹
cu cuprinsul următor:

UNIVERSITATEA
BUCUREȘTI

**Privighitoria di ocolul
Similei
căt-re Vichilul de Mazili ot Bogdana**

• Si alătorează pi lângă aciasta : 28 publicații și se
• scrie ca în minutu și li dai în mână unui mazil vred-
• nicu dându-i poruncă ca si li porti în toată satili aces-
• tui ocol și în fiște cari satu să li citească din pontu în
• pontu și pi unde vor fi proprietari sau posesori să li
• citească și să li iscăliască că au auzitu și cu grabire
• sa mi le aducă.

Gheorghe Negruț

Porunca de mai sus ne lămurește asupra mijloace-
lor de care se servea administrația din acele vremuri,
pentru aducerea la cunoștință locuitorilor a diferitelor
porunci și publicații.

¹ Preotul I. Antonovici. „Istoria com. Bogdana“ pg. 281

Privighetorii mai aveau sub ordinele lor și pe *vornicii* și *pasnicii satelor*, precum și pe ceilalți slujitori mai mici.

În ceia ce privește ordinea și burfa rânduială, introduse prin ocoale de acești privighetori, ne cam îndoim.

Sunt acte și urme scrise, care ne dovedesc că și acești slujitori, în mare parte, se foloseau prin fel de fel de miljoace, spre a se putea căpătui cât mai repede.

Așa ni s'a pastrat din anul 1837¹, o *notă de beilicurile date privighetoru'ui ocolului Racovei*, în anii 1836 și 1837 în cuprinsul următor :

»Pasnicii și Vornicii satului Toporăști am făcut arătări stăpânului nostru, de câte clăci am dat privighetorului de ocolul Racovei¹ pe anul 1836 și anul 1837, arume :

6 pluguri de arat.

27 de zile de prășit la plivit în anul trecut.

7 pluguri la arat în două rânduri pe anul acesta.

14 zile la prășit.

10 oameni la desfăcut popușoi.

10 care au încarcat popușoiu din satul Armașoaiei și i-am dus la satul Hușenii, pentru ca să nu ducem cinci stânjeni de lemne la Vaslui la giudecătorie.

Al doilea eu vornicul am suferit o batae de la D-l privighetorul zicând că suntem nesupuși, de ce nu i-am dat zapis ca să-i facem clăci.

Ear când am mers cu cisla satului ca să o iscălească, am dat câte un sorcovăț pe cis-

¹ T. Codrescu op. cit. vol. IX pag. 114.

lă, pe anul trecut; una după ce s'a slobozit țarina moșiei Toporăștii și de la privighetor.

Ear fiind ridicat tot și la D-lui, și au prins cinci boi, care doi boi i-au ținut o săptămână de zile și au rămas omul lipsit de aratura de toamna.

Aceste de mai sus numite, le-am dat privighetorului, și am aratat adeverat pentru aceasta am pus numele, degetele și pecetea sateasca.

1873 Octombrie 20.

- Eu Dumitru Lăzuran, *pasnic*
- Eu Ștefan Sălar, *pasnic*
- Eu Manolachi Chiper, *pasnic*
- Eu Ion Rotariu, *vornic*

Această notă ne indică mijloacele de care se foloseau privighetorii de ocoale spre a-și face treburile, toate acestea în detrimentul populațiunei satelor, veșnic jefuită și nedreptățită tocmai de cei chemați a aplica legea și-a le da dreptate.

— Aceste apucături s'au pastrat încă multă vreme chiar de acei slujbași care au funcționat în epoca de prefacere ce-a urmat după Regulamentul Organic.

În ceiace privește numărul și denumirea ocoalelor fixate de Regulamentul organic, constatăm după o statistică a Moldovei din anul 1848¹, că la această dată Moldova, avea numai 13 ținuturi, fiind dispărute ținuturile *Herța, Hârlău și Cărligătura*.

Aceste ținuturi aveau 62 ocoale cu 1914 sate având o populațiune de 684.905 familii. (vezi anexa No. 2 statistica populațiunei Moldovei).

¹ T. Codrescu op. citat vol. XV pg. 370-402.

- In ceia ce privește ocoalele, ele erau următoarele :
- Ținutul Dorohoiu** *cu 6 ocoale și anume: Ocolul Her-
șii, Prutului de Sus, Prutului de Jos,
Busăului, Coșulei și Berhometele.*
- **Botoșani** *cu 6 ocoale și anume: Ocolul Ște-
făneștilor, Târgului, Siretului, Mile-
tinului, Jijiei și Coșulei.*
- **Suceava** *cu 4 ocoale și anume. Ocolul Mun-
telui, Șomuzului, Siretului și a Mol-
dovei.*
- » **Neamț** *cu 5 ocoale și anume: Ocolul Mun-
telui, Bistriței, Ocolul de Sus, Ocolul
Mijlocului și Pietrei.*
- **Romanului** *cu 4 ocoale și anume: Ocolul Mol-
dovei, Siretului de Jos, Fundului și
Siretului de Sus.*
- **Bacăului** *cu 5 ocoale și anume: Ocolul Taz-
lăului de Sus, Tazlăului de Jos,
Troțușului, Bistriței de Sus și Bis-
triței de jos.*
- **Putnii** *cu 5 ocoale și anume: Ocolul Bili-
eștii, Drancea, Răcăciunei.*
- » **Teuciu** *cu 4 ocoale și anume: Ocolul Ber-
heciului, Bârladului, Nicoreștii și Ze-
letinului.*
- **Galații** *cu 3 ocoale și anume: Ocolul Sire-
tului, Prutului și Horincei.*
- **Tutovei** *cu 5 ocoale și anume: Ocolul Târ-
gului, Carodului, Pereschivului, Tu-
tovei și Similei.*
- » **Vaslui** *cu 5 ocoale și anume: Ocolul Cras-
na, Racovei, Stemnicul, Mijlocului,
Fundurilor.*

Ținutul Fălciiului *cu 4 ocoale și anume: Ocolul Prutului, Podolenii, Crasnii, și Mijlocului.*

, **Iași** *cu 7 ocoale și anume: Ocolul Bahluiului Turia, Copoului, Braniștei, Codrului, Stavnicului, Cârlișgătura.*

Constatăm din acest tablou, tendința de a se micșora numărul ținuturilor, căci în interval numai de câțiva ani, le vedem reduse la trei-spre-zece, fiind dispărute trei; deasemenea observăm, că și numărul ocoalelor, este mult redus, față cu numărul ocoalelor ce existau în anul 1803.

Organizația Politică a Satelor sub Regulamentul Organic

În ce privește satele, regulamentul organic a stabilit dreptul ca **vornicii satelor**, numiți acum și **vorniceii**, să fie aleși de obștiile satești.

Până la Regulamentul organic, acest slujitor al satelor era numit de Domn, de boeri, sau de mânăstiri, după cum și satele erau Domnești, boerești sau mânăstirești.

De la aplicarea regulamentului însă, alegerea vornicilor se făcea numai de către obștie formată din locuitorii înscriși în cîsla statului cu plata birului.

Desigur că alegerea vornicelului era influențată de voința ispravnicului și a privighetorilor, impunându-se obștiei persoana ce trebuia să fie aleasă.

Atribuțiunile vornicului de sat erau aproape aceleași ca și în trecut. El era însărcinat cu formarea cîslei și cu strângerea birului.

Vornicul avea datoria de a face ispașiile la stricăciunile

ce faceau vitele în țarină¹, împlinind dela cei vinovați amenda ce li se aplica.

Prin regulamentul organic, *vornicul nu mai are calitatea de judecător*, întrucât vedem că regulamentul, pentru pricinile mici între săteni, înființează județiile sătești, cari erau alcătuite din preot și trei jurați aleși de către gramada statului, (vezi organizația justiției sub reg. org.) •

Intre slujitorii sătești găsim și pe **Pasnici**.

Ei erau în număr de trei în fiecare sat și aveau atribuțiuni de ordin judecătoresc, ceiace ne face să bănuim că, Pasnicii nu erau decât jurații înființați de regulament ca instanță judecătorească sătească.

Ei mai adevereau învoelile și înscrisurile dintre locuitori, precum ei erau deținătorii pecetei satului care era formată din două părți. O parte din această pecetie o păstra unul din ei, iar o parte celalt. Când una din părți lipsea din comună, atunci se aplica numai jumătate din pecete, menționând chiar pe act pricina pentru ce lipsește cealaltă parte.

Așa găsim o mărturie din anul 1845² privitoare la proprietatea neamului Antonesc și Goresc adeverate și de cei doi pasnici ai satului Bogdana prin sămănătura lor și prin punerea pecetiei satului arătând însă că »Du-

¹ Părintele I. Antonovici în lucrarea sa „*Istoria Comunei Bogdana*” pg. 413 arată că în ceiace privește ispașiile la sate se făceau de *nemesnici*, aducând în sprijinul său o mărturie din anul 1827 dată pentru niște stricăciuni făcute în țarină și care era semnată de mai mulți locuitori între care și unul *Dumitrachi Ghigă nemesnic*.

Noi credem că prezența acestui nemesnic în această mărturie nu-l o dovadă ca în atribuțiunile lui că leau și ispașiile, care de drept erau în sarcina *Vornicului*, faptul fiindu-se dovedit și de anafora dată de *Grig. Ghica în anul 1776* precum și din faptul că vornicul cu timpul devenind primarul comunei, își păstrează și în această calitate *dreptul de ispasie*, drept ce-l au până astăzi primarii comunelor rurale.

² Preot I. Antonovici op. citat pg. 307.

mnealui Dvornicul ținând o bucată de pecete și fiind dus la Bârlod acum cu dânsa, n'a aplicat de cât o singură jumătate.

Despre acești pasnici găsim vorbindu se până prin anul 1876. când s'a înființat judecătorile comunale.

Un alt slujitor al satelor era și *Nemesnicul*, pe care l'am găsit în secolul trecut, ca slujitor al ocoalelor. El se ocupa de trebile din interiorul comunei, fiind mai mult un ajutor al vornicului.

Acest slujitor pare a fi numit chiar de vornicul satului, căci nicăeri, nu vedem vre'o dispozițiune, pentru numirea lui.

Tot ca ajutor al vornicului de sat, mai era un altslujitor sătesc numit *Dajdier*, care avea însărcinarea să adune dela Mazili banii birului și a patentei, pe care îi vărsa privighetorului, care la rândul său le vărsa *sămeșiei ținutului*.

Deosebit se găseau în fiecare comună câte 2 vichili de Mazili însărcinați cu executarea lucrărilor la diferite slujbe ce trebuiau făcute în interiorul comunelor, ocolului, sau al ținutului.

Deși prin sate dela aplicarea regulamentului organic, se prevăzuse *case sâtești* (primării), totuși aceste case nu au luat ființă de cât târziu pe la 1858, Je când găsim și urme scrise despre felul Administrației la sate.

Ceiece constatăm dela această dată, este faptul că pe acete vremuri se vorbește despre *Politia la sate*, faptul ne surprinde cu atât mai mult, cu cât n'am găsit în nici o lege vre'o dispozițiune pentru crearea acestor slujitori.

Vom publica mai jos câte-va acte privitoare pe acești polițai și care ne va lumina asupra rostului lor.

Așa găsim o jalbă a *preotului Ioan Mastacan din comuna Măscurei*, în cuprinsul următor:

Domnule Polițai,

De mulți ani de când am nu puțină pagubă de către Domnul Tanasă Bahnă, ca șazând cu casa locuinței sale lângă via mea și cât în ori și ce zi și câte vite le are le trimite în vie și pe tot soiul de sămănătură.

De exemplu am făcut oarecare cap de ispașă numai pentru odată mică stricăciune fără desele pricini mai înainte și s'au făcut pagubă de 214 popușoi ștulete din anul conținut și nici până acum nu mă văd îndestulat.

De acea dară cu tot respectul vă poftesc a mă despăgubi de ispașă, iar pe de altă parte a mă asigura pe viitor căci și chiar Sâmbătă la 7-a curentei prin nemesnicu Gheorghe Hora am luat oile pentru semn din via mea și cu mai multe cuvinte insultătoare am fost de către D-l Bahnă întâmpinat și pentru ca se pot fi scutit de ori-ce pagubă și Domnia-Voastră scutit de ale mele tânguiri, vin iarăși a vă pofti să regulați a astupa poarta care o are din ograda sa în spre țarină și chiar către via mea și pentru cuvintele insultătoare să mi se facă satisfacerea cuvenită.

Preot Ioan Mastacan

1862 April 11.

Din cuprinsul actului se vede că preotul se adresase polițaiului satului, cerând să ia măsuri contra unui vecin a lui, care îi intra cu vitele în țarină și-l și insulta. Așa dar reclamațiunea făcută la polițai era adresată în calitate de șef al poliției comunale.

Mai găsim și alte acte privitoare la poliția satelor, având și atribuțiuni de ordin fiscal.

Așa găsim *porunca subprefectrei de Tutova No. 4873* 62 către poliția satului Corodești în cuprinsul următor :

De la tretul¹ al patrulea curent scăzându se din dări pe indivizii prav zu i în dos conform ordinului Prefecturii No. 19851 vă fac cunoscut.

ss. Ghibănescu.

Aici vedem că subprefectura d  ordin poli iei din Co rode ti, să scadă dela dări mai mulți indivizi, deci având atribuțiuni de ordin fiscal.

Deosebit de acești poli ai, mai găsim prin t rgu-  oare funcționând *comisari de poliție*.

A a găsim porunca prefecturii de Tutova sub No. 17735, adresată *comisarului târgului Puești*, în cuprinsul următor :

«Cu oficia Ministerului de interne No. 27061, primin- du se la prefectură 30 exemplare, care să arate măsurile în- gri itoare ce trebuie să ave i pentru ferirea locuitorilor de asuprel   i lini tita lor petrecere de aceasta se trimite Dom- niei-Voastre un număr de două circulare,  i vă  nvit a le a- fi a în turgu or  i totodată să p zi i întocmai a lor cuprin- dere».

ss. D. P. Anastasiu.

Dacă în urma actelor reproduse mai sus, nu mai rămâne îndoială că a fost un timp c nd la sate se g - seau poli ai, apoi din cercetările făcute personal, am con- statat că nu în toate satele erau asemenea slujitori !

Aproape în fiecare sat se găsea câte un ajutor de poli ai.

Cu această organizație, satele s'au găsit în perioada de prefacere dela 1864.

Organisația Justiției sub Regulamentul Organic

Cu  ntroducerea Regulamentului organic în Moldova,

¹  fert.

justiția a primit o organizație deosebită, din care fapt am putea bănuși că, preocuparea de căpetenie a Regulamentului organic, a fost organizația Justiției.

De altfel era și nevoie să se lucreze în această direcțiune, de oarece judecata în acele vremuri producea mare încurcătură, aceasta din cauza lipsei de legiuiri precum și din lipsa oamenilor competenți care să se ocupe cu aplicarea legilor.

În primul rând Regulamentul Organic, separă puterea judecătorească de cea administrativă, această dispozițiune fiind cuprinsă în art. 279 (reg. org.), care zice :

«Impărțirea dintre puterea administrativă și judecătorească fiind cunoscută de neaparată pentru buna rânduială la regularea pricinilor și pentru închezeșuire driturilor (drepturilor) particularilor, și aceste două ramure vor fi deacum înainte cu totul deosebite».

Totuși o separațiune completă a acestor puteri nu s'a făcut, pentru că Regulamentul organic ocupându-se de justiția satelor, *înființează județiile sătcești* și în care noi vedem origina judecătorilor comunale de mai târziu.

O separațiune completă a acestor puteri, s'a făcut numai în anul 1908, prin *legea de organizare a justiției sub ministerul d-lui Ștelian*, când desființându-se judecătoriile comunale a ramas dreptul de judecată numai judecătorilor legali, astfel că funcționarii administrativi dela această dată nu mai au atribuțiuni de ordin judecătoresc.

Prin reformele introduse de Regulamentul organic, vedem că se crează anume instanțe de judecată, astfel că nenumărații slujbași cu atribuțiuni de ordin judecătoresc, care cutreerău satele dispar cu totul, iar toate pricinile din cuprinsul ținutului sunt judecate de o singură instanță, aceia a *Judecătoriei ținutului*.

O altă îmbunătățire adusă justiției de Regulament, a fost aceea privitoare la afacerile penale, cari până aici formau o instanță deosebită compusă din slujitori ignoranți și care pentru dovedirea pricinilor date în cercetarea lor, întrebunțau un singur mijloc pentru descoperirea adevărului—Tortura.

Dela aplicarea Regulamentului, această instanță judecătorească a fost încredințată boerilor de primul rang dându-li-se lefuri îndestulătoare, fiind astfel o garanție că la această instanță în viitor, va domni ordinea și dreptatea.

Pedepsele ce se aplicau înainte de Regulament erau statornice și aplicate fără nici o regulă. Astfel talharii și prădătorii erau pedepsiți cu aceeași pedeapsă — *cu trimiterea la ocnă*.— Pentru criminalii cei mai mari, erau pedepse deosebite, *fiind supuși la pedeapsa cu moartea sau la tăerea diferitelor membre*.

Nu se întrebunța nici o procedură în judecarea acestor criminali precum nu aveau nici o sistemă în aplicarea pedepselor, ceiace dădea loc la multe acte de mari nedreptăți, căci se torturau și se omorau oameni cari nu aveau nici o vină.

Prin Regulamentul Organic s'a stabilit o normă în aplicarea pedepselor ce se dădeau criminalilor, stabilindu-se pedepse deosebite, pentru delictele ușoare, pentru cari se trimiteau la *închisorile orășenești*, iar pentru criminali stabilindu-se *munca silnică în ocnă*.

S'a desființat pedeapsa cu moartea, precum și tăerea membrilor.

Am văzut că prin Regulament s'au înființat următoarele instanțe judecătorești :

- 1). *Judecătoriele de ținuturi*.
- 2). *Divanul judecătoresc și tribunalul comercial*.
- 3). *Inaltul Divan*.

În ceia ce privește justiția la sate, Regulamentul organic se ocupă, dând ființa legală *judetelor sătești* pe care iam văzut că existau și în trecut și în care trebuie să vedem origina juraților comunali de mai târziu.

Art. 13 din regulamentul organic care se ocupa de județii sătești zice :

«*Spre a cruța pe săteni de stâruirile pe la tribunalele ținuturilor pentru neînsemnatele pricini ce se întâmplă adesea între dânșii și spre a fi ei scutiți de asemenea cheltueli, se va așeza în fiecare parohie câte un județ sătesc alcătuit de preot și trei jurați, aleși pe tot anul de către grămada satului dintre fruntași, mijlocasi și codași, adică câte un jurat de fiecare treaptă. Aceștia Duminicile și sărbătorile se vor aduna după sfânta leturghie la casa preotului unde se vor judeca toate pricinile urmate între săteni, în săptămâna aceea.*

Cea dintâi datorie a lor este să împace pe prigonitori pe care putându-i învoi, preotul va face scrisoare de învoială și iscalindu-se de către părțile în pricina, se va încredința de către mădularele județului sătesc, iar dacă ei nu știu carte, vor pune după vechiul obicei degetu înaintea numei lor care se va scri alătura de către preot. Neputându-se însă învoi, județul le va da o mărturie, care le va sluji spre înfățișare înaintea tribunalului ținutului»

Aceste județe sătești, au voe a hotărâ pricini de sume sau valoare de la 10 până la 15 lei și asemenea a aduce la îndeplinire hotărârea lor.

Sătenii aveau voe la împlinirea anului a-și alege alți județi putând fi și din acei ai anului trecut dacă s'ar fi aflat mulțumiți de ei.

Județia sătească era cea mai mică instanță judecătorească după ea venea în ordinea erarhică :

a. *Tribunalele de ținuturi.*

b. *Divanul de apelație.*

c. *Divanul Domnesc.*

Magistrații erau numiți de Domn, dintre boerii țării pe termen de trei ani și nu se puteau înlocui decât pentru anume pricini (art. 284 reg. org.)

ANEXA I

ORGANISATIA POLITICA A COMUNELOR RURALE
DELA 1860-1912

Organizația politică a Comunelor Rurale în perioada de la 1860—1912

Această epocă o vom începe cu ordinul dat prefectilor de județ în 1860 de către Mihail Kogălniceanu în calitate de Președinte al consiliului și Ministru de interne.

Acest document este de mare importanță pentru administrația țării, căci în el se văd principiile de care a fost călăuzit Mihail Kogălniceanu în crearea primei legi de organizare a administrației țării.

Acest ordin poartă No. 9827 din 3 Mai 1860, și are următorul cuprins :

Domnule Prefect,

«În urma dimisionării din 10 Noembrie an. exp.,
«Măria Sa Domnul Principatelor Unite, cu bine-voit a mă
«însărcina cu compunerea noului cabinet, acesta s'a și
«format în 30 Aprilie; în acest minister eu voiu dirija tre-
«bile din lăuntru.

»Cea dintâi datorie și trebuință ce mi se cuvine a
«a îndeplini, este să mă adresez către Domnia-Voastră,
«Domnule Prefect, carele pus în capul unui ținut repre-
«sentati în fața populației, însuși autoritatea carele ca
«organ al acestei autorități sunteți chemat a ocroti lu-

• crurile ce legea le ocrotește mai presus de toate *onoa-
rea, viața și proprietatea.*

• Am dară de datorie a vă arăta atât principiile care
• au a vă servi de bază nestrămutabilă a administrației
• mele, cât și linia de purtare ce aștept dela Domnia-
• Voastră să o păziți cu Ministerul meu și cu funcționa-
• rii și administrații Domniei-Voastre.

• Principiile mele sunt adevărurile egalitare procla-
• mate prin convenția Europeană dela 7-19 August 1858
• ele trebuie să insuflă toate lucrările noastre, a face ca
• ele să străbată din ce în ce mai mult în cunoștința și
• deprinderile funcționarilor și a cetățenilor, trebuie să fie
• obiectul și zelul neadormitelor Domniei-Voastre stă-
• ruinți.

• Așa fiind apoi legalitatea și moralitatea se cuvine
• să fie sufletul administrației. Din păzirea cu sfințenie
• a acestor principii mântuitoare și numai din păzirea a-
• cestora decurge apoi respectul autorității, fără de care
• nu poate fi administrație, fără de care nu se poate a-
• vea macar ordinul public.

• *Veți avea un ochiu neadormit asupra purtării
• deosebiților funcționari, puși în atârănarea Domniei-
• Voastre. calitatea care mai presus de toate sunteți
• datori să o reclamați de la ei, să fie moralitatea.*
• Amploianții din nenorocire, până acum au fost foarte
• rău plătiți, **nevoia** au silit pe mulți de a năzui la mij-
• loace neînvoite de lege și de onoare; aceasta au năs-
• cut corupția, care au stricat simțul moral al multor fun-
• cționari publici, mai ales în calea posturilor subalterne;
• poziția materială a funcționarilor prin binevoitorul con-
• curs al puterilor statului, are în curând a se îmbună-
• tăți într'un chip esențial, a ridica și poziția morala a-
• cestora, aceasta va fi misia și lauda Domniei-Voastre.

«Reclam toată atenția Domnielor-Voastră, mai ales asupra clasei subprefecților. Acești funcționari în loc de a fi în mijlocul populației rurale icoana legalității și a moralității, chemați anume de lege, pentru a apăra pe muncitorii de pământ, în contra abuzurilor și a arbitrarităților, în mai multe puncturi ei sînt o adevărată plagă.

«Aceasta nu trebuie și nici nu poate fi cuvânt ca să mai fie în viitor.

«Subprefecții au să fie plătiți de țară. Nu le va mai fi dară ertat de a păși la mijloace mârșave și Dumnevoastră Domnule Prefect, veți face act de bun cetățean și de demn funcționar al Domnului, pedepsind și stărpind corupția și venalitatea ori-unde veți găsi.

«O altă competență neapărată a unei bune și luminate administrații, **încăderea populației**, iată Domnule Prefect sentimentul ce vă invit să puneți toată silința spre a-l deștepta în inima conținutașilor noștri.

«Aceasta vă va fi lesne de dobândit de îndată ce Domnia-Voastră veți da exemplu păzirei legilor, de îndată ce veți fi cel dintâi întru a îmbrățișa cu bucurie dispozițiunile luate de cătră guvern, în deosebitele ramuri și trebuințe ale statului.

«De îndată ce Domnia-voastră nu veți rămânea străin la nici un interes al ținutului, și că veți dovedi că puneți toată inima, toată energia a seca abuzurile, a respinge arbitrarul, pentru a favoriza și a studia mijloacele de propășire ale deosebitelor localități.

«Negreșit că organizația noastră este încă neperfectă, că mijloacele de care Domnia-Voastră puteți dispune sunt mici, că chiar pentru executarea măsurilor celor mai bune, vă lipsesc oamenii, însă Domnule Prefect, este destul ca să dovediți că tot ce v'au fost prin

•putință ați făcut, că toate mijloacele ce ați avut sub
 •mână, le-ați întrebuințat și prin în-su-și aceasta, popula-
 •țiile vor ține seamă de greutatea deoparte și buna noas-
 •tră voință de altă parte.

•Pentru a dobândi acest rezultat trebuie ca dum-
 •neavoastră să fiți ușor de abordat, trebuie ca ușa să
 •vă fie deschisă la fiecare fără deosebire de clasă și
 •poziție, trebuie ca să vă puneți în deasă și neîntrerup-
 •tă comunicație cu toate clasele populației ca în dărrările
 •D-voastră asupra intereselor să țineți seamă de opinia
 •localelor, chemându-i la împreună sfaturi și silindu-vă
 •în tot felul a deștepta simțul populațiilor pentru respec-
 •tivele lor interese locale.

•Mai presus de toate veți fi cu deosebită luare a-
 •minte ca împlicinții să nu-și peardă în zadar nici stă-
 •ruința și așteptările pe la ușele cancelerilor, un timp
 •prețios, și care la mulți este singura lor avere, iar drep-
 •tatea care întârzie a se da, începe a nu mai fi drep-
 •tate.

•Pe cât voi vedea că D-voastră înțelegeți și apli-
 •cați aceste condiții, pe atâta eu voi avea de plăcere
 •și de datorie de a vă da și mai mare latitudine în sfe-
 •ra D-voastre administrativă, scutindu-vă de nămolul de
 •ordine și deslegări cari centralizează și îngreuează atât de
 •mult marșa administrației noastre.

•Din acest punct de vedere purcegând vă recomand
 •D-le Prefect că întru cât D-voastre veți avea în nain-
 •te-va ori lege ori instrucții pozitive, ori ordine superi-
 •oare, întru cât cazul este lămurit, precizat, să mă cru-
 •țați sau mai bine zicând să vă cruțați cu cereri de des-
 •legări.

•Înainte de a lua o hotărâre, informați-vă de toa-
 •te împrejurările pro și contra, studiați bine chestia și

• odată ce ați venit la o concluzie hotărâți, executați,
 • nimica nu paralizează marșa administrației, nu slăbește
 • mai mult energia care trebuie să fie sufletul puterii
 • executcriei, decât deseale și contradicătoarele încheerii
 • și deslegărei.

• *Administrația trebuie să fie dreaptă, însă tot odată e-*
 • *nergică și grabnică, aceasta se cuvine a fi mai cu deosebire*
 • *într'un stat constituțional unde puterea executivă este și tre-*
 • *bue sa fie numai expresia voinței naționale, rostită prin le-*
 • *giuitele ei organe.*

• Recomand D-voastre și cu tot dinadinsul respectul
 • tuturor libertăților cetățenești, ce sunt casa guvernului
 • nostru constituțional, mai presus de toate recomand
 • D-voastre respectul domiciliului și al libertății indivi-
 • duale.

• Nici una din aceste libertăți nu trebuie să fie a-
 • tinsă, decât în cazurile anume prevăzute de lege și nu-
 • mai atunci când interesul societății o reclamă nea-
 • părat.

• Nici un agent al autorității publice nu este învoit
 • a intra în domiciliul cuiva sau a pune mâna pe per-
 • soana cuiva decât cu anume mandat înscris, slobozit
 • de autoritatea îndrituită și numai dându-se copie de pe
 • acel mandat, spre a-i servi de dovadă în caz de tân-
 • guire.

• Privighiați mai ales D-le Prefect la arestări, ele
 • din nenorocire se fac încă în multe cazuri fără
 • motiv legal, de funcționarii subalterni neîndrituiți, ba câ-
 • te odată și de particulari. Aceasta va fi în viitor as-
 • •pru oprit, afară de autoritățile legiuite constituite și în-
 • drituite nimeni nu se mai poate atinge de domiciliul și
 • de persoana cuiva.

• Asemenea vă învit să opriți cu desăvârșire bătăile

«căci nu prin bătăi se moralizează *Legea actuală, preven-*
 «*de alte îndestule cazuri de reprizie, sânt dar hotărât a mă*
 «*servi de toate puterile ce-mi dau legile spre a înfrâna ori-*
 «*ce jignire nelegală s'ar face în atingerea onoarei și libertă-*
 «*ței individuale.*

«In curând Domnule Prefect, voi avea onoarea a
 «vă comunica pe larg instrucțiunile mele pentru asigu-
 «rarea libertății individuale in competența noastră ad-
 «ministrativă, pentru modul arestării, pentru ținerea sub
 «arest, pentru îmbunătățirea caselor de închisoare etc.

»Vin acum la o alta și tot atât de importantă chestie
 «asupra căreia serios reclam luarea voastră aminte.

«*Toate clasele societății au un egal drept la ocrotirea*
 «*guvernului, dacă însă este o clasă care să merite mai în*
 «*deosebi, aceasta este clasa muncitorilor de pământ a țara-*
 «*nilor; numai trecutul lor nu se poate zice că au fost feri-*
 «*cit, sourta lor trebuie a se schimba [art. 46 din convenție]*
 «*reclamă neapărat îmbunătățirea condiției țaranilor; inima*
 «*părintească a Domnului și concursul luminat și patriotic al*
 «*puterilor legiuitoare va face ca cu o zi mai înainte fâgă-*
 «*duita îmbunătățire să devie un adevăr în principatele unite.*

«*Până atuncea însă, legea actuală care regulează rela-*
 «*țiile reciproace dintre proprietate și dintre locuitori, trebuie*
 «*să fie cu sfințenie păzită, de ambele părți.*

«Veți avea deosebită și neadormită îngrijire între a
 «privighea ca această lege să nu se calce, să nu se
 «falșifice, nici în literă, nici în spiritul ei. Nu atâta le-
 «gea, cât nepăzirea ei au adunat asupra capului locui-
 «torilor Români, nămolul de suferinți și de împilări, ce
 «i-au adus la ingenunchere.

«Hotărârea nestrămutată a guvernului este ca de
 «acum legea să fie lege.

«*Veți apara dară pe muncitorii de pământ, despre orice*
 «*asuprire, despre orice silnică îndatorire peste cuprinderea a-*

«șăzământului, sau a legiuitelor învoeli și veți avea recurs
«la asprimea legilor, pentru nemijlocita pedepsire a asupri-
«torilor, oricare ar fi.

«Însă pre cât veți avea a apara pre țarani, pre a-
«tăta veți avea a priveghea ca ei să și îndeplinească în-
«datoririle ce le sunt prescrise prin legea actuală.

«Vă veți purta adese ori printre dânșii, veți face să
«între în inima lor mângâerea și crejinta unei curânde
«îmbunătățiri, dar tot odată veți stabili orice spirit de
«ură, împotrivre și tulburare.

«Le veți arata că pentru ca ei să atragă și să me-
«rite părinteasca îngrijire a Domnului și dreptatea cor-
«purilor legiuitoare, ca să fie demni de îmbunătățirea ce
«le era garantată de convenție, mijlocul cel mai bun es-
«te ca să dovedească că ei sunt oameni de rânduală,
«de pace și de legalitate.

«Este ca ei să și îndeplinească legiuitele lor îndato-
«riri și tocmeli.

«Mai presus de toate vă veți ocupa de a preveni
«întrunirile, de a stabili atățările, de a păstra liniștea în
«cuprinsul ținutului administrat de D-voastre, voi privi
«ca nimic al țărei și al Domnului, pe oricine în aceste
«momente grele ale organisațfunei, s'ar încerca de a tur-
«bura ordinul public.

«Nu scapați din vedere D-le Prefect, că marea noas-
«tră bogăție este agricultura și că ea nu poate înflori
«acolo unde este nesiguranță și îngrijire pentru ordine.

«Mai am încă ceva a vă recomanda: este înlătura-
«rea brutalităților în aducerea la îndeplinire a legilor și
«măsurilor guvernului într'o țară cu regim constituțional.

«Numai legea are dreptul să fie aspră, executorie și
«representanții ei, trebuie să fie blânzi și dulci. Nimic nu în-
«tartă, nu indignează mai mult de cât brutalitățile și mal-
«tratările, veți pune toată stăruința D-voastre pentru a măr-

«gini pe funcționari de la asemenea ne ertate urmări. Un
 «funcționar brutal pregătește guvernului nenumărate gre-
 «utăți și răspândește în public neșterse nemulțumiri. Ne-
 «ascultătorii sfaturilor D-voastre, oricât în altele ei ar fi
 «capabili, vor trebui a fi înlăturați fără cruțare.

«Spre a mă rezuma D le Prefect, puneți-vă bine în gând
 «că noi suntem pentru nație, iar nu nația pentru noi.

«Povățuiți-vă de principiul că toți trebuie să fie egali
 «dinaintea legii și că dreptatea este a tuturor, fără o-
 «sebire de partidă, opinie și poziție, fiți mai presus de toa-
 «te nepărtinitori și fără patimi. Administrația nu trebuie
 «să aibă altă politică decât de a face trebile societății,
 «de cât de a îndestula legiuitele interese ale populației
 «în de obște, a fiecăruia cetățean în deosebi.

«În sfârșit D-le Prefect, ca Ministru și ca Român,
 «vă rog, ca în toate lucrările D-voastre să aveți înain-
 «tea voastră drept povață neabsolută, următoarele cu-
 «vinte din manifestul Măriei Sale Alexandru Ioan I din
 «6 Ianuarie 1859 :

«Mai facem un apela patriotismul Român și ac-
 «tivitatea funcționarilor publici, cari sunt legiuitele
 «organe ale guvernului în relațiile sale cu particu-
 «larii.

«Legile căzuseră în părăsire și cu dânsule toa-
 «tă puterea ocârmuirii.

«Legile trebuie să-și dobândească toată autorita-
 «tea.

«Puterea executivă având a fi în viitor organul
 «legalității celei mai stricte.

«Trebuie dară ca să fie tare și respectată de toți.
 «Trebuie ca în viitor fiecare cetățean fără osebire să
 «fie aparat în onoare, avere, și viața sa. Aceste mari
 «bunuri sunt încredințate ocrotirii autorităților pu-
 «bliche.

«Aceste nobile și patriotice cuvinte, vor fi programul administrației mele. Ele trebuie să fie programul tuturor funcționarilor atârnat de ministerul în capul căruia m'au chemat încrederea Domnului.

«Răspunzător către Domn și către adunare pentru stricta pază a legilor și a liniștei și a buneii rândueli, voi fi fără cruțare pentru oricine va călca pre cele din țări și se va încerca de a turbura pre cele din urmă, precum pe de altă parte voi avea de vie mulțămire și de sfânta datoriei a aduce la cunoștința guvernului toată fapta de virtute civică, tot serviciul folositor țării, tot sacrificiul făcut binelui public.

«In cât privește funcționarii eu nu doresc mai bine decât de a-mi da des ocazie unde văzând satisfacția publicului despre purtarea lor să pot și eu a le mijloci de la Domn o dreaptă și meritată răsplătire.

«Am convingerea, Domnule Prefect, că D-voastre veți fi unul din cei dintâi care-mi veți da și încă în curând această plăcută ocazie.

Președintele Consiliului
Ministrul treburilor interioare ss. M. Cogălniceanu

Acest ordin, care ar putea, în unele privințe a fi și astăzi de actualitate, era de sigur conceput în vederea primei legi de organizare a comunelor urbane și rurale ce s'au pus în aplicare la 1 Aprilie 1864¹.

Ea este prima lege care declară de comune independente toate satele, orașele și orașelile României, cu dreptul de a îngriji singure de interesul lor și a se administra de sine, în marginile legilor.

¹ Vezi expunerea de motive a legii comunale din anul 1:04 din 12 Oct. Monitorul oficial pg. 407.

Această lege, lucrată încă din anul 1862 de comisiunea centrală de la Focșani, a fost însușită și prezentată adunării legiuitoare de Mihail Cogălniceanu, ca ministru de interne: ea recunoaște personalitatea juridică atât a comunelor rurale, cât și a comunei urbane, și le organizează pe amândouă după aceleaș norme.

De și legea proclamă de comune independente toate satele, orașele și orășelile țării, cu dreptul de a îngriji singure de interesele lor și a se administra de sine, ea prevedea restricțiunea că nici o comună nu putea să numere mai puțin de 100 familii sau 500 locuitori. Satele care nu aveau acest număr de populațiune, precum și cătunele și locuințele isolate, urmau să se unească cu comuna cea mai apropiată, dacă ele singure nu erau în stare să susțină sarcinile comunale.

Afară de aceasta, în ceea ce privește comunele rurale, deliberările consiliului comunal, pentru a putea fi puse în lucrare, aveau trebuință, după importanța lor, de aprobarea comitetului permanent, de o ordonanță Domnească sau de o lege. Chiar și acelea privitoare la chestiunile pe care legea le lasă de a dreptul la regularea consiliului, nu deveneau lucrătoare decât dacă, în termen de 30 zile, nu erau anulate de consiliul permanent, căruia urmau să fie comunicate prin mijlocirea suprefectului respectiv.

Mai mult, Prefectul Judetului, statuind în comitetul permanent, putea amâna punerea în lucrare, a regulării consiliului comunal, încă alte 30 zile, cu singura îndatorire de a vesti consiliul despre aceasta: deliberările consiliului, puteau fi precedate, de o cercetare prealabilă când guvernul o judeca de trebuință sau când ea era prescrisă de regulamentele administrative.

Consiliul comunal creat pentru prima oa-

ră prin această lege, se alegea pe timp numai de doi ani, pentru comunele rurale și pe patru ani pentru comunele urbane.

A treia parte din membrii consiliului se reînnoiau în fiecare an, pentru comunele rurale și din doi în doi ani pentru comunele urbane.

Primarul comunei urbane era numit de Domn, dintre cei trei consilieri, cari ar fi întrunit la alegere cele mai multe voturi.

Primarul comunei rurale se alegea de alegători, odată cu consilierii comunali și se aproba de prefectul județului (art. 83)

Această lege înființează pe secretarul comunal la comunele urbane, și pe scriitor la comunele rurale; ei erau numiți, suspendați și revocați, de consiliul comunal cu aprobarea comitetului permanent. (Art. 109).

Aceștia sunt primii funcționari comunali în organizațiunea țării; până la această lege n'am avut asemenea slujbași.

Această lege crează pentru prima oară în țară la noi comuna rurală. Tot această lege crează pe Subprefectul plășei.

Proiectul legii de organizare dela 1865

În anul 1865 s'a observat că numărul de 100 familii cerut pentru construirea unei comune nu era suficient spre a asigura comunei mijloacele necesare pentru a face față sarcinilor ce le impunea legea.

Din această cauză în anul 1865 *Ministrul de Interne General I. Em. Florescu*, a alcătuit un proiect de lege prin

care se prevedea că numărul familiilor ce constituia o comună să fie ridicate de la 100 la 300, precum satele cari nu aveau numărul necesar de familii precum și cătunele și locuințele izolate, trebuiau să se unească cu comuna cea mai apropiată.

Tot acest proiect de lege prevedea retribuțiunea primarului care era fixată în raport cu numărul familiilor din comună, de la 2.50—4 lei de familie.

Acest proiect însă nu a fost adus în discuția corpurilor legiuitoare.

Proiectul legii de organizare de la 1866.

Încercări de a modifica legea comunală, s'a făcut de mai multe ori, fără însă a se supune aceste proiecte discuțiunii corpurilor legiuitoare și deci fără a fi transformate în lege.

Așa în anul 1866, sub Ioan Ghica ca ministru de interne, s'a întocmit un proiect modificător al legii din 1864 prin care funcțiunea de primar și ajutor de primar se declara obligatorie și gratuită, prevăzând, pentru acei ce fără motive legitime refuza această slujbă, pedeapsa de a fi supuși la amenzi în folosul comunei, care varia 500-1500 lei.

Proiectul legii de organizare de la 1871.

În anul 1871, din inițiativă parlamentară s'a depus în Adunarea deputaților un proiect de lege pentru organizarea comunală și județiană fără însă a fi discutat și transformat în lege. Acest proiect prevedea că comuna să compue din cel puțin 200 capi de familie, contribuabili.

Primarul să fie ales din consiliu comunal și dintre consilieri.

Consilierii comunali, să fie în număr de 12 cel puțin și creșterea lor în raport cu contribuabilii până la 60.

Primarului i se dădea atribuțiuni de ofițer de poliție, având poliția comunală și generală, el fiind însărcinat cu menținerea ordinii și siguranței publice.

Legea de organizare de la 1874.

După zece ani de experimentare a legii din 1864, *Lascar Catargiu, atunci Ministru de Interne*, întocmește un nou proiect de organizare comunală, care devine lege.

Legea din 1874 prevedea, în primul rând, că nici o comună nu putea număra mai puțin de 500 contribuabili

Ea împărțea corpul electoral comunal la sate ca și la orașe, în două colegii, dispunând că: *în colegiul 1 de sate, votează numai acei cari plătesc către stat un impozit fonciar de cel puțin 120 lei anual*, cu dreptul pentru dâșii de a vota, sau în persoană, sau printr'un alt delegat al lor, dintre alegătorii înscși în listele electorale, cu procură legalisată, iar *în colegiul 2, aceia care plătesc către stat cel puțin impozitul personal și de sosele.*

Ea hotărăște ca, în caz când colegiul proprietarilor ar fi compus numai din trei proprietari sau mai puțin aceștia fac de drept parte din consiliul comunal și pot chiar delega dreptul lor unei alte persoane, înscisă în listele electorale, afară de arendași.

Primarul, care se alegea până aici de alegători, odată cu consiliul comunal, era acum numit, după reco-

mandația Prefectului de Județ, de Ministerul de Interne, dintre consilierii comunali.

Dreptul consiliului comunal de a delibera asupra tuturor chestiunilor de interes local rămâne neatins, deliberările consiliului comunal erau supuse aprobării autorității superioare și puteau fi anulate în aceleași condițiuni ca și sub legea de la 1864, cu deosebire că dreptul de anulare este mărginit la termenul de trei-zeci de zile de la primirea modificării, fără a mai putea fi prelungit pentru alte trei-zeci de zile.

Această lege a fost de scurtă durată, pentru comunele rurale, căci a fost abrogată prin legea de la 10 August 1876 care a pus din nou în vigoare, pentru ele, legea comunală din 1864:

Proiectul legii de organizare de la 1878.

În anul 1878, *pe când Ministru de Interne era C. A. Rosseti*, s'a încercat din nou a se modifica legea de organizare, deosebindu-se pentru prima oară organizația comunelor rurale de cele urbane.

Acest proiect prevedea că o comună nu se poate forma din un număr mai mic de 300 contribuabili însă în adunarea deputaților s'a dat o nouă redacțiune acestui articol hotărând: că o comună se poate forma cu orice număr de contribuabili, dacă se constată că sunt în stare de a îndeplini sarcinile comunei prevăzute de lege.

Dreptul de alegător nu mai era supus censului. Consiliul comunal pentru comunele rurale, se compunea din 9 membri, formând trei grupuri; el se alegea pe termen de trei ani, însă în fiecare an, unul din grupuri era înlocuit succesiv prin noi alegeri.

Consiliul cumunal alegea din sânul său. în fiecare an, un primar cu două ajutoare, cari compunea consiliul comunal, administratorul de fapt al intereselor comunei.

Nici acest proiect de lege, nu a devenit lege, el a ramas în cartoanele senatului, după ce a fost votat de adunarea deputaţilor.

Legea de organizare de la 1887.

La 1886, Ion Brătianu, Ministru de Interne, a depus un proiect de lege, pentru organizarea comunelor urbane şi rurale; acest proiect a devenit lege la 7 Mai 1887 şi care a continuat a fi până în anul 1904.

Ea recunoşte comunei dreptul de a îngriji singură de interesele sale şi a se administra de sine; *recunaste şi dreptul consiliului comunal de a alege pe primar din sânul său*. Fiind-că însă experienţa dovedise că comuna rurală nu poate face faţă sarcinilor ce legea îi impune numai cu 100 familii sau 500 locuitori, s'a prevăzut că nici o comună nu poate avea mai puţin de 200 contribuabili.

S'a fixat durata consiliilor comunale, la patru ani în loc de doi, cât era pentru comunele rurale şi fără reînnoirea unei treimi din numărul membrilor în fiecare an.

S'a complectat şi s'a stabilit atribuţiunile consiliului comunal şi ale primarului.

Cu ocaziunea debaterilor acestei legi în adunarea deputaţilor, Mihail Cegălniceanu, luând cuvântul, a cerut ca primarul comunei rurale să fie descarcat de toate sarcinile ce i se impun prin legile de interes general şi

să rămână un simplu magistrat al comunei, însărcinat să îngrijească, de biserică, școală și de interesele locale.

Această lege crează, pentru prima oară pe notarul comunei scriitorul comunal de altă dată.

Proiectul legii de organizare de la 1888.

În anul 1888, guvernul de atunci, printre alte proiecte de legi, întocmise și unul pentru organizarea comunei rurale.

Print'acest proiect de lege, *subscris de D. Teodor Rosseli, Ministru de Interne*, se descarcă comuna rurală de sarcinile delegate ei de stat în interes local: în ceiace privește atribuțiunile de poliție judiciară și de interes general erau date comisarilor de ocol cu cari voia a înlocui subprefecții.

Funcțiunea de primar și ajutor, prin acest proiect erau onorifice.

Dreptul de a vinde băuturi spirtoase era rezervat comunei; iar aceasta era datoare a plăti pe preoți și pe servitorii bisericilor.

Nici acest proiect însă n'a putut fi transformat în lege; *el stă astfel în legătură, cu o întregă reformă administrativă, care tindea și la crearea a 11 creațiuni noi sub numele de Căpităniile generale compuse din 2-4 județe.*

Proiectul legii de organizare de la 1890.

La 1890, *Generalul Manu, Ministrul de Interne*, a al-

cătuît un nou proiect de lege, privitor la organizația comunei rurale, dar pe alte baze.

Nu se mai fixează numărul contribuabililor, sau locuitorilor, fără de care nu se poate constitui o comună, din cauza micului număr al populației, n'ar putea suporta singură toate sarcinile ce-i sunt impuse, ea are dreptul să se întrunească cu altele.

Se adaugă tot de odată că comunele a căror administrație ar întâmpina dificultăți din cauza situației topografice sau a prea marelui întinderi de teritoriu, pot fi subîmpărțite în mai multe secțiuni, înfățișând una și aceeași comună și având o unitate de administrație.

Consiliile comunale, deși alese pe patru ani, se reînnoiau toate întregal, ori când ar fost alese, la epoca alegerilor generale.

Acest proiect de lege, deși supus în senat nu a fost admis în discuțiune publică.

Proiectul legii de organizare de la 1899.

În anul 1899, fiind *Ministru de Interne D. G. Grig. Cantacuzino*, s'a alcătuit la ministerul de Interne un alt proiect pentru organizarea comunei rurale.

Cea mai de căpetenie modificare a acestui proiect era faptul că **primarul și ajutorul se puteau alege chiar ne fiind în consiliul comunal, în cazul când în acest consiliu nu se găseau locuitori cu știință de carte.**

În fiecare comună se înființa **un notar agent al puterii centrale, însărcinat ca aplicarea legilor de interes general, și tot odată delegat al**

administrațiunii locale, ca secretar al primăriei și casier perceptor al comunei.

Notarii erau plătiți de Stat din contribuțiunile ce comunele rurale erau datorare să verse în raport cu veniturile lor, ei erau numiți de Ministerul de Interne și trebuia să îndeplinească anume condițiuni de admisibilitate, printre care aceia de a fi absolvit o școală de notari.

Proiectul prevedea, deosebit de aceasta, crearea de resurse noi pentru comunele rurale și anume:

- a). *Taxa cotitului vaselor.*
- b). *Taxa pentru tăerea vitelor pentru vânzare.*
- c). *Taxa de 15 bani la decalitrul de țuică și vin.*
- d). *Taxa de 10 bani la trunchiul de lemn introdus în comună pentru construcțiuni.*
- e). *O zecime asupra valorii arendei locurilor de cultură date după legea rurală și după legea vânzării bunurilor statului.*
- f). *Taxa de 50 lei anual asupra cămătarilor.*
- g). *Taxa de 25 bani de fiecare vită mare, și 5 bani de fiecare vită mică asupra cirezilor.*
- h). *O amendă de 5 lei anual pentru fiecare locuitor care nu ar planta în curtea casei sau grădini cel puțin zece pomi roditori și n'ar îngriji de ei.*

Acest proiect n'a fost adus în desbaterile corpurilor lgiuitoare.

Proiectul legii de organizare de la 1900

La 1900, D. C. Olănescu, Ministrul de Interne, depune un proiect de organizare, parțială a comunelor rurale.

După acest proiect, comuna nu putea să aibă decât 600 contribuabili și 12.000 lei venit; *Primarul putea fi ales de consiliul comunal și în afară de membrii ce-l compuneau.*

Acest proiect, depus la senat, n'a fost adus în discuțiune publică.

Legea de organizare de la 1904.

În anul 1904, pe când era ministru de Interne Vasile Lascar s'a depus un proiect de lege, privitor-la organizația comunelor rurale și care a devenit în urmă lege.

Prin acest proiect se prevedea *ca primarul să fie descărcat de toate însărcinările de interes general fiind descărcat de atribuțiunile de ofițer de poliție și auxiliar al parchetului; toate aceste atribuțiuni să fie trecute notarului care pe viitor se numea secretar comunal.*

Proiectul a fost votat cu modificări :

În primul rând primarul n'a rămas magistratul comunal așa cum era prevăzut în proiect, ci el a continuat a fi reprezentantul statului rămânând încărcat ca și în trecut cu atribuțiuni de interes general, precum a rămas investit cu puteri de ofițer de poliție, având atât poliția comunală cât și cea administrativă.

Această lege, organizează pentru prima oară satele, căci a mărit comunele prin întrunirea mai multor sate spre a le asigura venituri suficiente.

Satele au primit o organizație proprie lor *creîndu-le sfatul sâtesc cu delegatul lor*, care urma a se ocupa de

interesele locale; delegatul statului urma a executa toate ordinele ce primea de la autoritățile superioare precum el executa și încheerile sfatului sătesc.

Cum unele comune nu puteau suporta sarcinile impuse prin noua lege, prin crearea personalului sătesc sanitar, a infirmierilor și a jandarmilor comunali, s'a prevăzut prin această lege, înființarea cercurilor comunale. Aceste cercuri erau unirea a două sau mai multe comune, cari împreună contribuiau spre a putea plăti personalul creat de această lege.

Notarului comunei, prin această lege i se zice *secretar comunal*, rămânând însă ca și în trecut numit de consiliul comunal și având aceleași atribuțiuni.

Această lege, desființează subprefecturile și pe subprefecți, înlocuindu-i prin *Inspectorii comunali*, cari nu aveau cancelarii și a căror atribuțiuni se mărgineau mai mult la inspectarea comunelor.

Legea de organizare de la 1908

În urma experiențelor făcute în trecut, dovedindu-se că organizația comunelor rurale precum și administrația rurală nu corespunde nevoilor actuale s'a venit cu un proiect care a devenit lege, punându-se în aplicare la 1 Iulie 1908.

Această lege, *face din primar magistratul comunei, așa precum îl preconiză Mihail Cogălniceanu*, în discuția ce a urmat proiectul de la 1887.

Primarul fiind descarrat de toate atribuțiunile de interes general, precum și de calitatea de ofițer de poliție

și auxiliar al parchetului, s'au trecut toate acestea asupra notarului, rezervându-se primarului, puteri de poliție numai în poliția comunală și în aplicarea legii, pentru monopolul vânzării băuturilor spirtoase în comunele rurale.

Secretarul comunei, înființat prin legea de la 1904, este menținut și prin această lege, el însă este funcționarul comunal numit și pus sub ordinele primarului. În atribuțiunile lui nu intră de cât cancelaria comunei.

În ce privește *atribuțiunile de interes general, ele sunt date notarului*, creat din nou de această lege, și care în anume împrejurări, are și calitatea de ofițer de poliție.

Prin această lege notarul, este agentul direct al statului. El este numit de ministerul de Interne și este plătit de stat, fiind numit cu îndeplinirea unor anume condițiuni.

Pentru prima oară se crează 4 școli de Notari, cu scopul de a se pregăti tineri mai ales fii de săteni, pentru a fi numiți notari.

Cercurile comunale, create prin legea de la 1904 se desființează și comuna este obligată a vărsa statului, sumele necesare pentru întreținerea personalului administrativ și sanitar, precum și pentru cult și instrucțiunea publică.

Prin această lege, s'a introdus pentru prima oară, responsabilitatea juridică, a comunelor pentru pagubele rezultate, din crimele sau delictele săvârșite prin sălnicie pe teritoriul lor, de către cete sau adunări armate sau nearmate, fie asupra persoanelor, fie asupra proprietăților publice sau private.

Inspectorul comunal, creat prin legea de la 1904 se desființează, înlocuindu-se cu *administratorul de plată*, în-

vestit cu puteri și atribuțiuni noi, având cancelarii cu câte un secretar-archivar, iar întinderea plășilor reduse cu mult ca cele din trecut.

În legătură cu aplicarea acestei legi s'a pus în aplicare legea modificatorie a jandarmeriei rurale, căreia i s'a dat o nouă organizațiune.

Dela această dată, fiecare comună are câte un post de jandarmi, care era format din un sergent jandarm și un caporal jandarm.

Atribuțiunile fostului șef de garnisoană au trecut asupra jandarmului șef de post.

La reședința fie-cărei plăși se află și o secțiune de jandarmi; jandarmii se găsesc sub ordinele administratorului de plasă în ceia ce privește ordinea, siguranța publică și executarea legilor.

Această lege a suferit în anul 1910 unele modificări și anume:

1). Toate atribuțiunile de poliție judiciară, conferite primarului, atât prin legile de drept comun, cât și prin legile speciale, și regulamente, afară de cele prevăzute la legea monopolului băuturilor spirtoase, trec asupra jandarmului șef de post.

2). Notarul i s'a ridicat calitatea de ofițer de poliție, ce avea potrivit ultimului aliniat de sub art. 114 din lege, păstrând această calitate numai în materie de poliție comunală.

3). S'a dat în atribuțiunile notarului, executarea cărților de judecată, a căror sumă este mai mică de 50 lei.

S'a mai introdus dreptul, pentru comuni, a face împrumuturi de ori-ce sume, numai cu aprobarea ministerului de interne, dacă acele împrumuturi sunt făcute în

scopul de a-și achita datoriile privitoare pe islazurile comunale.

Și cu aceste modificări, se încheie, ciclul de legi administrative, întocmite cu scopul de a se organiza comuna rurală, și deci ultimele legiuiri administrative.

— F I N E —

ANEXA II

SATELE DIN MOLDOVA ȘI STATISTICA
POPULATIUNEI ACESTOR SATE IN ANUL 1846

Statistica populației satelor din Moldova în anul 1846

Datele statistice -- din trecut -- privitoare pe satele din Moldova și pe populațiunea acestor sate fiind de un interes general, voi reproduce mai jos un tablou de toate comunele din Moldova ce se aflau în ființă în anul 1846, împreună cu numărul capilor de familie.

Aceste date sunt aranjate pe ținuturi și pe ocoale: ele sunt culese dintr'un manuscris purtând data anului 1846 și care se găsește publicat în Uricarul de Th. Codrescu vol. XV pag. 370.

Este bine să se știe că la o familie se socotește cinci suflete.

Ținutul Dorohoiului

<i>Ocolul Herței</i>		NUMIREA SATELOR	
NUMIREA SATELOR	Liuzi	Suma urmei	Liuzi
Mamornița	44	Novo Buda de sus	56
Eșii din Mamornița	15	Novo Buda de jos	47
• Lucovița de sus	31	Slobozia Budei de jos	12
• Lucovița de jos	34	• Mogoșești	67
Slobozia Ruptei	27	• Mihorenii	38
Slobozia Cluc Brahă	12	Deosebiții din Mihoreni	19
Novo-Sulița de sus	18	• Culiceniei	43
Novo-Sulița de jos	55	• Fundoaia	29
		• Becești	37
	236		584

Liuzi este o reunire de 5 suflete (familie).

NUMIREA SATELOR

	<u>Liuzi</u>
Suma urmei	584
Deosebiții din Becești	10
• Probetaști	173
• Târnauca	235
• Țintanii	37
• Godinești	86
• Sinihăul	184
Cotul Sinihăului	52
• Streanga	49
• Molnița	44
Eșiții din Molnița	52
• Pilipăuți	184
• Fundul Herței	129
• Oroftiana de sus	106
• Oroftiana de jos	72
Movila Herțanului	22
Movila lui Scântei	30
Slobozia Trișcăi	13
• Hreățca	118
	<u>2180</u>
<i>Ocolul Prutului de sus</i>	
Pomârla Hat. Bașotă	220
• Cristinești	105
• Ibăneștii	150
Dămilenii Cristii	43
Livenii țeansuzului	20
Dămilenii Buznii	27
Livenii Vărnăvoaei	21
Popenii lui Cracali	8
Dămilenii lui Murguleț	44
Popenii lui Mavrodin	29
Popenii lui Vârgolici	13
• Dumenii	118
Cordărenii Monastirei	82
• Gafencului	63
	<u>943</u>

NUMIREA SATELOR

	<u>Liuzi</u>
Suma urmei	943
Cordărenii Șipoteni	63
Lișna și Fărcăuți	78
Suharâu cu cotu	252
Comăneștii Miclescului	81
Mlenăuții lui Gherghel	56
Comăneștii Mencăii	25
• Hudeștii mari	309
Conceștii cu Ghițcăuții	123
Mlenăuții răzeși	38
Havârna	152
	<u>2120</u>
<i>Ocolul Prutului de jos</i>	
Odaia Balinții	22
• Tătărășanii	86
• Mileanca	167
• Darabanii	156
• Bajiura din deal	47
• Bajiura din vale	37
• Teioasa	92
• Corneștii	67
• Păltiniș	140
• Invancăuții	74
• Căzlăul	29
Horodiștea lui Bașotă	38
• Kădăuți	78
• Isnovățul	77
Bivolul Lățăscului	19
• lui Paladi	58
Horodiștea Doftorului	34
• Coțușca	127
Hudeștii mici	188
Hudeștii Crasnaleuca	58
Odaia Neculinții	27
Ghirenii Pităresei	8
	<u>1629</u>

NUMIREA SATELOR

	Liuzi
Suma urmei	1629
Mitocu cu Frăjăanii	133
Ikimenii	17
Hotcăuții lui Crupenschi	13
Hotcântii Dimitriului	20
Ūhirenii Curtoaei	23
Bivolul lui Lipan	23
Crăinicenii	82
	1940

Ocolul Bașăului

Vornicenii	210
Tăuteștii	12
Odaia Borzăștii	9
Odaia Plopenii	8
Satul Plopenii	32
Odaia Dorneștii	10
Vicolenii cu Odaea	27
Hăneștii cu Odaea	59
Borolea din deal	16
Borolea din vale	29
Zahoreniii lui Sacară	15
Zahoreniii lui Popovici	10
Știubeenii	140
Avrămenii cu Odaea	59
Adășanii	30
Vlăsăneștii cu odăile	122
Săvenii	127
Zahoreniii lui Dabija	8
Livenii Mitropoliei	22
Șerpinița	17
Teșcurenii	23
Domoșenii lui Frondor	22
Volovățul lui Lupașc	19
Drăgușenii cu odaea	131
Odaea Teșcurenii	8
	1165

NUMIREA SATELOR

	Liuzi
Suma urmei	1165
Odaia Domoșanii	15
Dămoșanii Manolesii	19
Sirbii cu Odaea	108
	1307

Ocolul Coșulei

Matienii Cogălniceanului	17
Vlădenii	69
Căcăcenii	123
Carasa	22
Miclăușenii	41
Trestiana	84
Broscăuții	175
Livenii sau Hilișăul	72
Hilișăul Gafencului	125
Hilișăul Curteștilor	115
Buhaiul	138
Șendricenii de sus	55
Șandricenii de jos	43
Șendric. Ban. Ūherghel	22
Eșiții lui Bosie	22
Cobăla	44
Horlăcenii	47
Prilipca	49
Saucenița	68
Văculeștii	248
Schitul lui Gorovei	6
Brăeștii lui Ūherghel	105
Brăeștii lui Ūheleme	76
Popenii	35
Prăsteștii	29
Matienii Ban. Varlaam	31
Matienii lui Asachi	5
	1866

NUMIREA SATELOR

Liuzi

Ocolul Berhometele

Tureatca	184
Săneștii-Potlogesii	30
Sănăuții	79
Părău negru cu Vlădenii	95
Derțca	131
Lozna	172
Căndeștii	160
Călineștii	22
Talpa	37
Dobronăuții	133
Hănțăștii din deal	129
Hănțăștii din vale	32
Bereștii	25
Șerbăneștii	123
Slobozia Șerbăneștii	68
Mitocul	59
Poiana Pustiei	154
Zvorăștea	324
Vârful Câmpului	173
Zamostie	281
Rușii lui Ciomărtan	77
Botoșănița	30
Grămeștii	147
Bălineștii	76
Rudeștii	17
Mihorăni Potlogesii	38
Ionășenii lui Singioju	15
Verpole	37
Ionășenii din deal	57
Ionășenii din vale	24
Stăneștii cu Mihorăni răzeși	16
	2945

NUMIREA SATELOR

Liuzi

Adunarea Ocoalelor

Ocolul Herței	2180
• Prutului de sus	2120
• „ de jos	1940
• Bașăului	1307
• Coșulei	1866
• Berhometele	2945
	12358

Ținutul Botoșanii*Ocolul Ștefănești*

Ștefăneștii	176
Stânca	43
Bădăuții	45
Dornești Spat. Mihăiță	48
Cutcudenii Tufăscului	45
Cutcudenii răzăși	29
„ Dămidenii	54
Cucutenii Bubuleștii	133
Ostopcenii lui Balș	19
Ostopcenii răzăși	21
Ostopcenii din deal	22
Băscăcenii Morțunoaei	20
Băscăcenii răzăși	31
Odaia Găureana	25
Dorneștii Mitropoliei	26
• Silișcanii	35
• Ciornohalul	56
Odaea Perișcanii	8
• Rânghileștii	84
• Broștenii	8
Băbicienii lui Gherghel	26
• Hermeziului	21
• Bivolari	2
• Bărsăneștii	35

NUMIREA SATELOR

NUMIREA SATELOR

	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	1016	Suma urmei	966
Băbicienii Gurauda	29	Curteștii răzășii	30
„ Dobârcenii	76	„ Bănceni	64
„ Cișmăneștii	60	„ Orășanii	23
Odaea Silișcanii	34	Oncanii și Orășenii	103
„ Mihălășenii	20	„ Monastireni	97
„ Brătenii	105	„ Onțanii	92
„ Răpicenii	79	„ Bătrâneștii	45
„ Jăverpenii	24	„ Stâncenii	162
„ Rășca	24	„ Băloșenii	119
Mihneștii răzăși	27	„ Tohilenii	18
Odaea Lihneștii	27	„ Coșulenii	25
Movila Ruptă	30	„ Buzăanii	43
	1551	„ Zăncești	63
<i>Ocolul Târgului</i>		„ Costeștii	138
Teișorii	31	„ Popăuții	33
Nieșanii	127	Răchițele și Teascul	83
Călugărenii	60	„ Cișmeaua	41
Pitulușanii	80	„ Găureana	10
Levărda lui Licachi	19		2155
„ răzășască	40	<i>Ocolul Siretului</i>	
„ Ciudinesei	13	Răchițele Cornii	203
Costineștii de sus și		„ Sarafineștii	113
Dragomireștii	38	„ Călineștii	39
Costineștii de jos	20	„ Bucecea	155
„ Cucorării	63	Siminicea	83
„ Ipoteștii	54	Salcea	94
„ Cerviceștii	60	Dumbrăvenii	330
„ Stânceștii	124	Grigoreștii	116
„ Cătămăreștii	25	Bursuceni	67
Odaea Botoșanca	20	Măndreștii	53
Botoșanca	15	Hrișcanii	45
Monastirea Doamnei	66	Brehueștii	149
„ Ağaftonul	38	Vlădenii	117
Curteștii Sard. Boian	53	Plopenii	176
	966		1740

NUMIREA SĂTELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	2222	Suma urmei	1128
Băloșenii	51	Blăndeștii Corbăcenii	118
Corocăeștii	35	„ Uricenii	40
Căneștii	26	„ Tomeștii	15
Fântânelele și Roșcanii	167	Tomeștii Varnăvoaei	17
„ Joldeștii	81	Tomeștii Fotii	30
„ Potropeștii	25	Odaea Bătrâneștii	20
„ Vorona	62	Starosilța lui Adamachi	22
Vorona lui Lupașc	24	„ răzășască	39
„ lui Musteață	33	Scorujăanii răzăși	47
„ Piscovatul	38	Cerkejăanii lui Gherghel	9
„ Icușăanii	58	„ Socrujăanii	19
Poeana Lungă	72		1504
„ Tudura	294		
Târgul Burdujenii	300	<i>Ocolul Jăjiei</i>	
Ionășenii	55	Buhăcenii	64
	3101	Dănțenii	41
<i>Ocolul Miletinului</i>		Bunoeni	23
Coșciugenii	39	Iacobenii	38
Joreștii	74	Strahotinul	25
Cerneștii	43	Vicolenii	18
Dracșanii	212	Ungurenii lui Roman	5
Dracșăanii	134	„ răzăși	79
Stroeștii	75	„ Cuciureanului	45
Băznoasa	83	„ Epureni	68
Gârbeștii	41	Buimăcenii	34
Cherchejăanii lui Roșet	26	Crăciunenii	23
„ Zlătunoaia	154	Jiumătățenii	22
Blăndeștii lui Pisoschi	25	Măscătenii	59
„ răzăși	68	Trușăștii	140
„ Tăhăreștii	22	Petrești	30
„ Silișcanii	33	Albeștii	125
„ Ionoșenii	35	Cobicenii Christii și a	
„ Șoldăneștii	47	Gușărescului	23
„ Viforăanii	17	Cobicenii Răusenii	120
	1128	„ Todireni	146
			1128

NUMIREA SATELOR

Liuzi

Suma urmei	1128
Cobiceni	25
• Șătrăreni	30
• Pogorăști	35
• Rădiurile	25
• Comăndăreștii	12
• Cațichoaei	1255

Ocolul Koșulei

Christeștii	304
Slobozia Săcătura	113
• Coșula	133
• Rădeni	80
• Unsa	25
• Feredienii	41
• Prăjăanii	67
• Lătăii	36
• Nemândrii	11
• Deleni	379
• Macsutul	108
• Stroeștii	197
• Vlădenii	75
• Chițovenii	32
• Prisăcanii	27
• Picioroganii	51
• Fămânzii	557
• Copălău	152
	<u>2388</u>

Adunarea ocoalelor

Ocolul Ștefăneștilor	1551
• Târgului	2155
• Siretiului	3101
• Miletinului	1504
• Jijiea	1255
• Coșulei	2388
	<u>11994</u>

NUMIREA SATELOR

Liuzi

Ținutul Sucevei*Ocolul Muntelui*

Sulha i Mălenii	250
Pănsăanii	21
Drăcenii	20
Găineștii	102
Chirilul Cojocea i Lunga	63
• Crucea	96
Dornea cu cotunurile	264
Șaru Dornii cu cotuna neagră	205
Păltinișu	54
Broștenii Holda și Holdița	138
Cotorgacii	51
Părăul cărnii și Medeu	102
• Borca i Socea	69
• Sabasa	70
• Stejarul	43
• Pântii	36
• Farcașa	44
Crăpăturile	49
	<u>1677</u>

Ocolul Șomuzului

Horodnicenii	133
Rotopăneștii cu cotuna Mihăeștii	105
Lămășenii pah. Secară	78
• Stolc. Cichirdic	54
Rădășenii i Bordăneștii	238
• Buciumeni	33
• Oprișăni	50
• Fălticeniei vechi	27
Petea i Buneștii	67
	<u>785</u>

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	785	Suma urmei	664
Petea i Oceștii	28	Criveștii Ciurii	12
» Hreațca	31	Criveștii Pităresii	43
Pleşăștii Sineascăi	35	Todireștii	13
» Ganii	32	Laiu sau Stroeștii	90
Liuzi Tăbărtoaei	12	Vascanii	35
Pleşești Hermeziului	33	Petrișu de sus	36
» Merești	19	Petrișu de jos	36
Jiurjeștii i Viltoreștii	32	Costeștii	18
» i Racova	26	Ruginoasa	394
Valea glodului cu co-		Bălușeștii	15
tuna Preluncii	79	Hărmănești	123
Siliștea cu cot. Runcu	36	Boldeștii	32
Știrbățul	35	Hărtoapele	104
Litenii i Rătunda și Cor-		Proboța	44
nișorii Litencii	168	Ileciul	18
Cornii Bălșoaei	62	Conțăștii	72
Poana Rahtivanului	33	Pașcanii cu cotunurile	700
Dolheștii mari și mici	309	Brăteștii	38
Preuteștii cu cotuna		Stolnicenii Prăjăscului	
Vlădeștii	83	Purceleștii	64
Preuteștii Adămoaei	77	Cozmeștii cu cotuna	
» Brăescului	30	Navrăneștii	134
Hărtoapol	70	Ciohoreni toți	33
Hușii	35	Verșanii	68
Soldănești	60	Mitești	5
Tâmpeștii	36	Socea	18
Spătăreștii	25	Miroslăveștii	47
	2161	Bourenii	18
		Cristești cu cotunurile	
<i>Ocolul Siretului</i>		Homița și Moțca	198
Dolhasca i Buda	380	Homița	40
Gulia	82	Lețcani	9
Sărățălul	113	Brătenii	66
Stolnicenii cu cotuna			3187
Slobozia	89		
	664		

NUMIREA SATELOR

	Liuzi
<i>Ocolul Moldovei</i>	
Sasca	48
Baea i Bogata	326
Cotul Băei	49
Blăjeştii i Fântâna mare	50
Jăhale	24
Slătioara	36
Cotu Râşcai	40
Bogdăneştii	221
Borăştii	33
Boroiana	182
Moişa	37
Târzia Râşcăi cu cotuna	62
Ortaştii cu cotunurile	
Groşii Târzia Neam- ţului	107
Poeana Prisăcii	46
Bresturii	74
Jiuleştii	59
Pănureştii	62
Drăgăneştii	33
Şoimăreştii	20
Săveştii	31
Cotuna Stroieştii	13
Drăguşanii	178
Bârgenii şi cotuna Broştenii	47
Căbujii	61
Tătăruş i	279
Manole	69
Juleştii	37
Forăştii	59
Negotestii	52
Ioneasa	32
Oniceni	81
	2488

NUMIREA SATELOR

	Liuzi
Suma urmei	2488
Roşiorii	30
Filipeştii	23
Ciumuleştii	107
Movilenii	13
Leucusăştii	46
Cămărzăanii i Măstăcanii	18
Dumbrăviţa de sus	30
Dumbrăviţa de jos	30
	2745
<i>Adunarea Ocoalelor</i>	
Ocolul Muntelui	1677
• Şomuzului	2161
• Siretiului	3187
• Moldovei	2745
	9799

Ţinutul Neamţului*Ocolul Muntelui*

Satul Pipirigu cu cotu- nurile Băboeştii, Plo- tuna şi Hulheştii	220
Galucu cotunurile To- policenii, păraul Gal, Urşii, Săvieneştii şi păraul Feciului	223
Schitul Hangului	101
Hangul cu cotunurile Răpciunii, Fărtaştii, Izvorul şi Lătaştii	301
Pângăraţii	64
Stejarul	25
Vadurile Bisericanului	11
	945

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	945	Suma urmei	1571
Vadurile cu cotuna a-gărcii Bistriții	72	Rădiul	101
Oanțul	63	Frumoasa	78
Pângărăciorul	89	Bălcanii	59
Tarcău	108	Monastirea Tazlău	117
Cărnul cu cotunurile	117	Borleștii	168
Bicazul	108	Bălanu	47
Chisirigu	38	Măstăcanu	188
Buhalnița	163	Neguleștii	98
Bistricioara	278	Calul	138
	1981	Iapa	65
		Rusânii	48
			3682
<i>Ocolul Bistriței</i>		<i>Ocolul de sus</i>	
Ivăneștii	18	Răuceștii	158
Roznovul cu cotunurile		Oglinzi	98
Șineștii, Săvieneștii și		Sârbii	18
Slobozia	595	Preteștii	74
Faurii de sus și de jos	21	Timișăștii	81
Podolenii cu cotunurile		Filioara	78
Dorneșii și Buciuleștii	162	Urichenii	164
Siliștea și Barjovenii	107	Varaticul	48
Românii și Mănoea	67	Păstrăvenii	73
Zbereștii lui Boian	13	Rădenii și capu Dealului	44
Hărliceștii și Costișa	93	Spieștii	28
Bărca și Goșmanii	35	Davidenii	81
Runcu	26	Oice	22
Bodeștii Buhoșoaei	46	Humuleștii	163
Căndeștii cu cotunurile		Vânătorii-Neamțului	224
Frunzânii și Bărcăneștii	200	Tărpeștii	115
Bețăștii cu cotuna Co-		Coeahlăești	18
trânța	62	Petricanii Agapiei	36
Vadurile	22	Boiște	126
Socii de jos	36	Blebe	78
Socii de sus	17	Petricanii Neamțului	93
Polobocul	51		
	1571		1820

NUMIREA SATELOR

NUMIREA SATELOR

	<u>Liuzi</u>		<u>Liuzi</u>
Suma urmei	1820	<i>Ocolul Pietrei</i>	
Topolița	123	Sarata Varatecului	51
Grumăzăștii	224	Bistrița i Plopușoru	55
Ghindăoani	183	Gărcina	113
Nemțișoru	80	Cuejdiu	34
Bălțătești	302	Dărmăneștii	62
Grași	1	Sarata Pângărații	23
	2709	Almașu	59
<i>Ocolul Mijlocului</i>		Negrești	93
Țibucanii	222	Cornii Strâmbi	66
Uscații	31	Dobrenii	72
Borzăștii i Totoeștii	36	Socii	15
Negoeștii	10	Cărlitii cu cot. Dușăști	43
Partea din uscați	24	Ghigoești	27
Dragomirești	36	Șărbeștii Cantei cu co-	
Unghiul	29	tuna Hârtopu	106
Măstăcanii	74	Vânătorii Pietrei cu	
Hălpeștii	19	cotuna Chitun	180
Șărbeștii lui Talpă	109	Mărățai cu cotunurile	123
Homicenii	17	Cracoanii	129
Bărgăoanii	140	Cracău Negru	134
Bălănești	60	Oșlobenii	55
Băloșești	32	Jirovul	84
Itrinești	25	Căuciuleștii	46
Bozieni i Ruginosa	156	Boțăștii	24
Budeștii Ghicăi	113	Dănești	35
Certienii	31	Conțăștii	39
Vlădicenii	64	Gura Văei	73
Hoisăștii	53	Turtureștii	39
Micșuneștii	8	Tatarășii Bistriței	24
Hărtăștii	3	Troița	19
Vărianu	18	Hârtopu	29
Războenii	51	Bodeștii Precistei	156
Mărginenii	126	Verșăștii	46
	1361		2054

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
<i>Adunarea Ocoalelor</i>		Suma urmei	2022
Ocolul Muntelui	1981	Muncelu de sus	23
• Bistriței	3682	Cordonul	132
• De sus	2708	Ghirăești	202
• Mijlocului	1361	Luța	83
• Pietrii	2054		2045
	11786	<i>Ocolul Siretului de jos</i>	
Ținutul Romanului		Trifeștii cu cotuna On-	
<i>Ocolul Moldovei</i>		ceștii	271
Sterpul	49	Brănișteni	129
Tămășani	145	Dulcești	97
Agiudenii	104	Bogzăști	13
Răchiteni	105	Soirăcești	47
Mircești	78	Butnărești	90
Mogoșăști	63	Oncești	23
Ghirăeștii i partea din		Arămești	45
Cârligi	216	Jiulești	23
Săbăoanii	353	Hârlești	48
Sămioneștii	75	Săcuenii	119
Pildeștii	80	Mircești	21
Tupilații	91	Bărjovenii i Prăjiți	78
Botești	139	Cuciulații	31
Valenii, Morenii cu co-		Hărmănești	19
tunurile	120	Cornești	30
Cârligii i Brițcanii	20	Cârligii i Ruptura	156
Șcheulețul	18	Buciumii	70
Iuganii din vale	21	Cotu Grosului	32
Cozmeștii sau Iuganii		Galbenii răzeși	61
din deal	59	Galbenii lui Roată	33
Tețcanii	33	Porceștii răzeși	29
Hălăuceștii	174	Bahna i Urzici	27
Nistorești de sus	37	Broșteni i Țușcani	34
Nistorești de jos	17	Hociungii	43
Scheia sau Davidul	25	Cotu Vameșului	183
	2022		1759

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	1759	Suma urmei	1258
Porceștii Precistei	20	Muncelu fundu Săta-	
Roșiorii		riului	27
	1779	Muncelu de jos	112
<i>Ocolul Fundului</i>		• Jiurgenii	59
Lucșăștii	18	• Mărmurenii	51
Muncelu Durii i cotu		• Oniceni	137
lui Bălan	20	Băloșeștii D-sale Agoa-	
Lucșăștii de sus	47	ei Ancuța	6
Lucșăștii de mijloc	53	Cucii	53
Răcea de sus i de jos	60	Crăeștii	47
Băloșeștii răzeși cu co-		A trea parte din Ar-	
tul Carhana	67	mășeni	10
Băloșeștii cu cotul Ta-		Bozieni răzeși	115
bără	27	Bozienii d-sale Cluce-	
Glodenii	45	riului Fundăcescu	86
Buciumii	39	Poana Hurnii	52
Chiliele	63	• Băbușa	61
Lucșăști din jos	106	• Băceștii	63
Rogna	12	Schitu Jiurgenii	20
Bătrâneștii de sus	46		2157
Bătrâneștii	63	<i>Ocolul Siretului de sus</i>	
Pădurenii	34	Dagâța	138
Dămineștii cu cotunu-		Tălpălăii	22
rile	138	Vovrieștii	97
Bradul	29	Săcăleni	59
Călineștii sau Măgla	91	Pănceștii	153
Negușanii	15	Poenarii	153
Căuțișanii	76	Avereștii	64
Căuțișanii d-lui Burichi	17	Avereștii sau Golanii	51
Poana lui Iurașc	66	Brăteștii cu Izvoru	176
Poenile	23	Sagna	102
Misihăneștii	21	Gădintii cu cotunurile	197
Rușii	45	Poenile Oancei	314
Ciutureștii	37	Todirenii	228
	1258		1754

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	1754	Suma urmei	336
Boghicea	126	Schitul Băhnășanii	37
Băra	52	• Solonțul	111
Stănița	74	Corzăștii lui Mariș	26
Macsineștii	27	» Cucueții	118
Oțelenii	70	• Stăneștii	46
Pădiul i Buruceneștii	183	• Măgireștii	103
Volintireștii	38	• Prăjăștii	173
Oboroceni de sus	9	• Cornitul	54
Oboroceni de jos	29	• Leontinești	98
Doljeștii	116	• Bucșăștii	113
Brătuleștii	68	• Cercul	107
Hăbășești	91	• Prohozăștii	173
Fedeleşenii	24	• Podurile	297
Heleştenii	53	Tazlăulu	37
Miclăușenii	165	Lucăceștii	97
Șcheia	35	Leorda	75
Criveștii cu cotunurile	114	Schitul Laposul	33
Fărcășenii	68	• Văsieștii	103
Poșta Mărceștii	13	• Plopul	60
Vulpășăștii	41	• Larga	81
	2891	• Doiteana	183
		• Vermeștii	51
<i>Adunarea Ocoalelor</i>		• Dărmăneștii	326
Ocolul Moldovei	2045	• Urminișul	98
• Siretului de jos	1779	• Comăneștii	554
• Fundului	2157		3490
• Siretului de sus	2591		
	8872	<i>Ocolul Tazlăului de Jos</i>	
Ținutul Bacăului		Brăteștii	44
<i>Ocolul Tazlăului de sus</i>		Delenii	123
Băsăștii	179	Caraclău	54
Schitul Frumoasa	73	Ţura Văii	32
• Cămpenii	84	Bărsăneștii	83
	336	Brătula de jos	96
		Drăguțeștii	120
			552

NUMIREA SATE' OR

NUMIREA SATELOR

	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	552	Suma urmei	844
Brătila de sus	117	Filipeștii	68
Albile	40	Monastirea Cașinul	337
Poeana	97	Cașinul	286
Berzunțul	200	Răcăuții	98
Orășa mare	196	Buciumii	230
Bălăneasa	34	Oneștii	116
Vidrașcu	52	Floceștii	12
Orășa lui Avram	37	Jăvrenii	63
Verșăștii	116	Rădeana	173
Bereștii	127	Negreștii	49
Boșotenii	51	Bogdana	103
Tețcanii	61	Căințul	80
Nadișa	40	Popenii	149
Stoeștii	47	Helteiul	62
Iliești	31	Pălpinata	15
Scorțanii	148	Boiștea	62
Sărbii	46	Borzăștii răzăși	25
Hânienii	18	• Vorn. Roseț	35
Ardeoanii	64	Gropile	107
Pustiana	80	Răpile	197
Grigorenii	79	Pătrășcanii	86
Năsoeștii Hatm. Aslan	25	Slobozia Milului	76
• răzăși	51	•	3293
Tărăța	36		
Cetățuia	35		
Cernul cu cot. Bereștii	33		
	2334		
<i>Ocolul Troțușului</i>		<i>Ocolul Bistriții de Sus</i>	
Hărja	122	Lețcani cu cotunurile	268
Grozăștii	432	Bereștii	200
Bahna	22	Ciumașii	78
Tisăștii	32	Climeștii	88
Nicoreștii	11	Șerbeștii lu Istrati	56
Bogdăneștii	225	Peletiuicii de jos	47
	844	Peletiuicii de sus	38
		Cățăleștii	25
		Spinenii	65
		Săuceștii	185
			1050

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	1050	Suma urmei	608
Hertioana	65	Mileștii	78
Bogdăneștii	74	Vladnicul	119
Prăjăștii	365	Năneștii	189
Bărbincenii	72	Petreștii	162
Odobăștii	40	Păncestii	123
Sălivestrii	51	Gălășăști	119
Schitul Tisa	25	Răcătău	115
» Fundenii	41	Jiosăanii	107
» Chiticenii	25	Oteștii	40
» Cămpenii	84	Chetrișul	65
» Obârșia	62	Tamașii	77
» Mărăștii	97	Vălenii	24
» Glodurile	25	Răcăciunii	98
» Dealu nou	112	Liuzii Chiriții	77
Osăbiții Călugării	35	Găștenii cu Ghețanii	113
Liuzii Călugării	361	Găștenii păhărnicesei	
Sohodolul	124	Brăiasca	27
Călugăra mare	129	Cleja de jos	205
Barații	15	Valea mare	279
Mărginenii Munteni	60	Faraoanii	215
Mărginenii Unguri	130	Somășca	133
Fântănelele	448	Valea ră	41
Luncanii	197	Cleja de sus	56
Liuzii Puncani	33	Valea sacă	390
Blăjeștii	417	Letea	204
	4135	Isvoarele	93
<i>Ocolul Bistriței de jos</i>		Ruși cluc. Vasile	50
Viforeonii	231	» cămin. Ciutică	44
Zlătarii	137	Șărbăneștii	13
Bibireștii	48	Radomireștii	61
Dealu mare	32	Fundul	24
Părincea	116	Leurdenii	81
Barce dezlipită de		Târgu Moinești	118
Răcătău	44	» Ocnii	38
	608		4068

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
<i>Adunarea Ocoalelor</i>		Suma urmei	2492
Ocol. Tazlăul. de sus	3490	Belciugu	63
, , de jos	2334	Slobozia ciucăi	23
, Trotuşului	3293	Costienii	154
, Bistriţi de sus	4135	Slobozia cluceriului	84
, , de jos	4068	Blehanii	36
	17320	Nămoloasa	91
Ținutul Putnii		Mărășăștii	172
<i>Ocolul Biliesții</i>		Biliesții	104
			3114
		<i>Ocolul Vrancea</i>	
Ciușlea	170	Vidra	178
Jorăstii	64	Căliman	39
Slobozia Precistii	44	Voloșcanii	156
Vadu Turcului	62	Colacu	121
Biziceștii	50	Purcei	90
Faurii	97	Găurile	260
Bahnile	131	Podurile	112
Pomii străjăscului	60	Valea sării	168
Măndreștii	78	Săcătura Părosul	131
Vulturul	279	Spineștii	192
Sasul	67	Poana	168
Mirceștii	69	Văsoiul	93
Suroaea	326	Hăulișca	106
Răduleștii	111	Păuleștii	105
Dimacii	110	Heresteu	119
Slobozia Dimachii	33	Nerejul	348
Dumbrăvița sau		Neruja	180
Butucile	49	Nistoreștii	170
Cracu sau vadu Roșcăi	75	Paltinu	131
Călienii D. Ghicăi	201	Prahuda	20
, Milului	16	Bărsăștii	241
Malurile	58	Negrileștii	278
Năneștii	185	Tulnici	159
Boțarsău	94	Coaza	120
Răstoaca	63	Tinirișul	139
	2492		3952

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Luizi		Luizi
<i>Ocolul Răcăciunii</i>		Suma urmei	399
Șișcanii de sus	45	Câmpur le	256
Agidul vechiu	216	Vizantia răzășască	168
Călimăneștii	94	Rotileștii	122
Lunca dochi	43	Ciurucul	103
Sascutul	202	Răcoasa	199
Bereștii	126	Verdea	95
Șișcanii de jos	33	Vizantia monastirei	133
Pănțeștii	322	Măreștii	118
Slobozia copăceștii	41	Răpidea	63
Cornițelu	30	Străoanii de sus	196
Uricheștii de jos	19	„ de jos	193
Bălca	226	Spărieștii	110
Uricheștii	69	Fitoneștii	265
Copăceștii	163	Golăneștii	135
Bărgoaea	87	Mănăstioara	92
Coțofăneștii	129	Boulu	89
Mândrișca	89	Movilița	410
Valea sacă	290	Schitul varnița	39
Pădurenii	93	Diocheștii	190
Conțăștii	91	Ursoiu	72
Mădărjăștii	17	Muncelu	130
Parava	169	Crucea de jos	161
Drăgușanii	119	„ de sus	360
Orbenii	207	Păuneștii	508
Scurta	228	Satul nou	161
Cucova	141	Panciu	12
Angheleștii de jos	124	Varnița	33
Domneștii	84		4469
Pufestii	172		
Rugineștii	356	<i>Ocolul Gârlile</i>	
	4025	Căpotanu de jos	36
<i>Ocolul Zăbrăuții</i>		„ de sus	58
Soveja	399	Pânticeștii	49
	399	Călimăneștii	34
		Pațiții	146
			323

Numirea satelor		Numirea satelor	
	<u>Liuzi</u>		<u>Liuzi</u>
Suma urmei	323	Suma urmei	4023
Pădurenii	79	Vărsătura mică	43
Orbenii	102	Târgul Focșani	38
Floreștii	91	Satul Odobești	164
Slobozia lui pătrașc	51		4204
Morile cozmi	37		
Ivănceștii	50	<i>Adunarea Ocoalelor</i>	
Boteștii	127	Ocolul Biliiești	3114
Bălotăștii	163	• Vrancea	3952
Vinișăștii	36	• Răcăciuni	4025
Ițăștii	47	• Zăbrăuți	4709
Ițăștii de supt măgură	102	• Gările	4204
Slobăzia lui vidrașc	29		20064
Codru sârbilor	132		
Vitineștii di sub măgură	234	Ținutul Tecuciului	
Purceleștii	50	<i>Oco'ul Berheciului</i>	
Bătineștii	95	Târnița	68
Vitinești de sus	72	Fruntești	38
Irești de sus	191	Glodurile	35
Ghețăștii	163	Găiceana	98
Olășeștii	64	Hărniciești	29
Mera	199	Tătărăști	29
Cucueți de sus	117	Jiurgeni	50
Clipiceștii	89	Filipeni	48
Șândileștii de sus sau Andrieșanii	163	Medelenii	202
Șândilarii cluc. Ghigu	140	Măldărești	51
Cucueții de supt măgură	69	Meleșcani	86
• Tăfeștii	106	Vultureni	22
• Sârbeștii	101	Oncești	97
• Copăceștii	79	Oțeleni	27
Gugeștii	67	Lichitișeni	60
Grozăștii	81	Intulu	47
Șândilarii de jos	189	Grădești	39
• Jariștea	292	Răspochi	23
• Odobești	193	Căuia	26
	4023		1075

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
suma urmei	1075	suma urmei	1179
Scărișoara	194	Slobozia Ochișăști	37
Ūhilăvești	49	• Barcea	86
Lărgășeni	44	• Lieștii	317
Hurțul	26	• Șerbănești	144
Drăgești	94	• Blăjării	276
Ocheni	38	• Buceștii	307
Corni	112	Măndrești	77
Ūherdana	63	Blânzi	74
Slobozia Condrăchești	53	Slobozia blânzi	34
Șăndrești	132	Fundeni	105
Negulești	130	Puțini	96
Florești	72	Slobozia Ungureni	36
Răgoazele	56	Negrilești	78
Tăvădărești	24	Brătulești	38
Ungureni	51	Matca și Corodul	282
Șarba	30	Poșta Terul	13
	2162	Tălpizi	40
		Slobozia Tălpizi	86
<i>Ocolul Bârtadului</i>			3303
Țigăneștii noi	108		
Podoleni	61	<i>Ocolul Nicorești</i>	
Privalul	99	Odaea	49
Lungoci	45	Braniștea	101
Brehoaea	39	Focșa	75
Slobozia Umbrăreși	79	Arțeaoa	13
• Umbrărești	61	Nicoreștii de sus	101
• Condrea	88	Coasta Lupii	67
• Vulturești	125	Cernicarii	88
Țigăneștii vechi	81	Malurile	70
Torcești	73	Furcenii	27
Slobozia T. Torcești	105	Sîrbii	141
• Blăneasa	35	Tecucelu săcu	1.6
Slobozia Corni	29	Tăpul de jos	111
Drăgănești	89	Tăpul de sus	18
Slobozia Drăgănești	62	Hăntăștii	140
	1179		1116

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
suma urmei	1116	suma urmei	1648
Vizurenii	87	Spria Țurțioara	50
Slobozia Movilenii	68	„ Vladnicul	96
„ Lespigii	78	„ Corcioveni	20
„ Ionoșăște	120	„ Cosățeni	34
„ Buciumenii	176	„ Glăvănești	133
„ Poana	311	„ Oprișăști	82
Movilenii vechi	62	„ Burdusaci	73
„ Poenarii	129	„ Benești	37
Piscu Corbului	118	„ Frumușălu	66
Pocita Tecuciului	28	„ Motușani	55
Slobozia Bulgarii	24	„ Țăpoaea	77
„ Dobrineștii	94	„ Bichești	47
„ Cozmeștii	120	Bocești de jos	105
	2410	Răchitoasa	109
<i>Ocolul Zeletinului</i>		Cârna	12
Cărteștii	146	Poșta berheciului	24
Brăhășești de sus	207	Strâmba	36
Brăhășești de jos	73		2664
„ Ireasca	68	<i>Adunarea Ocoalelor</i>	
„ Gohorul	94	Ocolul Berheciului	2162
„ Valea rea	66	„ Bârladului	3302
„ Călimăneasa	61	„ Nicorești	2410
Spria cu cotul Țagăra	30	„ Zeletinului	2664
„ Galbeni	38		10239
„ Dănceni	53	Ținutul Galațului	
„ Dămăcușa	41	<i>Ocolul Siretului</i>	
„ Stănișăști	98	Slobozia Costei	77
„ Colonești	90	Slobozia Filești	30
„ Crăești și Putinile	77	„ Bărboși	26
Spria Șerbănești	60	Odaia Movileni	11
„ Corbița și Buda	164	Șăndrenii porecliți și	
„ Muncelu	144	serdari	50
„ Bălănești și Sârbi	72		194
„ Pădăcinești	86		
	1648		

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
suma urmei	194	suma urmei	76
Braniștea poreclită și șerbeștii	87	Tuluceștii	95
Cotul punții sau șerbeștii vechi	15	Tatarca	79
Cotul Lozova	48	Șăvița	119
Cotul Macsineni	130	Scântieștii	84
Cotul Branca	46	Frumușița Mijdelile	64
Cotul Peneul	68	Tănăoani	51
Slobozia lui Conachi poreclită și Plăcinta	88	Stoicani	39
Spicul	136	Folteștii	69
Pechea	246	Chirafția	97
Mânjina	83	Fărtănești	124
Cudalbi	182	Putichioaia cu slobozia dameni	81
Măcișani	80	Umbrărești	60
Slobozia Gornești	10	Golășai	87
Cornii	32	Vârlizi	65
Zmulți cu Slobozia Mlești	82	Slobozia mascul	51
Urlești	39	Roșcani	95
Slobozia Bălțați	20	Vădeni	16
Băleni	110	Rogojăni	95
Oasele	86	Chirilești	95
Slobozia Venturei	32	Oancea	233
„ Cuca	58	Vlădești	40
Slobozia Chetrosul	21	Pașcani	17
Gornești	7	Brănești	62
Odaia Pochii	16	Coturile brateșului	75
		„ Fântănelile	40
			2073
	3333	<i>Ocolul Horincei</i>	
<i>Ocolul Prutului</i>		Grăpeni	31
Odaea lui Manolachi cu căt. Slobozia, Movileni și Cășla cișmelor	76	Cavadinești	113
	76	Gănești cu cot. Cristești, Onesti, Gătuinești și valea lupului	124
			268

Numirea satelor		Ținutul Tutovei	
	Liuzi	<i>Ocolul Târgului</i>	
suma urmei	268	Numirea satelor	
Comănești cu cotul			Liuzi
Prodănești	48	Slobozia Zorleni	150
Săpeni	41	» Banca	38
Țuțcani	75	Germănești	82
Mălușteni	47	Slobozia Fidești	55
Schitul gireasca	21	Horga	21
Șipotele	79	Epureni	103
Lupești cu cotul		Slobozia Murțeni	26
Muzătești	158	» Rânzăști	47
Berești cu cot. Măraea	139	» Cârja	134
Unghiul cu cucebertăni	19	» Hrăniceni	72
Slivna	37	» Spineni	122
Balintești	34	» Hănăsăni	76
Pochișcani	27	Lătăștii Lătășcului	17
Cotul lui Filimon	12	» Sărățani	95
» Jorăștii	120	» Răzășăști	74
Schitul Zimbru	12	» Bărlăvești	62
Bursucani	19	» Bursuci	40
Diocheți	68	» Popeni	107
Crăești	50	» Dealu mare	30
Slobozia ghinghești	21	» Frunțișăni	55
Çășla tâmplii	21	» Grăjdeni	94
Slobozia băneasa	35	» Brădești	88
Băneasa	76	» Vinderei	109
Drăgușăni	36	» Valea lungă	44
	1437	» Obârșăni	54
		» Pleșa	59
<i>Adunarea Ocoalelor</i>		» Docăneasa	41
Ocolul Siretului	1893	» Docani	10
» Prutului	1073	» Lungești	103
» Ilorincei	1437	Schitul Crucea	15
Târgul Galați	872	» Bălăbănești	23
	5275	Odaea Bursucani	112
		Slobozia Mihoani	12
			2170

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
suma urmei	2170	suma urmei	196
Odaea Golei	5	Zorăști	101
Brădești		Liești	29
	<u>2175</u>	Poșta Pereschivului	31
<i>Ocolul Corodului</i>		Pleșăștii	22
Ciortolomul	50	Polocinu de jos	23
Crivești	13	„ de sus	15
Ghidiceni	63	„ Pogonești	80
Cărlomănești	95	„ Tăbăcești	39
Pochi Du	62	„ Marțocani	176
Corodești	49	„ Prisăcani	22
Sălceni	93	Coroeștii de jos	66
Vizureni	29	„ de sus	32
Cerțăști	68	„ Ciocani	55
Cărpești	19	„ Voleni	39
Tălpăoani i Răcea	32	„ Praja	32
„ Băloșești	83	„ Chilieni	101
„ Cotoroaea	61	„ Chetreni	94
„ Canești	78	„ Fătăciunea	21
„ Pupăzăni	26	„ Cârjoani	60
„ Ciorăști	132	„ Mireni	29
Monastirea lui Adam	95	„ Fichitești	41
Slobozia Oancă	15	„ Putredeni	21
„ Rădești	112	„ Căbești	69
„ Ițăști	56	„ Șendrești	60
„ Blățăști	89	Movileni	78
„ Fundoaea	29		1454
Cărăpceni	55	<i>Ocolul Tutovei</i>	
Divițeni		Perieni	139
	1349	Coțomănești ¹⁾	29
<i>Ocolul Pereschivului</i>		Boțăști ²⁾	68
Priponești	172		236
Ioganii	24		
	196		

1). Pogana de astăzi

2). Dispărut

Numirea satelor		Numirea satelor	
	<u>Liuzi</u>		<u>Liuzi</u>
suma urmei	236	<i>Ocolul Similei</i>	
Tomești	45	Gura Similei	37
Polțani	25	• Drujăști	40
Hălărești	64	• Bacani	39
Gura ezărului	52	• Susăni	53
Golțăști	25	Ibănești	33
Lunca	45	Mânzați vorn. Paladi	40
Bălțăști	26	Mânzați Răzăzești	19
Puești	67	Vulpășești	27
Strâmba	30	Cotu podului	16
Cristeștii de sus	33	Pășcani	41
• Lălești	44	Pătrășcani	68
• Călimănești	51	Pleșăști	23
• Fântănelile	12	Buda	69
Rușii lui Păvălescu	37	Bogdana	78
Stâncășeni	43	Suceveni	41
Mincești	65	Bordănița	40
Cherghiești	45	Tunsăști	70
Horodiștea	33	Coroești	47
Dracsăni	39	Cernați	22
Voinești	86	Borăști	13
Mărășăști	45	Oncești	66
Avrămești	32	Corlătești de sus	19
Cristești din deal	20	• de jos	11
„ Popești	32	• Vlădești	20
„ Rădeni	30	• Limboești	8
Dragomirești	34	• Orgoești	9
Poeana petrii	23	• Bordănești	43
Slobozia Bunteni	16	• Foltești	22
„ Rusăni	92	• Părvești	12
„ Ițcani	40	• Chițcani	102
„ Budești	59	• Rădiul Ulii	17
„ Plopana	63	• Costești	161
Slobozia lui Sion	6	Poșta strămturei	18
Cheteștii și Lețcanii	•	Chicani	33
	1595		316

Numirea satelor		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
<i>Adunarea Ocoalelor</i>		suma urmei	1531
Ocolul Târgului	2175	Poeana Târnăcu	13
„ Corodului	1349	Burghelești	12
„ Pereschivului	1454	Dobrovățul	348
„ Tutovei	1595	Dumasca Lipoveni	6
„ Similei	1316	„ Pocreaca	190
	7889	Bălțați	7
			2259
Ținutul Vasluiului		<i>Ocolul Rahovei</i>	
<i>Ocolul Crasna</i>		Gârceni	26
Satul Bahnari	138	Pungești	137
Dobrăceni	29	Laza	172
Munteni de jos	34	Golășăi	84
Baba ră	24	Cursăști	52
Mănăști	19	Lipova răzășească	112
Moara Grecilor	96	Zizınca	25
Munteni de sus	152	Bulboca	35
Miclești	84	Hârșova	117
Șârbești	52	Toporăști	84
Schitul Ducăi	51	Poinești Străjescului	33
• Știoborâni	74	Armășoia	62
Pribești cu cot. Deleni	179	Trohanul	52
Ciortești	193	Golgofta	58
Tăoești	46	Poinești răzeși	20
Popești răzeși	16	„ Doga	38
Popești Miclescului	17	„ Florești ¹	64
• Solești	61	Fundul Racovei	18
• Dumasca	40	Ivănești	74
Poiana Cârnelui	39	Valea Cănipei	34
• Dumitrești	41	„ Coșăști	122
• Coropceni	86	Părul bouului	32
• Valea Siliștei	12	Obârșeni ¹	48
• Chiricești	66		1499
• Boușori	45		
• Benești	37		
	3333		

1) Astăzi fac parte din jud. Tutova.

NUMIREA SATELOR		NUMIREA SATELOR	
	Liuzi		Liuzi
suma urmei	1499	suma urmei	1326
Lipova Monastirei	75	Dobroslăvești	15
Broșteni	45	Rădiu Pușcași	52
Dumbriăveni	30	Oncești	57
Lipovățu cu cot. Corbu	175	Mahalaua Târgul Vas-	
„ Deleni	47	luiului	126
„ Valea Oani ¹	39		1415
Stângaci ¹	73	<i>Ocolul Mijlocului</i>	
Poineștii Mănăstirei	13	Zăpodeni	140
	2107	Ciorăța	25
<i>Ocolul Stemnicu</i>		Dănești monastirei	31
Brodocol	87	Dănești răzeși	20
Bălteni	117	Ciofeni	36
Chetrești	38	Rădiu spat. Burchi	30
Răduești	52	Cârlești	8
Albești și Delești	108	Boțoaea	19
Bălești	20	Dracseni	75
Făstăci	51	Bereasa	24
Slobozia Hordilești	7	Rșceni	15
„ Cozmești	21	Butucăria	15
„ Rafaila	162	Teleşna	30
„ Ruginoasa	19	Scânteia	27
Băloșești voinicescului	22	Tătărani	17
„ Popăuțului	25	Budești	30
„ Vulturești	67	Boroșăști	77
„ Măcrești	32	Tufești	63
Buhăești de jos	76	Dămăcușeni	46
„ de sus	64	Petrești sau Sasova	19
Muntenești	34	Petropești lui Cujbă	22
Bărzăștii	66	Potropești Glodenci	26
Oșăști	75	Potropești Ducăi	34
Canțrești	38	Focșasca	36
Tăcmășeni	29	Tăcuta sau Mumboteștii	96
Călugăreni	48	„ Mircești	95
Mărășăni	69		1056
	1326		

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
suma urmei	1056	suma urmei	1046
Surăpești de jos	41	Griști	44
„ de sus	35	Borăști	95
Ghergheleu	82	Slobozia Mogoșăști	21
Șărbotești	46	„ Ipatele	24
Codăești	83	„ Sohulețu	92
Ferești	105	„ Freciungi	78
Portarii	60	„ Drăgușăni	69
Odaia Ovănești	10	Scheia de sus i Pojorăști	39
Valea ră	134	Căpotești	67
Moara Domnească	80	Scheia de jos	25
Bumbotești	82	Găuști	79
	1535	Găunoasa	34
<i>Ocolul Fundurilor</i>		Valea satului Bârnovei	26
Negrești	138	Valea satului Golii	20
Hucul	23	Ciocârlești	33
Todirești Gramaticului	47	Tatomirești	54
„ Roiului	37	Creciunești de sus	30
„ Vârnăvoaei	37	Căzănești	40
„ Răcești	21	Glodeni Cuzi	45
„ Brăgești	35	Parpanița	21
„ Sofrărești	17	Grajdurile	87
„ Coticul	29	Rădiul Mogâldei	31
„ Rângoaea	35	Petrești	18
Todirești Armășăni	19	Gârbești de sus	24
Țabănești Buhli	10	Căascoești	34
Tansa i Boatca	208	Poiana Monastirei	27
Găureni	56	Dumiești 131	
Glodeni Gângului	27	Sendreni 20	
Țabănești i Rășcoaea	90		2232
Poiana de sus	91	<i>Adunarea Ocoalelor</i>	
Cotuna lui Ciornei	21	Ocolul Crasna	2259
Tungujii i Răcea	35	„ Racovei	2107
Tungujii Spat. Carp	51	„ Stemnicu	1415
Marginea	19	„ Mijlocului	1535
	1046	„ Fundurilor	2232
			9548

Numirea satelor

Numirea satelor

	Liuzi		Liuzi
Ținutul Fălciiului		suma urmei	357
<i>Ocolul Prutului</i>		Covasna	110
Raiul	53	Hilița	48
Bozia	59	Bazga	83
Vicoleni	48	Bohotinul	178
Bogdănești	37	Răducăneni și Hămioasa	83
Berăzăni	36	Cozia	108
Siminești	84	Scopsăni	69
Vetrișoara	72	Zberoea și Manciul	49
Mușata	59	Cotul Ghermănești	55
Râncenii i Spârcocenii	16	Colțul Corni	13
Stuhulețu	21	Grozăști i Șaragurile	
Lunca Banului	33	și Sălăgeni	98
Ivănești	59	Cotul Arsuri	41
Căpotești	8	Chidișăni	25
Davidеști	21	Rădășești	67
Cărligați	27	Podoleni	217
Hruțca	40	Duda	91
Rânceni i Cristiciul	12	Moșna	151
Stănilеști	203	Cozmești	188
Epureni	212	Pâhnești	72
Epureni i Cărța	35	Novaci	50
Corni Unguri	223	Fundătura Pâhnești	25
Broșteni	38	Răpile i Drănceni cu	
Odaea Bogdana	11	hlizele Mărăști i Or-	
Odaea Bumbota	13	țăști	41
Bolosăni	3	Sălățeni	9
Bumbot	16		2179
	1793	<i>Ocolul Crasna</i>	
<i>Ocolul Podolenii</i>		Dolhești	123
Petrimănești sau Pogo-		Brădicești	112
ceni	68	Bunești	202
Ġhermănești	162	Armășeni	20
Isaiea	60	Roșiori	26
Ţura Bohotinului	47	Averești	11
	357		494

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
Suma urmei	494	suma urmei	214
Plochii	50	Grumăzoea	37
Tăbălăești	49	Hoceni	68
Jiurjești	11	Șascani	27
Stroești	55	Șascani răzeși	46
Valea lui Bosie	18	Hurduci răzeși	32
Tătăreni	20	Hurduci	21
Crăsnășani	23	Gușăști	58
Leoești i Valea stupilor	15	Deleni	138
Boțăști	104	Oțeleni	52
Gușești	104	Bărboși	98
Porcișani	22	Mălăești	131
Curteni	47	Vutcani	278
Oltinești	59	Băsăști	119
Tărzii	83	Urdești	96
Gura Păhni	72	Vilpotești	38
Corneni	124	Văleni și Stoișăști	113
Albești	134	Tămășani	192
Tălhărești	31	Țăful	10
Rădiul	22	Miclești și Jăgălia	44
Dolheni	31	Șuletea	78
Roșeci	136	Grozăști i Jurcani	21
Gura Idriciului	46	Peicani	23
Slobozia Buciumi	12	Găjești și Popeni	46
Ivinițăști	26	Sărbii sau odae.	19
Cordeni	18	Slobozia Pogoceni	6
Crețăști	146	Talaba	5
Budești	63	Tulpilați	87
Igriiciul i Năresti	36	Rășcani	40
Posta Docolina	20		
	2050		2005
<i>Ocolul Mijlocului</i>		<i>Adunarea Ocoalelor</i>	
Schiopeni	124	Ocolul Prutului	1783
Platonesti	34	• Podoleni	2179
Urлаți	56	• Crasnei	2050
	214	• Mijlocului	2005
			8017

Numirea satelor	
	Liuzi
suma urmei	8017
Târgul Fălciului	100
Odaea Bogdana	10
T. Huşii	584
	8711

Ținutul Iaşii

Ocolul Bahluiului

Zagavia	45
Cârjoaea i Horodiştea	135
Zbereni	50
Băiceni și Cucuteni	110
Băloșești	12
Dădești	31
Scobințani i Bădeni	213
Ceplenița i Buhalnița	233
Moara Prefectorului	10
Belcești	308
Hođora	30
Ulmii	36
Poleni	40
Trăisteni	21
Onești	105
Șipotele	123
Hălțeni și Vlădeni	59
Iacobeni	53
Șoldana	22
Drăgănești	22
Erghiceni	138
Bărlești	58
Totoești	135
Cioara i Chișcăreni	36
Cotnari	243
Iosăpești	16
	1989

Numirea satelor	
	Liuzi
<i>Ocolul Turiei</i>	
Bădărăii	11
Tabăra	91
Buruenești	7
Cornu negru	106
Sofonețul	25
Zabolotenii Fotii	46
• lui Beizade	44
Trifești lui Păun	55
• vechi	58
Vladomira	19
Bălteni	62
Cărnicieni	39
• răzăși	23
• corni	21
Blăndești	17
Căminărești	63
Găureni Gheucăi	26
Borșa	88
Găureni lui Beldiman	18
Broșteni	7
Epureni Glodeni	18
Spineni	58
Andrieșani	77
Glăvănești	44
Rocani	27
Căuești	51
Păuleni	27
Rădeni	34
Stângăcenii amândoi	30
Perieni și Căndești	144
Sătrăreni	24
Brașiștea	50
	1356

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
<i>Ocolul Copoului</i>		<i>Ocolul Braniștei</i>	
Popricanii	36	Stânca i Cârpiții	60
Coarba	12	Lucenii i Băcăloaea	49
Rădiul Mitropoliei	26	locșani	38
Țipilești	40	Chișărai	41
Epurenii Mănăstirești	86	Cotu lui Ivan	30
Isvoarăle	33	Golăești	76
Zahorna răzăși	13	Lăzăreni	48
» comis. Ganea	19	Cristești	3
Larga	62	Coadei Stânței	55
Movileni	26	Rusăni	96
Potânjăni	45	Moara dracului	37
Misăști	17	Holboca	102
Mălăești	48	Costulenii rotari	172
Gropnița i Ferești	56	Măcărești	89
» răzășilor	9	Costulenii gălății	77
Bulbucani	53	Prisăcanii	88
Sănjeri și Munteni	52	Chiperești	23
Românești	55	Oprișanii de jos	21
Iețanii noi	72	Oprișani	51
» vechi	49	Cotul Țuțora	29
Tăutești	35	Țuțora	60
Mărzăști	29	Ungheni	21
Rădiul lui Tătar	74	Berești	12
Muntenii din Copou	46	Mănzătești Fălfești	133
» Lunca lui		» vechi	16
Cazmir	26	Petrești și Medeleni	43
Moineștii Tăutului	6	Frăsuleni și Șanpreni	74
Cărligu	39	Moreni	66
Sorogari	27	Lucenii logof. Sturza	8
Aron Vodă	98	Birnicii din târgul	
Rădiul Aldei	43	Sculenii	4
Brătuleni	45	Bogdăneștilor	00
Moineștii lui Cazmir	27	Odaea bran	4
	1233		1586

Numirea satelor		Numirea satelor	
	Liuzi		Liuzi
<i>Ocolul Codrului</i>		suma urmei	221
Poeana cu cetatea	22	Mogoșăști	119
Slobozia Dobrovățul	119	Budești	40
Poenile	96	Mănjăști	63
Comarna de jos	98	Voinești cu cotunurile	196
„ de sus	81	Vocotești	48
Osoiul	181	Cornești	43
Gorunii	111	Prosălnicii	57
Tomeștii	110	Dărjăanii	22
Vlădicenii	63	Lunganii de jos	29
Buciumi	121	Horleștii Unguri	29
Socola	86	Cucuteni cu cătunurile	176
Vișanul	22	Coteasca veche și nouă	110
Lunca cetățuei	95	Hăsnășăni	40
„ bârnovei	62	Horodiștea	61
Cotunu cioarăi	44	Uricani	45
Piciorul lupului	44	Brătulenii	27
Curăturile	52	Găurenii socolei	23
Bârnova	23	Miroslava	69
Petrăria și Mițălea	65	Balciu	21
Cercul	12	Ciurbești	34
Todirelul	33	Vorovești	53
Zana	38	Stavnicul	15
Miroslava Gălății	61		1467
Valea adâncă	26	<i>Ocolul Cărligătorei</i>	
Ezărenii	54	Muntenii Jorii	22
Horpazul	9	Bojăla	25
Cozmoaea	3	Gănești	59
Birnicii din Târgușor	63	Prigoreni	95
	1736	Buznea	10
		Cristești	55
<i>Ocolul Stavnicului</i>		Brăești	115
Satul Cărbunari	45	Scorțăști și Albești	43
Spărieții	24	Mădărjești și Făcutii	16
Mironeasa	97	Guțea și Goești	85
Hadămbul	55	Lunganii de sus	25
	221		550

Numirea satelor		Numirea satelor.	
	Liuzi		Liuzi
suma urmei	550	suma urmei	1760
Birnicii din T. Frumos	346	Hoisăști	70
Olaea Drăncii	7	Păușasca sau dealul mare	23
Sinești	133	Chilioaea	20
Stornești	136		1873
Obrijăni	41		
Mădărjacu	32	<i>Adunarea ocoalelor</i>	
Mădărjasca Fotii	17	Ocolul Bahluului	1989
Dulce	6	„ Turia	1356
Popești	117	„ Copoului	1233
Sârca	40	„ Braniști	1586
Cosățani	40	„ Codrului	1736
Doroșcani	79	„ Stavnicului	1467
Scobălțani	36	„ Bărligăturii	1392
Holmul	48		10759
Păușăști i Onăștii	56	Birnicii din orașul Iași	1400
Dumești	73	Birnicii din Podului Iloaei	58
Căcărăzăni	13		
	1760		

Din această statistică, se vede în mod lămurit că în anul 1846 Moldova era împărțită în 13 ținuturi, adică atâtea câte are și astăzi. Aceste ținuturi erau împărțite în 62 ocoale (plăși) având în total 1914 sate.

Astăzi Moldova are 13 județe cu 127 plăși având 3131 sate¹⁾ fiind un plus de 65 plăși și 1217 sate.

În ceia ce privește populațiunea găsim că la 1846 Moldova avea 136.981 de familii și dacă admitem că o familie era sorocită drept cinci suflete apoi la acea dată aveam 684.905 suflete. Astăzi Moldova are 1.818.122 suflete²⁾ deci în interval de 53 ani, populațiunea Moldovei aproape s'a întreit.

1). La sate sau socotit și cotunele.

2). Aceste date sunt culesse din recensim populației României întocmit în anul 1899 de I. Colescu, șeful serviciului statistic.

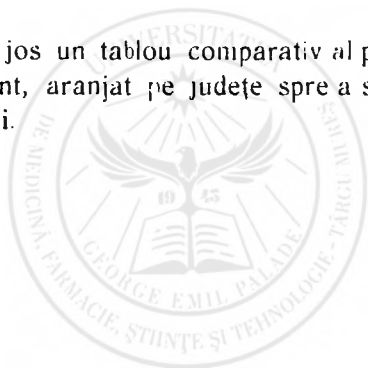

Cifra din trecut a populației ni s'ar părea prea redusă față de populațiunea pe care o numără astăzi Moldova.

În trecut, prin secolul al XVI-lea și al XVII-lea, din hrisoavele date de diferiți Domni vedem că Moldova era puțin populată și încă din această populație multă se refugia peste hotare din cauza nenumăratelor biruri și silnicii ce erau pe capul locuitorilor.

În anul 1716 Domnul Moldovei Mihail Racoviță, în treabă sfatul țării din ce cauză populațiunea Moldovei este așa redusă și i s'a răspuns că mare parte din locuitori, trec hotarele din cauza multor greutăți ce se află pe capul lor.

Dăm mai jos un tablou comparativ al populației din trecut și prezent, aranjat pe județe spre a se vedea sporul populației.

TABLOU

DE

POPULAȚIA LOCUIȚORILOR DIN MOLDOVA

IN ANUL 1846				IN ANUL 1899			
Ținuturi	Ocoale	No. satelor	No. Locuitorilor	NUMELE ȚINUTURILOR	Ocoale	No. satelor	No Locuitorilor
1	6	167	59650	Dorohoiu	9	222	159461
2	6	172	58625	Botoșani	8	240	171437
3	4	126	48995	Suceava	12	209	131596
4	5	127	58930	Neamțul	9	273	149711
5	4	125	44360	Romanul	6	223	111588
6	5	163	86600	Bacăul	12	457	195194
7	5	158	100320	Putna	13	220	151249
8	4	136	52695	Iecuciu	8	245	121179
9	3	181	31375	Covurlui <small>cu 872 locuitori în ulgul Galați (1846)</small>	8	105	143784
10	5	191	39445	Tutova	9	231	176377
11	5	173	47740	Vasluiul	10	269	110184
12	4	118	43855	Fălciu <small>cu 694 birnici, în Fălciu și Huși</small>	10	176	93831
13	6	177	62815	Iași <small>cu 1400 birnici din o- rașul Iași, 346 T. Frumov și 58 în Podul Iloaiei. Afară de cele- lalte clase și de jidani (1846.</small>	12	261	192531
62	191	1168	4905	Total	127	3131	1848122

I N D R E P T Ă R I

<i>Pag.</i>	<i>Rândul</i>	<i>In loc de</i>	<i>Să se citească</i>
NXIII	19	slavii	sclavii
1	8	numiți	munți
14	23	Brad	grad
26	17	vatman	vataman
47	23	secolul al XIV-lea	secolul al XIX-lea
69	26	oe	voe
96	29	locuri	locuitori
117	12	ccinciuri	clenciuri
115	17	Hârcău	Hărlău
143	6	- nu prin început	un prim început
147	25	prin formă	prima formă
179	8	ținutului nu se puteau	ținutului ce nu se puteau
180	22 și 23	ca nu cumva îndestu- larea lefei	ca nu cumva neîndestularea lefei
203	4	mizezie	mizerie
234	27	acete	acele

L I S T A

DE PERSOANELE CARE ȘI-AU PROCURAT CARTEA PRIN
LISTE DE ABONAMENT

George A. Cosmovici Tg. Neamț 1 ex.
 Prefectura județului Suceava 1 ex.
 Titus Ionescu Directorul prefecturei jud. Suceava 1 ex.
 I. M. Diaconescu secretar cons. jud. Suceava 1 ex.
 Demetru V. Secară ad-torul plășei Moldova Suceava 1 ex.
 M. Văraru ad-torul plășei Viziru Brăila 1 ex.
 Căpit. Petru Vuruclas comand. comp. Jandarmi rurali R. Sarat 1 ex.
 Căpit. Stef. Stamatin " " " " Dolj 1 ex.
 Ioan Miulescu profesor Vaslui 1 ex.
 Gheorghe Strătulescu institutor Berești 3 ex.
 D. Gheorghiu avocat " 1 ex.
 Gherasim Gughiano comerciant " 1 ex.
 Gheorghe Macri comerciant " 1 ex.
 Panaite Chebac meseriaș " 1 ex.
 Vasile D. Zavate notar com. Văleni județul Roman 1 ex.
 Andrei Bârsan notar com. Mălini județul Suceava 1 ex.
 D-trie P. Nicolescu notar com. Păduroiu jud. Argeș 1 ex.
 Primăria com. Cavaclar jud. Constanța 1 ex.
 Th. Thibacu funcționar com. Engher jud. Constanța 1 ex.
 Ioan Furdui notar com. Poiana jud. Putna 1 ex.

- Gh. N. Tomulescu notar com. Budești jud Argeș 1 ex.
 Ioan F. Batoi agent fiscal " " 1 ex.
 Const. Popescu perceptor " " 1 ex.
 Gh. C. Neculescu secretar " " 1 ex.
 Haralambie Olteanu serg. rural " " 1 ex.
 Ioan Sfranciog primar " " 1 ex.
 Ioan D. Barbu notar com. Cocu jud. Argeș 1 ex.
 Hornea Gheorghe jandarm serg. com. Cocu jud. Argeș 1 ex.
 C. Mihăescu administratorul obștei com. Manolesca jud. Dorohoi 1 ex.
 Ion Ciobanu cârtimiar " " 1 ex.
 Ioan G. Văleanu notar com. M-rea Cașin Bacău 1 ex.
 Ioan G. Smărășteanu comerciant " " 1 ex.
 Ioan Tomescu primar com. Boghicea județul Roman 1 ex.
 Ion Tataru notar comuna Dolhești jud. Suceava 1 ex.
 Ion Făcșău notar comuna Poeni jud. Iași 1 ex.
 Ioan Ionescu notar comuna Tencăuș jud. Dolj 1 ex.
 Dimitrie Mrejeriu notar comuna Neagra Șarului Suceava 1 ex.
 Vasile Teodorescu proprietar " " " 1 ex.
 Ioan Vasiliiu notar comuna Urecheni județul Neamț 1 ex.
 C. S. Iădulescu secretar Enigea-Constanța 1 ex.
 Ioniță M. Ciucă primar " 1 ex.
 Nicolae C. Istrățoiu învățator " 1 ex.
 Lazăr D. Lazăr proprietar " 1 ex.
 Primăria comunei Berești 2 ex.
 Administratorul plășoi Bicz jud. Neamț 2 ex.
 Preot M. Piculescu comuna Hârtoși Suceava 1 ex.
 N. Catrinici învățator Hârtoși Suceava 1 ex.
 Belzariu C. Dumitrescu învățator Cotârgași-Suceava 1 ex.
 Teodor Corueliu Vizantea-Putna 1 ex.
 Grigore Popa învățator Nicorești-Tecuci 1 ex.
 Gh. Chicioarea învățator Clipiceni Putna 1 ex.
 Tache Nica notar com. Valea Seacă Bacău 1 ex.
 C. S. Ridulescu Enigea-Constanța 4 ex.
 Radu I. Macovei învățator com. Vidra Jud. Putna 1 ex.
 N. Stoleriu învățator com. Iaiia județul Suceava 1 ex.
 Vasile Codreanu notar com. Fântânelo Bacău 1 ex.
 Dumitru Răileanu secretar " " 1 ex.
 Marin Rădulescu notar comuna Bârza Dolj 1 ex.
 Cost. Pislă învățator comuna Lipovăț-Vaslui 1 ex.
 Paraschiv Stănciulescu șef de stație Berești-Covurlui 1 ex.
 Anania Rotunln învățator comuna Albești-Botoșani 1 ex.
 Grigore Carp primar comuna Puești-Tutova 10 ex.
 Ioan Ionescu secretarul plășei Puești-Tutova 5 ex.
 Const. H. Nica al-torul plășei Puești-Tutova 5 ex.
 Andrei Gheorghin Dir. băncii Tache Protopopescu sucurs. Fălciu 15 ex.
 G. Dimitriu casierul băncii Tache Protopopescu sucurs. Vaslui 5 ex.

TABLA DE MATERIE

INTRODUCERE

Pagina

Alcătuirea Neamului Românesc	IX
Sciția și poporul scitic	XI
Geții și Dacii	XIII
Organizarea și ocupațiunea poporului Geto-Dacic	XV
Iazigii Sarmati	XVIII
Colonizarea Daciei	XIX
Organizarea Daciei Romane	XXII
Organizarea municipală	XXIII
Colegiile	XXV
Părăsirea Daciei de către Romani	XXVII
Năvălirile barbare	XXIX
Hunii	XXX
Avarii	XXXI
Slavii	XXXII
Invazia Tatarilor	XXXVI

CAPITOLUL I

Situațiunea Moldovei în epoca care a precedat întemeierea principatului	1
Organizația politică a popoarelor cari locuiau în Moldova înainte de întemeierea principatului	11
Voevodatele la Români	16
Instituția Cnezatelor în Moldova	19

CAPITOLUL II

Întemeierea Principatului Moldovei și organizația politică a principatului sub primii Domnitori.

Întemeierea Principatului	37
Voevodul I'ogdan primul Domn al Moldovei	44
Starea socială și economică a populației din Moldova sub primii Domnitori	46
Regimul Fiscal în Moldova; dările la care era impusă populația	54
Domnul, drepturile și datoriile ce avea față de populațiunea țării	67
Boerii	85

CAPITOLUL III

Organizația politică a Moldovei în perioada dela întemeierea principatului până la regulamentul Organic

Organizarea satelor; satele libere, domnești, boerești și mănăstirești	106
Despre Juzi și Vatamani	109

	Pagina
Vornicul	117
Deșugubinar	124
Dabinar, Pripasar și Olacar	125
Organizarea politică a târgurilor și orașelor din Moldova: despre Șoltuzi și Purgari	127

CAPITOLUL IV

Organizarea ținuturilor din Moldova în perioada dela constitutrea principatului până la Regulamentul Organic.

Epoca împărțirii Moldovei în ținuturi	135
Satele ascultătoare de târguri	142
Ținuturile Moldovei la diferite epoci	146
Organizația politică a ținuturilor	163
Părcălabul	155
Ispravnicii de Ținuturi	162
Starostii	175
Sameșii	185
Despre ocoale (plăși): epoca împărțirii ținuturilor în ocoale	191
Zapeii, Căpitanii de mazili, Nemesnicii și Ocolașii	192
Denumirea și numărul ocoalelor pe ținuturi	199

CAPITOLUL V

Organizația politică a Moldovei în perioada de la aplicarea Regulamentului Organic până la 1860.

Starea administrației Moldovei pe timpul aplicării Regulamentului Organic	208
Imbunătățurile aduse în administrația Moldovei prin Regulamentul organic: înființarea departamentelor	209
Departamentul treburilor dinăuntru	210
Departamentul Finanțelor	211
Departamentul Justiției	212
Departamentul marelui Postelnicii	213
Modificările introduse în organizația orașelor sub Regulamentul organic	214
Modificările introduse de Regulament în organizația politică a ținuturilor	216
Modificările introduse de Regulament în organizația politică a ocoalelor	224
Organizația politică a satelor sub Regulamentul organic	232
Organizația Justiției sub Regulamentul organic	236

ANEXA I

Organizația politică a comunelor rurale dela 1860—1912	243
--	-----

ANEXA II

Statistica populațiunii satelor din Moldova la 1848	000
---	-----

